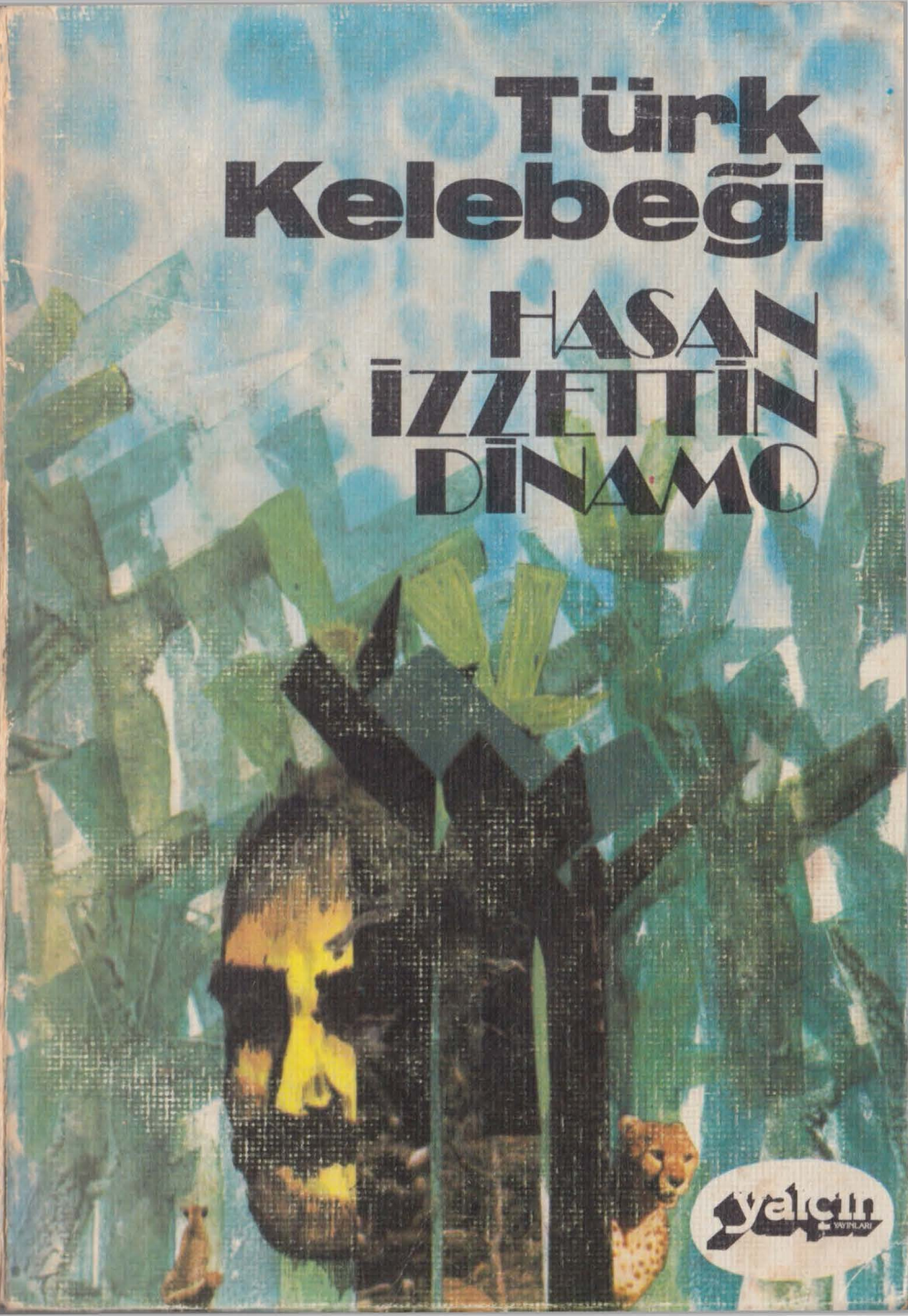
3

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Türk Kelebeği

Türk Kelebeği

HASAN İZZETTİN DİNAMO

yalçın YAYINLARI

HASAN İZZETTİN DİNAMO

TÜRK KELEBEĞİ

Roman/Öykü - Dizisi

3

1. Basım — Ocak 1981

TÜRK KELEBEĞİ —Roman— / Hasan İzzettin Dinamo / Kapak: Necip Damar / Düzelti: Hulusi Yüksel İsfendiyar Erzik / Kapak film: Can Grafik / Cilt: Yıldız Mücellithanesi / Tomurcuk Basım Tesislerinde dizildi, basıldı / Adres: Klodfarer Caddesi No: 24, D. 3-4-5 Türbe / İST.

Türk Kelebeği

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Benim serüvenim, 1919 Mayıs'ının on beşinci günü İzmir'in işgaliyle başladı. O tarihte henüz 17 yaşındaydım. Düşman, bizi Drama'dan, Makedonya'nın o güzel kasabasından kovmuş, arkamızdan da kovalayarak Anadolu'ya da ayak basmıştı. Biz, Rumeli göçmenleri, bunun anlamını, istilâyı yeni görenlerden çok daha iyi anlamıştık. İzmir'in işgali, bütün yurtsever Türkler gibi beni de canevimden vurmuştu. Kanımın kaynadığı ilk yurtsever gençlik yıllarının türlü bunalımları arasına bir de yurt sorunu katılmıştı ki, son günlerde bu dert hepsinden baskın çıkmağa başlamıştı. Yurdumuzu yutmağa gelen düşmanla çarpışmak için can atıyordum, ama onunla nerede, nasıl karşılaştığını bilmiyordum.

Bu bunalımlı devre sürüp giderken bir gün bütün İstanbul'un en ücra mahallelerine bir haber yayıldı: Sultanahmet'te 6 Haziran 1919 günü İzmir'in işgalini protesto için çok büyük bir miting yapılacaktı. Ertesi gün bizim Sirkeci çevresinin bütün yaşlı genç insanları, sabahın erken saatlerinde Sultanahmet Meydanına kurulan bir kürsünün hemen önünde yer aldık. Dakikalar geçtikçe her yandan akın akın gelen insan kalabalıkları sel gibi meydanı doldurdu. Herkesin yüzü acılı, bakışları üzgündü.

Bütün meydan iğne atsan yere düşmeyecek gibi dolup taştıktan sonra bir dalgalanma oldu. Jandarmaların yol açtığı insan denizinin içinden çarşaflı genç bir kadın çıkageldi. Âdeta sendeleyerek kürsüye çıktı. İri güzel gözleri nerdeyse yaşlarla örtülecek gibi görünen bu genç bu güzel kadın, romancı, öğretmen Halide Edip Hanımdı. Kara bir çarşaf giymiş genç, güzel konuşmacının durumu, kürsüden, Sultanahmet camisinin minarelerinden meydandaki ağaçlardan aşağı sarkıtılan ak ay-yıldızlı kapkara yas bayraklarının rengine çok uyuyordu. Ulusal bir çığlığı andıran sesiyle Halide Edip konuşmasına başlayınca bütün dinleyiciler, yerlerinde duramaz oldular. Herkes oracıkta düşmanla vuruşmağa gitmek istiyordu. Halk coşmuştu. Halide Edip'in sesi, o insan denizindeki dinleyicilerin yüzde doksanınca işitilmiyor ama yi-

ne de onun orda düşmana karşı dikilen yürekli varlığı, en ateşli nutuk gibi ulusu ateşliyordu. Halkın coşkunluğu beni de öyle coşturmuştu ki, yüreğim, göğsümü parçalayıp dışarı fırlayacakmış gibi çarpmağa başlamıştı. Ulusal duygu beni coşkun bir sel gibi kapmış sürüklüyordu. Hemen herkes, aşağı yukarı benim durumumdaydı.

Ancak meydandaki yüz bin dinleyiciden savaşmak üzere Anadolu'ya kaçanların sayısı, parmakla sayılabilecek kadar az oldu. İşte o ulusal coşkunluğun dalgaları, beni, düşmanla çarpışmak üzere Anadolu'ya attığında henüz askerlik çağına bile varmamış tüysüz bir delikanlıydım.

Anadolu'da zeybek yurdu Sandıklı kasabasında göçmen olarak yerleşmiş dayımın oğlu vardı. Onun yanına gittiğimde halkta da bir kımıldama başladığını gördüm. Mustafa Kemal Paşa, sonradan öğrendiğimize göre, Yunanlıların İzmir'i işgal ettiği günlerde Anadolu'ya geçmişse de halkın bundan haberi yoktu. Yalnız, Sandıklı'da dağdan inmiş zeybeklerle efelerin örgütlenmeğe çalıştıkları görülüyordu. En çok Demirci Mehmet Efe ile, Yörük Ali Efe'den söz ediliyorsa da dik başlı bir genç olduğumdan efelerle geçinemeyeceğimi anlıyordum. Ben, o yaşa dek hiç bir emir altında yaşamamıştım.

Küçük zabit mektebinden de sırf o yüzden kaçmıştım. Bir yandan da efelerin serbest yaşayışı hoşuma gidiyordu. Görünürlerde düzenli orduya benzer bir şey yoktu. Padişah, ordunun idam fermanını okutmuş, koskoca ülkeyi başıboş bırakmıştı. Şimdi, o yüzden düşman elini kolunu sallayarak topraklarımızda ilerliyordu. Bir asker, savaşçı topluluğuna girmeliydim, ama nerede?

Nihayet Afyon'da Kaymakam (Yarbay) Arif Beyin bir milli savaşçı örgütü kurduğunu işittim. Sandıklı'daki efe, zeybek kalabalığı arasından ayrılarak oraya gittim.

Arif Beyin küçük bir kuvayi milliye gücü, onun örgütüne girmek üzere başvuran bir yığın da gönüllü vardı. Ben de onlarla birlikte iri yarı, ters yüzlü, ama yiğit bir asker olan Yarbay Arif Beyin yanına vardım. Gönüllü yazılmak istediğimi söyledim.

Arif Bey, silâhım, cephanem olup olmadığını sordu «Yok»

dedim. Onun bana silâh, cephane veremeyeceğini anladıktan sonra, kafam bozuldu. Düşman üzerine elde sopayla gidilemezdi ya. Önce silah ve cephane bulmak gerekti. Örgüt, ancak, onların çevresinde gelişirdi. Yarbay Arif Beyin gerilla güçleri arasında bulunduysam da böyle silâhsız askerlik olamayacağını anlayarak İstanbul'a dönmeğe karar verdim. İstanbul, baştanbaşa cephanelikti. Orada karınca kararınca kuracağım gizli örgütle bütün cephanelikleri soyup Anadolu'ya aktaracaktım. Bu, benim yapabileceğim bir işti. Bu karara vardıktan sonra, bir gün komutana çıktım, düşüncemi kendisine açtım.

Yarbay Arif Bey, bir süre düşündükten sonra, saçlarımı okşadı:

—«Peki git, yavrum,» dedi. «Elbette, burada silâhsız oturup beklemekten iyidir.»

Sonra Arif Beyin elini öpüp kuvayi milliyecilerle helâllaştım, yine İstanbul'a döndüm. Çok girgin bir delikanlı olduğumdan zamanla İstanbul Müdafayı Hukuk Derneği'nin üyeleri arasına karıştım. Rifat Kaptan diye takma bir ad kullanan bir milli silâh kaçakçısının örgütünde çalışmağa başladım. İşte beni korkunç işkenceler diyarı Fransız Guyan'ındaki kürek mahkumları arasına sürükleyen maceram böylece başlamış oldu.

İşgal orduları İstanbul'a girdiğinde ben İstanbul'un yeniyetmelerinden ele avuca sığmaz, on yedi yaşında haşarı bir delikanlıydım. Drama'nın Rodos dağları bölgesinde yırtıcı bir kuş gibi serbest, kendi başına buyruk bir çocukluk geçirmiştim. Sonra, Rumeli elden gidince göçmen olarak gelip İstanbul'a yerleşen aile çevremin elinden bir cıva damlası gibi kaymış, bin bir maceranın ortasına atılmıştım. Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar, İstanbul'a gelinceye kadar tabancalı, bıçaklı külhanbeyliğe özenmiş, az zaman içinde ünlü bir bıçkın olup çıkmıştım.

Bunun yanında düzgün bir hayatım da vardı. Avukat Emin Beyin yanında kâtiptim.

Polislerle, İstanbul'un türlü kabadayılarıyla sürüp giden dövüşlerim, kavgalarım o günlerde birdenbire yön değiştir-

mişti. Dövüşeceğim insanlar, kendi ayaklarıyle karşıma gelmişlerdi. Birdenbire kendimi yepyeni bir işin içinde bulmuştum. Yepyeni arkadaşlar edinmiştim. Bunlar, Anadolu'ya silâh, cephane kaçıran gizli örgütlerde çalışıyorlardı. Bu delikanlılar, şimdi bile gözlerimin önünde capcanlıdır.

Oysa hepsi de Azrail'in türlü oyunlarına kurban gittiler. 21 yaşında fidan gibi sarışın, Edirneli Muzaffer, Gülhane Parkı'nda Fransız Polisi tarafından dumdum kurşunuyle vurulup öldürüldü. Şimdi, Atatürk anıtının bulunduğu yerin hemen arkasında. Kısa boylu, esmer şişmanca 26 yaşında Çanakkaleli Kazım, 19'unda uzunca boylu buğday benizli Unkapanlı İrfan, uzun boylu 26 yaşında Malatyalı Mehmet, orta boylu sarışın Boşnak Abidin. Hepsi de okumuş çocuklardı. Son ikisini Fransız işgal kuvvetleri tarafından silâh kaçakçılığı yüzünden kurşuna dizdiler. Divanı harp kararı bizim hükümete bildirildiyse de hükümet, onların ölülerini olsun Fransızlardan almadı.

İşte ben o dönemde tam anlamıyle gündüz külâhlı, gece silâhlı bir yaşayış sürüyordum. İşgal güçlerine karşı savaşımız akşam karanlığı bastıktan sonra başlıyordu. Fransız silâh depolarına karşı savaş açmış olmamız, bir rastlantıdan başka bir şey değildi. Fransız silâh depoları çalışılması kolay, hem de yakın yerlerde bulunuyordu. Topkapı Sarayı'nın altındaki düzlükte bulunan eski padişah ahırlarını silah, cephane depoları olarak kullanıyorlardı, Fransızlar.

İşte gerekli silâhları oralardan aşırıyor, hemen demiryolunun aşağısında sahil boyundaki direkli mahzenlerde saklıyor, sonra, Gemlikli Kâzım Kaptan, Gemlikli Nuri, Malatyalı Hasan, Aydınlı Muharrem, bizim aşırdığımız silâhları hemen Saraybumu'na yakın zulalardan takalara yükleyip Anadolu'ya doğru yola çıkarıyorlardı.

Eski yapıların içindekilerden başka, dışarıda, düzlükte çok büyük branda bezlerin altına yerleştirilmiş silâh, cephane yığınları da vardı. Özellikle orada fare gibi işliyorduk. O Fransız cephaneliklerinin yanıbaşında her yanı gündüz gibi aydınlatan bir döner projektör faaliyetteydi. Akşam karanlığıyle birlikte çağlayan gibi köpüklü ışığını özellikle düzlük-

teki cephanelikle yöresinin üstüne döküyor, oraya yanaşan bir sıçan bile o ışığın elinden kurtulamıyordu. Fransız nöbetçileri, bol ışığın içine düşecek iri pervaneleri bile avlayacak durumdaydılar. Bizse hem o aptal projektörü, hem de nöbetçileri atlatmanın yolunu bulmuştuk. Projektörün ekseni etrafında dönerken geçen zamanı hesaplıyor, birkaç adım atıyor, sonra ışık demeti tam bizi yakalayacağı sırada yere yatıyor, böylece dev branda bezinin altına sokuluncaya dek yata kalka ilerliyorduk. Bir kere de brandanın altına kapağı attık mı artık kendimizi evimizdeymiş gibi serbest hissediyorduk. Unutmayalım, cephaneliğe ulaşmak için etrafını çepeçevre çeviren korkunç dikenli tel engelini de aşmak gerekiyordu. Ancak, telleri bir yerinden kesip kendimize bir gedik açmıştık. İçeri girerken, daha önce ince bakır tellerle yamadığımız yeri kolayca açıyor, çıkıp giderken yine yamıyorduk.

Oradaki tellerin kesik olduğu anlaşılırsa her şey suya düşebilirdi. Silâh aşırmağa gittiğimizde birkaçımız, daha acar olanlarımız, tellerden içeri sızıp silâhları dışarı çıkarıyor, onları dışarda sinmiş bekleyenlere veriyor, onlar da hemen yüklendikleri malları deniz kıyısındaki mermer direkli Bizans mahzenine taşıyorlardı. Mahzende daha önceden kazılıp hazırlanmış büyük bir çukura doldurulan silâhlarla cephaneler, motor gelinceye dek üzerleri eski tenekelerle, öte beriyle örtülmüş olarak orada bekliyordu.

(Daha sonraları ben silâh kaçakçısı olarak Fransızlar tarafından yakalanıp da ölüme mahkûm edildiğim zaman verilen karara göre, Fransız silâh depolarından beş buçuk milyon liralık silâh çalındığı açıklanıyor, bunların önemli bir bölümü de benim üstüme yükleniyordu.)

Fransızlar, depolarına silâh,asker malzemesi taşıtmak için Türk işçisi kullanmak zorundaydılar. Ben ise oralarda çalışan Türk işçileriyle sürekli bir ilişki kurmuş, bir ikisiyle iyi arkadaş olmuştum. Akşamları onları alıp meyhaneye götürüyor, yedirip içiriyor, hangi depoya ne gibi silâh, malzeme geldiğini öğreniyor, ona göre gece akınları düzenliyordum.

Karanlığa ancak 15 saniye müsaade eden döner projektörün dostluğu sayesinde hemen hemen iki yıl o Fransız cephaneliğinde insafsızca çalıştım.

Saray ahırı olan yapı da, daha önce söylediğim gibi, tıklım tıklım silâh, malzeme doluydu. Burası, brandayla örtülen silâh deposundan elbette daha iyi korunuyordu. Yine de püf noktasını bulmakta gecikmedim.

Oraya silâh taşıyan işçi arkadaşlarımdan çaktırmadan öğrendiğim sihirli anahtar şuydu: Atların gübrelerini dışarı atmak üzere yapının ucunda, insan girecek büyüklükte, bir delik vardı. Burası herhalde Fransızların gözüne çarpmamış olmalıydı. Bir zaman da oradan işlemeğe karar verdik.

Elebaşılığı ben yapıyordum. Bu yapıda daha çok tabanca vardı. Şimdiye dek oradan pek çok tabanca sandığı çıkarıp gerekli yerlere teslim etmiştik.

Bir gece başımıza felâkete benzer bir şey geldi. O gece saat yirmi üçten ikiye dek Ayasofya'nın arkasındaki kale kapısının üstünde sinerek bekledik. İkide kalkıp tilki adımlarıyle işleyeceğimiz yere doğru giderken Ayasofya'yı Rumlarla Yunanlıların ele geçirmesini önlemek üzere caminin yanıbaşındaki barakalarda muhafızlık yapan Türk birliğinin nöbetçilerinden biri bizi görmüş. «Kalede adam var!» diye birliğe haber vermişti.

Suikastçi Yunan casusları geldi sanarak bütün birlik gece yarısı alarma geçirilmiş, pusuda bekliyordu. Yer değiştirmiş olduğumuzdan, aramış, bizi bulamamışlardı. Bizse öbür yanda olanlardan habersiz, yine her zamanki gibi Sultanahmet camii baş müezzininin oğlu Feyzi'yi belinden iple bağlayarak cephaneliklerin bulunduğu düzlüğe indirdik. Feyzi çevreyi şöyle bir kolaçan ettikten sonra ipi iki kere salladı. Bu «Hiçbir tehlike yok» demekti. Sonra Feyzi ipi üç kere salladı. Bu «Malı bağladım, yukarı çekin» anlamınaydı. İtinayla ambalajlanmış tabanca sandığını hemen hemen gürültüsüzce yukarı çektik. Şunu da söylemeyi unutmayayım, ip bir kere sallandı mı bu «Tehlike var» demekti. Şimdiye dek ip hiç bir zaman bir kere sallanmamıştı. Bu da ne kerte rahat çalıştığımızı gösterir. O gece kale duvarı üstüne on iki san-

dık dolusu tabanca çıkardık ve otların arasına sakladık. Biz, orda sinmiş beklerken bir manga Türk askeri gelip duvarın kıyısını araştırdıysa da bir şey bulamayarak çekip gitti. Ancak bizim siluetimizi fark eden askerlerin haber verişi üzerine birlik yine silâhbaşı yaparak araştırmaya başladı.

Gecenin derin sessizliği içinde çın çın öten postal seslerini duyunca «Bu da neyin nesi?» diye anlamak üzere kale duvarından bahçeye atladım. Atlar atlamaz da Saray yönünden:

—«Kıpırdama!» diye bir komut geldi.

Hemen kendimi yere attım iyi ki de atmışım, burnum çimenlere gömüldüğü anda başımın üzerinden bir manga askerin boşalttığı kurşunlar cıvlayarak geçti. Bir manga asker, bir kere daha yaylım ateş açınca artık kurtuluş umudu olmadığını anladım:

—«Atmayın, yahu benim!» diye bağırdım.

—«Benim diye bağırışıma da o bunalımlı dakikada içimden gülmekten kendimi alamadım. Sanki bana kurşun yağdıranlar kırk yıllık ahbabımmış gibi seslenmiştim. Bir manga asker, «Süngü tak» ile üzerime gelirken ellerimi havaya kaldırarak yerimden doğruldum. Beni alıp Ayasofya'nın avlusuna götürmek istediler. Ancak, o sırada Sultanahmet Meydanından koşar adım gelen bir yığın Mehmetçik, üzerime saldırarak beni dipçiklemeğe başladı.

Beni Yunan casusu sandıkları muhakkaktı. Durum çok tehlikeliydi. On beş, yirmi dipçik durmadan sırtıma, başıma iniyordu. Birden yanıbaşımda dikilen başçavuşun kollarının arasına sığındım. Alacakaranlıkta dipçik savuran Mehmetçikler, o kör dövüşünde habire birbirlerine vuruyor, dipçiklerden çıkan şakırtı, gecenin sessizliğini çın çın öttürüyordu. O anda birbiriyle tokuşan on dört dipçik kırıldı. Bu sayıyı daha sonra öğrendim. O on dört dipçik benim kafama inmiş olsaydı sonumun ne olacağı belliydi.

Neyse, Başçavuş, kaşla göz arasında beni Ayasofya avlusuna apararak komutanın odasında koruma altına aldı. Aradan ancak beş dakika geçmiş geçmemiş, içerisi, bir yığın subayla doldu. Hem de küçük odanın alamayacağı kadar çok.

Subayla hepsi de anlaşılan yakalanan Yunan casusunu görmeğe gelmişlerdi. Şöyle sorular yağmaya başladı:

—«Ulan, hangi Patrik gönderdi seni buraya?»

—«Bombalarını ne yaptın?»

Üstümde bir sürü mermiyle kendi tabancamı bulmuşlardı ya, elbette suikastçının öbür silâhlarını da arayacaklardı.

—«Haritan, plânın nerde?»

Nihayet kendimi tutamadım:

—«Arkadaş, ben öyle patrik matrik bilmem, Türkoğlu Türk ve Müslümanım.» diye bağırdım.

—«Peki, mademki Müslümansın, Kuran'dan bir sure oku bakalım.»

Vaktiyle medrese eğitimi de görmüş Kuran'ı hıfzetmiştim. Babam, Kavla Medresesinde o zamanlar müderristi. Subaylara Kuran'dan bir yığın sure okudum, âyetler okudum, kelimei şahadet getirdim. İslâmın şartlarını söyledim. Sünnetli olduğumu da göstermek zorunda kaldım fakat bir türlü inandıramadım.

Subaylardan biri: «Bak, bak bu casusları hep böyle yetiştirirler, işte. Sünnet bile ettirirler milleti aldatmak için!» diye bir hikmet yumurtladı.

—«Yahu! diye bağırdım, «Ben Türküm ve Müslümanım. Ünlü Avukat Emin Beyin katibiyim. Akşam sinemaya gittim. Beylerbeyi'nde oturuyorum. Vapuru kaçırdım. Emin beyin oradaki evinde yatıp kalkıyordum. Yaz, ortalık sıcak, gece geçerken şuracıkta sabahlayayım dedim.»

Bu palavraya biraz yutar gibi oldular. Başçavuşu çağırıp yanına iki de süngülü kattılar beni onların arasında erat koğuşuna gönderdiler:

—«Başçavuş, bunu al, koğuşa götür, hiç bir yana kıpırdamasın. Başına iki süngülü dik. Altına da bir sandalya ver, otursun.»

Koğuşa doğru yola çıkmış, beş on adım ayrılmıştık ki muhafız erlerden biri yaradana sığınarak sırtıma korkunç bir dipçik indirdi:

—«Seni gavuroğlu gavur seni!»

Vuruş öyle apansız, öyle güçlüydü ki beş, on adım ileri

fırladım, yere kapaklanmaktan zor kurtuldum. Elimde olmadan bir kaç kere inlemek zorunda kaldım. Başçavuş olanları görmemişti:

—«Ne oldu?» diye sordu.

—«Asker dipçikle sırtıma vurdu.»

Asker, yine vurmağa hazırlanıyordu ki Başçavuş onu tersledi:

—«Ulan eşşoğlu eşşek, işitmedin mi Kumandanın dediğini?»

Ere bir tokat attı.

Doğru koğuşa götürüldüm. Bir köşeye bir sandalye çekip beni oturttular. Koğuştaki bütün erler benimle ilgiliydi. Tüfekleriyle bana nişan alıyor, kasaturalarını kaldırarak boynumu onlarla kesecekleriniin taklidini yapıyorlardı. Benimle konuşmaları şiddetle yasaklandığından ancak böyle, taklitlerle işaretlerle beni kıtır kıtır doğramak istediklerini anlatmağa çalışıyorlardı. Ne yalan söyleyeyim, Mehmetçiklerin o inanmışlığı, sağlamlığı karşısında yerinmiyor, seviniyor, bayağı övünç duyuyordum.

Sabahleyin, güneş Çamlıca sırtlarından doğar doğmaz koğuşta gidiş gelişler hızlandı. Sonra nöbetçilerin dışındaki bütün erler alınıp götürüldü. Bir, iki subayla birlikte beni koğuşa getiren Başçavuş, kalenin üzerinde ve çevresinde erlerle birlikte sıkı bir araştırma yaptı. O sırada kaçmayarak gece yarısından beri eski evrak mahzeninde sinmiş bekleyen şaşkın arkadaşlarımı da yakaladılar. Karşılarında bir yığın subayla eri gören arkadaşlarım daha ilk ağızda orada bulunuşlarının nedenini açıklamış, on iki sandık tabancanın bulunduğu yeri de göstermişlerdi.

Onları da Ayasofya'nın avlusundaki barakada bulunan komutanlığa götürdüler. Sorguya çekilen arkadaşlar, silâh kaçakçılığı yaptıklarını, elebaşılarının da ben olduğumu söylediler. Beni de alıp oraya götürdüler, başka bir odaya kapattılar.

Yeni baştan sorguya çekildim. «Neden? Ne için geldin? Seni gönderen patriğin adı ne?» gibi bir sürü saçma sapan soru.

Ben yine eski anlatımlarımda direttim. O ana kadar arkadaşlarımın çoktan kaçıp gittiklerini sandığım için cankurtaran simidi gibi eski anlatımlarıma yapışan ben, komutanlıkta onlarla karşılaşınca şaşırdım.

Onları tanıyıp tanımadığımı sordular. Tanımadığımı söyledim. Onlarsa beni tanıdıklarını, reisleri olduğumu yüzüme karşı söylemekten çekinmediler. Bunun üzerine, ben de doğruyu söylemek zorunda kaldım.

Başçavuş, beni yine koğuşa götürürken hayıflanır, acır gibi yüzüme baktı:

—«Ulan, insan söylemez mi baştan silâh kaçakçılığı yaptığını? Söylesen seni hemen tüydürürdüm. Hepimiz boşuna ayışığına süngü salladık.»

Bu defa arkadaşlarımla birlikte bir odaya kapatıldım. Komutan, bir paşaymış. Raporlarını vermek üzere onu bekliyorlardı. Paşa dokuzda geldi. Raporu okuyarak bana sordu:

—«Bu silâhları ne yapıyordunuz? Kimlere veriyordunuz?»

—«Güvendiğimiz vatandaşlara. Yalnız düşmanlara karşı kullanılması için ant içirdikten sonra. Paralı, parasız.»

—«Peki, düşman dediğin de kimler?»

—«Yunanlılar, Fransızlar, İngilizler. Fransızlara çok içerliyorum. Halep'te ağabeyimi vurdular. O yüzden cephaneliklerini boşalttığım için sonsuz bir sevinç duyuyorum. En sonra ağabeyimin öcünü alınağa çalışıyorum. Bu sözlerimde zerrece yalan varsa Allah beni kahretsin! Ne olur, bizi Fransızlara teslim etmeyin. Siz de bir Türk büyüğüsünüz, ağabeyimiz, babamız sayılırsınız. Bizi salıverin, gidelim.»

—«Sizi nasıl bırakayım, evlâdım. Dün geceki olayda on dört dipçik kırılmış, üç bomba fitili kaybolmuş. Benim silâh depom yok ki oradan alıp kırığı, eksiği tamamlayayım.»

Paşa, ondan sonra, subaylara şu komutu verdi:

—«Bu sandıkları bir arabaya yerleştirin, üzerlerini güzelce örtün. Fransızlar görüp de başımıza iş açmasınlar. Sandıkların üzerinde hep Fransızca yazılar var. Bu silâh kaçakçılarını da götürün çaldıkları mallarla birlikte Merkez Kumandanlığına teslim edin.»

Paşanın bir yiğitlik yaparak bizi salmayışı, hançer gibi içime işlemişti. Demek, bunlar da korkak, bayağı heriflerdi. Anadolu'da çarpışan yiğitlerle uzak yakın hiç bir ilişkileri yoktu.

Bizi götürüp çaldığımız tabancalarla birlikte Merkez Kumandılığına teslim ettiler. Orada yeni baştan sorgu yağmuruna tutulduk. Bunlar, ne biçim Türk'tü? Belki taş yüreklerini yumuşatırım diye onlara da yalvarıp yakardık, bizi Fransızlara teslim etmemelerini istedik.

Merkez Komutanı olacak herif: «Bizim elimizden bir şey gelmez» dedi. «Yalnız burada kaç gün kalacağınız bilinmez. Eğer Fransızlar sizi aramazlarsa, işiniz iş. Hemen sizi koyveririz. Ama ararlarsa yandığınız gündür. O zaman elimizden bir şey gelmez.»

Merkez Kumandılığında birkaç perişan gün geçirdikten sonra serbest bırakıldık. Fransızlar, bizi aramamışlardı.

Bu belâlı Ayasofya işinden kurtulduktan sonra gerek İstanbul'daki Türk yönetimine, gerek Fransızlara hıncım büsbütün arttı. Bütün Fransız silâh depolarını boşaltmağa ant içtim. İstanbul'un aşırılması kolay yerlerindeki bütün silâh, cephane depolarını öğrendim. Bunların çoğu Topkapı Sarayı'nın yöresindeki türlü yapılarda bulunuyordu.

Genç arkadaşlarımı başıma toplayarak ilk baskınımı şimdi Zührevi Hastalıklar Hastanesi'nin bulunduğu yapıdaki depolara yaptım. Buralardan silâh aşırmanın bir kolaylığı vardı. Deniz burnumuzun dibindeydi. Karanlıkta oracıkta bekleyen motora yüklenen mallar tehlikesizce kuş olup Anadolu'ya uçuyordu.

Merkez Kumandanlığı paparasından birkaç gün sonraydı. Karanlık bir geceyarısı, yapının üst katındaki boydan boya uzanan geniş salona istif edilmiş mallara yaklaşmak üzere ses çıkmasın diye elimizdeki çuvallarla dayanarak, pencere camlarından birini kırdık. Demiryolunun altında hemen ikinci katın pencereleri başlıyordu. İçeri dalan iki, üç arkadaşımla sabaha dek yüz yirmi sandık piyade mermisi ile on

üç sandık el bombası yürüttük. Onları biraz ötedeki surlardan aşağı iple sarkıttık. Deniz kıyısındaki motorda bekleyen arkadaşlar onları yüklemek uğruna saatlerce su içinde sırılsıklam çalışmak zorunda kaldılar.

O iki vagonu çalmağa karar verdim. İşi de hemen o gece yapmayı kafama koyduğum için arkadaşlarımı arayacak zaman yoktu. Hocapaşa Camisinin yanındaki berduşlar kahvesine gittim. Burasını ahbaplarımdan Antalyalı Ahmet işletiyordu. Ona baş vurdum:

—«Ahmet efendi, bana bu akşamki bir iş için sekiz on güvenilir, yürekli adam verebilir misin?» dedim.

Yaptığım işlerin türünü bilen Ahmet:

—«Hay hay, verebilirim» dedi.

—«Ben, kahvenin karşısında, caminin duvarı dibinde bekliyorum. Onları seçtikten sonra birer birer dışarı çıkar, benden ayrı bir yerde kimseye çaktırmadan toplansınlar.»

Yatsı ezanı okunurken az ötede toplanan yeni iş arkadaşlarımın yanına vardım:

—«Arkadaşlarım» dedim. «Bu gece iki silâh, malzeme vagonu, yürüteceğiz. Önemli silâhları Anadolu'ya göndereceğiz. Bu arada size bir yığın ganimet çıkabilir. Vagonları çalmak için bir lokomotif numarası çevirip sözüm ona manevra yaparak vagonları nöbetçilerin gözlerinin önünden uzaklaştıracağız. Ben her şeyi düşündüm, tasarladım. Siz, yalnız dediklerimi yapın, yeter. Göreceksiniz, işi tereyağından kıl çeker gibi başaracağız. Dolu vagonları nöbetçilerin gözlerinin önünden uzaklaştırıp onların yerine boş iki vagonu süreceğiz. Çaldığımız dolu vagonların mühürlerini açıp içlerinde ne varsa soyacağız. Ancak, şimdi, biraz oyun öğrenmek zorundayız. Bunu hep birlikte yaparak öğrenelim. Çünkü başarırsak ancak o işi kıvırdığımız takdirde başarmış olacağız.

Bunları söyledikten sonra, bir lokomotifin çıkardığı bütün temel sesleri taklit etmeğe başladık:

—«Şışşşş, şışş, şışşş!»

—«Fufff, fufff, fufff!»

İki grup arkadaş bu sesleri bütün güçleriyle çıkarmağa çalışırken ben de keskin bir tren düdüğü çalacaktım. Böyle-

ce vagonlara manevra yaptırılıyormuş gibi bir hava yaratıp Fransız askerlerinin gözleri önünden iki silâh yüklü vagonu yürütecektik. Bıçkınlar, taklidi öyle güzel öyle çabuk kavradılar ki...

Ortadan el ayak çekildikten sonra soygun yerine tilki adımlarıyle yaklaşarak işe giriştik. İlk önce ben, keskin bir düdük çaldım. Tren düdüklerinden katiyen ayırt edilmeyecek derecede başarılıydı bu. Sonra, hep bir ağızdan Şışş, Şışşş, Şışşş, Fufff, Fufff, Fufff seslerini çıkarmağa başladık. Bir yandan da karanlıkta zencilerin durumlarını dikiz ediyorduk. Onlar vagonların ışığında yan yana dikilmiş çene çalıyorlardı. Kopacak kasırgayı duymamıştı. Üç boş vagon geçip onları iterek dolu vagonlara yanaştırdık. Kancaları taktık. Sonra yine taklit lokomotifi çalıştırarak dolu vagonları itip yerlerinden uzaklaştırdık. Orda elimizi biraz çabuk tutarak dolu vagonu ayırıp geride bıraktık, onların yerine iki boş vagon sürdük işimiz biterken. Zenciler, manevraya aldırış bile etmeden hâlâ çene çalıyorlardı.

Karanlık, ıssız bir yere götürdüğümüz vagonların mühürlerini kırıp açtık. Silâhları kaçıracak olan Rifat Kaptan'ın motoru aşağıda deniz kıyısında bekliyordu. Biraz ötede bir gazete yakarak işareti verdim. Hazır olmasını bildirdim. Motorun beklediği salaş iskeleye az zamanda yirmi iki ağır makinalı tüfek taşıdık. Vagonlardan birini böylece boşaltıp öbürüne yanaştık. Onun içinde güzel Fransız filintalariyle asker giyim eşyası filân gibi şeyler vardı.

Rifat Kaptan, makineli tüfekleri alıp savuştuktan sonra ben de oradan altı filinta alıp Sirkeci'deki odama götürüp sakladım. Berduşlar da bu sırada kucak kucak fanila, kumaş, ayakkabı alarak döke saça uzaklaştılar.

O soygunun bombası patlayınca belki bana da bir pislik sıçrar diye düşünerek ertesi sabah, filintaları güzelce karyolanın altına yerleştirip kapağı İzmit'e attım.

Olay unutuluncaya kadar orada kalacaktım.

İzmit'ten döndüğümde bizim soygun çoktan unutulup gitmişti. Yalnız, yaz çok sıcaktı. Bütün oteller, özel odalar, tahta kurusu kaynıyordu. Bir gece Sirkeci garının üst ya-

nındaki Vezir Bahçesi'nde oturarak sabahlamağa karar verdim. Gece hem temiz, serin havadan yararlanıyor, hem de gelen trenlerde kokusunu alacağım bir av gözlüyordum.

Bahçeyle garın arasını ayıran duvar, o zamanlar, ancak yarım metre yüksekliğindeydi. Az ötede Senegalli bir zenci Fransız askeri nöbet bekliyordu. Ortada Senegalli askerle benden başka in cin yoktu. Vakit epey ilerlemişti. O sırada, tüfeğini elektrik direğine dayayarak duvarın dibine su dökmeğe giden Senegalliye bir oyun oynamak istedim. Hemen vagonların arasından kayarak kaşla göz arasında tüfeği yakalayıp Vezir Bahçesinin karanlığına fırlattım. Kendim de yine tilki kurnazlığıyla bahçeye atlayıp karanlığa sindim geri döndüğünde tüfeğini yerinde bulamayan zavallı asker, cinler, perilerle karşılaşmışcasına çılgına döndü. Senegal dilinde konuşmağa başladı. Ben de sindiğim yerde kendimi tutarak doyasıya güldükten sonra tüfeği alıp oradan uzaklaştım.

Bir gün, yeni çalışma alanları bulmak üzere düşünüp dururken önümden hızla geçen bir tramvaya atlayıverdim. Köprüden geçerken, tıklım tıklım yolcuyla dolu tramvayda ceketimin arkadan üç kez çekilip bırakıldığını anladım. Bu bizim parolamızdı. Müdafaayı hukukça konmuştu. Sonra bir el cebime bir kâğıt koydu. Hiç aldırış etmedim. görmezlikten geldim. Kâğıdı koyanı görmemem gerekiyordu. Sonra, biraz ötedeki durakta tramvaydan atlayarak cebime bırakılan kâğıdı okudum. Elimdeki bütün silâhları Unkapanı'ndaki motora götürmem bildiriliyordu. Elimde sadece altı Fransız filintası vardı. Onları da İzmit'e kaçarken gereken kimselere bildirmiştim. Demek ki şimdi onları istiyorlardı.

O gece el ayak çekilip caddeler tenhalaştıktan sonra, saat bir buçukta karyolamın altında yatıp duran altı filintanın üçünü bir omuzuma üçünü de öbür omuzuma asıp üstüne de geniş gocuğumu atarak yola çıktım. Babıali'den yukarı doğruldum. İran Elçiliğinin duvarını sıyırarak sağa döndüm. İstanbul Lisesi'nin önünden geçip yangın yerlerinden dolaşarak Unkapanı'na varacaktım. İran Elçiliğinin kapısının

önünden bir kaç adım ilerlemiştim ki, yerden biter gibi birden bire karşıma kalabalık bir Fransız devriyesi çıkıverdi. Karşımda sekiz Fransız polisi vardı. Şimdi beni durdurup omuzlarımdaki silâhları görecekler sonra da götürüp işkence edeceklerdi. Bunu düşününce şimşek gibi karar verdim.

Elimde hazır duran otomatik tabancamla devriyenin üzerine yaylım ateşe başladım. Arkamdan kurşun yememek için de geri geri şekilde olay yerinden uzaklaşıyordum.

Üstüste boşalttığım mermilerle iki Fransız polisinin yere düştüğünü gördüm. O sırada devriyenin bir kaçı atik davranıp kendilerini yere atmış, ateşe başlamışlardı. Yolun kıyısındaki kalın çınar ağacının ardına sinen bir polis, sağlam sayrek atışlar yaparak beni iki yerimden yaraladı. Kolumla bacağımdan vuruldumsa da başlangıçta hiçbir şeyin farkına varamadım. Baktım, şarjörüm boşalmıştı, sol cebimdeki üç dolu şarjörden birini tabancaya yerleştirirken kolumdan kan aktığını gördüm. O zaman vurulduğumu anladım. Geri geri giderken ayakkabımın içinden vıcık vıcık sesler geldi. Ayağım çamura daldı sandım. Demek ki bacağımdan da vurulmuştum. Beni kurşunlayanın çınarı siper alarak güzelce nişan alan polisten başkası olmadığını düşündüm. Bunun üzerine, yerde sinerek korkakça mermi yakan polisleri bıraktım, karanlıkta tabancasının ateşlerini gördüğüm nişancı polise tabancamın bütün kurşunlarını boşalttım. Herhalde sıktığım altı kurşundan birkaçını yiyen polisin boylu boyunca ağacın dibine yuvarlandığını gördüm. Ben de epeyce kan yitirmiş olmalıyım ki, birkaç adım daha gerilerken bitkin, yere yuvarlandım. Tabancama yeni bir şarjör süremeyecek durumdaydım. Omuzlarımdaki altı Fransız filitasiyle yerde yatıyor, sağ kalan polislerle süngülü bir kaç askerin hırsla bana doğru koştuğunu görüyordum. Bir kasatura şiddetle sırtıma saplanırken bayılmışım. Eğer o kasatura kemiğe rastlamayıp da içeri doğru yol bulsaymış artık yeryüzünde yiyecek ekmeğim, içecek suyum kalmayacakmış. Eski Halkevi, Fransız karakoluydu. Devriye dönmüş dolaşmış, anlaşılan nöbeti başkalarına bırakmağa geliyordu. Demek beş dakika sonra oradan geçseydim hiçbir belâya çatmayacaktım. Bunları ağır ya-

ralı olarak sedyeyle yine Fransız işgâlindeki Gülhane Hastanesine götürülürken düşünüyordum.

Hastanede uzun süre yattıktan sonra Nişantaşı'ndaki Fransız Cezaevine götürülüyorum. Fransız Divanı Harbinde sorgu, ölüme hüküm giyiyorum. Kaçmak için kazdığım tünel ihbar ediliyor.

Gülhane'de bir buçuk ay yattım. Gerek hastane yöneticileri, gerek bakıcılar bana çok iyi davrandılar. Ne var ki, o sırada sık sık Fransız ordu sorumluları, subaylar beni görmeğe geliyorlardı. Taburcu edildikten sonra Nişantaşı'ndaki Fransız Cezaevine götürüldüm. Orada İstanbul halkından türlü kişiler ve Fransız Askerleri vardı. Sonumun kötü olacağını biliyordum. Hemen kaçmak üzere plânlar yapmağa koyuldum.

Bulunduğumuz yer, bir tek koğuştan başka bir yer değildi. O dört köşe yapının altında bir insan boyu yüksekliğinde bir boşluk vardı. Bahçenin çevresi 2,5 m. yüksekliğinde duvarla çevrilmişti. Nöbetçiler geceli gündüzlü o duvarların çevrelediği avluda dolaşıyorlardı.

Koca bir ay o cezaevinde hiç bir soruşturmaya götürülmeden tutuldum. Bir gün, beklediğim kötü ses, adımı çağırdı. Beni alıp Süleymaniye Camiinin karşısında Bekirağa Bölüğü mapushanesinin civarında bulunan uzun sarı yapıdaki Fransız Divanı Harbine götürdüler.

—«Silâhları nerden alıyorsun?»

—«Kime teslim ediyorsun?»

—«Sen Kuvayı Milliyeci misin?»

Bunlara benzer bir yığın bunaltıcı soruya şöyle karşılık verdim:

—«Ben, Sirkeci'de büyük bir arsada bir baraka kiraladım. Bir gün içini temizleyeyim, derken kırık döşeme tahtalarının altından bu filintalar çıktı. Ne yapacağımı bilemedim. Biri bir fit kor da bir baskına uğrarım korkusuyle o gece onları aldım, atmak üzere yangın yerine götürürken devriyelerle karşılaştım. Çok korktum. Kaçmak için ateş etmek zorunda kaldım. İstemeyerek sizden iki kişiyi vurdum. Ben de iki yerimden yaralandım. Başka bir şey bilmiyorum.»

Sonra hemen her gün, Ermeni tercümanla birlikte sorgu yargıcının karşısına çıkarıldım. Durmadan sıkıştırıp ağzımdan bir şeyler almağa çalışıyorlardı. Mahkemeye her gidişimde yargıçlar bana Kuran'a el bastırarak doğruyu söyletmek için baskı yapıyorlardı.

Bu minval üzere sorgum altı ay sürdü. Sorgu Yargıçlığı nihayet evrakı toparlayarak Fransız Divanı Harbine gönderdi. Orada yargılanmam üç ay sürdü. En sonunda idamıma karar verildi. Son yargılanmam bittiğinde yargıçlar, arka odaya çekilerek ölüm kararımı arkamdan vermişlerdi. Benden önce başkalarını da böyle ölüme mahkum etmişlerdi.

Nişantaşı'ndaki mapushanede ölüm hükmü giydiğimden habersiz, bu maskaralığın çok uzun sürdüğünü görerek kaçmağa karar verdim. Hemen de harekete geçtim. İşi hızlandırmak için benimle kaçacak dört arkadaş daha peyledim. Bunların ikisi Fransız askeri, biri Rum, sonuncusu da bir Yahudi'ydi. Hapishanenin altından tünel açarak kaçacaktık. Bina buna çok elverişliydi. İki Fransız'la on beş gün uğraşarak üç döşeme tahtasını yerinden oynattık. Tahtaları kalaslara bağlayan çivilerin başlarını tahtaları sağa sola oynatarak, kırmıştık. Çivilerin başları tahtaların üzerinde göründüğünden onların yerinden oynatıldığından kimse kuşkulanmazdı.

Tahtaları aralayıp her gece aşağıya tünel kazmağa inerken elbiselerimin içini öteberiyle doldurup şişiriyor, bir insan gibi yatağıma yatırıyor, üstünü de battaniye ile örtüyordum. Ben, aşağıda kazıyı sessizce sürdürmeğe çalışırken yatağıma komşu olan Fransız askerleri, adam biçimine soktuğum elbiseleri evirip çevirerek ona türlü biçimler veriyor, kuşkulanılmaması için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Tünel nerdeyse bitmek üzereydi. Çok başarılı olmuştu. Çıkmayı hesapladığımız yere varmaya bir buçuk metre kalmıştı Kurban Bayramının birinci günü gürültü patırtıdan yararlanarak bitirilen tünelden İtalyan Okulunun duvarına yakın bir yere çıkacaktık. Yalnız ben değil, yüz yirmi kişi birden kaçacaktık. Tüneli günlerdir aralıksız, havasızlıktan patlayarak tek başıma kazmıştım. Avuçlarım patlamış, nasır bağ-

lamış, ateş gibi yanıyordu.

Tünelden kazdığım toprağı battaniyenin içine topluyor, çekerek çıkarıyor, mapusanenin altındaki karanlık boşluğa yığıyordum. Bu mahzenimsi boşluk olmasaydı burada tünel açmak düşünülemezdi.

Mahkemede yılan hikâyesine dönen sorgum sürüp giderken bizim kaçma işiyle tünel meydana çıktı. Bir muhbir beni ele vermişti.

Bir pazar günüydü. Fransız jandarmaları bir baskın havasiyle koğuşa dalarak bütün mahpusları don gömlek avluya çıkardılar. Bütün eşyalarımız didik didik edildi. Haber korkunçtu. Artık bütün mahpuslar, kazılan tünelin meydana çıktığını biliyordu. Ben, işin içinde bir ihbar filan sezmediğim için üzerime alınmıyor, yalnız, işin sonunu çok merak ediyordum.

Çivilerini çıkararak söktüğümüz tahtaları kaldırıp tünele inen hapishane memurları işin böyle kolay önlenmiş olduğuna bayağı sevinmiş görünüyorlardı. Yalnız, beni üzen şey, işin içinde bir piçlik olduğu kuşkusuydu. Bizi kim gammazlayabilirdi?

Hapishanedeki yüz yirmi kişi de tünelden yararlanarak kaçacakları Kurban Bayramının birinci gününü bekliyordu. Firarda hepsinin çıkarı vardı. Bunlardan hangisi çıkarını teperek kaçma hazırlığını haber verebilirdi? O sırada bunu anlayamayacağımı düşünerek yeni bir işe koyuldum. İçerde tünel doldurulup tahtalar yine çakıladursun teker teker arkadaşların kulaklarına şunları fısıldıyordum:

—«Karar verdik. İşi kim fitneliyorsa hepimiz birden işi onun üstüne atıp tüneli o yaptı diyelim. Bakalım, bir tek kişinin mi, yoksa yüz yirmi kişinin mi sözünü dinleyecekler?»

Bunları sözde sır olarak herkesin kulağına ayrı ayrı fısıldadıktan az sonra ikindi üstü, koğuşa alındık. Karmakarışık yığınlar halinde ortaya atılmış eşyalarımızı seçmeğe çalıştığımız sırada hapisane müdürü arkasında jandarmalar, içeri girdi:

—«Kim yaptı bu işi?» diye ortaya sordu.

Hepimiz birden: «Bilmiyoruz» diye bağırdık.

—«Doğruyu söyleyinceye kadar size yemek yok. Günde katıksız iki yüz elli gram ekmekten başka.»

Müdürle jandarmalar, ertesi gün yine geldiler.

—«Söylemeğe karar verdiniz mi?»

Hep bir ağızdan bağırdık:

—«Hiç bir şey bilmiyoruz.»

Üçüncü gün de öyle geçti. Dördüncü gün, Müdürle jandarmalar daha kararlı geldiler:

—«Söylemeyecek misiniz daha?»

—«Bir şey bilmiyoruz.»

O sırada benim kaçış plânımı bütünüyle destekleyen iki Fransız asker arkadaşımla jandarmalar arasında bir ağız dalaşı baş gösterdi. Sonra iş boks yumruklarına döküldü. Kıyasıya birbirlerini yumrukluyorlardı. Birbirlerinden zorla ayrıldılar.

O gün de böyle geçti. Arkasından ne çıkacak diye meraktan çatlıyordum. Bir gün sonra yine arkasındaki 8 - 10 jandarmasiyle gelen Müdür, en sonra beni bu öldürücü meraktan kurtardı. Beni, arkadaşım Durmuş'u, bir de iki Fransız askerini yerin altında merdivenlerle inilen bir zindana attılar. O zaman işin içinde bir piçlik bulunduğunu, suçun bana yüklendiğini anlar gibi oldum. Döşemesi tahtadan bir hücre. İçinde olsun olsun iki, üç adım atılabilir. Tavanda on beş mumluk bir ampul yanıyor.

İki Fransız arkadaşımızı da yanımızdaki hücreye tıkmışlardı. Orada üç gün üç gece yiyeceksiz, içeceksiz kuru tahtanın üzerinde yatırdıktan sonra nihayet gelip bizi çıkardılar. Koğuşa, gözlerimi kırpıştırarak ışığa alışmağa çalışırken Müdür bir kere daha jandarmalarla geldi:

—«Halâ söylemeyecek misiniz? Kimdi tüneli kazan?»

Ben, Fransızların eline geçip de sürünüp durduğum sırada dışarda kalan eski talan arkadaşlarım boş durmamışlar, yine eski işlerini sürdürürken ele geçmişler, Sultanahmet Camisi Başmüezzinin oğlu Feyzi eski yeni bütün işleri bülbül gibi anlatmış, başıma yeni yeni belâlar sarmıştı. Vaktiyle kendilerine elebaşılık ettiğimi de söyledikleri için Fransız Divanı Harbi bir türlü yakamı bırakmıyordu. Fransız depo-

larından çalınmış beş buçuk milyon liralık silâhla cephanenin bütün hesabını benden soruyorlardı.

O yüzden Kumkapı Hapishanesine gittikten sonra, Divanı Harp'teki yargılanmam dört ay daha sürdü. Yargılanmamın bitişinden yirmi gün sonra, kararı bildirmek üzere mahkemeden çağırdılar. Beni tek başıma bir odaya aldılar, bir sandalyeye oturttular.

Odada 12 Fransız jandarması ayakta dikilmiş gevezelik ediyorlardı. Dışardan gelen bir jandarma, onlara bir şeyler söyledi. Jandarmalar, beni alıp koridora çıkardılar, sırtımı duvara dayayarak hilâl biçiminde çevremi sardılar.

O sırada, dış kapıdan rap rap diye sert asker yürüyüşüyle bir bölük silâhlı asker içeri girdi. Koridor boyunca yürüyerek önümden geçtiler. Koridoru ortaladıklarında «Dur!» komutu verildi. Sonra, bütün bölük, gedikli çavuşun verdiği komutla sola dönünce hepsi tam karşımda yer almış oldu. Ön sırayı bir adım öne çıkarıp «Süngü tak!» komutu verildi. Süngüler takıldı.

Ne yalan söyleyeyim, bu sırada aklıma İngilizlerin Şehzadebaşı'nda 16 Mart sabahı kurşunladıkları Mehmetçikler geldi. Beni de herhalde ya süngüleyerek ya da kurşunlayarak öldüreceklerdi.

Öyle düşünerek korkunç bir karamsarlık içinde yüzerken az ötedeki mahkeme salonundan bir grup Fransız subayının çıktığını gördüm. Önlerinde bir Fransız Generali ilerliyordu.

Kimseden ses çıkmadığını görünce: «Madem söylemiyorsunuz, öyleyse ben söyleyeyim» dedi. Sonra, gözlerini bana dikti: «Venez ici, Mehmet Ali» (Buraya geliniz Mehmet Ali;) diye beni yanına çağırdı. Sonra beni iki Fransız arkadaşımızla Durmuş'u da önlerine katarak yine zindana götürüp kapadılar. Bu sefer orada 15 gün kaldık. Katıksız, 250'şer gramlık günlük yiyecek iflâhımızı kesmişti. 15 gün sonra, dışarı çıktığımda birkaç saat gözlerim hiç işe yaramadı. Daha ertesi gün de suç arkadaşlarımızla Kumkapı Cezaevine gönderildim. Bugün Belediye Temizlik İşlerince kullanılan, Belediye atlarına ahırlık görevi gören yapıda daha da kötü

koşullar altında hapsedildim.

Bütün işlerim arap saçına dönmüştü. Beni ihbar edip kaçmamı, daha doğrusu yüz yirmi kişinin kaçmasını önleyen muhbirin kim olduğunu da öğrendim. Romanyalı Yahudi Jozef'ti. Jozef'in bir traş aynası vardı onu sık sık alır traş olurduk. Bir gün apansız, Jozef'i Kumkapı Hapishanesine gönderecek tuttu müdüriyetin. Ayna da bendeydi. Jozef istedi, kabadayılığım tuttu vermedim. Eşyasını toplayıp giderken beni tehdit etti:

—«Ben de sana bir kötülük yapayım da gör» dedi. Sonra bu işi onun yaptığı anlaşılınca o ayna yüzünden gammazlandığımı sandım. Oysa, o belki de Fransızlar, kendisini affeder düşüncesiyle beni daha önce haber vermiş, başı belâya girmesin diye onu bizim yanımızdan uzaklaştırmışlardı...

Askerler süngülü tüfeklerini göğüsleri hizasına kaldırarak generali selâmladılar. Çevremi yarım ay biçiminde kuşatmış jandarmalar da duvarın dibine çekilerek benimle aynı hizada sıralandılar. Mahkeme kâtibi Fransızca olarak mahkemenin hakkımdaki kararını okudu.

Kararın okunması belki yarım saat sürdü. Fransızca bilmediğim için koyun kaval dinler gibi dinledim. Yine de okunanın bir ölüm fermanı olduğunu hemen anlamıştım. Görünen köy kılavuz istemezdi. Bunca tören, ancak bir ölüm fermanı okunurken yapılırdı. Mahkemeden çıkıp da Üniversitenin bahçesinde yeni kaderime doğru ilerlerken kafamdan korkunç düşünceler geçiyordu. Bunların en akla yakın geleni Beyazıt Meydanındaki havuzun yanından geçerken bir olay çıkarmak ve kalabalığın arasına karışarak kaçmaktı.

Türk kalabalığının bulunduğu yere varınca durdum. Askerler de hiç ses çıkarmadan durdular. Öylece, bir iki dakika durup bekledim. Beni itip kakıştırmalarını istedim. Hiç birini yapmadılar. Beni gören Türkler, zaten çevremi almağa başlamışlardı. Ufak bir gürültü kopsa, halkın bacakları arasından yılan gibi kayar giderdim. Baktım, Fransızların bir akılsızlık edeceği yok. Ben de yürümek zorunda kaldım. Askerler, beni kaygusuz Türk yığınları arasından geçirip Kumkapı ahırlarına götürdüler.

Orada bir zindana atıldım. Zifir gibi karanlık, küf, güherçile kokusuyle ve rutubetle yüklü bir zindan, birdenbire bütün dünyayla ilişkimi kesti. Bir süre sonra zindandan çıkarılarak koğuşa verildim.

Kumkapı Mahpushanesinde müdür, bir gün beni çağırarak Divanı Harbin beni ölüme mahkûm ettiğini yüzüme karşı söyledi. Arkasından da:

—«Hiç merak etme, Fransız Cumhurbaşkanı seni affeder» dedi.

Hemen kaçmağa karar verdim. Bunun için de fırsat yaratmağa çalışıyordum. Koğuşlardan angarya için adam aradıklarında en başta ben fırlıyordum. Verilen her türlü pis işi yapmaktan çekinmiyordum. Bu angaryalar sırasında aradığım şey, en kolay kaçış yeriydi. Birkaç yer keşfettim, fakat oralardan kaçmak bir hayli çetindi. Angaryaya götürüldüğümde biraz hava alıyorsam da başka günler çok zor geçiyordu. 24 saatte ancak yarım saat hava almak üzere avluya çıkarıyorlardı. Bütün mahpuslar suçu işgalci Fransızlara karşı işlediklerinden Türk Hükümetinin hiç birine karışmağa hakkı yoktu. Sanki İstanbul'da değil de, Fransa'nın bir vilâyetindeydik. Türkler, biz çocuklarını büsbütün unutmuş gibiydiler.

Biz yarım saat havalanıp içeri girdikten sonra avluya ayakları prangalı bir adam çıkarılıyor, adamcağız, zincirlerini şangırdatarak yarım saat volta vuruyor, sonra yerin altındaki zindanına indiriliyordu.

Bu Ankara'da Mustafa Kemal'in muhafız bölüğü görevlilerinden Nuri Başçavuştu. Daha önce İstanbul'da bulunduğu sırada Fransızlara karşı bir suç işlemiş, sonra kaçıp Ankara'ya gitmişti. Suçu çok ağır olduğundan aranıp durmaktaydı. Bir ara İstanbul'a gelen Başçavuş Nuri, Üsküdar'daki bir dostunun evinde konuk olmuş Fransızlardan para aldığı anlaşılan kadın, gidip durumu bildirmiş, ev basılmış Başçavuşu yaka paça buraya getirip prangalamışlar ve zindana atmışlardı.

Onun, Ankara askerlerinden olduğunu anladıktan sonra Başçavuş Nuri'ye hem sempati, hem de büyük bir ilgi duy-

mağa başladım. Kara Başçavuşla beraber kaçıp Anadolu'ya gidemez miydik? Bu İstanbul denen batalıkta artık bana hayat hakkı yoktu.

Bir ayak önce kaçıp Anadolu'ya gitmek, orda silâhı ele alıp sonuna dek çarpışmak gerekiyordu. Hele Başçavuş Nuri'nin, Mustafa Kemal'in muhafız bölüğünden olması beni bayağı coşturmuştu. Ona yakın olmak, onunla görüşüp konuşmak, birlikte kaçıp Anadolu'ya gitmek üzere plânlar kurmağa başladık.

Bir gün sudan bir nedenle mahpuslardan birine sataştım, döğüşmeğe başladık. Jandarmalar, gelip beni yakaladıkları gibi yine yer altındaki ceza hücrelerinden birine attılar.

Nuri Başçavuşun yanındaki hücreye düşmüştüm. İki hücre arasındaki bölme, delikli tuğladandı. Deliklerden onunla konuşarak kendimi tanıttım, kurduğum planı anlattım: Zindan cezasını bitirip çıkınca on santim uzunluğunda iş görebilecek bir demir parçası bulup bir kâğıda saracak. Başçavuşun volta vurduğu avluyu bizimkinden ayıran telörgünün dibine bırakacaktım. O da hava almağa çıkarıldığında bunu alacak, hücresinde saklayacaktı. Bu iş de olup bittikten sonra ben, yine bir maraza çıkarıp Nuri Başçavuşun yanındaki zindanı boylayacaktım. Başçavuştaki demir parçasiyle hücrelerimizin arasındaki delikli tuğlaları çıkarıp bir gedik açacaktık. Sonra ben Başçavuşun hücresine geçip onun pranga kilidini kıracaktım. Ondan sonra da bir bahane ile yanımıza çağıracağımız nöbetçiyi zararsız hale getirecek, ahırın hava almak üzere bırakılan yüksekteki penceresinden atlayıp denize dalacaktık. Marmara'nın dalgaları, mapushane duvarının altında soluk alıyor, durmadan o duvarı dövüyordu.

Hücre cezasını çektiğim sürece bana da çok kötü davranıldı. Yarım saatlik havamı almak üzere avluya çıkarıldığımda namaz kılar gibi taşların üzerine diz çöktürülüyor ellerim havaya kaldırılıyor yarım saat boyunca hep öyle durduruluyordum. Nöbetçinin bana doğrultulmuş namlusu altında böyle kollar havada durmak yalnız çok zor değil, korkunç bir şeydi de. Dakikalar geçtikçe zavallı ellerim, sanki elli kiloluk birer yük oluyor, baskısı altında beni çökertecek bir

ağırlığa ulaşıyorlardı. O pis hücre cezasının bir an önce bitmesini dört gözle bekliyordum.

O gün de geldi, çıkarılarak yine genel koğuşlardaki arkadaşlarımın arasına katıldım. Şimdi bütün dikkatimle elime sağlam bir demir parçası geçirmeğe bakıyordum. Bu uğurda yine angaryalara koşuyor, insan pislikleri temizlemeyi bile göze alıyordum. Zavallı Başçavuş Nuri de kaçış gününü iple çeke duruyordu. Bir gün beklenmedik bir zamanda doğan bir fırsatı değerlendirerek kendimi mapushaneden dışarı atıverdim.

Kaçışım şöyle oldu: Her sabah yatağından fırlayan mahpusları gardiyan, jandarma gelip sayar, koğuşun mevcut tabelasına bakar, sonra her zaman kapıyı kapatıp öbür koğuşu saymaya giderdi. O sabah, bizim koğuşu sayan gardiyanın dalgınlıkla kapıyı açık bırakıp gittiğini görünce yıldırım hızıyle kararımı verdim. Baktım, herkes yatağını toplamağa uğraşıyor gardiyan da öbür koğuşu sayıyordu. Kaşla göz arasında kapıdan dışarı süzüldüm. Ayakkabılarımı çıkarıp orda bırakarak üçüncü koğuşun kapısının yanındaki yağmur borusundan maymun çevikliğiyle yukarı tırmandım.

Ne var ki Çakır Hüseyin'in esrar tekkesine gidişim bana uğursuzluk getirdi. Kumkapı Hapishanesinde yattığı sırada mahkûmlar arasında bir de Çingene Yaşar diye birini tanımıştım. Eskiler alıp satan bu Yaşar günün birinde elinde Fransız beylik eşyası ile yakalandığında altı ay ceza yiyerek oraya tıkılmıştı. Çakır Hüseyin'in esrar tekkesinde de onunla tanışanlar vardı.

Benim, tekkeye gidip kafa tütsülediğimi, Belgrad Ormanlarında çalıştığımı söz arasında bunlardan öğrenen Çingene Yaşar, Fransızların başıma koyduğu 200 Türk Lirasını almak üzere hemen çalıştığım yeri bildirip parayı cebine indirmiş. Bunu sonradan öğrendim. Çingene Yaşar hergelesinden yerimi öğrenen Fransız jandarması da Belgrad ormanlarında bir sürek avına çıkmış. Fransızlar, ihbarı alır almaz yola çıkarak o geceyi Kemerburgaz'daki muhtarın evinde geçirmişler, sabahın erken saatlerinde de aradaki 15 dakikalık yolu bir çırpıda aşarak bizim bulunduğumuz Kurtkemer'e damla-

mışlardı.

Çadırda üç arkadaş oturuyorduk. Biri dışarda odun yarıyor, biri yanıbaşımda mışıl mışıl uyuyor, ben de ellerimi başımın altına koymuş dalga geçiyordum. Birden odun yaran arkadaşın sesini işittim:

—«Sabah sabah ne arıyor burada bu gâvurlar?»

Arkadaşımızın bu sözleri, birden tehlikenin kapıya geldiğini anlatıp beni uyardı. Tabancamı bile yastığın altından alamadan yerimden fırladım:

—«Hani, kimmiş o gâvurlar?»

Çevreyi gözden geçirdim. Silâhlı sivil bir kişi bize doğru geliyordu. Adam yanımdan selâmsız sabahsız geçip biraz ötede dikildi, durdu. Bu heriften adamakıllı huylanmıştım. Böyle ıssız yerlerde selâm verilmeden geçilmezdi. Bunda bir iş vardı. Hemen adamın yanına koştum:

—«Hoş geldiniz.»

—«Hoş bulduk.»

—«Affedersiniz, buraya neden geldiniz?»

Şaşkın, patavatsız bir soru sorduğumu anlayarak bunu düzeltmeğe çalıştım:

— «Odun için mi, av için mi geldiniz? Odun işi için tahkikata gelmişseniz Mihal yok burda, izinli.»

—«Gelecekti.»

Adam o tek sözcüğü söyleyerek birilerine sinyal verdi. Bu, beni adamakıllı işkillendirdi. Bu sırada 30 - 40 metre öteden çadırımızın sarıldığını gördüm. Pusudaki Fransız jandarmaları, sindikleri yerlerden doğrularak yavaş yavaş bizim çadıra doğru yaklaşıyorlardı. Çadırın çevresindeki çember gittikçe daralıyordu. O çemberden kurtulabilmek için kafamı cehennem gibi çalıştırmağa başladım.

Alnımdaki yara izi Fransızlarca bilindiğinden hemen saçlarımı alnıma döktüm. Bu heriflerin arasında Allahtan beni tanıyan çıkmasa diye içimden dua ediyordum. Saçlarımı alnıma dağıtmamın ne kadar doğru olduğunu az sonra anladım. Komutan dikkatle yüzüme baktıktan sonra çadıra girdi, yatan arkadaşımızın yüzüne baktı. Onun da alnında, garip bir raslantı bir yara izi yok muydu?

Komutan hemen zavallının yakalanmasını buyurdu. Tersliğe bakın, benim ağzımdaki iki altın diş de Fransızlarda yazılıydı. Kapanın demir çeneleri arasına girmekte olduğumu anlıyordum. İlk defa yanımıza gelen sivil silâhlı, tercümandı. Ona:

—«Efendim, amele çavuşu bizim Mihal Çavuştur. Az ötede. Onu çağıralım, bütün işçileri toplasın, içlerinde aradığınız adamı bulmağa çalışalım.» dedim.

Damda koşup hemen, öteki memur helâsının düz beton damına atladım. Hava deliğinden dışarı çıkıp duvarın dış çıkıntısı üzerinde, sırtımı duvara vererek ilerledim. Çıkıntı gittikçe alçaldı, en sonra bir buçuk metrelik bir alçaklığa ulaştı. Oradan da yere atladım. Taşların üstüne düştüm. Yere düşünce birdenbire genel bir felce yakalanmış gibi oraya yığılıp kaldım. Kafam çalışıyorsa da hiç bir yanım tutmuyordu. Yarım saata yaklaşık bir zaman olduğum yerde kaldım. Nihayet kendimi zorlayarak hiç olmazsa hayalimle gezeyim dedim. Hayalen olsun bu tehlikeli yerden uzaklaşmak için gözümün önünden birçok manzaralar geçirdim. En sonra, bacaklarıma kan geldiğini, yürüyebileceğimi anladım. Hemen davrandım.

Sirkeci'de çalışan, yatıp kalkan Afyonkarahisarlı arkadaşım Çopur aklıma geldi. Yerimden kalkarak usul usul ilerledim. Mehmet'in kahvesine varıp oturdum. Yabancı bir müşteri gibi: «Usta, demli bir çay» diye bağırdım. Mehmet, çayı getirip de beni görünce korkudan gözleri faltaşı gibi açıldı. Usulca «Nasıl kaçtın?» diye sordu.

—«Üstümü başımı görüyorsun. Hemen seninle Yeni Camiye gidip şu kılığımı değiştirelim. Ben şimdi çıkıyorum, sen de arkamdan gel.» dedim.

Kahveden çıkıp yürüdüm, arkamdan yetişen Mehmet'le birlikte Yeni Cami çevresindeki kullanılmış elbise sergilerine uğradık. Oradaki kahvelerden birine oturmuştum ki, Mehmet soluk soluğa yanıma geldi:

—«Aman Mehmet Ali, Fransızlar sergileri bastılar.» dedi. Ben o sırada oturmuş korsan Laz Faik'le konuşuyordum. Baktım, Fransızlar, Yeni Cami muslukların oradalar.

Çopur Mehmet'e: «Üstünde paran var mı?» diye sordum. Cebinden bir yığın para çıkardı. Hemen hepsini sıyırıp cebime attıktan sonra kalktım. Mısır Çarşısına dalıp Kurukahveci Mehmet Efendi kapısından Eyüp Sultan'a doğru vurdum.

Tuğla harmanlarına vardığımda yüzümden kıvılcım gibi ter saçılıyordu. Oraya tehlike önünde kaçan bir vahşi hayvan hızıyla gitmiştim.

Tuğla harmanlarında yeni Rumeli göçmenlerinden olduğumu söyleyerek iş aradım. İş filân hak getireydi. Biraz kuru yiyecek atıştırarak oradaki boş bir tuğla fırınına girdim, gecenin serin karanlığıyle fırının henüz yitmemiş sıcaklığını üstüme yorgan gibi çektim, uyudum.

Ortalık ışıyınca sabahleyin fırından canlı bir tuğla gibi çıkarak Haliç kıyısına indim. Üstümdeki başımdaki kırmızı tuğla tozlarını, külleri uzun uzadıya silkeledim. Yine iş aramağa koyuldum.

Terkos borusunun patladığı yerde işçi aradıklarını işittim. Yaşayışım boyunca elime kazma kürek almadığım halde orda bir gün akşama dek çalıştım. Koca bir tepeye üç yüz işçi yanaşmış, kazıyor, toprağı el arabalarına doldurup başka bir yere döküyordu. Oraya Silâhtarağa Fabrikasının bahçesinden geçerek gidiyordum.

Ertesi gün yine otel olarak kullandığım tuğla fırınından çıkarak üstümü başımı silkeledikten sonra iş yerine vardığım zaman ellerimin, ayaklarımın şiştiğini gördüler. O şişmiş ellerle burda çalışamayacağımı söyleyerek bana yol verdiler. Kazma işine giderken Silâhtarağa Fabrikasının avlusundan geçtiğimi söylemiştim. O sırada bekçinin kulübesini kitledikten sonra anahtarı kapının üzerinde bir yere koyduğu gözüme ilişmişti.

O sırada bunun üzerinde hiç bir şey düşünmediysem de şu sırada işime yarayabileceği aklıma geldi. Kulübede belki bir tabanca da bulunabilirdi. Silâh bana çok gerekliydi.

Gece orayı gözetledim. Bekçi, kulübesinden ayrılıp da nöbet için dolaşmaya çıktığı sırada geniş meydanın ortasındaki kulübeye bir tilki gibi yanaştım. Burası, elektrik fabrika-

sı olduğundan bütün meydan elektrik direkleriyle doluydu. Her yanda da elektrik yandığından koca meydan gündüz gibi aydınlıktı. Kulübeye sokulurken elektrik direklerini siper almıştım. Kapının üzerindeki anahtarı bulup içeriye girdim. Duvardaki kilitli dolabı kırarak açtım. İçindeki dokuz mermisiyle bir Brovning tabanca buldum.

Tabancayı üç kere öperek masanın üzerine bıraktım. Dev gövdeli bekçi, her an çıkagelir, beni kıstırabilirdi. Sonra, köşedeki bir sandığı gene kırarak açtım. Elbise, çamaşır gibi eşyayı ayırıp alırken sandığın dibinde bir parabellum tabancasıyle elli de mermi buldum. Bu işe dünyalarca sevindim.

Hemen, üstümdeki başımdaki bütün eski, kirli giyecekleri çabucak soyunup ikişer kat çamaşır giydim. Ancak, bana uyacak ceket pantolon bulamadığımdan onların üzerine yine benim eskileri çektim.

Şimdi, bütün iş, bekçiye görünmeden oradan uzaklaşmaktı. Onunla karşılaşarak silâh kullanmak, adamcağızı vurmak, yaralamak istemiyordum. Elektrik direklerini siper alarak yine geldiğim gibi oradan uzaklaşmayı da başarınca büyük bir soluk aldım. Bizim bekçinin sayesinde artık çifte tabancalı hür bir insandım.

İstanbul'a doğru yola çıktım. Ant içtim, nerede bir Fransız rastlarsam ateş edecektim. Birkaç gün önce iş istediğim tuğla harmanının yanından geçerken bana çalışıp çalaşamayacağımı sordular. İstanbul içinde beni bekleyen tehlikeli serüvenleri düşünerek kalıp çalışmayı daha uygun buldum. Tehlikenin üstüne üstüne gitmek de saçmaydı.

Arkama bir semer verdiler, fırınlardan pişmiş tuğla taşımağa başladım. Burada Kâzım adıyle on beş gün çalıştım. Ancak o sırada kafamı en çok kurcalayan bir iş vardı yine: Nişantaşı'nda Fransız Hapishanesindeki mahpusları kaçırmak, Romen Yahudisi Josef, kazdığım tüneli ihbar ederek 120 kişinin kaçışına engel olmuştu. O yarım kalan işi bitirmek için delice bir hırs duyuyordum. Hapishaneyi arkadan delmeyi düşünüyordum.

Cuma günü işler paydos olduğundan Nişantaşı Hapisha-

nesine gittim. Ziyaretçilerin gelmesini bekledim. Ziyaretçilerini görmeğe gelen mahpuslar, beni orada görünce şaşkınlıktan küçük dillerini yutacaklardı. Onlardan öğrendiğime göre, İstanbul'daki bütün Fransız polisleri beni arıyorlardı. Mahpushane arkadaşlarımın ailelerini bile beni bulmağa zorlamaktaydılar. Yerimi bildireni serbest bırakacaklarını söylüyorlarmış. Bir arkadaşımın karısı, kaynanasıyle bir kenarda görüşüyordu. Bu sırada, bir iki kadın bizden yana baktıysa da kuşkulanmadım. Daha çok ceketimin omuzlarındaki kırmızı tuğla tozlarına bakıyorlardı. Bunu mimleyen kadınlardan biri yanıma yaklaşarak:

—«Nerede çalışıyorsun, kardeşlik, tuğla harmanlarında mı?» diye sordu.

Baktım, kadının sorusunda hergelelik vardı, huylandım. Demek ki sırtımdaki tozları görmüştü. Yine de:

—«Evet.» dedim.

—«Şişli harmanlarında mı, Silâhtarağa harmanlarında mı?»

Kadının o sorusu, artık kuşkuya yer bırakmıyordu. Kadın kararlıydı. Kocasını hapisten kurtarmak uğruna beni Fransızlara satmağa hazırlanıyordu. Baktım, bu işin sonu da ihanet, kahpelik. Mahpusları kurtarmak işinden temelli vazgeçtim. Ne halleri varsa görsünlerdi. Kadınların beni hemen yakalatabileceklerini düşünerek oradan kaçar gibi uzaklaştım.

Kadınlar yemeden içmeden beni gördüklerini, tuğla harmanlarında çalıştığını Fransız polisine gammazlamış olacaklar ki, ansızın dışardan koşarak gelen bir işçi, kaba bir biçimde söverek: «Gâvurlar yine can yakmağa çıkmışlar!» dedi, sonra tiksintiyle yere tükürdü.

—«Kimmiş onlar?» diye sordum.

—«İngilizler.»

Yükleyiciye: «Çabuk yükle! Çabuk yükle!» diye bağırdım. Ancak o sırada aşağıya bir göz attığımda altı Fransız askerinin fırına doğru geldiğini gördüm. Semeri sırtımdan indirerek can kaygusuna düştüm. Zaman çok dardı. Silâhım üzerimde de değildi. Onu bile almağa vakit yoktu. Kapıdan dı-

şarı çıksam Fransızlarla yüz yüze gelecektim. Fırınlara girsem onlar da söndüğü halde hâlâ beni pişirecek kerte sıcaktı. Hayatımın en sıkışık dakikalarından birini yaşıyordum.

Fırının üç yanı yüksek duvardı. Hemen fırınlarda yakılan uzun, kalınca bir sırığı yakaladım, duvara dayadım, bir maymun çevikliğiyle ona sarılıp tırmandım. İki buçuk metre yüksekliğindeki duvarı aşınca da bütün bütüne kurtulmuş sayılmazdım. Çevre hep açıklıktı. Kaçarken her yandan görülebilirdim. Fırının arkasını dönen Fransız jandarmaları, beni bir tavşan gibi avlayabilirdi.

Birden bire gözüme bir kaç adım ötedeki kör kuyu ilişti. Hemen onun içine daldım. Orada bulduğum eski teneke parçalarını üstüme çektim. Öylece on dakika tutundum. Sonra, kuyunun kenarlarındaki taşların çıkıntılarında tutunmağa çalışan ayaklarım kesilmeğe, sinirlerim boşanmağa, gövdem sarsılmağa başladı. Gövdemin sarsılmasına tempo tutan başıma örttüğüm tenekeler de tıngırdamağa başlamasın mı?

On metre ötedeki yoldan geçen bir yolcu kuyunun içinden gelen o tıngırtılarla ilgilenebilirdi. Hele fırına gelen Fransızlar o garip türküyü işitince hemen avlarının üstüne atılabilirlerdi. Bu yeni tehlike baş gösterince hemen fırladım.

Epey koştuktan sonra gözden ırak olmak üzere kendimi dalayıcı dikenlerle dolu sık bir kara çalı kümesinin içine attım. Orada sinip bekledim. Bu sefer de, burda saklandığını bilirlerse çalılığı ateşleyip beni bir vahşi hayvan gibi cayır cayır yakabilirler diye düşünerek ürperdim. Yarım saat kadar orada susup kaldıktan sonra seslerin kesildiğini görerek bin güçlükle çalılıktan çıktım. Çalıların dikenleri beni bir kapmıştı ki, bir türlü bırakmıyordu. Kurtulunca oraya nasıl girmiş olduğuma şaşmaktan kendimi alamadım. Demek, can korkusu insana yapamayacağını sandığı şeyleri yaptırıyordu.

Çalılıktan güç bela kurtulduktan sonra, jandarmaların ne yaptıklarını görmek için bir tepeye çıktım. Jandarmalar, bakkalla bir süre konuştuktan sonra Kemerburgaz'a doğru uzaklaştılar. Demek o sık ormanda beni izlemek yürekliliğini gösterememişlerdi. Onların uzaklaşmasını bekledikten sonra tepeden inerek Mihal Çavuş'un çadırına gittim. Onun İngiliz

mavzerini gizlice aldım, uzaklaşan jandarmaların arkasından gittim. Uygun bir yerde diz çökerek onlara ateş ettim. Hepsi çil yavrusu gibi dağıldı. Ortalıkta yalnız Komutan'ın metresi olan kadın kalmıştı. O zaman komutanın koluna asılarak giden kadının koluna bir mermi saplandığını anladım. Kadıncağız sağ kolunu tutuyordu. Yerimi belli etmemek için ateşi keserek oradan uzaklaştım.

Biraz sonra dekovil hattının istasyon komutanı olan Türk askerinin yanına vararak ne olup bittiğini öğrenmek istedim. Adamcağız, yılan görmüş gibi ürperdi. Geri geri kaçarak:

—«Aman, gelme benim yanıma! Yakacaksın beni!» diye bağırdı.

Akşam karanlığı da bastığından ne yapacağımı bilemeden ötede yere çömeldim. Ormanın karanlığı, bıçakla kesilecek kadar yoğundu. Tabancam elimde, acele bir karar vermek üzere kafa patlatırken az ötede ayak sesleri işittim.

—«Kıpırdama, yakarım!» diye bağırdım.

—«Vasil sen misin?»

Baktım, gelen Mihal Çavuş'tu. Beni gerçekten kendilerinden olduğumu ve adımın da Vasil olduğunu sanıyordu. O yüzden aramız çok iyiydi:

—«Aman durma buralarda, Vasil! Şimdi, İngiliz'lerin ücretli jandarması Sırplar, dükkânda içki içiyorlar. Durma haç!»

Mihal Çavuş, beni uyardıktan sonra korku ile yanımdan uzaklaştı. Bakkalın beni tanımayacağını bildiğimden kalkıp dükkâna gittim. Dükkândan içeri adımımı atar atmaz, bakkalın rengi attı, gözleri korkudan büyüdü. Yanıma yaklaşarak, usulca fısıldadı:

—«Aman Vasil! Durma git!»

Sırp Jandarmaları, dükkânda oturmuş, gevezelik ederek içki içiyorlardı. İçlerinde beni tanıyan bulunmadığından korkum yoktu. Bakkala: «Bana biraz tahan helvası ver,» dedim. Dışarı çıktım.

Az sonra, bakkal, elinde yiyecekler, sigaralarla dükkandan çıkıp yanıma geldi:

—«Aman, gözünü seveyim, Vasil, çabuk uzaklaş bura-

lardan. Fransız komutanının verdiği izleme emrini bana bıraktılar. Vermek zorundayım. Sen gider gitmez vereceğim. Aman çabuk ol!»

Oradan uzaklaştım. Kemerburgaz kışlasında Yüzbaşı Hayri Bey, durumumu biliyor, yakından ilgileniyordu. Askerler, beni Nizamiye'den içeri bırakmadılar. Bunun üzerine bir pusula yazarak Vasil'in geldiğini bildirdim. Pusula gittikten on dakika sonra Hayri Bey, çıkageldi. Ayaküstü birkaç dakika konuştuk, durumu kendisine anlattım. O gece kışlada yatmamı söyledi.

Bir kere huylanmıştım. Bu tehlikeli yerlerden bir an önce uzaklaşmalıydım. Yüzbaşıdan, verebilirse, bana bir kasatura vermesini rica ettim, verdi. Sonra, sabahı etmek üzere ormanın derinliklerine çekildim.

Tanyeri atarken Büyükdere'ye indim. Anadolu yakasında güvenilir bir adrese gitmeyi düşünüyordum. İstanbul'un Rumeli yakası benim için artık çok tehlikeli olmağa başlamıştı. Yaya Yeniköy'e yürüdüm. Oradan Beykoz vapuruna atlayıp karşıya geçecektim. Baktım, iskelede İtalyan polisi nöbet bekliyor.

Resmim bütün işgâl polisine dağıtılmış olduğundan iskeleye sokulmaktan çekindim. Bir punduna getirerek polisin dalgınlığından yararlanıp, biletsiz, vapura atladım. Beykoz'da bilet cezası vererek kurtuldum.

Göze çarpmamağa çalışarak günü Beykoz'da geçirdim. Dereseki köyünün yolunu sorup öğrendim, gün batarken oraya yollandım. Gitmek istediğim köy, ormanlık bölgenin, içinde bulunuyordu. Karanlıkta yolu zor söküyordum. Bir yerde önüme bir yol ayrımı çıktı. Hangisine sapacağımı bilmeden sağa sapıp ilerledim. Bir değirmene vardım. Taşlar gürültüyle çalışıyor, serin su sesleri gecenin sessizliğini dolduruyordu. Ortalık, ormanın da etkisiyle, zifiri karanlıktı. Değirmende de hiç bir ışık yanmıyordu. Kapıya yanaşıp Adem Ağa'yı sormak üzere çalmıştım ki, pencereden bir tüfek patladı. Rasgele atılan kurşunlara yem olmamak için hemen kendimi yere attım. Tüfek sesi kesilince bağırdım:

—«Yahu, ben Adem Ağa'yı arıyorum, onun kömür oca-

ğı nerde?»

Değirmenci:

—«Yukarda, yukarda! Tepeye doğru!» diye seslendi.

Bir adam boyu yırtıcı pırnal çalılıklarıyle örtülü bir yokuşu tırmanmağa başladım. Tepeye çıkınca yüksekçe bir ağaca tırmanıp gecenin karanlığında kömür ocağını görmeğe çalıştım. Biraz daha yukarda kömür ocağının geceyi kızartan ateşleri göze çarpıyordu. Yavaş yavaş oraya vardığımda aralarında Adem Ağa'nın da bulunduğu kömür işçilerini bağdaş kurmuş kömür ocağının aydınlığında bulgur pilâvına kaşık atıyorlardı. Adem Ağa ile Belgrad ormanlarında tanışmıştım. Yiğit, iyi bir adamdı. Durumumu bildiğinden başım dara gelince kaçıp kendi yanına gelmemi salıklamıştı. Onu orada bulunca eski günlerimizi anarak ufak bir şaka yapmak istedim. Adem Ağa, kaşığı ağzına götürürken:

—«Davranma!» diye bağırdım. Karanlıkta hiç biri beni göremediği için sanki dondular. Adem Ağa'nın kaşığı havada kalakalmıştı. Buralarda Rum eşkiyalarının işlediği cinayetlerden haberim yoktu. Yoksa o ağır şakayı yapar mıydım?

Adama bir zarar gelmesin diye tabancamı belime sokup gülerek karşısına çıktığım zaman da o donmuşluğundan kolayca sıyrılamadı. Kıpırdayamıyor, konuşamıyordu. Çok üzülmüştüm. Onu kendine getirmek uğruna epeyce çabalamak zorunda kaldım. Sonunda kendine gelen Adem Ağa:

—«Söyle, kaç kişi öldürdün de buralara geldin?» diyerek güldü.

—«Ben adam madam öldürmedim, seni görmeğe geldim» dedim.

—«Ben malımı bilirim. Söyle kaç adam öldürdün?»

Bu kötü şakanın etkisi atlayınca ben de pilav tenceresinin başına bağdaş kurdum, kaşık sallamağa başladım. Yemekten sonra, oturup şurdan burdan konuştuk. Değirmencinin üzerime ateş ettiğinden söz açınca anlattılar. Meğer, şimdiye dek bu değirmende çalışanların başından geçmedik iş kalmamış. Rum eşkiyası burada değirmen işletenleri hep işkencelerle öldürerek değirmeni çalışamaz duruma getirip yöredeki bütün Türk köylerini ünsüz bırakmış. O yüzden

köylüler çokça para verip yeni, yürekli bir değirmenci tutmuş, onu da silâhlandırmışlar. Adam, geceleyin değirmene parolasız yaklaşan herkese ateş ediyormuş.

İyi bir adam olan Gürcü Adem Ağa'yla iki gün kaldım. Her gece Rum eşkiyası tehlikesiyle karşı karşıya heyecanlı saatler yaşadık. Sonra, yakılmış kömürleri çuvallara doldurup yola düştük. Hep birlikte Çubuklu'ya vardık. Kömürler, orda bekleyen mavnaya yüklendi. Biz de bindik, Defterdar'a yanaştık.

Adem Ağa, beni evinde konuk etti. O altı nüfuslu evde 15 gün kaldım. Adem Ağa'nın meramı, beni Katırlı'daki Türk çetelerinin yanına göndermekti. Onun için adam bekliyordu. Baktım, o işin olacağı yok, bir akşam, apansız verdiğim kararla evden ayrıldım. Kadıköy iskelesinden bir vapura atlayıp karşıya geçtim. Kadıköy iskelesine çıktıktan sonra kıyı yolundan Haydarpaşa'ya yürüdüm. Yolda bir Trabzonluya rastladım, çabucak ahbap olduk.

Yeldeğirmeni yangınında ateşlerin silip süpürdüğü evlerin yerine bir tipte binlerce ev yapılıyordu. Bizim ahbap da orda inşaat amele çavuşuydu. Beni alıp o evlerin demir bölümlerini yapan atelyeye götürdü. Ertesi günden sonra orada bekçilik etmeğe başladım. Burası, iki ortağın işlettiği bir işyeriydi.

Ortağın biri giderken: «Aman, deftere dikkat!» diyordu. Öbürü de giderken aynı nakaratı yineliyordu: «Aman deftere dikkat!»

Orda kısa da olsa benim için güzel günler başladı. Sokakta 14 yaşında güzel, körpe bir kıza rastlamıştım. Kimsesizdi. Şunun bunun koynunda vakit geçirerek ekmek parasını çıkarıyordu. Benimle tanıştıktan sonra hiç yanımdan ayrılmadı. Balayı devrelerine benzer çok ateşli, tatlı günler geçirmeğe başladık. İnşaatın bir köşesini aşk yuvası haline getirmiştik. Kız orada yatıp kalkıyordu. Durumumuzu gören müteahhit de bizi evlendireceğini söylüyordu.

Kızın adı Dükter'di. Çok hızlı sevişmeğe başlamıştık. O hız gittikçe de artıyordu. İnsanlardan uzak bulduğumuz her köşede kucaklaşıyor, öpüşüyor, yatıp kalkıyor, sevişiyorduk.

Gündüzün boş kaldığım saatlerde de onu alıp kırlara açılırdım. Her ağaç altı, her çalı dibi, her hendek balayımızın türlü oynaşmalarına tanık oluyordu. Serçeler gibi, tarla kuşları gibi sevişiyorduk. Yaşayışım boyunca kendisiyle olmaktan hoşnutluk duyacağım tek güzel varlık, ancak Dükter olurdu. Böyle düşünüyordum. Yemeklerimizi oradaki aşçıdan, getirtip iş yerinde birlikte yiyorduk.

Bir gün, lokantaya yemek ısmarlamış, bekliyordum. Yemek gecikince çıkıp bakayım, diyerek atelyeden aşağı inmeğe başlamıştım ki, bizim muhbir Çingene Yaşar'la yüz yüze gelmeyeyim mi?

Alçak herif, kendisinin beni Fransızlara sattığını bilmediğimi sanarak koşup boynuma sarıldı:

—«Ağa, seni ele vermişler, vurulmuşsun, ölmüşsün, diye işitmiştik. Allaha şükür, sağ salimmişsin.» dedi.

Onun bu sevinçli durumunun anlamı şuydu: Yine benim yerimi öğrenmişti. Beni bir kez daha Fransızlara satıp bir 200 papel daha kıvıracaktı. Bunu yediğim ekmek gibi bildiğimden korkunç bir karar verdim. Bu yılanı öldürecektim. O işi de şöyle yapacaktım: Biraz ötede kör bir kuyu vardı. Kahveciye iki kahve ısmarladım. O kahvesini içerken arkadan kafasına koca bir taş vurup öldürecek, sonra da o kuyunun içine atacak, üzerini de taşla dolduracaktım.

—«Beni arkamdan vuran, Fransızlara satan kim?» diye sordum.

Ben, bu soruyu yineleyip durdukça o, muhbirin anasına avradına sövüyor, bana ne diller döküyordu. Kahvelerimizi içip öyle epeyce karşılıklı cambazlık ettiysek de orası kalabalık olduğundan düşündüğüm işi bir türlü yapmağa fırsat bulamadım. İşimi bitirmek üzere onu o gece bende konuk kalmağa zorladımsa da kandıramadım. Çoluk çocuğunun yanında bulunması gerektiğini söyleyerek gitti.

Ertesi gün, öğleye kadar kuşku içinde bekledim. Acaba beni bir kere daha ihbar edecek mi diye aptalca düşünceler yürüterek bekleyip dururken Çingene Yaşar, ertesi gün, öğle üzeri çıkageldi. Hoşbeşten sonra birer cigara yakmağa hazırlanıyorduk ki, bir sivil Türk polisi, tabancasını çekerek

atölyenin kapısına dikildi.

Zavallı Dükter'in gözleri korkudan dört açıldı. Tabancam yanımda değildi. Elimi ceketimin cebine sokup tabanca çekiyormuş gibi yaparak polisin suratına tuttum:

—«Al, ulan!» diye bağırdım.

O sırada on Fransız polisi, tabancalarını çekmiş, kapıda belirdi.

Çingene Yaşar'a bir kez daha güvenmiştim. Ben onu öldürmek üzere beklerken o daha atik davranıp beni bir kez daha Fransızlara satmış, onlardan 200 lira daha almış, herifleri de arkasına takıp buraya getirmişti. Ah, namussuz herif! Bir kere değil, on kere öldürülmeyi haketmişti. Sağ kalıp da bir gün yine serbest insanlar arasına katılırsam ona kırk katırla kırk satırdan birini bak nasıl seçtirecektim.

Üstümü başımı arayan polisler, ellerime kelepçe vurdular. Yolda bütün halk, bana bakıyordu. Herkes, herhalde işgâlcilere karşı bir suç işlediğimi anlayarak beni sempatiyle süzüyor, bir çok delikanlı, bana kaçmak istersem ortalığı karıştırabileceklerini kaş göz işaretleriyle anlatmaya çalışıyorlardı. Ne var ki, bu sonu belirsiz bir serüven olur, belki de bir çok can yanardı. O düşünceyle, onlara cesaret vermedim.

Jandarmalar beni yine Kumkapı Hapishanesine getirdiler. Hapishaneye varınca iki yüz mahpus, pencerelere üşüşmüştü beni görmek için.

—«Hoş geldin, arslan!» diye bağırıyorlardı.

Ben, onların gözünde kendilerinin yapamadığını yapan bir kişiydim. Hele o kahırlara Anadolu'ya silâh, cephane kaçırmak yüzünden katlanışım, beni gözlerinde çok daha büyütüyordu. Beni hücreye atmadılar. Hamama götürüp yıkattılar, yüz kişilik ikinci koğuşa verdiler.

Orada Sürmeneli Kara Hasan Kaptan'la tanıştık. O da Fransız devriyeleriyle çatışmıştı. Felek, onunla beni çok uzun zaman dünya mapushanelerinde birlikte gezdirip yine birlikte Türkiye'ye döndürecekti.

Kara Hasan Kaptanla iyi arkadaş olduk. Orta yaşlı, namuslu, iş güç sahibi bir adamdı. Orada edindiğim yakın ar-

kadaşlarımdan biri de Beyoğlu'nda bir Fransız polisini çekip vuran bir genç Türk polisiydi. Üçümüz sırdaş gibi konuşurduk. Mahpuslar arasında çok kuşkulu kişiler vardı.

Orada öğrendiğime göre Fransız Divanı Harbinde ifademi alan sorgu yargıcı Robert, benim korkumdan Paris'e kaçırılmıştı. Kumkapı Hapishanesinden kaçtıktan sonra Robert'e bir mektup yazarak kendisini Harbiye Nezaretinin kapısı önünde delik deşik edeceğimi bildirmiştim. Şimdiki üniversitenin arkasındaki sarı bir yapıda bulunan Fransız Divanı Harbinden çıkan yargıçlar, hep o kapıdan işlerlerdi. Benim tehdidim etkisini göstermiş, Fransız İşgâl Komutanı, sorgu yargıcını altı ay izinli göstererek Paris'e kaçırmıştı.

Fransızlar'ın beni zindana atmayarak koğuşta tutmalarından kuşkulanıyordum. O yumuşaklığın ardından bir sağnak gelebilirdi. Suçlarım çok birikmişti. Fransızlarca netameli, iflâh olmaz kişiler listesine girdiğim belliydi. Onların elinde kaldıkça durumum tehlikedeydi.

Tekrar kaçmağa karar verdim. Pencerenin demirlerini bükerek kaçacaktım. Yağmurlu bir günde kendi usulümle demirlere yanaştığım zaman polis arkadaşımla Kara Hasan Kaptan, kollarımı tutup kaçınamı önlediler. Polis arkadaşım:

—«Yapma, Mehmet Ali! Zaten gözlerine diken gibi batıyorsun, görür görmez seni vururlar! Şimdiye dek seni kurşuna dizemediklerine zaten yanıp duran heriflere fırsat vermiş olma!» dedi.

O adını şimdi hatırlayamadığım polis arkadaşının yüzünden son firar şansını da elimden kaçırdım. Oraya geleli 27 gün olmuştu. Çevremde, fırtınadan önceki sessizlik egemendi.

Bir şeyler yapacaktı bana bu Fransızlar ama acaba ne hazırlıyorlardı. O gün, bana hazırlanmamı, üç gün sonra Guyan'a gönderileceğini bildirdiler.

Guyan da neresiydi?

Mahpuslardan bir kaçı bilgiç, oranın Guyan değil bizim Gönen olduğunu, Çamur banyolarıyla ün saldığını romatizmalarım tutarsa beni de ara sıra bu banyolara gönderebile-

ceklerini söyleyince, Polis:

—«Ulan, hıyar gibi konuşup durmayın» dedi, «Guyan denen yer Güney Amerika'daki Fransız sömürgelerinden biridir. Fransızlar, İstanbul'dan oraya çok adam sürdüler şimdiye dek.»

Güney Amerika sözünü işitince gözlerim faltaşı gibi açıldı. Yüz kişilik koğuştan yalnız Sürmeneli Kara Hasan Kaptan'la ikimiz sürülüyorduk. Hasan Kaptan, bir kaç küfür savurduktan sonra arpacı kumrusu gibi düşünmeğe başladı. Çoluk çocuk sahibiydi. Benim gibi bekâr değildi. Onun üzüntüsünü görerek halime şükrediyordum.

Kumkapı Hapishanesinde otuzuncu günüm dolmuştu ki, Fransız jandarmaları Hasan Kaptan'la ikimizi kelepçelediler, alıp götürdüler.

Sarayburnu İskelesine vardığımızda orda kıyıya yanaşmış bir Fransız gemisi, kıyıda da bizi bekleyen 24 Fransız askeri sivil mahkumla karşılaştık.. İçlerinde yalnız biz ikimiz Türktük. Sağımızı solumuzu çeviren bir yığın silâhlı Fransız askerinin arasında iskeleden vapura binerken merdivenin dibinde bir Türk polisinin dikilip durduğunu gördüm. İki kalpaklı Türk'ün, yani Hasan Kaptan'la ikimizin Fransızlarla birlikte alınıp götürlüşümüze polis çok şaşmış göründü.

Fransızlara hizmet eden o herife karşı içimde bir öfke kabardı:

—«Ne bakıyorsun?» dedim, «Tanrı, bir daha yurda dönmeme yardım ederse bu düşmanlardan tekini burada görmeyeyim!»

Polisin şaşkınlığı biraz daha arttı. Bana verecek karşılık bulamadı.

Gemiye tırmandık. Onun sabıkalı bir gemi olduğu anlaşılıyordu. Bizden önce bir çok defalar yurdundan aldığı insanları gurbetlere taşımış olduğunu geminin baş yanında demir parmaklıklı hücreleri görünce anladım. Demek bu bir mapushane gemisiydi.

Anbara indirilmeden önce güzel İstanbul'a son bir kere daha baktım. Kim bilir beni ne korkunç fırtınalara sürüklüyordu.

Jandarmalar beni itekleyerek geminin demir parmaklıklı bölmesine tıkıp da kapıya kilidi vururken hayatımın en korkunç üzüntüsünü, sonra öfkesini duydum. Ne yazık ki, artık iş işten geçmişti. Vatandan kopmuş gidiyordum. Düşmanlar, beni kendi cehennemlerinde kavurmağa götürüyorlardı. Belki, kemiklerim bile gurbet ellerde kalacaktı. Baktım, muhafızlarımız, Gobilerdi. Biz bu sevimli kırmızı fesli Senegalli askerlere bu adı takmış, onlara ne oyunlar oynamıştık yine de onlara önemli bir oyun oynamağa karar verdim.

Gemi kalktı. Lumboz deliklerine üşüşerek İstanbul'un genel görünüşünü son defa seyretmek isteyen genç Fransız askerleri ve sivilleriyle uzun bir yolculuğa çıkmıştık. Yirmiyirmi beş Fransız mahkûmu bizimle demir parmaklıkların arasına kapatılmış, izinli olarak Fransa'ya giden bir yığın asker, alttaki ikinci anbara yerleştirilmişti.

Kafamda yepyeni bir kaçış plânı hazırlamağa başlamıştım. Hasan Kaptan'la yanyana asılı hamaklarımıza uzanmış, şekerleme kestirir gibi yapıyorduk. İyi ki bizi içeri soktuklarında Gobiler kelepçelerimizi çıkarmışlardı.. Yoksa, kaçış plânımı hiç bir biçimde gerçekleştiremezdim.

Mapushane gemisi, anavatan sularını yararak gidiyordu. Anavatan sularından çıkmadan kaçabilirsem kaçbilirdim. Çok ince hesaplar yapmağa başladım. İlk öğle yemeğimiz geldi mahkûmlar hep Fransız olduğundan onların yanı sıra bize de 250'şer gram şarap verdiler. Fransızlar, yanık şarkılar söylüyorlardı. Akşam yemeğini de yedikten sonra yatıp uyur gibi yaptım. Bakalım, gemi Çanakkale'ye varınca, umutsuz da olsa yapacağım deneme ne sonuç verecekti.

Gece yarısı geminin Çanakkale'ye vardığını anlayınca yavaşça kalktım. Başucumdaki lumboz deliğine yaklaştım. Benimle ilgilenen tek insan yoktu. Başımı lumboz deliğine soktum geçti. İnsanın bir yerden başı geçerse gövdesi de geçer diye yanlış bir bilgiye dayanarak ne de çok sevinmiştim. Gemi Çanakkale'yi sıyırıp geçerken kendimi kaldırıp denize atacak, yüzerek kıyıya çıkacaktım. Çok iyi yüzücüydüm. Ne yazık ki bu düşüncem umutsuzlukla sonuçlanmıştı.

Kafamı lumboz deliğinden içeri çekerek hamağa uzandım. Şimdi, Adalar Denizinden geçerken ikinci plânımı uygulamak üzere bizim Kara Hasan Kaptan'la görüşüp onun aklını çelmem gerekiyordu. Gemi Çanakkale Boğazını geçmiş, Adalar Denizinin karanlıklarında ilerliyordu.

İkinci plânımı bir ara Hasan Kaptan'a açtım.

Çok korktu. Bunun hiç bir vakit başarılamayacak bir iş olduğunu söyledi.

Ben de: «Yurdumuzdan ayrılmamak için bu son şansımız» diyerek direttim.

Güney Amerika'nın cehennem gibi bir yer olduğunu, oralarda ölüp kalacağımızı söyledim. En sonra plânımı ona bütün ayrıntılarıyla açtım:

İçinde gittiğimiz gemiyi ele geçirecek, Türkiye kıyılarına baştan kara edecek, kıyıya çıkıp kurtulacaktık. Bizim Gobiler, yani Senegalli askerler, demir parmaklıklı kapıyı açık bırakarak yemeklerini yanımızda yiyor, yemek vakti silâhlarını çatarak çatıların başında silâhlı nöbetçi bırakmıyorlardı. İki manga askerin 20 silâhını ellerinden aldık mı, hepsinde hoşafın yağı buz kesecekti.

Yemek zamanı, birden bire silâh çatısına atılıp bir tüfek kapacak, onu yemek yiyenlere çevirip:

—«Davranmayın» diyecektim.

O sırada Kara Hasan Kaptan da yerinden fırlayıp bir tanesini kendisine ayırarak geri kalan bütün silâhları lumboz deliğinden denize fırlatacaktı. Sonra, ikimiz iki asker üniforması giyerek Kaptan Köşküne çıkacak, kaptanı bağlayacaktık. Geminin yönetimini Hasan Kaptan eline alacaktı. İlk işimiz gemiyi baştan kara etmek, denize indireceğimiz bir filikayla da karaya çıkmak olacaktı. Vapurda başka silâhlı kişi bulunmadığından karaya çıkışımız rahat olacaktı.

Kara Hasan Kaptan, plânımı kaval dinler gibi, dinledikten sonra kestirip attı.

—«Bu iş olmaz, uşağım.»

—«Bal gibi olur. Yalnız, sen olur de.» dedim. «Bak gemi Adalar Denizinde ilerliyor. Gecikirsek Anadolu kıyılarına çıkarız. İyi düşün. Senin Kaptan oluşuna bağladım ben umu-

dumu.»

—«Olacak iş değil bu! Adalar Denizinde Yunan savaş gemileri vızır vızır kol geziyor. Böyle bir yerde koca bir gemi nasıl kaçırılır?»

Kara Hasan Kaptan'ın yan çizmesi çok canımı sıkmıştı. Gemi, yemyeşil Anadolu kıyılarının açığından geçiyordu. Lumboz deliğinden o yeşilliklere dalan gözlerim, özgürlüğe duyduğum özlemden, hırsımdan yaşarıyordu. Hasan Kaptan'ın ufak bir «He!»si bizi kurtarabilirdi. Başaramasak bile hürriyet uğruna bir yiğitlik yapmış olacaktık. Öğle yemeğimiz, şarabımız geldi. Yemeği can sıkıntısıyle yiyip şarabı hırsla başıma diktim. Gobiler de biraz ötede silâhlarını iki kümede çatarak yemeğe oturdular. Kapımız yine açıktı. Ve yine nöbette kimse yoktu.

Yediğim lokmalar boğazıma dizilmiş gibiydi. Hasan Kaptan'ın durumu enine boyuna düşünmesi için ona hayli zaman bırakmıştım. Bakıyordum, o da benim gibi bir kara askerleri bir silâh çatısını gözetleyip duruyor, ileri geri düşündüğü anlaşılıyordu.

Gobiler, yemeklerini yemiş, yine silâhlarını ellerine almışlardı. Altından elmastan değerli zaman geçip gidiyor, gemi, güzel Anadolu'nun kıyı açıklarından süzülerek ilerliyordu. Alt ambardaki izinli Fransız erleri sevinçli şarkılar söylüyor, şakalaşıp gülüşüyorlardı. Memleketimin güzelliklerini bir kartpostalda seyreder gibi seyrettikten sonra gidip hamağıma uzandım. Kara Hasan Kaptan da ellerini başının altına koyarak sırt üstü uzanmış, düşünüyordu. O akşam yemeğinde plânımızı uygulamazsak artık çok geç olacaktı. Kim bilir o zaman gemi nerelerde olacaktı.

Hamakta sağa sola dönerek, kalkıp aşağı yukarı volta vurarak geceyi zor ettim. Hasan Kaptan, ölü gibi uzanmış kendinden geçmiş gibiydi. Acı bir karar verdim: Akşam yemeğinde Hasan Kaptan'ı bir oldu bittiye getirecektim. İster istemez benim yaptığım çılgınca davranışa ortak olacak, plân gereğince yardıma koşacaktı.

Akşam yemeğini iple çektim. Ağzım zehir gibi acıydı. Tehlikeli bir işe gireceğim zaman hep böyle olurdu. Çoğu

zaman, delilik kertesinde yüreklilik, büyük başarılar sağlar. Benim karakterim de çocukluğumdan beri buna yatkındı. Herkesin yapabileceği işler, beni hiç doyurmazdı. Kolay yapılamayacak işlere karşı aşırı bir ilgi duyardım.

İşte akşam yemeği gelip çattı. Kara Hasan Kaptan'la yemeklerimiz geldi. Senegalliler, tüfeklerini çatmağa başladılar. Mahkûm Fransız erlerin ağız şapırtıları işitilmeğe başladı. Nasıl oldu, bilmiyorum, birdenbire yıldırım gibi yerimden fırlayıp çatıdan bir tüfek çekerek mekanizmasını şakırdatarak açıp, yemeğe başlayan Gobilere:

—«Davranmayın ulan Gobiler!» diye haykırdım.

Hepsinin ağızlarına götürdükleri lokmalar havada kaldı. İzinli mahkûm erler hiç tınmadılar.

Baktım Kara Hasan Kaptan, birden yerinden fırladı, çatıdan mavzerleri kaptığı gibi lumboz deliklerinden birini açarak kucakladığı tüfekleri birer birer denize atmağa başladı.

Elim tetikteydi. Bir yaramazlığa yeltenenin üzerine hemen ateş edecektim. Ordakiler bunu durumumdan anlamış olmalılar ki, çılgınca davranışımı sinema gibi seyrediyorlar, akasından ne çıkacak diye merak ediyorlardı. Silâhlar denize atıldıktan sonra, Kara Hasan Kaptan'la erlerden ikisinin, onbaşıyle çavuşun elbiselerini soyup alarak kendiniz giydik. Pek kısa zamanda yaptığımız o işten sonra yukarı fırladık. Kaptan Köşküne çıktık.

Kaptan, babacan davranışıyle bizden ne istediğimizi soracaktı ki biraz da, çakırkeyif olan adamı hemen tutup bağladık, mendilini ağzına tıkarak ayaklarımızın dibine yatırdık.

—«Haydi Hasan Kaptan, baştankara et vapuru!» diye emrettim.

Hasan Kaptan, küçük buharlı gemiler yönetmiş tecrübeli bir denizciydi. Birkaç dakika sonra geminin burnu bizim kutsal Anadolu'muza kırılmıştı.

Hasan Kaptan'a: «Elden geldiğince kıyıya yaklaşmağa bak. Gemiyi karaya oturtmayalım. Yazıktır. Karaya yaklaşınca bir filikaya atlar, asılırız küreklere» dedim. Anadolu kıyıları, Adem Baba zamanından kalma karanlıklarına bürünmüş, uzanıyordu. Kıyılar, daha koyu bir karanlık yığınına

benziyordu. Aşağıda bıraktığımız askerlerin neler yapacağını hiç düşünmüyordum. Nasıl olsa silâhsızdılar. Yeni bir süpriz çıkmaya dek geminin yönetimi bizdeydi.

Kıyıya birkaç yüz metre kaldığını anlayınca gemiyi durdurduk. Aşağı koşarak bir filika çözüp denize indirdik. Az sonra filikada küreklere asılmış, kıyıya doğru uçuyorduk. Epeyce uzaklaşmıştık ki, bir projektör arkamızdan denizi bol ışıklarıyla yalamağa başladı. Kıyı için yaptığımız tahminde adamakıllı aldanmıştık. Gözlerimiz karanlığa alışıp da iyice baktığımız zaman kıyının çok uzakta olduğunu büyük üzüntüyle gördük. Kıyıya yaklaştıkça dalgalar da büyüyor, kayığı elimizden almağa çalışıyordu. Bu durumda bir saatten önce kıyıya varamayacağımızı anlayarak sonsuz üzüldüm.

Geminin projektörü, bizi yakalıyor gözlerimizi kamaştırarak kayığı yönetmemizi engelliyordu. Aradan ne kadar zaman geçti, bilmiyorduk ki, Fransız gemisinin sancağında bütün ışıklarını yakmış, projektörünü denizin üzerinde gezdirerek bir başka geminin yaklaştığını gördük.

Kara Hasan Kaptan:

—«Şimdi, yedik mi zokayı!» dedi. «Bu gelen savaş gemisine benziyor.»

Çok geçmeden gelen torpidonun güçlü projektörü bizi yakalayarak bocalattı. Sonra, yanıbaşımızdaki sulana düşen bir merini havaya ak selvi gibi bir su fıskıyesi fışkırttı.

Torpidonun ateş saçan toplarından çıkan mermiler, sağımıza solumuza düşerek bizimle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyordu.

Filikayı bırakıp suya atlasak kıyı çok uzaktı, ellerinden kurtulamazdık. Biraz sonra, ucuna bir ağır makineli tüfek yerleştirilmiş motor bütün hızıyle üstümüze gelmeğe başladı. Ellerimizdeki piyade tüfekleriyle onlara karşı koymağa çalışmanın delilik olacağını anlayıp tüfekleri denize fırlattık. Sonra, yazgımıza boyun eğerek bekledik.

Bizi alıp motora bindirdiler, filikayı da yedeklerine alıp vapura doğru hareket ettiler.

Motorun kıçındaki bayrağa baktım. Yunan bayrağıydı. Demek ki biz filikaya binip açıldıktan sonra geminin telsiziy-

le kaçtığımızı yakın uzak müttefik gemilerine bildirmiş, yardım istemişlerdi. Gemide telsiz olduğunu bilseydim önce onu kırar döker, bu kötü başarısızlığı önlemiş olurdum.

Yunan subaylarının yardımıyle Hasan Kaptan'la ikimizi kelepçeleyip zincire vurdular, hücreye kapayıp, demir parmaklığı üstümüzden kilitlediler. Çok geçmeden geminin makineleri düzgün bir tempoyla çalışmağa başladı.

Kara Hasan Kaptan'ın kara kara düşündüğünü gördüm:

—«Çok düşünmeğe gelmez bu iş, arkadaş! Battı balık yan gider!» dedim.

—«Fransızların bizi cennete mi götürdüğünü sanıyordun? Hiç olmazsa bir kerecik talihimizi denedik. Korkma, şansımızı daha çok kere deneyeceğiz.»

Kara Hasan Kaptan, hiç karşılık vermedi, başını öbür yana çevirip uyuyormuş gibi yaptı.

Baktım, silâhlarını denize attığımız Gobiler, bir yeğnik makineli tüfek bulup parmaklığın önüne yerleştirmiş, namlusunu da bize çevirmişlerdi. Herhalde makineliyi onlara Yunan torpidosu vermiş olacaktı.

Gemimiz, ondan sonraki kara bahtımızı da almış, Akdeniz'in ak dalgalı sularında götürüyordu.

Karavanamız yine düzgünce çıkıyordu. 250 gramlık sarabımızı vermeyi de unutmuyorlardı. Verilen şarapları içmiyor, biriktiyordum. Zaten böyle ufak tefek içki, dişimin kovuğuna bile gitmezdi. İnsan içti mi şöyle nağra atacak kerte coşmalıydı.

Fransada karaya ayak basmadan önce sakladığım bütün şarabı hep birden içip oraya zilzurna sarhoş çıkacaktım. İçimden öyle geliyordu. Sırasında, vaktiyle bizim Müterekedeki Türk polislerine karşı attığım narayı Fransızlara karşı da atacaktım. Günlerdir Fransızlar Marsilya'dan o kadar çok bahsetmişlerdi ki o kente ineceğimizi artık biliyordum. Fransız mahkûmlarla bizi günde yarım saat güverteye çıkarıp hava aldırıyorlardı. Yalnız, beni döşemede çizilen bir dairenin içine oturtuyor, oradan bir santim dışarı çıksam karşımda bir Gobi ateşe hazır bekliyordu. Gobiler nerden bulmuşlarsa bulmuşlar yine silâhlanmışlardı.

Uzun bitmez tükenmez gibi gelen bir diziye günlerden sonra Marsilya uzaktan göründü. Bütün vapur yolcuları demir korkuluklara yaslanarak Fransa'yı koklamağa başlarken ben de Fransa'da karşılaşacağım yeni zulümleri daha vurdumduymaz karşılamak üzere biriktirdiğim bütün şarapları içerek körkütük sarhoş olmağa başladım.

Vapur, en son rıhtıma yanaşarak demir attığında biz de muhafızlarımızın arasında inmeğe hazırlandık. İyice zom olmuştum.

Bu vapurun da ne çok karşılayıcısı varmış meğer. Rıhtımda belki 20 bin kişi toplanmıştı. Bu korkunç kalabalık, necilikti? Bütün yolcular indikten sonra, biz de muhafızlarla indik. Ne tuhaf! O korkunç kalabalık, bütün gözlerini Kara Hasan Kaptan'la bana dikmişti. Doğrusu bu işe şaşmadım desem yalan olur.

Bu heriflerin iki Türk mahkûmuyle ne alıp veremedikleri vardı? Limana bizim için geldiğini gördüğüm bir yığın polis, jandarma korkunç kalabalığın arasından yol açarak bizi geçirmeğe başladığı zaman durum artık açığa çıkmıştı. Kadınlı erkekli Fransızlar, bize, öfkeli öfkeli yumruklarını sallıyor, sövüp sayıyor, kadınlar üzerimize tükürüyordu.

Gazete muhabirleri olduğunu sandığım delikanlılar, yüksek yerlere tırmanarak resimlerimizi çekiyorlardı. Rıhtımda açılan koridoru 300'e yakın polis koruyordu. Fırsat verilse o coşkun halk, mutlaka bizi linç ederdi. Gemi Marsilya'ya varmadan önce gazeteler, Fransa'ya gelmek üzere yola çıkarılan o iki Türk canavarı üstüne pek çok yazı yazmış olmalıydılar. Neyse ki, biraz ötede bizi bekleyen Saint-Pierre Cezaevinin arabasına bindirilerek halkın ateş saçan öfkesinden kurtulduk. Saint-Pierre Cezaevinin avlusunda arabadan inince koca avlunun depreme tutulmuşçasına sallandığını gördüm.

«Ulan, bu kerhaneciler yoksa mapushaneyi bizim Kadıköy iskelesi gibi denizin üstüne mi kurdular?» diye söylenerek ayakta durulamayacak gibi şiddetle sarsılan yere çöktüm. Bir yandan da benden gayrısının hep ayakta durduğunu görerek şaşırdım, kaldım. O zaman kafama dank dedi. İçtiğim okkalarla şarap çarpmıştı beni. Hemen bizi tuttukları

gibi berbere götürdüler. Saçlarımızı, sakallarımızı, bıyıklarımızı sıfır numara makineyle tıraş ettiler.

Sarhoşluğum hâlâ sürüyordu. Biraz sonra Kara Hasan Kaptan'ı aramağa başladım. Gardiyanlara:

—«Yahu benim kocaman bıyıklı bir arkadaşım vardı. Ne yaptınız onu?» diye bağırdım.

Ne dediğimi anlamadıkları için bön bön yüzüme baktılar.

Sonra, biraz kendime gelir gibi oldum. Baktım, bizim Kara Hasan Kaptan yolunmuş tavuk gibi cascavlak yanıbaşımda durmuyor mu? Anlı şanlı pos bıyıkları gidince yüzü küçülmüş kaşık gibi kalmıştı. Gardiyanlara kendisini soruşumun nedenini anlamadığından şaşkın şaşkın yüzüme bakıyordu. Kara Hasan Kaptan'ı öyle cascavlak görüşüm, komiklik duygularımı gıcıkladı, kahkahalarla gülmeğe başladım.

Durmadan gülüyor, bir türlü kendimi tutamıyordum. Hasan Kaptan da, hapishane personeli de bunun ne olduğunu anlamayarak bir bana bir de birbirlerine bakıyorlardı.

Gülmelerim bittikten sonra bizi alıp bir hücreye tıktılar. Betona gömülmüş bir kaç tahtadan meydana gelen ranzalarımızın üzerine uzandık. Yatak-yorgan yerine bize birer kalın yün battaniye vererek çekilip gittiler. Battaniyemin üzerine uzandığım zaman başım hâlâ fır fır dönüyordu.

Biraz kendime gelince hücremizi gözden geçirdim. Burası iki kişilik büyükçe, ferah bir yerdi. Zindana atılmayışımıza sevindim. Ayaklarımızda pranga, ellerimizde kelepçe yoktu. Dört metre yüksekliğindeki tavana yakın geniş pencereden içerisi oldukça iyi aydınlanıyordu. Yerle birlikte bütün duvarlar, tavan betondu. Odanın bir köşesinde üstü kapalı bir tentene vardı. Aptesanemiz işte oydu.

Türk mapushanelerinde bol bol bulunduğunu bildiğimiz o ilkel apteshaneye doğrusu canım çok sıkıldı. Geceli gündüzlü pisliklerimizi koklamak, sidik kokusu içinde yaşamak kolay değildi.

Az olmakla birlikte yemekler iyi çıkıyordu. Mahpuslardan seçilmiş karavanacıların ayak seslerini büyük bir sevinçle bekliyorduk. Her türlü umudu, eğlencesi elinden alınmış

kişinin bütün sevinci, günlük yemekte toplanıyordu. Umutsuz insanın daha çok acıktığını, çok genç olduğum halde bilirdim. Yalnız ufak çocuklarla yaşlılar değil, umutsuzlar da yemekten başka sevinç kaynağı bilmiyorlar.

İşte orda, saatlerce volta vurup vaktiyle yaşadığımız bir kaç güzel şeyi düşlemekten başka yapacağımız hiç bir şey yoktu. Her gün avluya çıkarıp bir saat hava aldırıyorlardı.

Biz avluya çıktığımızda öbür mahpuslar hep koğuşlarda bulunduğu için burada kaç mahpusun yaşadığını bir türlü öğrenemedik. İçerde, dışarda kafamı tutsaklığı altına almış iki düşüncem vardı: Biri, on dört yaşındaki körpe sevgilim Dükter, öbürü de etlerini kıymık kıymık etmek istediğim Çingene Yaşar'dı.

Bunlardan birincisi, benim için bir yaşayış cenneti ise öbürü de o cenneti elimden alan gerçek cehennem zebanisiydi. Bir kaç yüz liralık hasis çıkar uğruna iki genç insanı, yurttaşını hiç yüreği sızlamadan düşmana satmıştı. İşte, geceli gündüzlü bu güzel-çirkin iki hayal gözlerimin önünü dolduruyor, başka herhangi bir şey düşünmemi engelliyordu. Bir de yeni bir görevim vardı: Kara Hasan Kaptan'ın her gece gördüğü bir yığın rüyayı bütün ayrıntılarına dek dinlemek.

Öyle ki, Kaptan, her gece bir roman dolduracak çoklukta düş görüyordu. Bütün düşleri de kendi çoluk çocuğuna, Sürmene'ye ilişkindi. Özel Trabzon şivesiyle bunları anlatışı çok uzun sürüyorsa da sanki roman, şiir yazar gibi anlattığı için zevkle dinliyordum.

Oraya gelişimin haftasında Dükter'e bir mektup yazdım. Mektubu inşaat adresine gönderdim. Dükter'den alacağım mektuplarla gurbette avunurum diyordum. Dış dünyada bağlı olduğum başka hiç bir kimse yoktu. Dükter'ciğe bir mektup, bir mektup daha yazdım. Ondan gelecek mektuplarla yurdumun kutsal güzelliklerine bir pencere açmak istiyordum. Okyanusun derinliklerine atılmış bir taş gibi yitip gitmek istemiyordum.

İstanbul'daki Türk hükümeti, benim varlığımla ilgilenmediği gibi yokluğumla da ilgilenmiyordu.

Ne yazık ki, Türkiye ile aramda kurmak istediğim en masumca bağ da bir türlü gerçekleşmek bilmiyordu. Kaç mektup yazmış, hiç birine karşılık alamamıştım. Son mektubu yazdığımın üzerinden 15 gün geçmişti ki bir gardiyan Rodoslu bir tercümanla karşımda belirdi. Gardiyanın elinde bir mektup vardı. En sonra, «İşte karşılık geldi» diye sevinirken bir de ne göreyim, O benim Türkiye'ye gönderdiğim mektuplardan biri değil mi?

Tercüman:

—«Bundan sonra mektuplarınızı Fransızca yazacaksınız, Türkçe gitmez,» dedi.

—«Siz okulu yanlış okumuşsunuz,» diyerek elimdeki mektubu bin parça ettim, bizim seyyar aptesanenin içine attım. Onlara da şöyle bağırdım:

—«Ben Türküm, Türk uyrukluyum. Bizi buraya getiren Fransa, mektuplarımızı da göndermek zorundadır. Eğer bizi pençesinde tutan Fransız kanunu sahte bir kanunsa ben bu kanunun boyunduruğuda yaşamak istemiyorum! Kendimi öldüreceğim!»

Gardiyanla tercüman hiç bir şey söylemeden geçip gittiler.

O günden sonra açlık grevine başladım. Birinci gün bayağı zahmet çektim. Bu, daha çok, memlekette her zaman tuttuğum oruca benziyordu. İkinci gün bağırsaklarımda gurultular başladı. Üçüncü gün o gurultular daha da arttı. Baygınlık duymağa başladım. Dördüncü gün baygınlıklar dört saatte bir beni yoklamağa başladı. Beşinci gün ayakta duramayacak duruma düştüm. Ölü gibi uzanıp yatıyordum. Ya bu Fransızların sağırlaşmağa başlayan insanlığını uyandıracak ya da gerçekten ölüp gidecektim. Yemek getirenler, beş gün sonra yemekleri yemediğimi gördüler.

Açlık grevi yaptığım yöneticilerin kulağına gitti. Bütün yemeklerimi Kara Hasan Kaptan'la bizim hücreye kapattıkları bir Fransıza vermiştim. Yalnız grev yaptığımın anlaşılması için ekmeklerimi köşeye yığmıştım.

Alınan haber üzerine iki yönetici ile hapishane doktoru geldi. Köşede istiflenmiş tayınlara şöyle bir göz attılar. Ye-

meklerimi yemem için direttiler. Ben de: «Yemeyeceğim!» dedim.

Doktor, şuramı buramı muayene etti, çekip gittiler. Altıncı gün kimse görünmedi. Yedinci günün sabahı hapishane müdürü ile iki doktor çıkageldi. Onların arkalarında görevlerini anlayamadığım bir iki kişi daha vardı. Doktorlar, midemin boş olup olmadığını anlamak için röntgenimi çektiler.

Ondan sonra sekizinci, dokuzuncu, onuncu günler de midemin röntgenini aldılar. Hapishanenin iki doktoru her gün iki kez gelip beni muayene ediyor yemek yemeye zorluyordu. En sonra: «Ye», dediler, «yoksa seni hastaneye kaldırıp kıçından şırınga ile yiyecek vereceğiz.»

—«Non!» diye son sözümü söyledim.

Artık, kendimi kuş gibi hafif hissediyordum. Son derece bitkindim. Sırt üstü tahtaların üzerine uzanıyor, bir ölü gibi yatıyordum. Gözkapaklarımı güçlükle açıp kapayarak ancak pencereden gelen aydınlığa tavanın betonuna bakabiliyordum. Kulağıma gelen sesler de gittikçe zayıflıyordu. Öyle halsiz kalmıştım ki, yatmaktan ağrıdığı halde sağıma, soluma dönerek sırtımı dinlendiremiyordum.

Bir Türkün, Marsilya cezaevinde açlık grevi yaptığı, hayatının tehlikeye girdiği haberi Fransız gazetecilerinin de diline düşmüştü. Benim açlıktan ölüşümün uyandıracağı tepki hesaplandığından olacak, yöneticilerle doktorlar, hücreme hızlı bir trafik kurmuşlardı. Onların yanı sıra gelen gazete muhabirleri, her gün ayrı bilgi alarak gazetelerine bildiriyorlardı. Kim bilir, belki bir çok Fransız da acaba bir Türk açlığa kaç gün dayanabilir, kaç gün sonra ölebilir diye meraklı bir fizyolojik deneyi izlemenin heyecanı içindeydi.

On birinci, on ikinci günler de geçmiş, gidiyordu. Gerek doktorlar, gerek Hapishane Müdürü durmadan diretiyorlardı:

—«Ye.» diyorlardı. «Türk ye! Yoksa öleceksin!»

—«Yemeyeceğim, yemeyeceğim, yemeyeceğim.»

O sözleri bağırarak söylediğimi sanıyordum. Meğer yalnız dudaklarımı kıpırdatarak söylüyormuşum. En sonra hapishane müdürünün ağzından ilk olumlu sözlerin döküldü-

günü işittim. Adam, nihayet imana gelmişti:

—«Sana söz veriyorum,» dedi, «İsa'nın başına ant içiyorum. Mektubunu hangi dilde yazarsan yaz, ben kendi elimle postaya vereceğim. Yalnız, sen de bana yemek yemek için söz ver.»

Bu insanca diretme üzerine yemeklerimi yemeğe başladım. Bu sırada yazdığım Türkçe mektubu müdüre verdim. Gerçekten de on dört gün sonra sevgilimden karşılığı geldi.

Saint-Pierre Hapishanesindeki hücremizde dört ay kaldık. O sürenin sonunda, bir kaç yüz mahpusla birlikte Kara Hasan Kaptan'la beni alıp Marsilya garından mahpus vagonlarına bindirdiler. Her vagona otuzar mahpus düşüyor ve karşılıklı on beşer sandalye bulunuyor, bunlara karşılıklı on beşer mahpus oturuyordu. Ancak ne varki bu tek kişilik oturakların çevresinde dört duvar yükseliyordu. Yani, otuz kişilik vagonda otuz mini mini hücre vardı. Öteki mahpuslar gibi beni de iterek bu minicik hücrelerden birine soktular, sandalyeye oturttular, sonra da ayaklarımı vagonun döşemesine çakılı pranga zincirine vurup kilitlediler. Jandarmalar, beni prangaya vurduktan sonra kapımı da üstümden kapayıp başka hücrelerdeki işlerini bitirmeğe gittiler. Her hücrenin önünde yirmi santimetre genişliğinde minicik birer de penceresi vardı. İyi ki onu açık bırakmışlardı. Prangamı sürüyerek kapıya yaklaşıp baktım. Ortadan bir koridor geçiyor, öbür yanında on beş hücre diziliyordu. Karşı hücrelerdeki mahpuslar da minicik pencerelerden aynı merakla bana ya da sağımdaki solumdaki mahpuslara bakıyorlardı.

Ortadaki koridorda nöbetçiler dolaştığından mahpuslar, gerektiğinde birbirleriyle dilsiz-sağırlar gibi el-yüz işaretleriyle konuşuyorlardı.

Tren kalktı gidiyordu. Ancak, gittiğimizi vagon tekerleklerinin raylarda çıkardığı bir diziye gürültüyle onların sarsılışından bir de ara sıra lokomotifin çaldığı düdüklerden anlıyorduk. Şimdiye dek trenlerde mapushane bulunduğunu hiç işitmemiştim. Uygarlığın göbeğindeki Fransa'ya varınca onu da görmüştüm işte.

Yalnız, böyle bir mapushane düşmanlar başına, derim!

Hem o daracık yere tıkılmak hem de orada prangaya vurulmak, doğrusu dayanılacak gibi değildi. Böyle uygarlığın Allah belâsını versin! diye düşündüm. Yemeğimizi de hücremizin küçük penceresinden uzatıyorlardı. Muhafızlarımız ekmek dağıtırken bir de şakalaşmağa yelteniyorlardı. Adam, bir elinde ekmek, öbüründe bıçak, deliğe yanaşıyor:

—«Ne kadar kesceyim? Şu kadar mı, bu kadar mı?» diye bıçağı Francaların boyunca dolaştırarak:

—«Comme ça, comme ça?» diye sorup duruyordu.

Fransa'nın içerilerine doğru gidiyorduk. Buralardan, dil bilmeden kaçmak çok zor olacaktı. O sıkıntılı mapushane treni yolculuğu iki uzun gün sürdü.

En sonra, bu korkunç gezginci mapushaneden çıkarılarak Edouard Maison Cezaevine götürüldük. Burası, çok büyük bir mapushaneydi. Yapı, beş katlıydı. Binlerce mahpus barındırıyordu. Oraya vardığımız akşam, Hasan Kaptan'la ikimizi yapının en üst katına çıkardılar. 3-10 kişilik bir koğuşa verdiler. Bizden başka hepsi Fransızdı. Yerdeki genişçe birer kişilik tahtanın üstünde battaniyelerimize sarınarak yattık.

İki Fransız fena halde horluyor, Hasan Kaptan durmadan derin uykularda olan adamcağızlara sövüp sayıyordu. Benim yanımda yatan Kaptan'ın battaniyesinin altında sövüp durması da benim uykumu kaçırdı. Ben de içimden Hasan Kaptan'a sövüp saymağa başladım. Böylece sabaha dek uykum piç oldu. 3-4 gün o koğuşta kaldık. Sonra, Hasan Kaptan'la ikimizi aşağıdaki tek kişilik hücrelere indirdiler.

Kara Hasan Kaptan'dan ayrılmıştım. Hücremde demir bir karyola ile yatak, karyolanın başucunda da bir komodin vardı. Apteshane olarak topraktan pişirilmiş büyükçe bir kap kullanılıyordu.

Tek kişilik hücrelere indirilir indirilmez bizi banyoya soktular. Yıkandık, yeni çamaşır, üniforma verdiler. Üniformalarımızın üzerinde Prisone (Mahpus) yazıyordu. Bu kıyafetle kaçmak akıl kârı değildi. Gece yıkanıp temiz çamaşırlarımızı giyip oldukça iyi birer yemek yedikten sonra deliksiz bir uyku çektim.

Sabahleyin, henüz ortalık karanlıkken kalk borusu çal-

di. Boru çalar çalmaz, uzun koridorun iki yanında karşılıklı sıralanan hücrelerde bir hışırtıdır başladı. Herkesin giyindiği anlaşılıyordu. Ben de çabucak köşedeki apteshanede işimi gördükten sonra giyindim. Beklemeğe başladım.

20 dakika sonra hücremin kapısı açıldı. Gardiyan dışarı çıkmamı söyledi. Çıktım karşı hücreden çıkan bir başka mahpusla eşleşerek koridor boyunca yüremeğe başladık. Aşağıdaki avluya indik. Ancak, orada da bizi serbest bırakmadılar. Avluda ikişer kişilik sıralar halinde çemberler çizerek uygun adımla dolaştık. Gardiyanlar, askermişiz gibi:

—«Bir, iki, sol, sağ» diye bağırarak adımlarımızı düzene sokmağa çalışıyorlardı.

Sizin anlayacağınız, bu hava alma saatimizdi. Orada korkunç bir kuralla karşılaştık: Fransız mapushanelerinde konuşmak, şu insanoğlunun en büyük avunma, anlaşma, insanlaşma kaynağı olan konuşmak yok mu işte o yasaktı. Fısıltıyle bile konuşulmaz. Görülünce mahpus türlü cezalara çarptırılır. Bir mahpus için bundan korkunç zulüm olamazdı.

Hava alma işi bitince hepimizi atelyelere götürdüler. Dilleri koparılmış gibi sonsuz bir sessizliğe gömülmüş mahpus yığınları atölyeye varınca elleriyle konuşmağa başladılar: Hemen hepsi, bir zenaat sahibiydi. Hepsinin bir tezgâhı vardı. Geniş atölyeler, şimdi türlü sanat diliyle konuşuyordu. Her aygıt kendine özgü sesler çıkarıyor, makineler, insanın kafasından kolundan elinden buyruk alarak tıkır tıkır işliyordu. Bu kötülükle damgalanmış lânetlenmiş insan yığınları, insanoğlunun kullanacağı en güzel eşyaları, aygıtları yaparak kendilerini de eğitiyorlardı.

Bütün eski mahpuslar, yeni gelenlerden de bir zenaatı olanlar, tezgâhların başında birer saygıdeğer yer bulmuş biz Hasan Kaptan'la ortada kalmıştık.

Bunun üzerine, usta mahpuslardan birini eğitici olarak başımıza verdiler.

Bize de balık ağı ördürmeğe başladılar. Gardiyanlar o sırada atölyenin ortasında mindere benzer yüksek bir yerde oturup bütün atölyeyi göz altında bulunduruyorlardı. Hüc-

rede ve avluda olduğu gibi orada da konuşmak şiddetle yasaktı.

Apteshaneye gitmek isteyen:

—«Pıssssst!» diye gardiyana sesleniyor, gardiyan ona bakınca, başparmağını iki, üç kez döndürüp apteshanenin yolunu gösteriyor, apteshane boş değilse gardiyan kafasını arkaya doğru kaldırarak boş olmadığını bildiriyordu. Bunun üzerine, mahpus, sıkışmış da olsa yaptığı işi sürdürmek zorunda kalıyordu. Hem çalışıyor, hem de gardiyanın kendisine vereceği «Apteshane boşalmıştır.» haberini almak üzere durmadan onun işaretini bekliyordu.

Yine bir Pıssst, diye öteden bir baş işareti. Boşalan apteshaneye gidip dönen mahpus, yine bir pıssst seslenişiyle işini bitirdiğini anlatıyor, gardiyan, tünediği yüksek yerden bir baş işaretiyle yerine geçmesini bildiriyordu.

Örneğin, yanında çalışan arkadaşla bir iş dolayısıyle konuşmak ihtiyacını duyarsan, fısıltıyla konuşmak üzere bir pıssst çekip gardiyandan izin istiyordun. Bu da parmak ağza götürülerek yapılıyordu. Gardiyan izin verdiğini anlatmak istiyorsa başını önüne eğiyordu. Başını sağa sola sallarsa, bu «Olmaz!» demekti. Burası, bir dilsiz-sağır dünyasından farksızdı.

Atölyeler, büyük bir fabrika halindeydi. Burada 3000-4000 kişi çalışıyordu. İlk kez atölyede çalışmağa götürüldüğümüzde, mapushanemizde ne çok kişinin bulunduğunu anladım. Burada makinaların, silâhların topların kumaşların, her şeyin yapıldığını öğrendim. Yalnız, patlayıcı maddelerle ilgili yapım yoktu.

Öğle paydosunda fabrika düdüğü çalıyor, herkes işi bırakıyor, atölyeler boşalıyordu. Dışarda sıralanan 500 musluğun başına, mahpuslar, yıkanmak üzere karınca gibi üşüşüyordu. Herkes yıkanma sırasını bekliyor, bu da kavgasız, gürültüsüz, konuşmaksızın yapılıyordu. Herkesin elini yüzünü yıkadığı anlaşıldı mı yine fabrika düdüğü çalıyor, bütün mahpuslar ikişer kola geçiyor, ayaklarındaki bütünüyle tahtadan oyularak yapılmış ayakkabılarını takırdatarak yemekhaneye gidiyorlardı. Bu sırada taşlara çarpan binlerce tahta

ayakkabıdan çok garip bir senfoni yükseliyordu.

Mahpusluk ceketlerimizin arkasında kocaman numaralarımız vardı. Sırayla giderken ister istemez önümüzde gidenlerin numaralarını okuyup duruyorduk. Yemehkanede de, mapushanenin her yanında olduğu gibi konuşmak, fışıldaşmak şiddetle yasaktı. Gardiyanların kör yanına getirip konuşayım dersen hiç haberin olmadan sırtındaki numaran alınıp cezaya çarptırılıyordun. Hapihane disiplin mahkemesi insanı üç gün, beş gün, on gün katıksız zindan cezasına çarptırıyordu.

Yemekhanede boydan boya uzun masalar vardı. Herkesin yeri numaralıydı. Kendimize ait çekmecelerimiz de vardı. yemek artarsa orada saklayabiliyorduk. Sıralar yüzer kişilikti. En çok verilen yemekler, pirinç lâpası ve kuru fasulyaydı. Tatlı hiç verilmiyordu. Ekmek de doyuracak gibi bol değildi.

Yalnız birer bardak şarap veriliyordu. Yemekten sonra mahpuslardan garsonlar tabakları, kaşıkları toplayıp yıkayıcılara götürüyordu. Bu dev yemekhanenin bir köşesinde mapusları sızdırmak üzere bir de kantin vardı. Yemek yenip bittikten sonra, kantinci, yüksek sesle:

—«Bugün, şu şu yemeklerimiz vardır, isteyen yazdırsın.» diye bağırıyor, mapushanenin yemekleriyle doymayanlar koşarak istedikleri yemekleri kantinciye yazdırıyorlardı. O da yemekleri sedye ile getirerek listeye göre dağıtıyordu. Böylece biri bakıyordu. Yemek faslı bitince yine ikişerli kolda avluya çıkılıyor, gardiyanların komutasında bir, iki, sol, sağ, daireler çizerek yarım saat dolaşıp hava aldıktan sonra fabrikaya gidiliyordu. Paydos zamanına kadar süren bu dilsizler dünyası çalışması, yine fabrikanın hırçın düdüğüyle bitiyor, bir kere daha akşam yemeği için yemekhaneye gidiliyor, ordan çıkılıp avluda yarım saat ikişerli kolda gezildikten sonra güneş batarken yatakhaneye, yani tek kişilik hücrelere giriliyordu.

Bir kaç gün süren bu makine gibi yaşama sonucunda anladığım şuydu ki, yine de en rahat yer, kendi hücremizdi. Hiç olmazsa orada emirsiz yatıp uzanabiliyor, istediğimiz

gibi sağa sola dönmek düş kurmak hakkına sahip bulunuyorduk. Tepemizde bol ışık vardı. Hücrelerimize erkenden tıkılıyorsak da oradaki zamanımız kendimize bağışlanıyor, hiç olmazsa onu dilediğimiz gibi kullanıyorduk. Mahpusların bir bölüğü, bu bol zamanlarını mapushanenin kitaplığından verilen kitapları okuyarak değerlendiriyorlardı. Kitaplık memuru olan mahpus hücrenin penceresinden kitap listeleri gezdirip gösteriyor, istediğin kitabı işaret ediyordun, sonra okuyup geri veriyor, bir başkasını istiyordun. Bu çok güzel bir şeyse de ben Fransızca bilmediğim için bundan yararlanamıyordum. Hiç kimseyi konuşturmadıkları için burada Fransızca öğrenmek de mümkün olacağa benzemiyordu.

Cumartesi akşamları, işten hücreye dönünce orada bizleri temiz çamaşır beklerdi. Onları giydikten sonra kirlileri dürüp bir köşeye bırakır sabah işe giderken koridora serilmiş bir battaniyenin üstüne atar geçerdik. Çamaşırlar hep değişiyordu. Üzerlerinde ad numara yazılı değildi. O yüzden giydiğim çamaşırları elden geldiği kadar yırtıp parçalıyor, kirli yığınına öyle atıyordum. Ant içmiştim, bu adamlara yapabileceğim hiç bir kötülüğü yapmaktan geri kalmayacaktım. Elime geçen çatalları, kaşıkları büküp kırıyor, nerede bir vida görsem söküp atıyordum.

Pazar günleri fabrika tatildi. O serbest gün de sözde kültür işlerine ayrılarak zincire vurulmuştu. 4.000 kişi, yemeklerden sonra yemekhanede oturtulur hepimize ortadaki yüksek kürsüden okur yazar bir mahkûmun yüksek sesle okuduğu acıklı ya da güldürücü bir roman dinletilirdi. İşin kötüsü şuydu, Fransızca bilmediğim için koyun kaval dinler gibi dinler, saatlerce süren o bekleyiş sırasında sıkıntıdan patlardım. Güldürücü romanların kimi yerlerinde mahpuslar, yüksek sesle gülmek hakkına sahipseler de takdir duygularını göstermek için hiç bir ses çıkaramazlardı.

Mapushanede iki yıl hiç suç işlemeden yaşayan mahpusların kollarına kırmızı kordeladan bir nişan takılırdı. Üç yıl hiç konuşmadan disiplin cezası almayanların koluna ise o şeritlerden iki tane takılırdı. İki nişanlı mahpuslar 15 günde bir ayrı bir koğuşta toplanarak orada iki, üç saat serbestçe,

istedikleri gibi konuşabiliyorlardı. Hele bu nişanlar üçleşince mahpus, üçüncü sınıfa geçiyordu. O durumdaki mahkûmun geri kalan her hapislik yılı dokuz aya iniyordu. Artık, o mahkum evine, köyüne mektup yazabiliyor, oradan mektup alabiliyordu. O dereceye ulaşmayan mahkûm, ne mektup yazabilir, ne de alabilirdi. Mahpusluk günlerini dolduran bu fabrika işçisi mahkum, tahliye kağıdını alıp demir kapılardan dışarı çıkmadan önce işçilik yaptığı günlerde kazandığı paranın yarısını da harçlık olarak cebine indirmeğe başlıyordu.

Bir gün dişim ağrımağa başladı, fena halde iltihap yapmıştı. Viziteye yazıldım. Doktora çıkmanın nedeni diş ağrısı bile olsa anadan doğma soyunmak zorundasın. Her gün viziteye 3-4 yüz kişi çıktığı için doktorlar, bunların çoğunun yalancıktan hasta olduğunda karar kılarak hepsine üstünkörü bakıyorlardı. Ancak, üst üste üç gün viziteye çıkarak derdimi güç belâ anlatabildim. Anlatabildim, diyorum ya, benim anlatamadığım derdi davul gibi şişen yanağım anlattı. Dişimdeki apseyi görünce beni hastahaneye yatırdılar. Apse patlatıldı, ben de korkunç ağrıdan kurtuldum.

Noelde hastahaneye papazlar geldi. Hasta mahkumların hallerini, hatırlarını soruyor, onlarla gönül alıcı konuşmalar yapıyor, Hazreti İsa adına güzel öğütler, ardından da yemişler, çikolatalar veriyorlardı. Sıra bana gelince, benimle de konuşmak istediler. Tek kelime Fransızca bilmediğim için:

—«Muhammedan,» dedim.

Bunu işiten Papaz, Müslüman olduğuma içerler gibi somurtarak kafasını kaldırdı, sonra öbür yanımdaki Fransız hastaya geçti. Ona bir yığın portakal, elma muz bırakarak daha öteye geçti. Bunun üzerine, papazın arkasından sunturlu bir küfür savurdum. Ancak, bunu içimden yaptım. Çoktan vitaminsiz kalmış gövdem, o mis gibi yemiş kokularından bayağı sarhoş olmuştu. Bütün yaşayışım boyunca o kuş beyinli papazın yaptığı kötülüğü hiç unutmadım. O sahte din adamını her zaman en çirkin küfürlerle yaldızladım, durdum.

Kötü talihimiz, arkamızdan, eski bir saat gibi düzenli tiktaklarıyle işleyip duruyordu. Bir akşam, Guyan'a gönderilecek 25 mahkûmun adını okudular. O listede Kara Hasan Kaptan'la benim de adım vardı. Geceleyin hücremden alındım, avluya indirildim. Hasan Kaptan da oradaydı. Yirmi beş kişi, toplanınca ellerimize kelepçe vurularak tren istasyonuna götürüldük.

Yine katara bağlanmış mapushane vagonundaki tek kişilik hücrelere tıkılıp sandalyelerimize oturtulduk. Ayaklarıma vurulan pranga ile bir kere daha vagonun döşemesine zincirlendim. Vagon, tangur tungur gecenin karanlığında kuzeye doğru yuvarlanıp giderken koca Adouard Maison hapishanesini bir daha görmemek üzere arkada bırakmıştık.

Gecenin bir vaktinde prangalarımız çözülüp trenden indirildik. Adını öğrenemediğim bir kentin mapushanesinde konuk edildik. Güzel yemekler yedik. Bir koğuşta oturtulduk. Hasan Kaptan'la bol bol konuştuk. Öbür Fransızlar da alabildiğine konuşarak sağırlarla dilsizlerin dünyasına meydan okudular.

Hasan Kaptan, kaşla göz arasında Adaourd Maison'da gördüğü bütün düşleri bir bir bana anlattı. Bütün o düşlerde Trabzon, Sürmene, bir de çoluk çocuğu bir filmde olduğu gibi rol almıştı sanki, Hasan Kaptan, zaten onlardan başka bütün dünyaya karşı kapalı bir kutu gibiydi.

Ertesi sabah yine bizim emektar mapushane vagonundaki hücrelerimize girdik, tren Fransa'nın kuzey kıyılarına doğru yola koyuldu. Atlas Okyanusunun Fransa'nın kuzey kıyılarına çarptığı yerde trenden indirilerek bir motorla kıyıdan çok uzak olmayan San Martino (Saint-Martin de Ree) adasına çıkarıldık

Bu ada, Kadıköy-Büyükada uzaklığında bir aralıkla karadan ayrılmıştı. Adanın göbeğinde koskocaman bir hapishane türemişti. Burası, Guyan cehennemindeki, sürgünler mapushanesi kurulmadan önce siyasal mahkumlar için kullanılıyormuş. Sonradan bu tür mahkumları öbür yana aktarmaya başlamışlar, burayı da sevkiyat merkezi olarak kullana

gelmişler.

Kocaman kale kapısına benzeyen kapıdan avluya girdiğimizde avluda bizden önce gelmiş kalabalık mahkûm yığınları gördük. Şaşkın şaşkın orada bekliyorlardı. Sonra, gardiyanlar geldi. O, 600 kişilik kalabalığı ikişer kişilik sıralara sokarak ön sırayı üç adım ileri çıkardılar.

—«Anadan doğma soyunun!» buyruğunu verdiler.

Fransızca buyruğu anlamadıysam da herkesin soyunduğunu görerek ben de soyundum.

—«Çamaşırları üniformaların içine koyup dürüp, paket yapın.»

Onu da yaptık.

—«On adım ileri!»

On adım ileri çıktık. Kuzey denizinin güz ayları, soğuk nemli rüzgârıyle çırılçıplak gövdelerimizi yalıyor, hemen hepimizi zangır zangır titretiyordu. Benim gibi herkesin dişleri birbirine vuruyordu. Bundan da anlıyordum ki, bütün bu Fransız erkekleri de benim gibi birer insan, ana kuzusuydu, kuzey denizlerinde yaşayan martılardan değildi. Yarım saat kadar ayakta dikilerek bekletildik.

Sonra: «Yürüyün!» dediler.

Bohçalarımızı yerde bırakarak yürüdük. Kalenin içinde üç, dört yüz metre ilerdeki mapushane yapısına doğru ilerledik. Kapıdan içeri girerken sıkı bir muayeneden geçirildik. Kapıyı tutan gardiyanlar, ağzımızı, burnumuzu, boğazımızı, kulaklarımızın içini, ellerimizle ayak parmaklarımızın arasını, koltuk altlarımızı inceden inceye aradılar.

Ağzımı ararken öksürtüyorlardı. Daha sonra edep yerimizi de muayene ettiler. Mahkûmların edep yerlerine kalın bağırsaklarında birçok yasak şeyler sakladıklarını bilen gardiyanlar, özellikle buraları üzerinde birer uzman gibi araştırma yaptılar. Edep yerlerimizin araştırılmasında hepimizi öksürtüyor, içeri sokulmuş bir şey var mı diye merakla bekliyorlardı.

Böyle olduğu halde fellenmiş Fransız mahkûmlarının, karınlarında neler saklayabildiklerini sonraları görerek şaşacak, o yöntemleri ben de kullanacaktım.

Muayeneden geçenler, hemen biraz ötede saç, sakal traşına oturtuluyor, cascavlak hamama sokuluyordu. Bu, duş düzeninde bir yıkanmaydı. Yalnız, suyu sıcaktı, sabun da veriyorlardı. Yıkanıp çıkanlara hemen yeni mapushane çamaşırı elbisesi veriliyordu.

Bu işler de olup bittikten sonra yemekhaneye götürüldük. Sonra, 15 kişilik koğuşlara dağıtıldık. Yerden yarım metre yüksekte yapılmış uzun bir seki üzerinde sıralanmış ot yataklara uzanarak battaniyelerimize sarınıp yattık. Bit, pire, tahtakurusu yoktu. Sabahleyin kalk borusu çaldı. Kahvaltıya indirildik. Büyük yemekhanede kaynatılmış kahve tanelerinin suyunu kahve niyetine içtik. Kahve suyunun yanı sıra 250'şer gramlık kuru ekmeklerimizi çiğneyerek bahçeye çıktık. Ne yemekhanede ne de avluda konuşamazsın! Yasak! Fransız hapishaneleri demek hep böyleydi. İnsanları, konuşmaktan yoksun bırakarak eğitmek, ne büyük zulümdü. İyi ki Hasan Kaptan'la hep yan yana bulunuyorduk da gözlerimizin, yüzümüzün halimizin diliyle konuşarak avunuyorduk.

Kahvaltıdan sonra avluya yine öbür hapishanelerde olduğu gibi ikişer ikişer indirilip yarım saat daireler çizerek dolaştırıldıktan sonra yemekhaneye sokulduk. Okur yazar mahkûmlardan biri minber gibi yüksek bir yere çıkarak Fransızca bir ahlâki kitap okumağa başladı. Biz de Hasan Kaptan'la koyun kaval dinler gibi dinledik. Herkes, çıt çıkarmadan dinlemek zorundaydı.

Öğleyin yemek yedik. Yine ikişerli kolda avluya çıkarılıp yarım saat daireler çizdirildikten sonra yemekhaneye sokulduk. Yine kitap okundu. Akşam yemeğinden sonra da avluya çıkarılıp yarım saat hava aldık. Bu defa yatakhanelerimize götürülüp kapatıldık.

Bir yanımda Hasan Kaptan, öbür yanımda da bir Korsikalı İtalyan yatıyordu. Napolyon Bonapart'ın hemşerilerinden biri. Yerlerimiz çok dar olduğu için kaşık kalıbı yatıyorduk. Ölü gibi upuzun yatmak, çok tedirgin ediciydi. Ara sıra bacaklarımızı kıvırabilirsek rahat ediyorduk. Benim upuzun yatıp uyuduğumu gören Korsikalı, dizlerini dükerek yatınca dizleriyle sırtımı adamakıllı rahatsız etmeğe başladı.

Çok tedirgin olarak uyandım.

Bu defa ben de horul horul uyuyan Korsikalının sırtına dizlerimi dayayıp iterek uzandım. Onu böylece öteye iterek kendime biraz yer açmağa çalıştım.

İri yarı Korsikalı:

—«Toparlan!» diye bağırdı.

—«Sen iki saat böyle kıvrılıp yattın, ben de yatacağım.»

Yatağında doğrularak oturan Korsikalının saldırgan durumuna içerledim, boğazına sarıldım. Herifi altıma alıp göğsüne oturdum. Boğazını öyle insafsızca sıktım ki en sonra sesi soluğu kesildi.

Bu düşüncesizce davranışımın sonunda herifi öldürdüğümü sanarak hem üzüldüm, hem de korktum. Durup dururken al başına bir belâ daha!

Hemen yatağıma girip battaniyeyi başıma çektim, uyur gibi yaptım. Bu öldürme olayını hiç de üzerime almak niyetinde değildim. Ne var ki, bunun hesabının benden sorulacağını düşünerek yarım saat battaniyenin altında soğuk terler döktüm.

Ara sıra kafamı kaldırıp bakıyordum. Adamcağızda ne bir kımıldama, ne bir ses. Korsikalı ölü, ben uyanık, öbür on üç koğuş arkadaşı ise mışıl mışıl uyuyordu. Bu sırada Allah'tan dirilmesini isteyerek Korsikalıyı battaniyemin aralığından dikizleyip duruyordum.

Nasıl oldu, anlayamadım, ölü sandığım Korsikalı, bir fiskiyeden birden bire fışkıran su gibi yerinden fırladı, pantolonunu bacağına geçirdi, sonra battaniyemi çekip üstümden aldı. Onu öylesine hırçın bir biçimde yaptı ki battaniyem tavana uçtu. Yarım saattir, sinirlerim yay gibi gerilmiş bekleyen ben de hacıyatmaz gibi yerimden fırlayıp Korsikalının karşısına dikildim:

—«Sen ne demek istiyorsun?»

—«Asıl sen ne demek istiyorsun?»

Korsikalının iri yumruğu balyoz gibi şakağıma indi. Gözümden ateş çıktı. Bunun üzerine, dövüşün başladığını anlayarak şimşek gibi davrandım. O yaşa dek çok dövüş ettiğim

için bir çok yöntem bilirdim. Korsikalının karnına hiç ummadığı bir kafa koydum, sonra bacaklarından yakaladığım gibi güp diye sırt üstü yere vurdum. Onu iki bacağımın arasına kıstırıp aralıksız yumruklamağa başladım. Bütün koğuş uyanmış dövüşümüzü seyrediyordu. Benim dövüşün kızgın bir anında bulunmamdan yanarlanan bir Fransız delikanlısı, fırlayarak arkadan kafama şiddetli bir yumruk indirip yine battaniyesinin altına sindi.

Korsikalıyı bırakıp onu aradım. Battaniyesinin altında kıpırdanıp duruşundan vuranın o olduğunu anladım. Hemen köşedeki seyyar kenefin tahta kapağını kaptığım gibi kafasına fırlattım. Canı yanan yumrukçubaşı, bağırıp çağırmağa başladı.

Konuşmanın yasak olduğu koğuş bir anda karılar hamamına dönmüştü. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Gürültü patırdı ayyuka çıkınca nöbetçi gardiyanlar koşup geldiler. Bunlar, öbür koğuşların gardiyanları olduğundan yanlarında bizim kapıyı açacak anahtar yoktu. Gözüm adamakıllı kararmıştı. Korsikalıyla hâlâ dövüşüyorduk.

Koğuşumuzun gardiyanı kapıyı açıp içeri girdiğinde bile biz, Korsikalıyla alt alta üst üste yuvarlanıp duruyorduk. Bütün gardiyanlar atılıp beni Korsikalının üstünden zorla aldılar.

Bir sürü gardiyan, Korsikalıyla ikimizi apar topar ceza hücrelerine götürdüler. İkimizi de ayrı birer zindana attılar. Gardiyanlar, bizi dev gibi bir herife teslim etmişlerdi. Pierre adlı o korkunç herif de mahkûmlardandı. Ancak burada zindana atılanları gücüyle, kuvvetiyle yola getirmekle görevliydi. Cellâda benzer korkunç bir herifti. Biraz sonra, Pierre, Korsikalıyla ikimizi hücrelerimizden çıkarıp koridorda karşılaştırdı:

—«Soyunun!» dedi.

Anadan doğma soyunduk. Ötede üç nöbetçi gardiyan durmuş bize bakıyorlardı. Dev elbiselerimizden on adım öteye gitmemizi söyledi. Gittik. Sonra ikimize birden:

— «Haydi, dövüşün?» diye emretti.

Korsikalı hasta olduğunu söyleyerek dövüşmek istemedi. Bunun üzerine, Pierre açılarak zavallıya balyoz gibi eliyle öyle bir yumruk indirdi ki herif baygın yere yuvarlandı.

—«Koğuşta dövüşürken hasta değildin de burada hastasın, ha?»

Korsikalıyı nakavt eden dev, bana yaklaştı:

—«Adın ne?»

—«Mehmet Ali.»

—«Nerelisin?»

—«İstanbul'lu.»

—«Kaç yaşındasın?»

—«Yirmi. Yalnız bana çok soru sorma, çünkü, ben iyi Fransızca bilmem.»

—«Fransızca bilmiyorsun ha?»

Bunu söyleyerek göğsüme balyoz gibi bir yumruk indirdi. Soluğum kesildi. İkinci yumruğu arkadan vurdu. Kaburga kemiklerimi kırıp içeri çökertmeğe çalıştığını anladım. Derin derin soluk alarak şişkin ciğerlerle onun yumruklarının etkisini azaltmağa çalıştım. Dev, sonra beni alıp depoya götürdü. Orada bana kimbilir neler yapacaktı. Eğildiği sırada arkadan ona bir kafa vurup yere yıktım, sonra sırtına sıçrayarak kulaklarından birini ağzıma aldım, kıyasıya ısırmağa başladım. Dev, kulağının kopmak üzere olduğunu anlayarak koridora fırladı, gardiyanlara doğru koşmağa başladı.

Gardiyanlar o durumu görünce gülmekten kendilerini alamadılar. Beni devin sırtından indirdiklerinde kopmak üzere olan kulağa pansuman yapmak üzere bir gardiyan hemen eczaneye koştu. Pierre, inleyerek eşyalarımı bana verdi. Pantolonumun bir paçasını bacağıma geçirmiştim ki ona Fransızca:

—«Ulan, puşt!» diye bağırdım.

Bunun üzerine, inleyerek kulağını tutan Pierre, fırtınada devrilen bir kütük gibi üstüme atıldı. Kalbimin üzerine üstüste iki korkunç yumruk indirdi. Kaburga kemiklerimden en azından biri kırılmıştı. Baygın, yere yuvarlandım. Anlaşılan kalbime de bir şeyler olmuştu. Baygınlığım uzun sürdü. Gözlerimi açıp da çevremi görmeğe başladığım zaman gardi-

yanların durmadan beni tekmeleyerek kendime getirmeğe çalıştıklarını bu arda da üstüme teneke teneke soğuk su boca ettiklerini ayırt ettim.

Kendime geldiysem de doğrulacak takatim yoktu. Gardiyanlar, kaldırmak üzere beni tekmeleyedursunlar ben onlardan bir bardak su istiyordum. İçim yanıp kavruluyordu âdeta. Baktım, yalvarışlarıma aldırış eden yok. Koridorda göllenmiş çamurlu suyu avuçlayarak içtim, susuzluğumu giderdim. Ne var ki, soluk alacak halde değildim. Soluk aldıkça kırık kaburgam ciğerime batıyor, korkunç bir ağrı yapıyordu.

Kendim kalkıp yüreyemediğimden en sonra gardiyanlar beni sürükleyerek karanlık bir ceza hücresine attılar. Burda karyola, yatak, battaniye hak getire. Boş bir çuval gibi beni betonun üzerine atan gardiyanlar, ayaklarımı prangaya vurup betona zincirlediler. Sonra da kapıyı kilitleyip gittiler. Betona boylu boyunca serilerek dinlenmeğe çalıştıysam da olacak iş değildi. Kırık kaburga kemiğim ya da kemiklerim yüzünden gövdemi ateşle ter basmağa başlamıştı. Betonun serinliği o yüzden hoşuma bile gidiyordu. Sancılarım arttıkça inleyip bağırmağa başladım. Gardiyanlar, kös dinlemişe benziyordu. Hiç biri, ahlarıma oflarıma aldırış etmedi. Bir ara doğrulup oturmağa çalışınca karşımda benim gibi prangaya vurulmuş bir genç gördüm. Hücrenin küçük penceresinden gelen aydınlıkta yüzü hayal meyal seçiliyordu.

Bu bir Çinliydi. Geceyi öyle geçirdim. Ateşim çok yükselmiş olmalı ki ara sıra kendimi yitiriyordum. Ertesi gün, öğle vakti, gardiyanlar kapımızı açıp Çinliye yemek verdiler. Benim yüzüme bile bakmadan çekip gittiler. Akşamleyin bana bir tepside beş altı çeşit yemek getirdiler. Sahanların üzeri kapaklıydı. Açıp baktım, bunlar, mahkûm yemeği değildi. Bunların müdüre ya da başgardiyana filân çıktığını, aptal gardiyanların yanlışlıkla bana getirdiklerini sandım. Ne var ki, ateşim de olduğu halde o güzel et kızartmasının, şurasından burasından hırsızlama didikleyip yemekten de kendimi alamadım.

Yine kapaklarını örtüp oraya bıraktım. Biraz sonra yemek dağıtıcı mahkûmlar, gelip tepsiyi almak isteyince ye-

meklerin yenmediğini görüp neden yemediğimi sordular.

—«Bunlar mahkûm yemeği değil, herhalde buraya yanlış gelmiş olacak, alın götürün.»

—«Yahu senin yemeğin bunlar. Yanlış filan değil.»

—«Madem bana geldi, öyleyse yiyeyim.» diyerek tepsiyi kaldırmış götüren adamın elinden alıp nefis yemeklerin başına çöktüm. Zavallı Çinli de bu zengin yemeklere bakarak yutkunuyordu.

Yağlı, tuzlu biberli yemekleri gövdeye indirdikten sonra susuzluktan yanmağa başladım. Tabakları almağa gelen görevli mahkûmlardan su istedim. O sırada kapıda dikilen gardiyanlar, keyifli keyifli gülmeğe başladılar. O zaman işin içinde bir piçlik olduğunu sezdim. Bir gardiyan, görevli mahkûma gülerek:

—«Ulan su getirmedin mi bu adama?» diye sordu.

—«Şimdi getireceğiz efendim.»

Kapıyı kilitleyip uzaklaştılar. Bütün gece su bekledimse de gelmedi. Beni de uyku tutmadı. Kırık kaburga kemiğimden meydana gelen ateş bir yandan, yemeklerin verdiği hararet öbür yandan, bana cehennem gibi bir gece yaşattı. Biraz gözlerim dalsa bir derenin, akarsuyun düşünü görüyor, elimdeki kovayla ya da bardakla oraya koşuyordum. Suya varıp da içeceğim sırada hemen uyanıyordum. Bu susuzluk işkencesi, sabaha dek böylece sürdü.

Ertesi gün, öğleye dek gelip geçen gardiyanlardan durmadan su istedimse de hiç biri bir yudum su getirmedi. Hemen hepsi de:

—«Şimdi getiririz,» deyip uzaklaşıyorlardı.

Öğle olmuştu. Artık, yemek değil salt su düşünüyordum. Gardiyanlar, anlaşılan susuzluktan nasıl işkence çektiğimi görmek için olacak sık sık uğrayıp delikten beni gözetliyorlardı. Öğle yemeği yine aynı tepsi içinde birkaç çeşit olarak geldi. Açtım, baktım, hepsinden mis gibi dumanlar tütüyordu. Oturup onları da afiyetle yedim. Atın ölümü arpadan olsundu.

Yemeği getirenlerden su istedim. Getireceklerini söyle-

diler. Yüzlerine karşı, eğer getirmeyecek olurlarsa ana avrat dümdüz gittim. Türkçe sövdüğümden su için yalvarıyorum sanıyorlardı. Yalnız suyu Fransızca istiyordum. Yemekten sonra oradan bir saat geçmişti ki, içim cehennem gibi yanmağa başladı. Gelip geçen gardiyanlardan bağırarak su istedim. Oysa, bağırmak değil fısıldayarak bile konuşmak yasaktı. Gardiyanlar gülerek delikten bana bakıyor:

—«Yahu, ne oldu? Şimdi sana su getireceklerdi.» deyip uzaklaşıyorlardı.

Bir şey vardı, karşımdakiler de insan olduğundan bana suyun geleceğine inanıyordum. Böylece saatler geçti, bir kere daha akşam oldu. Akşam yemeği de aynı tepside mükellef olarak geldi, en sonra suyun mutlaka geleceğine inanarak o yemekleri de sildim süpürdüm. Yemekler, dayanılmayacak kerte güzeldi, nefisti. Su istedim, hemen getireceklerini söylediler. Akşam yemeğinden sonra, susuzluğun artık beni kahretmek üzere olduğu bir saatte hücrenin kapısı açıldı. Görevli mahkûm, bana bir bardak su getirdi. Hemen adamın elindeki bardağı kaptığım gibi kafama diktim.

Bir bardak su, sanki bir kaç damla ispirto gibi ağzımın içinde yitip gitmişti. Aylarca yağmur yüzü görmemiş kızgın toprağa düşen yağmur damlası gibi bir bardak su da buğu olup uçmuştu. Şimdi susuzluğum çok daha artmıştı. Ne yapacağımı şaşırmıştım. Karşımdaki Çinliye:

—«Yahu, dedim, çişin yok mu, et de içeyim, yanıp kavruluyorum.» Çinli, tek sözcükle: «Yok» dedi.

Ondan sonra, bana akşamdan akşama birer bardak su vermeğe başladılar. Ne çareye başvursam bu bir bardak su iki olmuyordu.

Böylece cehennemde bir hafta geçirdim. Bir gün oturmuş başımdan geçenleri üzgün üzgün düşünürken birden bire memlekette çok söylediğim şu türkünün iki dizesi dilime takıldı. Durmadan kırık plâk gibi tekrarlamağa başladım:

«Cihan bilir benim sana yandım, yandığım
Ellerin köyünde garip kaldığım.»

Elbette o türkünün sonunda bir de uzun «Aman» çekiyor-

dum. Benim türkü söylediğimi gören Çinli, ikimizin de başımıza belâ gelir korkusuyle:

—«Hişşşt! Hişşşt!» diye seslendi.

Canım yanmış adamakıllı, belâyı takar mıyım? Belânın bundan daha kötüsü olabilir miydi?

İki dizelik türkümü yine sürdürdüm. Çinlinin «Hişt»leri de sürdü gitti Yerdeki bakır çorba kâsesini kaptığım gibi Çinlinin kafasına fırlattım. Tas zavallının kafasına çarpıp boğuk bir ses çıkararak betona düştü, tangur tungur gürültüler çıkararak yuvarlandı gitti.

Hapishanenin mezar sessizliği parçalanınca, bütün gardiyanlar, neyin nesi olduğunu anlamak üzere hücrelere koşuştular.

Sesin nerden geldiğini anlayamadıklarından bütün hücrelerin kapılarını açıp kapadıklarını işitiyordum. Sıra bize gelince bir kaç gardiyan birden içeri daldı. Bir de baktılar ki, Çinlinin yüzünden kanlar akıyor, çorba kâsesi de ters dönmüş betonun üstünde duruyor. Bana:

—«Neden yaptın bunu?» diye sordular.

Ağzıma gelen ilk yalanı söyledim:

—«Gel, zincirlerimi kır, dedi, ben de sinirlenip fırlattım!»

Zavallı Çinlinin kafasından akıttığım kan işime yaradı. İki saat sonra, beni oradan alıp daha iyi bir hücreye verdiler. Orada iyi bir de arkadaş buldum. Marsilyalı Gaston.

—«Neden verdiler seni buraya?» diye sordu.

—«Koğuşta bir Korsikalıyla dövüştük.» Onunki de kavga yüzündendi. Prangalarımızın eriştiğince birbirimize yaklaşıyor, başbaşa veriyor, saatlerce fısıltıyla konuşuyorduk. Birbirimize yaklaşmak için de o karşı duvardan, ben beri duvardan uzaklaşıyor, ayaklarımızı yere çakılı pranga zincirinin ucunda bırakıyor, yüzükoyun betonun üzerinde yatıyor, başlarımızı yanyana getiriyorduk.

Orada bir şans daha elde etmiştim. Bizden önce orada yatan mahkûmlar, beton üzerine dokuztaş oyununun hanelerini çizmişlerdi. Gaston'la başbaşa verince yerdeki bu oyun

çizgilerinden yararlanıp biz de dokuztaş oynamağa başladık. Taş olarak ekmek kırıntılarıyle giyeceklerimizden söktüğümüz, yırttığımız parçacıkları kullanıyorduk. Dokuztaş oyunu, hücredeki korkunç sıkıntılarımın çoğunu alıp götürüyordu.

Orda Marsilya'lı Gaston'la oldukça hoş bir hafta geçirdikten sonra yine eski koğuşuma verildim. Bu kez Kara Hasan Kaptanla yanyana düşmedik. O karşımızdaki sekide kaldı. Oraya dönünce Gaston'la zindanda geçirdiğim serbest günleri aramağa başladım. Burda fısıltıyla bile konuşup dertleşmek yoktu. Koğuşun üçüncü duvarı koridora açılan kalın bir demir parmaklıktı. Koridorun karşı gerisindeki koğuşlar da böyleydi. Dövüştüğüm Korsikalıyı koğuştan uzaklaştırmışlardı. Ancak yemekhanede onun üç adam sağımda oturduğunu gördüm. Ona öyle sert, korkutucu bakışlar fırlattım ki! O bakışlar mapushanelerde büyük düşmanlıkların varlığını anlatır. Zavallı Korsikalı iyi bir çocuktu, barışsever olduğu anlaşılıyordu. O sert bakışlarımdan işkillenerek benimle dostluk kurmayı yeğ gördü. Yemeklerinin bir kısmını bana vermek istedi. İlk günlerde almak istemediysem de sonradan aldım.

Guyan'da mahkûmların ölüm saçtığı, birbirlerini öldürüp durdukları anlatılıyordu. Koğuşta mahkûmlar, her şeyi göze alarak yine de fısıltıyla konuşup görüşüyorlardı. Sonra daha önceleri kulağımıza daha korkunç şeyler çalınmıştı. Örneğin, ağır suç işleyen mahkûmların canı Guyan'daki birkaç yöneticinin elindeydi. Bunlar suç işleyen bir mahkumu kolayca ölüme mahkûm edebiliyor kendi mezarları mahkûmlara kazdırılıyor, sonra mezarını kazan zavallılar, bunun içine girip uzanıyor, yukardan gardiyanların ya da jandarmaların kafalarına sıkacakları kurşunu bekliyorlardı. Bunların, şimdi kalktığı söyleniyorsa da Guyan denince bütün mahkûmların tüyleri diken diken oluyordu. Özellikle hiç bir mahkum, düşman edinmek istemiyordu.

Bu düşman, Guyan'da onu temizler, bunun hesabı, bile sorulmazdı. İşte, hemen hemen hepimiz, zavallı Korsikalı gibi o korku içinde yaşıyorduk. Korsikalı nasıl benden korkuyorsa ben de ondan korkuyordum. Bu yüzden onun uzattı-

ğı dostluk elini sıkarak kendisiyle dost olmağa çalıştım.

San Martino adasında böylece üç ay kaldık. Üç ay sonunda birden bire Guyan'a yolculuk hazırlığı başladı. Burada toplanan mahkûmları götürmek üzere Guyan'dan özel muhafız jandarmalar gelmişti. Bunlar, ak pak elbiseler giyiyor, başlarında kolonyal şapka taşıyorlardı. Bellerinde enli ak kayıştan süslü palaskaları vardı. Omuzlarından sırmalı kordonlar sarkıyordu. Bu krallığın adamlarıydılar sanki.

Jandarmalar geldikten sonra hepimizi bulaşıcı hastalıklara karşı aşıladılar. Hepimize ağzına dek giyeceklerle tıkabasa dolu birer hurç dağıttılar. Hurçlarımızın üzerinde adımızla numaramız yazılıydı. Hurçlarımızda ayakkabıdan başka bütün giyecekler çiftti. Kısa donlar, yün fanilalar, ceketler, yelekler, yüz havlusu, çorap. Elbiseler kavuniçi renginde idi. Yalnız pantalonlar, mapushane yöntemine göre yukardan aşağı çizgiliydi.

Onları alınca San Martino üniformalariyle çamaşırlarını çıkararak eskileri bahçede bırakıp yenileri giyindik. Ve o gece çamaşırlarımızla yattık. Ertesi sabah, hurçlarımızı alarak avluda toplandık. Geniş meydanda 1800 kişi sıralanmıştık. Mapushane müdürü şöyle bir nutuk çekti:

—«Gideceğiniz yer Guyan çok güzel bir memlekettir. Bizim anavatanımızın bir parçası sayılır. Hiç merak etmeyin, oradaki hayat buradakinden bin kat daha iyidir.

«Orada konuşabileceksiniz. Yemişi bol bir ülkedir. Sıcak bir yer olduğundan buradaki gibi titreyip durmayacaksınız. Şimdiye dek şundan bundan işittiğiniz şeyler hep yalandır. Orda açık havada çalışabileceğiniz iş alanları vardır. Biraz sıtma varsa da kinin de vardır. Kendinizi koruduktan sonra korkacağınız hiç bir tehlike yoktur. Haydi, hepinize uğurlar olsun. İnşallah, bir gün yurda Fransa'nın şerefli çocukları olarak dönersiniz.»

Ondan sonra adlarımız okundu, adı okunan sıradan çıkıyor, süslü Guyan jandarmaları, onlar teslim alıp karşıda sıraya sokuyordu. 1800 mahkûm, böylece okunup bittikten sonra müdür, son sözünü söyledi:

—«Çocuklar, böylece sizi Guyan Cezaevleri yönetimine

teslim etmiş olduk. Artık sizinle hiç bir ilişkimiz kalmadı. Güle güle!»

Büyük kale kapısı gıcırdayarak açıldı. Onar kişilik mangalarla kapıdan çıkıp San martino'nun sokaklarına daldık. Sağımızda solumuzda süngü takmış silâhlı askerler birer kolda dizilmişti. Onların arkasında da makineli tüfeklerini mahkûm sıralarına doğrultmuş jandarmalar yer almıştı. Ellerimiz kelepçesizdi. Belki onca kişiye kelepçe bulabilselerdi onu da yaparlardı. Kasabanın ana caddesinden geçerek rıhtıma iniyorduk. Baktım bütün ara sokakların başına da makineli tüfekler yerleştirilmiş. Makinelerini yükseğe yerleştirmiş, bir iki kişi de ha bire filmimizi çekiyordu. Filmcileri görünce kasketimi çıkarıp onları selâmladım, el salladım. 1800 kişi içinde o çocukluğu yapan yalnız ben oldum.

Rıhtıma vardığımızda baktım, orda kocaman bir transatlantik yatıyor, böğründeki ad da iyice okunuyordu: La Martiniere.

Sırayla vapura girip ambara indirildik. O zaman, o vapurun da yüzen bir mapushaneden başka bir şey olmadığını anladım. Birinci ambar, birinci koğuştu. Ben Kara Hasan Kaptan'la buraya düştüm. Koğuşun üstü, gökyüzüne bakıyor, mavilik ordan bir umut gibi gülümsüyordu. Ancak, koğuşun önü, kalın demir çubuklarla örtülüydü. Biz, içeri girince demir çubuklar üstümüzden kilitlendi.

Burası, daha çok vahşi tropik hayvanlarının kafeslerini andırıyordu. Her halde sıcak ülkelerden Avrupa'ya getirilen yırtıcı hayvanlar da bu demir kafesler içinde taşınıyordu. Hepimize birer hamak verdiler. Kancaları, yerleri, hazır olduğundan kurup içlerine uzandık. Havada sallanarak yatmak, her halde yerde kuru tahtaların üzerine uzanmaktan bin kat iyiydi. Yine Hasan Kaptan'la yan yanaydık.

Gemi, kalktı.

Hamaklarımızda hafifçe sallanarak gidiyorduk. La Martiniere, büyük bir vapur olduğundan bizi kusturacak biçimde sallamıyordu. Atlas Okyanusunun uçsuz bucaksızlığı ile birlik-

te dalgalarının kocamanlığı da beni şaşırtmıştı. Çok iri, çok uzun kocaman dalgalar, birbiri ardınca yuvarlanıp sonsuzluğa doğru gidiyor, vapurumuz, bir dağın tepesinde durur gibi bir zaman bir dalganın tepesinde yol alıyor, sonra uçuruma düşercesine hızla iki dalga arasındaki boşluktan aşağı kayıyor, sonra yine ağır ağır bir dalganın doruğuna tırmanıyor, bu hep böylece sürüp gidiyordu.

Günde bir kere hava almak üzere geniş güverteye çıkarıldığımızda bunları doyasıya seyrediyor, artık bu koca denizleri aşıp yurduma nasıl döneceğimi düşünerek de umutsuzluğa düşüyordum. Denizde, havada kuş cinsinden bir şey göremiyordum. Ara sıra, uçan balık sürülerine rastlıyorduk. Suyun hemen biraz üstünden uçan bu balıkları ben ilkin kırlangıç sanmıştım. Sonra uçan balıklar olduğunu öğrenince şaşmaktan kendimi alamamıştım.

Bir gün, hamakların arasında volta vuruyordum. Uzun boylu genç bir Alsaslı Almanla çarpıştık. Aslında ikimiz de dalgındık düşüncelerimiz çok uzaklardaydı, her halde bilerek çarptığımı sanmış olmalı ki bana dikildi. Kendisine neden çarptığımı sorarak hesap istedi.

—«Bana çarpan sensin,» dedim.

—«Sensin!»

O çarpışmada ikimizin de payı vardı. Sonra çok da önemli bir şey değildi. Alman'ın adalet duygularını kışkırtacak biçimde bana yüklenişi canımı sıktı, hemen üzerine atılıp boğazına sarıldım. Beni bütün yaşayışım boyunca çileden çıkaran adaletsizlik duygusu olmuştur. Delikanlının üzerine atılmıştım ama, adam hem güçlü hem de çok dayanıklıydı. Uzun uzadıya birbirimizi yumrukladık, yerlerde yuvarlandık, ya da ayakta soluğumuz kesilinceye dek itişip kakıştıksa da ne o pes dedi, ne de ben. Bütün Fransız mahkûmlar, bu sırada çevremizde halka olmuş, gülerek ya da heyecanla bizi seyrediyorlardı. En sonra yedi, sekiz jandarma yetişti:

—«Kimdir o itişenler, orda?»

—«Türk'le Alman savaşıyor.»

Jandarmalar kahkahayı bastılar, bütün mahkûmlar da

güldü.

Jandarmaların gelişiyle hücreye kapatılacağımı sanırken onların bu sevinçli hali beni yüreklendirdi. Bu sefer, Türk ulusunu temsil ettiğimi düşünerek dişimi tırnağıma takıp ileri atıldım. Almanla dövüşümüz yarım saat daha sürdü. Jandarmalar, demirlerin dışından, makûmlar içerden neşeyle, kahkahalarla bizi seyretti durdular. En sonra, Alman, dövüşü bırakıp bir yana çekildi. İkimizin de dili yorgun köpeğinki gibi dışarı çıkmıştı.

Alman teknik nakavtla yenilmişti. Günleri şaşırdığımdan yolculuğumuz kaç gün sürdü bilmiyorum. Yine bir aya yakın olduğu kanısındayım. Çok büyük bir deniz geçmiştik.

Jandarmalar, geldiğimizi söylüyorlardı. Gerçekten de ilk kez karayı görmüştük. Uzaktan uzağa mavi, mor bir duman şeridi gibi görünen kara, gittikçe parlak, yeşil göz kamaştırıcı bir kıyı şeridi gibi ufkumuza gerilmeğe başladı. Yaklaştıkça yüksek ağaçlardan oluşan sık bir ormanlık örtüden başka hiç bir şey görünmez oldu. Kıyıya yaklaştıkça da o yemyeşil ormanların önünde uzayan kıyı sularının bataklık suları gibi sapsarı, çamurlu bir renk aldığını gördük.

Büyük, dev denizin sırtındaki o parlak, derin, tertemiz mavilik gitmiş, yerini bu bataklık sularına bırakmıştı. Saint Lorant'a giden Maronie ırmağının bir kaç kilometre genişliğindeki ağzına varınca suların daha çok kirlendiğini, çamurlandığını, sarardığını gördük. Irmağın ağzında kuş sürüleri uçuşuyordu ama ne tür kuş olduklarını anlayamadım.

Maronie ırmağına girdiğimiz zaman hepimizi ağıllarımıza tıkıp kapılarımızı kilitlediler. Oradan öteye hiç bir şey göremedik. Vapur en sonra kalın düdüğünü uzun uzun öttürerek bir yerde durdu. Geldiğimizi anladık. Dev kalaslardan yapılmış tahta iskeleye yanaşan mapushane gemisinden üç bin mahkûm onar onar dışarı çıktık. Tepemizdeki insafsız güneş hepimizi şaşırttı. Şimdiden ölülerimizi didiklemeğe heveslenen Charognard adlı ufak boy akbabalar başımızın üstünde, tıpkı bizim martılar gibi bağrışarak, dolaşmağa başladı. Eski mahkûmlar, yeni gelenleri görmek için ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Barakalar halinde yapılmış çinko damlı mapus-

hanenin pencerelerinde salkım salkım insan başları görülüyordu. Kale kapısına benzer kocaman kapıdan içeri durmadan mahkûm giriyordu. İki bine yaklaşık insan hapishanenin geniş avlusunda sıralandık. Kapının sağındaki müdüriyet binasından bütün yöneticiler dışarı dökülmüş, bizi gözden geçiriyordu. Uzun bir komut işitildi:

—«Herkes torbasını önüne bıraksın.»

Bıraktık.

Hepimize ilkin geniş kenarlı birer hasır şapka dağıttılar. Şapkalardan sonra Gomel denen alüminyumdan birer de yemek tabağı verdiler. Bu işlem ikindiye dek sürdü. Sonra müdür, uslu durmamız için uzun bir nutuk çekti. Tropik güneşi altında epeyce haşlandıktan sonra koğuşlara götürüldük. Geniş kenarlı hasır şapkalar olmasaydı mutlaka bir kaç yüzümüzü güneş çarpar yere sererdi. Koğuşumuz, uzun bir barakaydı. Daha çok bir hangardı. Ancak, ortada bir koridor bırakılarak her iki duvara boydan boya ikişer demiryolu rayı atılmış üzerlerine yatak koyacak tahtalar uzatılmıştı. Üç tahta bir karyola görevi görüyordu. Yatak yorgan olarak da birer battaniye verilmişti. Battaniyemi sererek üzerine uzandım. Baktım bizim koğuşa verilenlerin hemen hepsi, Cezayir, Suriye Araplariyle, Alsaslı Almanlardı. Türk olarak da içlerinde yalnız Kara Hasan Kaptan'la ikimiz bulunuyorduk. Demek ki aramızda kavga çıkmasın diye Fransızlarla bizi ayırmışlardı. Almanlar, sarışın, biz buğday benizli, Araplar da esmer ya da epeyce karaydı. Koğuşumuzda seksen kişi vardı. Kimimiz yataklarımıza bağdaş kurmuş kimimiz uzanmış, birbirimizi seyrediyorduk. Güneşin batmasına doğru yemeklerimiz geldi. Mahkûmlardan seçilmiş görevliler, gamellerimize birer kepçe pirinç lapası koydular, yarımşar da esmer ekmek bırakıp uzaklaştılar. Lapayla ekmeği yiyerek hemen yatıp ölü gibi uyudum. Bir ay süren gemi yolculuğu hepimizi iyice yormuştu.

Sabahleyin, tane olarak kaynatılmış kahve suyu geldi. Bir de günlük yarım tayın. Öğleyin bir parça at eti, sulu. Et yumruk gibi. Bunun ne eti olduğunu düşünmeden içine bütün tayınımı doğrayıp çaldım kaşığı. Tayını bir oturuşta

yediğimden, yarın sabaha dek aç kalmak tehlikesi belirmişti. Ne çare ki yapacak başka şey yoktu. Bu, bir kaç kuruş kazanmanın yolunu buluncaya dek böyle sürecekti.

—«Aujourd'hui da mange tripe. (Bugün yemek işkembe).»

Aşçı mahkûmlardan sızan bu haber, bütün koğuşları böylece dolaşıyordu. Nerede bizim Sirkeci'deki işkembecinin mis gibi sarmısaklı işkembe çorbası? O gün öğleyin bütün koğuş leş gibi koktu. Yemek dağıtan mahkûmun doldurduğu çorbayı tabağıma alırken bir elimle de burnumu tutuyordum.

Hani şu bildiğimiz leş kokusu işkembe çorbası işte tıpkı öyle kokuyordu. Araplar da benim gibi burunlarını tutarak bir süre önlerindeki çorbaya baktıktan sonra yine bir elleriyle burunlarını tutup öbür elleriyle yemeğe çalıştılar. Hayır, ben yiyemeyecektim. Tabağı çöplüğe aktarmağa giderken yanımda yatan uzun boylu Alsaslı Alman Edgar kolumdan tuttu. Niyetimi anlamıştı. Tabağını uzatarak ona vermemi istedi, verdim. O gün yalnız kuru ekmeğimi kemirdim. Harçlığımı da olmadığımdan herhangi bir katık alamadım. Kara Hasan Kaptan'a sordum. Çorbayı çok lezzetli bulduğunu söyledi.

—«Bir yersen kokusuna alışırsın. Bir iki kaşık yemeğe bak,» dedi.

Yemeğimi Alman'a verdiğimi görmüştü.

Sivrisinek orduları, her gece tabur tabur demir çubuklu pencerelerden koğuşa saldırıyor, koğuşun üç yerinde yanan yine de ortalığı aydınlatmayan petrol lâmbalarının ışığında şölen yapıyordu. Herkes durmadan yüzünü, bacaklarını şamarlıyordu. Sabahleyin yüzümüz gözümüz kan içinde uyanıyorduk. Buranın sivrisinekleri, Türk sivrisineklerinin üçü büyüklüğündeydi. Ağuları da o oranda keskindi. Isırdıkları yer, saatlerce kaşınıyor, şişiyordu. Geldiğimizin ikinci günü hastalandım. Gövdemde kırgınlık, ateş başladı. Saç kıllarımın dipleri fena halde sızlıyordu. Ne biçim hastalıktı bilmem. Sıhhiyeciler, her sabah sulu kinin getirip hepimize zorla birer kaşık içiriyorlardı. Meret öyle de acıydı ki, bizim memlekette sıtmanın ne canlara kıydığını bilmesem ben de

Araplar, Almanlar gibi yapar, içirilen sulfatoyu ağzında tutar, sıhhiyeci çekip gittikten sonra tükürür atardım. Evet, sıtmanın azrailin yakın arkadaşı olduğunu görüp bilmemiş mahkûmlar, böyle yapıyor, sonra da sinek gibi kırılıp gidiyorlardı. Yanımda yatan uzun boylu Edgar da ağzına aldığı kinini sonradan tükürenlerden biriydi. Her akşam, yanındaki Alman arkadaşlariyle, benimle çat pat lâflardı. Savaşta Türkiye'de bulunmuş, biraz da Türkçe biliyordu. Üniversite bitirmiş bir gençti. O da arasıra benim gibi kırgınlıklar geçiriyorsa da aldırış etmiyordu. Son günlerde iştahı da biraz azalır gibi olmuştu. İşkembe günleri çorbamı yine o içiyordu. Bir akşam oturduk, geç vakitlere dek Türkiye'den, Alsas-Loren'den konuştuk. Nişanlıydı, hep nişanlısından, memleketinin Fransa'nın işgalinde bulunduğundan kendisini de buraya işgalcilere yaptığı dalaşmalar yüzüden düştüğünden yana yakıla sözetti. «Bir gün, gelecek, Alsas yine Almanya'nın olacak» dedi. Bizim İstanbul da o durumda olduğundan onun derdini anlıyordum. Uyumağa hazırlanan Edgar, bana üç dilden güzel geceler dilemeyi de unutmadı:

—«Gute Nacht - Bon nuit Hayırlı geceler!»

Sabahleyin, kalk borusu çaldı. Bütün koğuş kımıldadı. İşimizi görüp elimizi yıkamak üzere koğuşun öbür ucundaki musluklara koştuk. Geldim baktım, bizim Edgar hâlâ yatıyor. Bacaklarını kıvırmış, gözlerini tavana dikmişti. Gece geç uyuduğumuzdan uykusunu alamamış olacaktı. Ekmekle kahvenin güzel kokusu koğuşu doldurdu. Bizim Edgar hâlâ yatıyordu.

—«Kalk, arkadaşım, kahvaltı geldi» diye dürttüm. Oğlan kaskatıydı. Eğilip yüzüne baktım. Mavi gözleri, cam gibi tavana dikilmişti. Oğlan, sizlere ömür. O zaman Edgar'ın kahvesiyle ekmeğini ben aldım.

Şu işe bakın ki, o gün de işkembe çorbası yok muydu? Burnumu bir elimle tıkayarak bir kaşık yedim. Baktım, gerçekten de çok lezzetliymiş. Hepsini içtim. Edgar'ın apansız ölümünden sonra Alsas-Lorenli Almanlar, birer birer sinek gibi kırıldılar. Öbür koğuşlardaki Fransız'lardan da ölen çok oluyordu. Şimdilik Araplarla Hasan Kaptan ben dayanıyor-

duk. Bakalım, ne zamana kadar? Şundan ki, buraya gelen kürek mahkûmlarının hemen yarısı kırılır, geri kalanlar, zamanla doğanın zulmüne alışır, burda kör topal da olsa uzun yıllar barınabilirlermiş.

Hava çok sıcaktı. Burda canını yitiren herkes her şey hemen kokmağa başlıyordu. Ölünün raporu yazılıp doktor gelinceye dek ikindi olmuştu. Zavallı Edgar, yediğimiz işkembe çorbasından on kat daha kötü kokmağa başlamıştı. İnsan ölüsünün kokusunu ilk kez burada tanıyordum. İnsanların ölüsü meğer hayvan leşlerinden daha kötü kokarmış.

Genç Alman'ın ölümünden sonra, azrail, bizim koğuşa fena dadandı. Haftada bir kaç kişiyi alıp götürmeğe başladı. Alsaslı Almanlar az zamanda temizlendi. Genç, gürbüz, yakışıklı bir çok arkadaşın böyle apansız ölümleri, bende de moral adına bir şey bırakmadı. Akşamleyin sapasağlam seninle konuşup gülüşen bir arkadaşın, bakıyorsun sabahleyin ölüp gitmiş. Fransızlar beyaz insanların bilmediği bu hastalığa La maladie du sauvage (Vahşi hastalığı) diyorlardı. Tıpkı o zavallı çocuklar gibi bir gece yarısı azrailin beni de alıp götüreceğini düşündükçe yaşamaya hiç önem vermemeye başlamıştım. Ölümü öyle yakın hissediyordum ki artık musluklara gidip elimi, yüzümü, çamaşırlarımı yıkayacak takat bile bulamıyordum kendimde. Bir gece apansız ölecek olduktan sonra bunların ne anlamı vardı? Tahtaların üzerine serilen yataklar hep birbirine bitişik olduğundan bütün koğuş arkadaşlariyle birlikte ben de bitlenmiştim. Birçokları gibi benim üstümde de bakla gibi bitler geziniyor, her an ölümü bekleyen varlığımın üzerinde alabildiğine şölen yapıyorlardı. Dayanma gücüm yavaş yavaş azaldığından bitlerle bile savaşamayacak duruma düşmüştüm. Her gün gittikçe daha çok bitlendim. Namussuzlar, bütün gece gövdemde ıvıl ıvıl kaynaşıp durduklarından doğru dürüst uyuyamıyor, durmadan bit avlıyor, bunları alnının üzerine koyup çıtlatarak kırıyordum. Bütün koğuş sabaha dek hart hart kaşınıyordu.

Bu ruhsal çöküntü bende bir ay sürdü. Ölümün bana tenezzül etmediğini görünce şöyle bir silkindim. Demek ki, bu cehennem havasiyle yaptığım bir aylık güreşi ben kazan-

mıştım. Bundan böyle ölüm benden korkmalıydı. Artık, yaşamağa karar vermiştim. Temiz çamaşırlarımı giymek için helâda yıkanıp temizlendim. Bitli çamaşırlarını bir paket yapıp karyolanın altına, betonun üzerine bıraktım. Sonra gelecek bitlere yol vermemek için payıma düşen üç tahtadan birini çıkarıp attım. İki tahta üzerinde yatacaktım. Tahtalarımı sağdan soldan ayarlayarak arkadaşlarla aramı açtım. Şimdi hiç birinin yatağı, battaniyesi benimkilere değmiyordu. Kimsenin yatağına oturmadığım ve hiç kimseyi de kendi yatağıma oturtmadığım için bitten kurtuldum.

Bizi bu otları temizlemek üzere kimi günler alıp götürüyor o sayede biraz hava almamıza kımıldamamıza yardım ediyorlardı. Fıçı çemberlerinden yapılmış birer kanca ile taşların arasından fışkıran otları temizliyorduk. Başuçumuzda da silâhlı jandarmalar dikiliyordu.

Bir gün kasabanın ortasından geçen bir dere, bana bitlerimi öldürmek üzere bir düşünce verdi. Öğle yemeğinden sonra yine ot ayıklamağa gidiyorduk. Betonun üzerine bıraktığım bitli çamaşırlarımı da yanıma aldım. Onları olduğu gibi derenin derince bir yerine koyup üzerlerine ağır taşlar bastırdım. Bitleri öylece öldürüp sirkelerini yok ettikten sonra çamaşırlarımı yine yıkayıp giyecektim.

İşten koğuşa dönerken kocaman cümle kapısının önüne dizilen sıhhiyeciler, ellerindeki birer kaşık sulu kinini ağzımıza akıtıyorlar, ondan sonra da gardiyanların yoklama barajını aşmak zorunda kalıyorduk. İçeri herhangi bir kesici, yaralayıcı aygıt sokmayalım diye tepeden tırnağa yoklanıyorduk.

Guyan'da çok çok yağmur yağıyordu. Havada hiç bulut yokken birden bire bakarsın bir sağnak boşanır, hepimizi tepeden tırnağa ıslatır, sonra geldiği gibi de çabucak geçip giderdi. Çoğu zaman koğuşta yemeğe oturduğumuz ya da öğle uykusuna yattığımız iki saatlik zaman içinde yağar, camsız koğuş pencerelerinden içeri kızgın bir toprak, acı yaprak, tatlı yemiş kokuları saldırırdı.

Dışarıda yakalandığımız yağmur hoşumuza giderdi. Biraz serinlerdik. Ancak, yer öyle kuru, kızgın olurdu ki, ilk dü-

şen damlalar, hemen kızgın saça düşen su damlaları gibi buharlaşır havaya kalkar, yağmur sıklaşınca yerden sıcak, ak dumanlar çıkınağa başlardı. O dumanların bizi hasta ettiğine inanıyorduk. Denenmişti. O uğursuz dumanı yutmamak için boşuna çabalardık.

Yirmi gün sonra, çamaşırlarımı elbiselerimi gömdüğüm yere gittim. Ağır taşların altından bunları alıp yıkadım, sıktım. Koğuşta kurutmak üzere astım. Yirmi gün içinde bitlerin yüzde doksanından çoğu şişip pirinç gibi olmuş, mortoyu çekmişti. O sırada bir de ne görsem beğenirsiniz? Onca zaman suyun altında kalmış bitlerden kimisi sağ değil mi? Kımıldıyorlar...

Mapushane sayesinde kurulduğunu sandığım kasabada mapushane görevlilerinin evlerinden başka oturabilecek bina yok gibiydi. Öbür evler, yoksul kulübelerinden başka bir şey değildir. Burada tutarlı bir halk da yoktu. Cezasını bitirip serbest bırakılmış eski bir kaç mahkûm, bakkaliye filân işleten Çinli'ler, Zenciler, Kızılderili'ler belli başlı halkı meydana getirmektedir. Gerçek bir cengel olan ormanı geriye iterek muz, hindistan cevizi, portakal, limon bahçeleri yaratmışlardı. Ne var ki, o günkü yaşayış koşulları içinde Guyan toprağının Saint Laurent mapushane köyü güzel, yemyeşil bir cehennemden başka bir şey değildi. Orada bir kaç Türk arkadaşa rastladıysak da bizden ayrı yerlerde ağır işlerde çalıştırılıyorlardı. Hepsi de adi mahkûm sayılıyordu. Hasan Kaptan'la ben siyasal mahkumduk. Her halde bu cehennemin havasına suyuna alışmamızı bekliyorlardı.

Ecelin nakavt edemeyeceğini anlarlarsa bizi de yakında ağır işlere verip oralarda temizletmek isteyebilirlerdi. Uygar Fransızlar, giyotinlerinin bıçaklarını biraz olsun dinlendirmek üzere bu görevi yeşil, güzel Guyan cellâdına vermişlerdi. İnsanların gözleri önünde ölmesine katlanamayan kültürlü Fransız savcıları, mahkûmları uzak ormanlarda ölüme yolluyordu.

Saint Laurent'e geleli yedi ay olmuştu ki, kolay kolay Azraile pabuç bırakmayacağımızı anlayan yöneticiler Hasan Kaptan'la ikimizi öldürücü orman işlerine verdiler. O yedi

ay içinde yapılan bir hesaba göre bizimle buraya gelen bin sekiz yüz mahkûmun aşağı yukarı yarısı ölmüştü. Beni kasabanın doğu kıyısında orman içinde bulunan La fabrique Forestie'ye (Kereste fabrikası) verdiler.

İşler çok ağır olmakla birlikte çalışmaktan başka çıkar yol yoktu. Hiç olmazsa mapushanenin içinden kurtulmuştum. Burada ise kaçmak üzere yollar düşünebilirdim. Fabrikada Türk olarak yalnız ben vardım. Fransız mahkûmlar her fırsatta kaytarıcılık yaptıklarından bütün iş benim omuzlarıma kalıyor, çok yoruluyordum. Ancak, bu güzel çalışmam armağansız kalmıyor, işimizin başında kontrolör olarak bulunan görevli jandarmalar, her akşam paydosunda koğuşa dönerken bana bir paket sigara ile yüz gram çikolata veriyorlardı.

Dekovillerle gelen dev gibi tomrukları boşaltma işinin zorluğu, tehlikesi olmakla birlikte ilmini alarak en iyi çalışan işçi oldum. Beni Chef d'Equipe (Ekip şefi, Amele çavuşu) yaptılar. Fransızların kaytardığını gören yöneticiler onları alarak emrime kırk Arap işçi verdiler. Bir, bir buçuk metre çapında 4-5 metre boyunda tomrukları iç ormanlardan dekovillerle getirilip bize teslim ediliyor, biz de onları fabrika avlusunda boşaltıp istifliyorduk.

O dev azmanı tomrukları dekovillerden boşaltmak için yetişmiş iş elleri istiyordu. O basit gibi görünen iş bile çok tehlikeliydi. Şimdiye dek burada çok işçi ezilmişti. Bir uçları yere bir uçları vagonun kenarına dayalı üç tomruk uzatılarak bir yataklık yapılıyor, uçları bunların uçlarına gelmek üzere yere de boylu boyunca üç tomruk uzatılıyordu.

Üç yetiştirilmiş işçi, elindeki kanca ile ikisi kenardan, biri ortadan, vagondaki tomruğu çekiyor, tomruk yuvarlanmağa başlarken ortadaki işçi, son kerte çevik davranarak kaçıyor, ondan sonra kenardaki işçiler, tomrukları daha hızla çekerek aşağı yuvarlıyorlardı. Uzunlamasına yatırılmış tomruklar üzerinde enlemesine yuvarlanan tomruklar, böylece 25 metre öteye yuvarlanıyordu.

Bu sırada hem çalışıyor, hem de geceli gündüzlü kaçmak için plânlar yapıyordum. Bir gün öğle paydosunda iştahım olmadığını, yemeğe gitmek istemediğimi, fabrikada kalıp din-

leneceğimi söyleyerek jandarmalardan izin aldım. Öbür arkadaşlar, öğle yemeğini yemek üzere mapushaneye gittiler. Ancak, bu sırada fabrika büsbütün boş değildi. Ustalar, mühendisler, başka yöneticiler vardı. Kaşla göz arasında seyrek ağaçlı ormana daldım. Kaçabilmek için bir kaç arkadaş daha bulmak zorundaydım. Örneğin, bunların başlıcası Hasan Kaptan'dı. Ötekileri de Fransız'lardan ya da Araplar'dan seçecektim.

Ormana gitmemin nedeni şuydu: Kaçtığımda işimize yarayacak öte beriyi saklamak, depo etmek üzere zulalar bulmak, hazırlamak istiyordum. Ormanda o niyetle dolaşıp dururken üzerinde tıpkı bizim kızılcık yemişlerini andırır yemişler bulunan bir ağaç gördüm. Hiç yemiş yüzü görmediğimiz için vitaminsizlikten kıvranıyorduk. Sıcak ülkelerin ağulu yemişler de yetiştirdiğini bildiğim halde dayanamadım. Kızılcıklardan bir kaç tane toplayıp ağzıma attım. Tıpkı bizim kızılcıklar gibi ekşiydi. 15 dakika sonra, fabrikaya döndüğüm zaman vücudumda olağanüstü bir ısı duymağa başladım.

Onu kusmalar ve korkunç bir ishal izledi. Başım da fırıl fırıl dönüyordu. Kendimi koğuşa dar attım. Koğuşun ortasında duran uzaklardan getirilip ilâçlanan içme suyundan bardaklar dolusu içmeğe başladım. Midem suyla dolunca, kusuyor, yine durmadan içiyordum. Böylece bir teneke dolusu su içtim. Vücudumdan sel gibi ter boşanıyordu. Bir teneke su daha içip kustuktan sonra midem yıkanmış oldu. Hararetim biraz azaldı. Gözüm açıldı, kendime gelir gibi oldum. O gün bir kaç kez, öldüm öldüm dirildim. Bu namussuz ağacın adını sordum, hiç kimse bilmiyordu.

Saint Laurent'e geldiğimden beri kafamı uğraştıran başlıca konu kaçmaktı. Fransa'daki son kerte sıkı mapushane rejiminden kurtulup da burada serbestçe gezmeğe başlayan mahkûm, Guyan ormanlarının ne korkunç bir mapushane olduğunu bilmeden kaçma düşleri görmeğe başlıyordu. Ben de işte bu düşü görenlerden biri, belki de başlıcasıydım. Mapushanede bütün mahpuslar, ufak gruplar halinde yaşıyordu. Ancak, birbirine güvenen başka birini de kendilerine yak-

laştırmayan bu grupların başlıca düşüncesi kaçmak, bir ayak önce özgürlüğe kavuşabilmek konusu üzerinde toplanıyordu. Hasan Kaptan'ı da son günlerde benim koğuşuma vermişlerdi. Baktım, Hasan Kaptan benden yan çiziyor, kimi Fransızlarla avluda kumpas kuruyordu. Bir işleri vardı ne olduğunu bir türlü anlayamamıştım. Ama bir şeyler sezinlemiştim. Kendisini sıkıştırdıysam da ağzından bir şey alamadım. Bunun üzerine, faaliyetlerin bir kaçış plâniyle ilgisi olduğunu anladım. Kaptanın ne büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu gördüm. Kendisini bahçede yakaladım. Benden bin kat yaşlı olan Kaptan'ı ağabeysi gibi şöyle azarladım:

—«Sen benden gizliyorsun, ama ben sana söyleyeyim, Fransızlarla neden kumpas kurduğunu. Bir kaçma plânınız var. Bu cehennemden kaçıp kurtulabileceklermiş gibi seni de sürüklüyorlar. Arkadaşım, ben hepinizden önce buradan kaçabilmenin bütün olanaklarını, olanaksızlıklarını sordum, soruşturdum, öğrendim. Şundan ki, sana da sık sık söylediğim gibi kaçmak istiyorum da ondan. Buradan şimdiye dek kaçıp giden küçük mahkum gruplarının başına neler geldiğini de öğrendim. Ancak, pek azı kurtulabilmiş. Guyan ormanları, içinden çıkılmaz balta girmemiş ormanlar olduğundan kaçaklar aylarca buralarda dolaşıp ya yorgunluktan, açlıktan ölüp gidiyorlar ya da birbirlerini öldürüp yiyerek zaman kazanıyor, yeni atılımlar yapıyorlar. Her kaçan grubu bu yüzden kaçmağa hazırlanırken yanlarına bir de sığır, domuz, koyun yerine geçebilecek bir canlı erzak alıyor. Açlık başlarına vurunca ilkin onu öldürüp yiyorlar. Bu, bu ormanlarda görenek haline gelmiş bulunuyor. Şimdi anladın mı dört Fransızın yanlarına bir Türkü almak istemelerinin nedenini. Başları dara gelince hem seni kesip yiyecekler hem de ağzındaki iki sıra altın dişi alacaklar.»

Benim bu uyarım Hasan Kaptan'a vız gelmişti. Baktım, yine Fransızların arkasından ayrılmıyor. Ne var ki, bir gün iyi Fransızca bilen Araplardan biri, kaçmak üzere olan grubun gizli konuşmalarına kulak misafiri olmuş, hemen bunları Hasan Kaptan'a şöylece yetiştirmişti:

—«Sakın ha, bunlarla kaçayım, deme. Senin altın dişlerini söküp para gibi kullanacaklar, seni de kesip etini yiyerek bir kaç gün geçinecekler.»

Araptan bunları işiten Hasan Kaptan, etekleri zil çalarak yanıma geldi, durumu bana bildirdi. Kaptan, ondan sonra, benim yanımdan hiç ayrılmadı. Umudunu benim kaçış plânıma bağladı.

Hasan Kaptan'ı yemek üzere götürecek Fransız grubu, iki nöbetçi jandarmayı öldürüp Türkleri de alarak iş yerinden ttiydü. Hasan Kaptan'ı kandıramadıklarından dört kişilik bir grup olarak kaçmışlardı. Son kerte merakla kaçışın sonucunu bekliyorduk. Acaba kurtulabilecekler miydi? Bu biraz da bizim kaçışımız için bize yüreklilik ya da umutsuzluk verecekti. Aradan yirmi gün geçmişti. Hasan Kaptan, sonucu benden daha büyük bir merakla bekliyordu. En sonunda, kaçakların üçü bir gün gelip jandarmalara teslim oldu. Öteki arkadaşlarının ne olduğu sorulunca onu açlıktan öldürüp yediklerini söylediler. Bunu işiten Hasan Kaptan'ın gözleri, korkudan faltaşı gibi açıldı.

Üç yamyam kaçak, yargılanıp ölüme hüküm giydi. Dividinle idam edilecekleri gün, bütün mahkûmları içeride kapalı tuttular. Dividin denen ölüm aygıtı, Fransızların ünlü giyotininden esinlenilerek yapılmış yine bıçaklı bir aygıttır. Ancak, mahkûm yerden yukarı yükselen iki yassı düşey demir arasına yerleştirilip sıkıştırılır. Bıçak giyotinde olduğu gibi yukardan düşmez, öne doğru gelir, başı bir yana, gövdeyi bir yana düşürür.

İşte, üç kaçağın ölüm günü hep bu dividinden, kaçmaktan, Guyan ormanlarının yol vermezliğinden, kaçanların her zaman arkadaşlarını yemeyi görenek edindiklerinden konuştuk durduk.

Üç Fransız kaçağının kellelerini vermeleri, beni kaçma düşüncemden karış dahi ayırmamıştı. Kereste fabrikasında işçibaşı olarak çalışmam sürüyordu. Ormanın ötelerinden tomruk yüklü olarak dönecek dekovilleri beklerken epeyce boş zamanımız oluyordu. Ben bu aylak zamanlarımı kaçış plânımı ayarlamak uğruna kullanıyordum. Fabrikadan uzak-

laşıyor, ormana dalıyor, orada saklanabileceğimiz koğuklar, mağaralar, insan yememek için yenebilecek yemişler bulmak istiyordum. Ormanda bulduğum zulalara erzak, aygıt depo etmemiz gerekiyordu. Biz, Fransızların yaptığı gibi yanımıza yemek üzere iki ayaklı canlı bir erzak deposu alamazdık. Balta girmemiş ormanlara ötekilerin yaptığı gibi kollarımızı sallayarak dalamazdık. Ancak, burada da parasızlık belimi büküyordu. Kaçış uğruna harcamayı hesapladığım paranın en küçük puluna dahi sahip değildim. Bunu bulmak da şimdilik olanaksız görünüyordu. Bizim kereste fabrikasından dört beş saat uzakta da bir kereste fabrikası vardı. Orada çalışan mahkûmlar, kendi yaptıkları kulübelerde oturuyor, para da kazanıyorlardı. Gutbelen adındaki bu yer de aslında bir ölüm kampından başka bir şey değildi. Yaşayış koşulları öyle kötüydü ki, mahkûmlar daha serbest yaşadıkları halde sinek gibi kırılıyorlar, yerlerini başka talihsizler alıyordu. Burası, Çarlık Rusya'sının Sibirya'sına benziyordu. Şu vardı ki, burası onun sıcağı idi. Bizim fabrikaya dekovil hattiyle gelen dev tomruklar, Gutbelen iş kampında hazırlanıyordu. Ancak, son günlerde tomrukların gelişi aksamağa başlamıştı. İlkin, her gün bir parti tomruk gelirken şimdi gün aşırı gelmeğe başlamıştı. İdare, bunun nedenini anlamak üzere beni görevlendirdi. Yanımda çalışan beş arkadaşla idarenin motoruna atlayarak Maroni ırmağının yukarı doğru tersine akan sularında hızla ilerlemeğe başladık.

Yolculuğumuz akşam karanlığında başlamış, bütün gece sürmüştü. Sabahleyin kalktığımda gecenin rutubetli serinliğinden gövdemin tutulduğunu gördüm. Bütün gece, yarı çıplak uzanmıştım. Maroni'nin karşı kıyısında boydan boya uzayıp giden Hollanda Guyan'ının parlak sabah yeşilliğini seyrediyor, memleketimin düşlerini görüyor, yine kaçış olanakları düşünüyordum. Bu sırada hemen yüz metre ötede suyun üstünde yüzen bir cisim gördüm. Yaralı, hasta bir kuşa benzettim. Gidip yakalamak üzere çamurlu suya atladım, hızla ona doğru kulaç atmağa başladım. Yolun dörtte üçünü almıştım ki baktım o şey suyun üzerinde kayarak bana doğru yüzmeğe başlamasın mı? Ben hâlâ merakla bunun ne oldu-

ğunu anlamağa çalışırken Fransız arkadaşlar, bağırışmağa başladılar:

—«Kaç Muhammet, kaç, timsah geliyor.»

O zaman, o çok merak ettiğim meretin korkunç bir timsah olduğunu anlayınca bende şafak attı. Bütün gücümle motora doğru yüzmeğe başladım. Motor yavaşladı. Fransızlar, çığlık atıyor, timsah, hâlâ bütün hızıyle arkamdan geliyordu. Hemen, bana bir halat attılar.

—«İpi tut, ipi tut,» diye bağırıyorlardı. İpi yakaladım, onlar da hep birden ipe asılarak beni suyun üzerinde kaydırmağa başladılar. Arkadaşlarım beni çekip motora aldıklarında timsah iki metre arkamda bulunuyordu. Fransızlar, hep birden beni azarladılar:

—«Yahu, deli misin sen? Bir kaç saniye daha geçseydi gidiyordun.» Hayvan, bir iki kez motorun çevresinde döndükten sonra orada kendisine ekmek kalmadığını anlayarak uzaklaşıp gitti. Guyan'ın ilk timsahını işte bu büyük tehlike içinde görüp tanıdım.

Kampın tahta iskelesine vardık. Motoru bağlayarak karaya çıktık. Kampa vardık. Tomruk ulaşımının neden geciktiğini sorduk. Sorumlular, tomruk kesim bölgesinin gittikçe ötelere doğru uzadığını, ulaşımda bir çok yeni engellerin başgösterdiğini, bu yüzden eskisi gibi hızlı çalışılamadığını söylediler.

Bunu öğrendikten sonra dönmekten başka yapacak iş kalmıyordu. Ne var ki, benim kaçış planım, hep önüme düşüyor, bana yol gösteriyordu. Arkadaşları iskelede motorun yanında bırakıp yanıma Cezayirli bir arap genci olan Ahmet'i alarak Gutbelen'e yollandım. Orası, tomruk kampına on beş dakika çekiyordu. Ahmet, Fransızlarla birlikte kalmak istememiş, yanıma takılmıştı. Pek gençti, bu yüzden de sürekli bir korku içindeydi. Genç mahkumların mapushanelerde namuslarını koruyabilmeleri bütün anlamiyle çetin bir sorundu. İkimiz de müslüman olduğumuzdan bana güveniyordu. Ama, bakalım, onu burada da bir serüven beklemiyor muydu?

Gutbelen, ağaçlardan yapılmış ilkel kulübelerin dağınık görünüşünden meydana gelmiş bir köye benziyordu. Mah-

kûmlar, hep bu kulübelerde yaşıyorlardı. Yaptıkları iş karşılığında para da kazanıyorlardı. Benim buraya gelişim, burda çalıştıklarını işittiğim bir kaç Türk mahkum yüzündendi. Recep Baba, Ali Murtaza, bir de Postacı Hilmi. Onlarla konuşup görüşerek yeni kaçış olanakları bulmağa çalışacaktım. Eğer, bu kaçış işine katılmak isterlerse onları da götürecektim. Ne yazık ki sordum soruşturdum burda bizim Türklerin izine rastlayamadım. Akşam üstü, bir Fransız mahkuma geceyi nerede geçirebileceğimizi sordum.

—«Burada, Grand Pere diye biri vardır, onun kulübesinde yatabilirsiniz,» dedikten sonra bizi uyarmak insanlığını da gösterdi:

—«Ancak, Grand Père buralarda çok fena ün salmıştır. Her türlü rezilliği vardır. Gençlere de sataşır, cinsi sapık bir adamdır. Kendinize güvenirseniz gidin. Dışarda da kalamazsınız. Dışarısı geceleyin çok tehlikelidir.»

Arap delikanlısı Ahmet'in çok genç oluşu, adamı saldırganlığa zorlayabilirdi. Eh dedim, kendi kendime bizim ellerimiz de armut toplamıyor ya. Ormanlarda yol açmak üzere kullanılan çok keskin bir palam vardı. Bıçak kullanmasını da iyi bildiğimden Grand Père'in kulübesine gitmekte bir sakınca görmedim. Karanlıkta kulübenin kapısını çaldım, kapıyı ürkek, ihtiyatlı bir el açtı. Kapının çerçevesini iri yarı kırk-kırk beş yaşlarında kötü yüzlü bir adam doldurdu. Ne istediğimizi sordu. Kendisine geceyi geçirmek üzere konuk geldiğimizi, erkenden bizi bekleyen motora döneceğimizi söyledim. Adam, bir bana bir de Ahmet'e baktı. Gözleri parladı, yüzü aydınlandı. Sevinçli, babacan davranışlarla:

—«Buyurun, başımın üstünde yeriniz var. Ben de yemek yapıyordum. Bir kaç küçük maymun haşladım. Beğenmezseniz başka yemeklerim de var,» dedi. İster istemez içeri girdik. Ancak, adamı ürkütmemek için elimdeki palayı, içeri girerken oradaki otların arasına sakladım. Belki adam, ürker, bizi dışarı atardı. Yedik, içtik, biraz laflad ık, sonra yanyana yatıp uyumağa çalıştık. Hınzır herif, çok dikkat ettiğim halde Ahmet'i kendisiyle benim aramda yatırdı. Oysa ben onu soluma alıp ortada yatmak istiyordum. Bu yüzden bu gece

uykunun haram olduğunu düşünerek hazırlıklı yattım. Biraz sonra da su dökmek bahanesiyle dışarı çıkıp palayı otların arasından alarak yanı başıma uzattım. Adam, oğlana sahip olmak için beni de öldürebilirdi. Bu yüzden son kerte kuşkulu bir tavşan uykusuna yatmıştım. Ancak, tavşan gözlerini uyurken açardı, ben de uyanıkken kapıyordum. Yarı gece olmuştu. Çok da yorgun olduğumdan uykuyla yaptığım savaşta yenildim. Gaflet uykusu beni alıp düşler dünyasına uçuruvermişti ki birtakım iniltiler işiterek göz kapaklarımın üzerindeki kurşun gibi ağırlığı zorbela kaldırıp attım. Baktım, alacakaranlıkta Grand Père'in iri gövdesi, Ahmet'in üzerine çökmüştü. Elinde de uzun bir bıçağın çeliği parlıyordu. Adam çocuğun göğsüne oturmuş, bıçağı kalbine dürterek onu yola getirmeğe çalışıyor o da yalvarıyordu:

—«Kıyma bana abi, öldürme beni, ben namuslu bir gencim.»

Bu durumu görür görmez şimşek gibi yerimden fırladım, elimdeki palayı bütün gücümle adamın kafasına indirdim. Grand Père'in.

—«Hıh!» diye devrildiğini gördüm. Mumu yaktım. Palayı öyle hırsla vurmuştum ki, kafasından çenesine dek uzun bir yarık meydana gelmişti. Kan derecikler gibi akıp duruyordu. Ahmet, faltaşı gibi açılmış gözleriyle bir ölüye bir de bana bakıyordu.

— «Boş ver sen ötesini, gel para arayalım,» dedim. «Hapishanede bize yalnız para gerek.» Adamın üstünü başını iyice aradık, kulübenin bütün deliğini deşiğini gözden geçirdikse de para adına hiç bir şeye rastlamadık. Oysa bu mahkûmlar burada parayla çalışıyorlardı. Yanlarında mutlaka para olması gerekiyordu. Birdenbire aklıma geldi:

Mahkûmların, paralarını bağırsaklarındaki alüminyum tüplerde taşıdıklarını çok işitmiştim. Hemen hemen Grand Père'in otuz santim uzunluğundaki kendi sustalısıyla karnını göbeğinden altından enlemesine boydan boya yardım. Bir yığın sıcak bağırsak puf diye ses çıkararak dışarı döküldü. Elimi sokarak bağırsakları yokladım. En sonra, daha aşağıda bir yerde, sağdığım kalın bağırsakta elime sert bir cisim değ-

di. Bağırsağı kesip sert cismi elime aldığım zaman, gözlerim sevinçle parladı. Bu ucu sivri, arkası küt bir kaç santim boyunda alüminyum bir kutucuktu. İki ayrı parçanın iç içe geçmesinden meydana geliyordu. Mumun ışığında geçme parçaları birbirinden ayırdım. İçinden son kerte dikkatle katlanmış, ufaltılmış, hacmi daraltılmış Fransız kâğıt paraları çıktı. Ahmet'le saydık, elli bin Franktı. Hemen bu paranın beş bin Frankını çıkarıp Ahmet'e verdim.

—«Herhangi biri sende bu parayı görürse hem canını hem paranı alır. Saklayabileceğine güvenirsen al.»

—«Saklarım ağbi!»

—«Şimdi, hemen burdan ayrılalım. Katil olarak yakalanırsak doğru dividine gideriz, ölülerimizi Maroni ırmağındaki yengeçlere atarlar. Ağzını çok sıkı tut.»

—«Tutarım ağbi.»

Kulübeden fırladık, kapısını da güzelce çektik. Cinayet yerinden uzaklaşarak ırmak kıyısına yakın ağaçlıkta büzülüp sabahı etmeğe çalıştık. Sonra kuşlar ötmeğe başlarken motora gidip henüz uyumakta olan arkadaşların arasına uzanarak yattık. Hiç biri ne zaman döndüğümüzü söyleyecek durumda değildi. Gün, temelli ışıyınca, bütün arkadaşlar kalkıp büyük küçük apteslerini yapmak üzere ağaçların arasına dağıldılar. Bir arkadaş, odun toplayarak kumanya olarak verilen kahveyi kaynatmağa başladı. Biraz sonra bağdaş kurup acı kahvemizi içtik, ekmeğimizi yedik, Ahmet hâlâ yatıyordu. Arkadaşların, akşamdan beri burada olup olmadığımız üstüne bir bilgileri var mı diye çok merak ediyordum. Baktım kimsede çıt yok. Gidip çocuğu kaldırayım dedim. Bir de baktım ki Ahmet'in ceketinin bir yanı kan içinde değil mi? Bunu gördüğüm çok iyi oldu. Bendeki yedek ceketi ona giydirip onun ceketini suya bastırdım. Üzerine ağır taş koydum. Biraz sonra vakit bulunca yıkayıp temizleyecektim. Baktım Ahmet elini kalbinin altına koyup bastırıyor.

—«Ne var?» diye sordum.

—«Acıyor.»

Onu biraz öteye götürüp gömleğini açtırdım. Bir de ne göreyim? Meğer Grand Père tecavüz etmek için sıkıştırırken

sustalısının ucunu bir santim derinliğinde oğlanın göğsüne bastırmamış mı?

Kahvaltıdan sonra arkadaşlar, şuraya buraya dağıldı. Herkes ağaç kesen işçiler arasında hemşerisini aramağa gitti. Biz de Arap Ahmet'le dereye gömdüğümüz ceketi yıkayıp kanını temizlemeğe çalıştık. Kereste fabrikasının yanından bir dere geçiyor, Maroni ırmağına dökülüyordu. Tomrukları getiren dekoviller, işte bunun üzerine kurulmuş köprüden geçerek Gutbelen'e gitmekteydi. Bizim motor da bu köprüye bağlıydı.

Ceketi yıkayıp güneşe serdikten sonra Ahmet'le köprünün yanında oturup dinlendik. Bir yandan da Gutbelen'den gelebilecek herhangi bir tehlikeyi düşünerek buradan bir ayak önce uzaklaşmak istiyordum.

Grand Pere'den aldığım tüp, bana sonsuz bir kaçış olanağı verecceğe benziyordu. Grand Pere'in hırçın ruhu, çevremde dolaşıp durmasa daha çok sevinecektim. Ahmet'e bir kez daha şu salıkta bulundum:

—«Ahmet, sana daha çok para da verebilirdim. Ne var ki daha çoğunu üzerinde saklayamazsın. Hayatın tehlikeye girer. Bunları da sakın üstünde taşıma. Ya koğuşta ya da iş yerinde bir zulaya sıkıştır. Üzerinde taşırsan seni mutlaka öldürürler. Parayı bir kez elinde gördüler mi karnında da tüp saklıyorsun sanarak bir gün karnındaki paraları almak için sana kıyabilirler.»

Akşama doğru arkadaşları motora doldurup bir ayak önce bu uğursuz yerden uzaklaşmak üzere bizim kereste fabrikasına döndüm. İçinde kırk beş bin Frank gibi bayağı bir servet bulunan tüpü ben de öbür mahkumların yaptıkları gibi güçlükle içime yerleştirdim. Zor bir işmiş doğrusu. Tüpü yerleştirirken de çok korktum. Korkumun nedeni de şu: Acaba tüp çıkmaz karnımda kalır da beni öldürür mü? Tüpü koyduktan yirmi dört saat sonra karnını ağrıdı. Ayak yoluna gittim. İkınır ıkınmaz benim hazine elime düştü.

Kırkbeşbin franktan bir frangını dahi harcamadım. Daha doğrusu, korkudan harcayamadım. Mahkumların gözleri hep birbirinin üstündeydi; üç beş kuruş harcayanı göz hap-

sine alıyorlar, onda tüp olup olmadığını anlamağa çalışıyorlardı. Kendisinde tüp olduğu anlaşılan ya da sanılan kişinin hayatı yüzde yüz tehlikedeydi. Mutlaka günün birinde onu bir köşede kıstırıp öldürebilirler, tüpü almak için karnını yarabilirlerdi.

Saint Laurent hapishanesinin kalabalık koğuşlarına bizim Grand Pere olayının haberi, üç ay sonra geldi: Gutbelen'de Grand Pere parası için öldürülüp tüpü alınmıştı. Bu çalkalanan haber üzerine çok korktuysam da zamanla bu da unutulup gitti. Zaten bir mahkumun ölümüyle bir fındık faresinin ölümü arasında bir ayrım gözetilmiyordu. Eğer o gece Grand Pere, Ahmet'in ırzına geçebilseydi mutlaka bir çıngar çıkacak belki o, ikimizi de öldürüp cesetlerimizi ormana atacaktı. O zaman da kara sinekten daha değerli olmayan iki müslüman ölmüş olacak, bu olay üzerinde hiç bir önemli kovuşturma yapılmayacak, her şey zamanın külleriyle örtülecekti. Burada bütün iş, canlı kalabilmekteydi. Bütün savaş bunun için yapılıyordu.

Kereste fabrikasındaki işimiz sürüyordu. Durmadan vagonlardan tomruk indiriyor, bunları daha küçük dekovillere yerleştirip bıçkı makinelerinin başına götürüyor, kereste yapan kalifiye işçilere teslim ediyordu. Her türlü kalınlıkta, biçilen keresteler, iki üç ayda bir Fransa'dan gelen büyük gemilere yüklenip gönderiliyordu. Böylece, yeryüzünün bu uzak köşesinde biz de Avrupa'nın yakılıp yıkılan kentlerinin onarılmasına böylece yardım etmiş oluyorduk. Acaba bizim yakılıp yıkılmış dünyalarımızı kim onaracaktı.

Kereste fabrikasında çalıştığımız günlerde bir çok mahkumun garip, korkunç bir hastalığa yakalanıp iki üç gün içinde tahtalı köyü boyladıklarını görüyor, ölümün, hastalığın her zaman başka insanlar için olduğunu düşünerek bu ölümlere boşveriyordum. Bu korkunç hastalık «Muadil bir Sanvag»dan başkası değildi. Ve buraların en ünlü hastalığıydı. Yakalanan mutlaka ölüyor, yakalanmayansa hiç yakalanmıyordu. Salt başkalarının tekelinde olduğunu sandığım bu hastalık günün birinde birdenbire benim de yakama yapıştı.

Herkes gibi beni de yıldırımla vurulmuş gibi yere serdi.

İlk gün, birdenbire gövdemi korkunç, yakıcı, kavurucu bir ateş sardı. Başım dönmeğe, gözlerim kararmağa başladı. Bıçkı fabrikasında akşama dek bütün gençlik gücümü kullanarak dayandımsa da akşama doğru gücümün sonu geldi. Hiç bir şey yemeden yatağa serildim. Bütün gece kendimden geçerek dalgın yattım. İkinci gün büsbütün takatten düştüm. Ateşin kavuruculuğu daha çok arttı. Sık sık kendimi yitiriyor, ara sıra bulutların arasından çıkan güneş gibi kendimi buluyordum. Bizim koğuş, hep Fransız sömürgelerinden gelen Araplarla dolu olduğundan müslümanlık gayretiyle bana karşı çok iyi davranıyorlardı. Bu hastalık sırasında da bana karşı çok büyük insanlık gösterdiler. Kollarıma girerek ya da sırtlarına alarak beni ayak yoluna getirip götürüyorlardı. Durumumun gittikçe kötüleştiğini seziyordum. Derin uykuya benzeyen bir koma halinde bulunuyordum. Ara sıra ancak bir kaç dakika gözlerimi açıp yaşadığımı anlıyorsam da yine komanın karanlığına dalıp giderken hiç kimseye anlatamayacağım bir ölüm yalnızlığı duyuyordum.

Üçüncü gün, biraz kendime gelir gibi oldum. Çevremi görmeğe başladım. Ancak, bunun ölümden önceki son uyanıklık olduğunu sandım. Artık ölümü bekliyordum. Bütün merakım da nasıl öleceğimi görmek, bilmekti. Bütün dikkatimin düşünce gücümün o noktada toplandığını görüyordum. Azraile karşı kullanacağım bütün silahlarının elimden alınmıştı. Her an ölümü bekliyordum. Koğuşun çatısı parlak çinko ile örtülüydü. Barakanın tavanı olmadığından bu çinko damın ince bir aralığından gözlerime masmavi bir ışık çizgisi geliyordu. Gözlerim bu mavi ışıklı gök parçasına takılmıştı. Her an ölümü beklediğimden, acaba Azrail canımı almak için koğuşa bu mavi yarıktan mı gelecek yoksa camsız demir parmaklıklı pencerelerden mi, diye düşünüyordum. Ara sıra, pencerelerin önünden haykırarak geçen Şaronyat adlı akbabalardan biri son us kırıntılarını da başımdan alıyordu. Onu Azrail sanıyordum. İçime, sözle anlatamayacağım korkunç bir gariplik çökmüştü. Ancak, anladığıma göre bu hiç de ölüm korkusu değildi. Bu, ölüm korkusuna da boş veren daha korkunç birşeydi. Dedim ya, sözcüklerle anlatı-

lamaz. Ölüm korkusunu artık temelli yitirmiş gibiydim. Belimden aşağısında hiç can yok gibiydi. Evet, canım, gövdemin aşağısından çekilip gitmişti. Acaba insan böyle mi ölüyordu? Bacaklarım, kollarım, ölü gibiydi. Yalnız kalbimin yavaş yavaş çarptığı yere canımın toplandığını anlıyordum; anlıyordum değil de duyuyordum. Başıma toplanan Arap arkadaşlara bir şeyler söylemek istiyorsam da konuşamıyordum. Gözlerim ardına dek açıktı, gözkapaklarım kapanmıyordu. Öğleyin başlayan bu açık göz hali akşama dek sürdü. Bu durumdan yararlanan aç gözlü binlerce tatarcık, yüzümün üstünde bulut gibi uçuşarak vızıldıyarak gözlerimin suyunu emiyor, canımı yakıyordu. Bu kalabalık haşerat kümesini kovmak üzere elimi kaldıracak takatim yoktu. Hiç kimseyi yardıma çağıramayacak bir dilsiz durumuna düşmüştüm. Bu küçümencik canavarlara yem olmuştum. Artık, anlaşılan ölümümü beklediklerinden dolayı koğuş arkadaşlarım iyi yürekli Araplar da, gelip gözlerimi oymakta olan sinekleri kovmayı düşünmüyorlardı. Yine de son insanlık ödevini yapmak üzere iki saatte bir beni yokluyorlardı.

Hepsinin gözlerinde ölüme yolcu ettikleri iflâh olmaz bir hastaya bakar gibi bir anlam vardı. Ağzım, gözlerim ardına dek açıktı. Araplar, öbür dünyaya susuz gitmeyeyim diye son nafakam olan suyu getirip damla damla ağzıma akıtmaya başladılar. Bütün bu süre içinde yöneticilerden, doktorlardan bir kişi olsun gelip halimi sormadı. Demek ki buraya bizi, kör doğa güçlerinin elinde öldürmeğe getirmişlerdi. Bu kanım, bu son dakikalarda büsbütün güçlenmişti.

Arap arkadaşlardan birinin damla damla ağzıma akıttığı su, kendiliğinden boğazımdan aşağı iniyor, mideme gidiyordu. Yutkunamıyordum da. Suyu içtikten biraz sonra güçlenmeye başladığımı hissettim. Kendimi zorlayarak ayağa kalkmak, biraz öteye gitmek istiyordum. Sanki oraya gidersem iyileşecekmişim gibi geliyordu bana. Ancak, bütün bunlar kafamda doğmuş, olduğu yerde kalmış düşüncelerden başka bir şey değildi. Yatağın altındaki serin betona uzanıp serinlemeğe can atıyordum. Yüzümün, ellerimin belli belirsiz işaretleriyle bu isteğimi Arap arkadaşlara anlatabilmiş olma-

lıyım ki, beni tutup betonun üstüne indirmişler. İndirmişler, diyorum, şundan ki, bu sırada yine kendimi yitirmiş, komaya girmiş olacağım ki, beni tutup betona indirdiklerini anlayamadım. Oysa, hasta bir insan betonun üzerine atılamazdı. Demek ki Arap dostlarım —onlarla çok sevişirdik— son suyumu içirdikten sonra kendimden geçtiğimi görünce öldüğümü sanarak beni göz önünde bulunmayayım diye sekinin altına indirmişlerdi. Orada kendime geldiğimde gövdemin epeyce serinlediğini, rahatladığımı duydum. Demek ki, bir kaç saat komaya benzer aldatıcı bir ölüm uykusu çekmiştim. Benim gözlerimi açıp kımıldamakta olduğumu gören Arap dostlarım yine yatağıma çıkarmışlardı. Bu üçüncü günün akşamıydı.

Bunlar azrail külhanisiyle köşe kapmaca oynadığımız en bunalımlı saatlerdi. Gidip gitmeyeceğim bu saatlerde belli olacaktı. Durmadan ölümü yaklaşanlarda olduğu gibi çenem atıyordu. En çok bir buçuk dakikada bir can çekişme solumasi kendiliğinden olarak geliyor, derince soluk alıyor, göğüs geçiriyordum. Bu azraille yaptığım korkunç dövüş sonunda üzerime uykuya benzer tatlı bir rahatlık geldi. Acaba, rahat ölüm uykusu denen uyku bu muydu? Yeryüzünün bütün katı gerçekleri çevremden silinip gitmişti.

Gecenin bir vaktinde uyanıp gözlerimi açtım. Su dökeceğim gelmişti. Bütün arkadaşlar derin uykularda olduğundan beni ayakyoluna kim götürecekti? Ses de çıkaramıyordum. Durum sıkışıktı. Altıma edecektim. Yatağıma işemek de utanç vericiydi. Hemen şöyle bir silkindim, bir yekindim. Kalkmayı denedim.

—«A..! O da ne?» diye söylenerek doğrulup yatağımda oturdum. Sonra biraz daha yüreklendim. Bacaklarımı aşağı sallandırıp betona bastım. Yürüdüm, helâya gittim. Çişimi yaptım. Baktım yine eskisi gibiyim. İyiyim yani. Yatağıma döndüm. Büyük bir sevinç duydum. Acaba düş mü görüyorum, diye kuşku duydum. Kendimi gözetlemek üzere bir kez daha kalkıp helaya gittim. Yine yatağıma döndüm. Böylece birkaç kez ayakyolu ile yatak arasında gidip geldikten sonra yatağa tırmanıp tırmanamayacağımı denedim, çıkabildim.

İşte, bu sırada dünyanın en büyük sevinci, mutluluğu benimle birlikteydi.

Dördüncü gün, iyileşme dönemine girdim. İlk gün kalkıp gezebiliyorsam da yeme isteğim hiç yoktu. Sanki boğazım da yokmuş gibi geliyordu bana. Böyle hiç bir şey yiyemeyince yine ölüm korkusuna kapıldım. Bu kez de açlıktan öleceğim, diye düşünmeğe başladım. Helânın meydanlığında dışarıya bakan alçak üç pencere vardı. Nekahat günlerimden bir gün buradan dışarıyı seyrederek hava alıyor, avunmağa çalışıyordum. Bu sırada başlarında Hasan Kaptan'ın bulunduğu küçük Türk mahkûmlar grubunun bizim koğuşa doğru geldiğini görerek çok sevindim. Hasan Kaptan'la Ahmet Şevki'nin yanlarındaki adamı tanımıyordum. Hasan Kaptan'la üç dört aydır görüşmemiştik. Hapihane dışında bir işe verilmişti. Ormanlardaki uzak kamplardan birinde çalışıyordu. Ölüm kertesinde hastalandığımı işiterek izin alıp beni görmeğe gelirken ötekileri de getirmişti. Ben, gülerek ya da gülmeğe çalışarak onların yüzüne bakarken onlar bana Türkçe yerine Fransızca:

— «Arkadaş, bize Türk Mehmet Ali'yi çağırır mısın, biraz kendisiyle konuşalım,» dediler. Şaka yapıyor sandım. Fransızca:

—«Mehmet Ali, ç'est moi!» dedim.

Onlar yine Fransızca:

—«Yahu, aradığımız Mehmet Ali sen değilsin. Bize Türk Mehmet Ali, İstanbul'lu Mehmet Ali gerek» diye direttiler.

Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı, hüngür hüngür ağlamağa başladım. Türkçe:

—«Yahu, Hasan Kaptan, sen olsun beni tanımıyor musun,» dedim. O zaman Hasan Kaptan, burnumun dibine dek sokularak beni gözden geçirdi:

—«Allah, Allah! Ne kadar değişmişsin. Ne melun hastalıkmış bu böyle?» diye söylendi.

Ahmet Şevki de: «Yahu ne oldu sana böyle? Vah vah! Öyle değişmişsin ki vallahi tanıyamadık. Ama merak etme, gençsin, çabuk iyileşirsin. Kefeni yırttın ya. Geçmiş olsun,» dedi.

Kara Hasan Kaptan: «Şimdi nasılsın, iyi misin, uşağım?» diye sordu.

—«İyiyim, ama hiç bir şey yiyemiyorum. Hiç iştahım yok. Sanki boğazımı, midemi alıp götürmüşler. Bana limon getirin, belki iştahım açılır,» dedim.

Bu kaçamak bir görüşmeydi. Biraz sonra pencereden uzaklaştılar. On beş dakika sonra görevli mahkûmlarla bana üç limon gönderdiler. Buranın limonları, bizim oraların limonlarından hem daha sulu hem de daha ekşiydi. Limonları sıkıp, içlerine şeker koyarak limonata yaptım. Ekmeğimden birer lokma koparıp ağzıma atıyor, bunu birer yudum limonatayla ıslatıyordum. Böylece elli gram ekmek yiyebildim. İki saat sonra elli gram ekmek daha yedim. Akşamüstü de elli garam ekmek yeyince küskün midem açılmağa başladı. Üç limon hayatımı kurtarmıştı.

Karşı sekide yatan Arap arkadaşlarımla hastalıktan önce sık sık güreşir, hepsini yenerdim. Beni çok severlerdi. Elbette, sevgi karşlıklıydı. Benim eriyip kuş gibi kaldığım bu sıralarda yanıma yaklaşıyor, pehlivanlar gibi ellerini şaklatarak:

—«Haydi, var mısın, Muhammet?» diye şakalaşıyorlardı. Hepsi de çok iyi çocuklardı.

—«Bir şartla varım, her öğle yemeğinde etlerinizi —yarım yumruk büyüklüğünde bu etleri— bir hafta boyunca bana verecek olursanız.»

Bunu gülerek, şaka olsun diye söylemiştim. Arap arkadaşlarım, benim bu şakamı ciddiye alarak bir hafta boyunca etlerini bana vermeğe başladılar.. Ben etleri yeyip toparlandıkça:

—«Var mısın, haydi?» diye gülerek el şaklatıyorlardı

—«Dört gün daha kaldı.. Üç gün daha kaldı..» diye onlara gülerek karşılık veriyordum. Gerçekten de bu iyi çocukların etlerini yiyerek altı-yedi gün içinde güreşebilecek duruma gelmiştim. Cezayirli Muhammet, benimle güreşmek istediğini söyledi. Meydana çıktık, biraz el peşrevi yapıp milleti güldürdükten sonra kapıştık. Sonra Muhammet'i kavradığım gibi küt diye yere vurdum. Seyirciler bir alkıştır ko-

pardılar. Muhammet de benim yaşımda bir delikanlıydı.

Muhammet'in sırtını yere getirdikten sonra ayağa kalkarak el şaklatıp meydanda dolaşmağa başladım:

—«Haydi, şimdi, sıra kimde?» diye meydan okuduysam da hiç kimse meydana çıkmadı. Doğrusunu söylemek gerekirse bu benim babayiğitliğimden değildi. Bu sırada içlerinde sıksa suyumu çıkaracak olanlar vardı. Ancak, beni hâlâ hasta bildiklerinden acıyorlardı.

Hastalıktan kurtuluşumu izleyen günlerden bir gün, Türk arkadaşlardan Ahmet Şevki, bana bir pusula gönderdi. Bunda: «Prensipalle görüştüm. Ona senin iyi gemici olduğunu söyledim. Seni de yanımıza alacağız. Hasan Kaptan'la birlikteyiz. Gözlerinden öperiz»

Ahmet Şevki ile Hasan Kaptan, uzak bir yerde ağır koşullar altındaki kamplardan birinde çalışıyorlardı. Şu durum işlerini yoluna koymuş olduklarını ve çalıştıklarını gösteriyordu. Buna çok sevindim. Maroni ırmağı üzerinde çalışacaktık. Orada kaçış olanakları elbette daha çok olacaktı. Sevincim bu yüzdendi.

Ahmet Şevki, yukarda da dediğim gibi, Guyan'a sürülmüş bir kaç Türk'ten biriydi. Sanırım, İttihatçılar zamanında bir aralık Bandırma mebusluğu da yapmıştı. Mütareke döneminde Beyoğlu'nda büyük bir kumarhane işletiyordu. Dostu olan Rum kızıyle arası açılmıştı. Kız Fransızlara onun kumarhane işlettiğini haber vermiş, kumarhaneyi basan Fransızlar, direnişle karşılaşmışlardı. Bu arada bir Fransız polisi vurulup ölmüştü. Ahmet Şevki, polisi öldürdükten sonra kaçmış ertesi gün onu da temizlemek üzere dostunun evine gitmişti. Oysa Rum kızı, daha önce Ahmet Şevki'nin mutlaka kendisini vurmak üzere geleceğinden yakınarak korunmasını istemişti. Bunun üzerine sivil memurlar, kadının evini gözaltına almışlar, Ahmet Şevki'nin gelişi üzerine ev basılmış, Ahmet Şevki Fransız polisini ateşle karşılamış, çatışma sonunda yaralı olarak onların ellerine düşmüştü.

Ben de böylece Saint Laurent iskelesinde, bu iki iyi arkadaşın yanında çalışmağa başladım. İskeleye ancak iki ayda bir vapur geliyor, salt tutukluların yiyeceklerini değil,

oralarda yaşayan, çalışan herkes için yiyecek içki, öteberi getiriyordu. Daha çok, türlü konserveler, içkiler geliyordu. Biz, bunları ambardan viçlerle boşaltıyorduk. Benim işim vinçteydi. Burada yetişmiş işçi olarak çalışıyor gemi geldiğinde hapishaneden ayrıca yüz işçi alıyorduk. Her on kişinin başında bir muhafız jandarma bulunuyordu. Yetişmiş eleman olarak yirmi kişiydik. Bizim işimiz güvertede, ötekilerin ambardaydı. Onların başında da bizim temelli işçi arkadaşlardan çavuşlar vardı. Ambardaki yiyecek maddeleri otuz kırk sandık olan dev bir file ile yukarı çıkarılıyordu. Iskeleye boşaltılan erzağı oradaki işçiler yerleştiriyordu. Bu gemicilik işi birden bire bende kaçma tutkusu uyandırmıştı. Bu tutkumu kamçılayan nedenler de vardı. Elimizin altından sayısız yiyecek, içecek geçiyordu. Son gemi boşaltılırken eyleme geçtim. Her gün, ötekilerin kör yanına getirerek iskeleyi çevreleyen suyun içine birer ikişer sandık konserve indirmeğe başladım. Su son kerte bulanık ve çamurlu olduğundan kimse görülemezdi. Bunlar arasında Nestle marka şekerli kutu sütleri, et konserveleri Rom ve şampanya bulunuyordu. Biz güvertede çalışanlar, ağzımıza bu güzel içkilerden bir damla koymak fırsatı bulamadığımız halde ambarda çalışanlar yaşayışı boyunca ağzına içki koymamış tutuklular bile sandıkları kırarak, burada bol bol rom, şampanya içiyorlardı. Sonra, koğuşta da böbürlenerek bunun sözünü ediyorlardı. En sonra, dayanamadım, ben de şampanya içmenin yollarını aramaya başladım. Bunu da bulmakta gecikmedim. Biz, güvertede bir jandarmanın gözcülüğünde çalışan beş arkadaş anlaştık. Aşağıdaki arkadaşlardan biri, bizden aşağı eğilip bakan arkadaşa:

—«Dikkat, şampanya geliyor,» diye sesleniyordu. O da bana söylüyordu. Vinçi ben yönettiğimden bütün iş bana kalıyordu. Ben, bir yandan jandarmayı gözaltına alıyor, bir yandan da şampanyaları yukarı çekmeğe başlıyordum. Şampanya sandıkları yukarı çekilince istifçi arkadaşlar, kendi aralarında dövüşür gibi gürültü patırtı yapıyorlar, jandarma onlarla ilgilendiği sırada şampanya sandıklarını hızla güverteye düşürüyordum. Yirmi sandıktan, kırılıp parçalananlar olu-

yor, bunların içinden fırlayan şampanya şişeleri yerde yuvarlanırken ben fileyi yine yukarı kaldırıyordum. Sandıklar, iskeleye boşaltıldığı sırada bir yandan da öteye beriye yuvarlanan şişeleri kaşla göz arasında toplayıp bir zulaya yerleştiriyorduk. Gemi boşalıp da işler paydos olunca sakladığımız şişeleri birer birer açıyor, nefis Fransız şampanyasiyle kafaları tütsülüyorduk. Rom denen içkiyi ilk kez Saint Laurent'da tattım. Bunun ne biçim içildiğini bilmediğimden su gibi kafama dikince zıvanadan çıktım. O gün işi bitirememiş, gecenin saat yirmi üçüne dek yük boşaltmıştık. Fransız arkadaşlarla hem çalışmış, hem de durmadan içmiştik. Fransızlar, bu içkiye alışık olacaklar ki onları salt keyiflendirdiği halde beni bayağı çarpmış, saldırgan yapmıştı. İstanbul'da vaktiyle Eminönü Karakolunun önünde attığım naralara benzer naralar atmağa başladım. Kendimi artık Türkiye'de sanıyordum. Fransızları da ürküten çılgınca davranışlarım açık havada biraz yavaşlar gibi olmuşsa da öyle fena çarpılmıştım ki «bu gece herhalde son gecem,» diye düşünmeğe başladım. İçim dışım alev alev yanıyordu. Birisi yanımda bir kibrit çaksa tutaşabilirdim. Koğuşa vardığımızda orta yerdeki içme suyu fıçısına yanaştım. Beş altı sefer midemi suyla doldurarak kustum, kustum. İçimi iyice yıkadım. Sonra, biraz rahaladım. Baygın bir halde battaniyemin üzerine uzandım. Romun başıma açtığı işten sonra onu bir yana bırakıp şampanya içmeğe başladım. Bu, tatlı bir içkiydi. Tatlı baş dönmeleri veriyor, beni öteki gibi çarpmıyordu. Vinçi yönetmek üzere yerime bir başka arkadaşımı bırakıp ambara iniyor, oradaki şampanya şişesi yüklü bir sandığı havaya kaldırıp yere bırakıyordum. Ambalaj açılıyor, şişeler meydana çıkıyordu. Şampanyanın öyle tiryakisi olmuştum ki, vapur geçip gittikten sonra dönüşünü iple çekiyordum.

Vapur boşaltılırken yavaşça iskelenin yanındaki suya bıraktığım konserve, şampanya sandıkları, yirmi kulaç derinlikte yatıyordu.

Bu yüzden çıkarılmaları çok zordu. Onları oradan çıkarmak işi yine bana düşüyordu. İp bulmak da bir işti. En sonra, bakkalardan bin bir güçlükle gizlice ip alabildik. Bu

iple ırmağın dibine inip bunu sandıklara bağlayacaktım, yukarda bekleyen arkadaşlar da çekip alacaktı. Bu da ancak, iskelenin ıssız bir zamanında olacaktı. İpi, iskelenin altındaki kalın kalasların arasına saklayıp fırsat beklemeğe başladık.

Buradaki günlerimiz bayağı güzel mahpusluk günlerinden sayılabilirdi. İş olmadığı zamanlar alınıp başka işlere verilmiyor ya da koğuşa kapatılmıyorduk... Serbestçe geziyor, ırmağın sarı sularında yıkanıyorduk. İskelenin yanıbaşında bir de kulübemiz vardı. Güneşin kızgın zamanlarında oraya sığınıyor, akşamları koğuşa dönüyorduk. Bu serbest günlerde büsbütün de boş durmuyorduk. İskelenin kırılıp dökülmüş yanlarını onarıyor, bu işi uzattıkça uzatıyordık.

İskelede çalışırken hep yalınayak dolaşıyorduk. Oysa buranın topraklarında yaşayan korkunç bir parazit vardı. Bunun hikâyesini de çok dinlediğimiz halde önleyici bir tedbir almayı düşünememiştik. Bir çoğunun başına gelen, en sonra benim de başıma geldi. Bir gün sağ ayağımın tabanında, parmaklarımın yanı başında tedirgin edici bir kaşıntı duydum. Hemen sık sık işittiğim, şik hastalığına yakalandığımı anladım. Fransızlar buna, şik diyorlardı. Bu hastalığı kum piresi denen küçük bir asalak hayvan yapıyordu. Oturdum, tabanımı iyice gözden geçirdim. Kaşınan yerleri buldum. Derinin altında, iki üç yerde değirmi birer irin tabakası vardı. Şik denen hayvan, pireye benzer kara ufacık bir hayvandır. Toprakta hemen hemen hiç görünmez. Nereden çıkıp gelirse gelir, yalınayak gezen insanların tabanlarını delerek içeri girer, arkasından delik kapanır, hayvan etin içine yerleşerek kendine bir koza örer, yumurtlar. Yumurtalar bu kozanın içinde çıkacakları günü sabırsızlıkla bekler. İnsan, kum piresinin bu kuluçka zamanında tabanında yatan küçük canavar tohumlarının varlığını kolay kolay anlayamaz. Bir süre sonra yumurtalar patlayıp da yavrular yaranın çevresindeki taze, sağlam etin içinde cirit atmağa başlayınca tedirginlik de başlar. İlkin, yara tatlı tatlı kaşınır. Sonra acımağa başlar. Bir hafta sonra insan yere basamaz olur: Tedavi için yaraların çevresi, ilkel biçimde kesilir, iğne ucuyle deri kopa-

rılır. Sonra cımbızla ya da buna benzer bir şeyle yumurtaların bulunduğu kese oradan dikkatle çekilip alınır. Bunun, kaşınma döneminde yapılması gerekir. Acıma başladıktan sonra şik'in yavruları tehlikeli bölgeye girmiş demektir, ayıklanması daha güçtür. Kese ordan çekilip alınınca yerinde bir nohut girecek büyüklükte bir delik açılır. İçi sigara külüyle doldurularak sağmağa bırakılır. İşte, benim tabanım kaşınmağa başlar başlamaz bu tedavi yöntemine baş vurdum. Üç ayrı yuvayı patlatmadan iğneyle delip ayırarak çıkarıp attım.

Bir gün de Hasan Kaptan ayağının altının fena halde kaşındığını söyledi. Hemen şike yakalandığını anladık. Doktorluğunu ben yaptım. Tabanındaki yuvaların çevresini iğnenin ucuyla açarak irinli deriyi kopardım. Sonra cımbızla kurtçukların içinde kımıldayıp durduğu kozayı dikkatle çekip çıkardım.

Hasan Kaptan, bir kaç gün sonra bir talihsizliğe daha uğradı.

—«Yahu, Mehmet Ali, benim sırtım ağrımağa başladı. Hele bir yer iyice ağrıyor, daha doğrusu acıyor. Ağrıdan çok acı bu. Bu acı, çevreye bir noktadan yayılıyor,» dedi.

—«Bakayım.»

Sırtında bir nokta şişmiş kızarmıştı. Hemen onu memleket hastahanesine götürdük. Hastahane Saint Laurent yöresinde çok güzel görünüşlü bir yere kurulmuştu. Irmağın karşısında Hollanda Guyan'ı parlak, yeşil güneşli güzelliğiyle uzar gider. Hastahanenin koğuşları, çok büyük, havadardır. Koğuşlar elli altmış kişiliktir. Karyolalar iki buçuk metre aralıkla yerleştirilmiştir. Karyolların iki sırası karşılıklı duvar kenarında, bir sırası da ortada sıralanmıştır. Bakımı çok iyidir. Temiz çamaşırlar verilir. Her hafta banyo zorunludur. Banyodan sonra doktorlar tırnakları ayakları gözden geçirirler.

İşte, Hasan Kaptan'ı bu hastahaneye yatırdık. Bu sırada ben de hasta olup burada yatmadığıma doğrusu yandım. Bu güzel yerde yatıp kalkmak ne mutluluktu. Ne yazık ki, insan buralara ancak ya öbür dünya yolculuğu ya da çok ağır, tat-

sız bir hastalık sırasında düşüyordu.

Hasan Kaptan, ameliyat oldu. Doktorlar, sırtındaki ağrıyan yerden açıkgöz bir sineğin ya da böcek türünün iğnesiyle delerek onun etinin içine bıraktığı yumurtalardan çıkan canavar kurtçukları güçlükle temizlediler. O bölgeyi kesip çıkarmak zorunda kaldılar. Yoksa bu kurtlar, vücuda derinlemesine giriyor, en yararlı organlarımızı yiyip delik deşik ederek ölüme yol açıyordu. Bu böceğin yumurta bıraktığı hayvanlar, mutlaka ölüyordu. Bu asalak böceğin insanın ya da hayvanın derisini delerek oraya yumurtlaması hiç duyulmuyordu.

Hasan Kaptan, bu belâyı savuşturduktan sonra yirmi gün hastahanede kaldı.

Bu günlerden bir gün, ırmakta yıkanmış, iskelede giyiniyordum. Orada görevli mahkûmlar arasında bir bağrışma, çağrışmadır başladı. Acaba bir timsah mı, bir başka canavar mı görülmüştü? Sonra bizim gemici Fransız arkadaslardan birinin hızla akan ırmakta batıp çıktığını gördüm Arkadaşların hepsi, ona öğüt veriyorlar, boğulmaması için ağzını kapamasını, çırpınmamasını, soğukkanlılığını korumasını bağıra-rak salıklıyorlardı. Baktım, bu ucuz öğütler sonunda genç adam boğulup gidecek. Hemen henüz giydiğim mintanını sırtımdan çıkarıp atmamla suya dalmam bir oldu. Bu genç, gürbüz, güçlü bir Fransız delikanlısıydı. Hiç yüzme bilmezdi. Nasıl olmuştu da kendini kaldırıp bu azgın, tehlikeli ırmağın selleri arasına atmıştı? Daha önceleri beline ip bağlayarak onu suya atıyor, böylece yüzme öğretmeğe çalışıyorduk. Her halde sonunda zavallı yüzme öğrendiğini sanarak kendini ipsiz suya atmıştı. Baktım, oğlan suda yatay değil de aşağısı ağır çeken bir kütük gibi dimdik boy vererek batıp çıkıyordu. Hemen ona doğru kulaç atmağa başladım. Bu sırada bilmediğim bir kuralı çiğnediğimden ben de boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldım. Boğulma tehlikesiyle karşılaşan bir kişiyi kurtarmak üzere ona arkadan, ayaklarından yanaşmak gerekiyordu. Bense doğruca onun üstüne vardım. Zavallı beni görünce son çabayla üzerime atıldı. Beni öyle kıskıvrak yakaladı ki, kollarım onun gürbüz, demir gibi kollarının

çemberinde mahpus kaldı. Artık, ben de onun gibi çaresiz bir insan haline gelmiş, birlikte dimdik suya batıp çıkmağa başlamıştım. Kollarım, gövdem öyle korkunç bir mengenenin kıskacına girmişti ki, bütün kurtuluş çabalarım boşa gidiyordu. Artık, kendi canımın kaygusuna düşmüştüm. Onunla biraz itişip kakışarak bir ara suyun yüzüne çıktık. Şöyle bir soluk aldım. Yine dimdik dibe doğru inmeğe başladık. Bu sırada ölüm korkusuyle öyle bir çabaladım ki, bir kolumu bu ölüm kıskacından kurtarabildim. Ölüm korkusu, Fransız gencinin kollarını da bir ölüm kıskacı haline getirmişe benziyordu. Bu güçle bir timsahı yakalasa hayvanın belini kırabilirdi. Bu kıskaçtan sağ kolumu kurtardıktan sonra artık salt kendi kurtuluşum için savaşmağa başladım. Onun kurtuluş umudu çoktan bitmişti. Serbest elimle ona korkunç vuruşlar vuruyorsam da vızgeliyordu. En sonra, kıskaç biraz gevşer gibi oldu. Oğlan boğulmuş ya da komaya girmişti. Sol kolumu da kurtardıktan sonra ona güçlü bir tekme savurdum. Suyun yüzünde bir dakika kımıltısız kalarak daralan ciğerlerimi havayla doldurdum. Kıl payı ölümden kurtulduğumu anladım. Bütün arkadaşlar, yukardan eğilmiş, beni gözetliyorlardı. Bir ara baktığımda zavallı delikanlının, kalın kalasların arasından sürüklenerek okyanusun sularına doğru inmeğe başladığını gördüm.

Güçlükle soluyarak iskeleye çıktığımda Fransızlar, başıma üşüşerek bu acı olayın eleştirisini yapmağa başladılar. Yanlış davranışımdan dolayı beni şöyle azarlıyorlardı:

—«Yahu deli misin sen? Hiç insan boğulmakta olan bir insanın üzerine dosdoğru gider mi?»

Sonra da beni şöyle övüyorlardı:

—«Muhammet, doğrusu, aşkolsun, hiç birimizin yapmak yürekliliğini gösteremediğimiz işi sen yaptın. Senin bu yaptığın düpedüz kahramanlıktır. Hem de kurtarmağa çalıştığın insan senin dininden olmadığı gibi senin ulusundan da değil. Ama, en sonra sen de onunla birlikte okyanusun büyük mezarına gidiyordun. Yine de becerikliliğin sayesinde kurtuldun. Yaman adamsın, sen Muhammet Ali. Var ol, Vive Muhammet Ali,» diye bağırdılar. Benimse bu sırada bile hava-

sızlıktan ciğerlerim hâlâ ağrıyordu. Sırt üstü iskelenin tahtalarına uzanarak biraz kendime gelmeğe çalıştım.

Yine bugünlerde bizi bir işe koşmuşlardı. Çok ağır bir kapıyı üç dört arkadaşın kaldırması istenmişti. Üç Fransız bir de ben kapıyı kaldırmış götürüyorduk. Ne var ki delikanlılardan biri kaytarıcılık yapıyor, elini tutar gibi kapının ucuna koyuyor, ben de onun yanında bulunduğumdan bütün yük bana yükleniyordu. Kafam kızdı:

—«Arkadaş, çalışacaksan doğru çalış, yoksa, burada kuru kalabalık etme,» diye bağırdım. Benim yapımda bir delikanlıydı. Asık suratlı, kendini beğenmiş, tembel bir gençti.

—«Sen ölmek mi istiyorsun?» diyerek bana dikildi.

Bu ağız dalaşı iskelede geçiyordu. Hemen biraz ötedeki odun deposuna koştum. İki kalın sopa getirdim:

—«Davran, diye bağırdım, biz Türkler, bosk bilmeyiz. Ağız kalabalığından, çenebazlıktan da hoşlanmayız. Dövüşmek istiyorsan işte, bunlarla kıyasıya dövüşelim, vuruşalım, var mısın?»

Kalın sopalardan birini onun önüne attım. Odunu almadı:

—«Tu est fou!» (Sen delisin) dedi.

Dalaşımız burada bitti.

Vapurun gitmesinden sonraki boş günlerimizde iskelenin kırıklarını onarmayı sürdürüyor, ırmakta yüzüyor, kısacası, günlerimizi öldürmeğe çalışıyorduk. Her sabah, iskeleye muhafızlarımızla gelip akşamları yine onlarla koğuşa dönüyorduk. İskele, hapishane arası ancak on dakika çekiyordu. İki saat da öğle paydosumuz vardı. Koğuşta öğle yemeklerimizi yedikten sonra iki saat yatıp şekerleme yapıyorduk. Sonra, yine kalkıp asker gibi ikişer kolda muhafızlarımızın ortasında iskeleye yollanıyorduk. Yemekler, her zaman olduğu gibi yarım yumruk büyüklüğünde haşlanmış at etiyle bunun bol suyundan meydana geliyordu. Yine her zamanki gibi ekmeğimi etin suyuna doğrayıp yedikten sonra eti onun arkasından tatlı yer gibi keyifle yiyordum. Bu günlerde kesin olarak suyun dibine bıraktığım konserve, içki sandıklarını çıkarıp bunlardan yararlanmağa karar vermiştik. İskeleye vardığımızda Hasan

Kaptan'la suyun üstündeki ayakyoluna gider gibi yaparak iskelenin altındaki çatma kalasların arasına saklanıyorduk. Sonra Hasan Kaptan gözcülük yapıyor, ben on metre derinlikte yatan erzak sandıklarına iniyordum. Bu konserveler, her gün geveleyip durduğumuz at etine karşılık bir şölen değeri taşıyordu. Nestle denen koyu şekerli süt, sardalye balığı, daha başka türlü etler, yemişler, tatlılar, suyun on metre derinliğinde bizi bekliyordu.

On metre derinliğe daldıktan sonra, el yordamiyle sandığı buluyor, ipi altından geçirip bağlıyor, sonra bunu sallayarak «Çek» işareti veriyordum. Hasan Kaptan da çekip alıyordu. El yordamı deyimini burada bilerek kullandım. Şundan ki bir çok kez söylediğim gibi su, çamurlu bozbulanık akıyordu. Bu bulanıklığı yapan da günün hemen yirmi saatinde gelgitin suları büyük bir hızla, hem de baş döndürücü bir hızla okyanusa doğru çekmesi, ufak bir dinlenişten sonra da yine aynı hızla ırmağın kaynaklarına doğru sürmesiydi. Sizin anlıyacağınız, bu sular sonsuz bir çalkantı halinde bulunuyordu. Bundan dolayı da bir türlü durulmuyordu.

Yukarı çıkardığımız sandıkları kırıp tahtaları ırmağa salıveriyor, içindekileri dikkatle kalasların üzerine yerleştiriyorduk. Sonra, bunları birer birer koğuşa kaçırıyor, hem yiyor hem de satıyorduk. Bütün dikkatimizi bu işi Fransızların çakmaması için harcıyorduk. Hasan Kaptan'ın karşı durmasına aldırış etmeyerek her gün koğuşa yarım kiloluk bir tütün paketi götürüyordum. Bunu ayak ucuma bırakıp bütün koğuş arkadaşlarının bundan sigara sarabileceğini söylüyordum. Gelip geçen birer sigara sarıyor, keyifle tellendiriyordu. Hasan Kaptan, bu bonkörlüğümü kınadıkça ona şöyle diyordum:

—«Burada bir Türk yatıyor, herkes gelip onun ayak ucunda bir sigara yakabilir.»

Bugünlerden bir gün, gemici adı verilen bizim beş altı kişilik gruba yönetimden yeni bir buyruk çıktı. Maroni ırmağının seksen kilometre yukarılarına giderek kamplardan tomruk yükleyip getirecektik. Bu yolculuğu Fransızların radeau dediği salla yapacaktık. Sal da iskelede hazır bekliyor-

du. Bu sal, kocaman demir varillerin karşılıklı sıralanarak bunların birbirine demirlerle perçinlenmesiyle sonra, bunların üzerine kalaslarla tahtaların döşenmesinden meydana gelmişti. Bu sal, Maroni ırmağının azgın sularına dayanacak güçte yapılmıştı. Bize altı günlük kumanya verilerek hemen yola çıkmamız söylendi.

Altı gün geceli gündüzlü her yanı açık olan bu sal üzerinde yatıp kalkacaktık. Tomruk kampına gidebilmek için suların yükselme zamanını beklemek zorundaydık. Nitekim de öyle oldu. Gel gitin arasındaki altı saatlik marital denen durgunluk zamanını geçirdikten sonra coşkun bir şarıltıyla yukarı doğru akan bulanık sulara salımızı kapıp koyverdik. Başdöndürücü bir hızla ilerliyorduk. Irmaklar, çağlayanlara yaklaşırken ancak böyle bir hız alabilirdi. Bir an geldi ki, deli gibi yukarı doğru koşan suların hızı azalmağa başladı. Sonra, denge meydana geldi. İtişen iki dev, sanki yenişemeyerek karşı karşıya gelmiş, bekliyordu. Hemen salı kıyıya çekerek halatla oradaki kalın dallara bağladık. Mangalımızı yakıp kumanyamızda olan odun kömürüyle kuru fasulye yemeğimizi pişirmeğe başladık. Bir yandan da çamaşırlarımızı yıkayıp kurutmağa çalıştık. Bu sırada Maroni ırmağı uğultu ve azgınlıkla okyanusa doğru akıyordu. Mangalımızın üzerinde yaş dallar yakarak saldıran sivrisinek ordularını püskürtmeğe çalıştık. Dinlenir ya da şekerleme yaparken yükselen suların salımızı oynatmağa başladığını gördük. Hemen halatları çözerek salı ırmağın ortasına doğru sürdük. Daha sonra sapsarı sular hiç bir çaba göstermemizi gerektirmeden bizi alıp götürmeğe başladı. Başta söylemeyi unuttum. Salda altı kişiydik. İki Türk, Hasan Kaptan'la ben, üç Fransız, bir de zenci gibi kara, Cezayirli bir Arap. Çok iyi anlaşıyorduk. Şakalaşıyor, gülüşüp konuşuyorduk. Yemyeşil doğanın ortasında muhafızsız, askersiz, gardiyansız yarı çıplak vahşiler, taş çağı insanları gibiydik. Balta girmemiş zümrüt gibi ormanların, ırmağın her iki yanından akıp giden varlığı, bizde özgürlük düşünceleri uyandırıyordu. Sanki bu gidiş, özgürlükle sonuçlanacaktı. Papağanların cırlak sesleri türlü güzel sesli kuşların, maymun sürülerinin gevezeliklerine karışıyordu.

Akşam yaklaştıkça büyük kızıl maymunların haykırışmaları ormanların romantik havasına meydan okumağa başlamıştı. Bayağı böğürürcesine haykırışıyorlardı. Fransız arkadaşlardan biri şunları anlattı:

—«Bu haykıran maymunlar epeyce iri hayvanlardır. Renkleri kızıla çaldığından bunlara biz Singe Rouge - Kızıl Maymun deriz. Haykıranlar, erkeklerdir. Bunlar, dişilerini yitirince böyle arslan kükremesine benzeyen haykırışlarıyle onları ararlar.»

Hasan Kaptan bana:

—«Desene, uşağım,» dedi. «Bizim de bunlar gibi gür sesimiz olsa da biz de haykırıp şu ormanları inim inim inletsek. Biz, sanki eşimizi yitirmedik mi?»

Türkçe söylenen bu söz Fransızcaya çevrildiğinde Fransız arkadaşlar da güldüler.

Saint Laurent'dan ayrıldığımızdan yirmi saat sonra tomruk kampına vardık. Salı dallara bağlayıp karaya çıktık. Vahşi görünüşlü, bakımsız, kirli, saçı sakalı birbirine karışmış iri yarı bir yığın kürek mahkûmu habire çalışıyorlardı. Yığınlarla ağaç kesilip budanmış, yanyana istiflenmişti. Hâlâ da büyük hızarlar kullanan işçiler, karşılıklı kalın gövdeli yüzyıllık ağaçları kesip cayırtılarla devirmekteydiler. O geceyi kampta geçirdik. İşçiler, bizden haber sordular. Birbirimize sigaralar sunduk. Çok yorgunduk. Akşam yemeğini yedikten sonra büyük ateşin yanına battaniyelerimizi sererek uzandık. Mahkûmlar, ağaç kütüklerinden çatma kulübelerine çekildiler. İşleri çok ağırdı. Hepsi yatar yatmaz uyumağa başlamıştı. Çevremizdeki kulübelerden horultular geliyordu.

Sabahleyin uyandığımda güneş doğmuştu. Ağaçların kesildiği yerleri şöyle bir görmek niyetiyle kamptan uzaklaştım. Bu sırada kesilmeden bırakılmış tek ağacın yanında kedi büyüklüğünde kahverengi bir maymun gördüm. Yerde geziniyordu. Beni görünce birden ağaca tırmandı. Çok hoşuma gitmişti. Onu yakalamak üzere ben de kauçuk ağacına tırmanmağa başladım. Ben çıktıkça o da çıkıyor, bir yandan da dönerek beni gözetliyordu. En sonra, işin tehlikeye vardığını anlamış olacak ki, kurtulmak için çevresini gözden ge-

çirmeğe başladı. Sonra, hızla kararını verdi. Havada uçar gibi beni şaşırtan bir atlayışla ancak kuşların erişebileceği uzaklıktaki bir ağaca geçti.

Oradan döndüğümde baktım, bizim Cezayirli Zenci kırması arkadaş, tencereyi ateşe koymuş fokur fokur bir şey kaynatıyordu. Bizim aşçımız oydu. Karnım çok acıkmıştı. Ne pişirildiğini görmek üzere tencerenin kapağını açtım. Bir de ne göreyim? Tencerede bir küçük maymun kaynamıyor mu? Hayvanın yüzü öyle insanı andırıyordu ki, şaşırdım. Yüzü mezardan çıkarılmış bir kuru kafa gibi fena halde sırıtıyordu. Birden midem bulandı. Kapağı tiksintiyle kapadım. Demek ki, demin yakalamak istediğim küçük maymun, şimdi şu tencerede kaynayan eşini aramak için kampın yöresinde dolaşıp duruyordu. Aşçımız Mevlut:

—«Neden açtın o tencerenin kapağını?» diye beni azarladı.

—«Ne oldu açtıysam, ulan?»

Bu söz ağzımdan çıkarken oğlanın üstüne atıldım. Kapıştık. Alt üst olmuş bir halde yerde yuvarlanmağa başladık. Mevlut, bayağı iriyarı bir delikanlıydı. Kendine de güveni vardı. Boğuşup durduğumuz sırada ocağın başında duran ekmek bıçağı birden gözüme ilişti. Hemen onu kapıverdim. Sanki kırk yıllık iki düşman gibi birbirimize girmiştik. Yerlerde yuvarlanıyor, durmadan yumruklarımızı savuruyorduk. Bıçak bir Mevlut'a bir bana geçiyordu. Baştan bıçağı kaptığıma bin kez pişman olmuştum. Bu iri, atlet gövdeli delikanlıyı bir türlü öldürmek gelmiyordu içimden. Acıyordum ona. Bütün varlığı yaşayışın şarkısını söylüyor gibiydi. Bıçak, elimdeyken vurmak istemiyor, onun eline geçince de salt kendimi korumakla yetiniyordum. En sonra, bıçağı elime geçirince kaldırıp çalılıklara fırlattım. Ondan sonra, bir fırtına gibi Mevlut'a daldım. Yine alt alta üst üsteydik. Profesyonel bir dövüşçünün sevinci vardı içimde. Mevlut kiloca benden çok ağırdı. Beni ağırlığıyle ezmeğe çalışıyordu. Ne var ki, benim çevikliğim, onun bütün ağır oyunlarını boşa çıkarıyordu. Böylece yirmi dakika dövüştük. En sonra, Mevlut'un, dövüşü bırakarak ayağa kalktığını gördüm. Ben onun dövüşe yeni-

den başlamak üzere ayağa kalktığını sanmıştım. Ayağa fırlayıp karşısına dikildiğimde onun dövüşten vazgeçtiğini gördüm. Sırtını bana dönerek ağır ağır uzaklaştı. Ben de daha çok üstüne varmadım. Böylece bu yararsız dövüşün böyle apansız bir biçimde sona erişine doğrusu çok sevindim. Mevlut'la yaptığım bu dövüşe daha sonra çok üzüldüm. Aslında çok iyi, uysal bir çocuktu. Yemeğimizi pişirir, bulaşıkları yıkar, türlü işimize yarardı. Dövüşürken ikimizin de üstümüz başımız yırtılmıştı. Hemen oturup yırtıklarımızı, söküklerimizi dikmeğe başladık. Biraz sonra, öbür arkadaşlarımız da geldi. Onlara dövüşten hiç söz açmadık. Altı arkadaş, oturup zavallı maymunu yedik. Eti yağsız, lezzetli ve nefisti. Ama, içimde garip bir duygu vardı. Sanki, bir insan yemiş gibiydim. Vicdanımın derinliklerinde bir şeyin sızladığını duyuyordum. Acaba kardeşlerimizden birini mi yemiştik?

Yemekten sonra, herkes bir yana dağıldı sal yüklendi. Yolculuğa hazırlanıyorduk. Kampın öbür ucunda bir aile gördüm. Kısa kıvırcık saçlarla örtülü başları, basık burunları, cilalanmış ayakkabı gibi güneşte parlayan derileriyle zenci ırkındandılar. Olağan olmayan bir durumları vardı, hepsi de anadan doğma çıplaktı. Yaşlı bir adam, yaşlı bir kadın, on yedi, on sekiz yaşlarında vücutça çok iyi gelişmiş, ok gibi fırlayan memeleriyle bir genç kız, ondan daha genç bir erkek çocuk, bir de iki yaşlarında bir kız çocuğu.

Bu aile, yaşlı erkek en önde, bir kaz sürüsü gibi aynı hizada yürüyordu. Bize merakla bakarak yavaş yavaş yürüyüp gittiler. Bu tip zenci ailelerine başka zamanlarda başka yerlerde de rastladım. Aile reisinin elinde bir deynek vardı. Anlaşılan onu silâh olarak kullanıyordu. Aile reisi durunca hepsi birden duruyor, ne olduğunu anlamak üzere sırayı bozmadan başlarını sağa sola çevirip bakıyorlardı. Bunlar, Fransızların anlattıklarına göre, geceleri ağaçların üzerinde yatıp kalkıyorlarmış. Elbette, bu yırtıcı hayvanlarla ormanın içini dolduran türlü ağulu küçük hayvanlardan korunmak içindi. Sonra, ölülerini de ağaçların çatalları arasında yerleştirip bir daha da oradan geçmiyorlarmış Konuştukları dil de Avrupalıların hiç anlamadığı, çok ilkel dillerden biriymiş. Üzer-

lerine varıldığında kaçıyor uzaklaşıyorlarmış.

Saint Laurent'da ise bedence bunlardan daha iri, dev yapılı zenciler var. Bunlar, gövdelerinin iriliğine karşın çok yumuşak, uysal insanlar. Sanki hiç kötülük bilmiyorlar. Belki de hep göründükleri gibidirler. Kürek mahkûmlarına hep şaşkın şaşkın bakıp dururlar. Hâlâ bizlere bir türlü alışamamış gibidirler. Saint Laurent'da bu Zencilerle Çinlilerden başka Kızılderililer de var. Vücutları, mahrem mahallerini örten rafyadan örülmüş küçük bir örtü dışında, çırılçıplak. Onlar, zenciler gibi değil. Sert, atik bir yürüyüşleri var. Bakışları da sert. Kartal bakışlılar. Kimi Kızılderili kadınların burunlarında halkalar gördüm. Gerek kadınların gerekse erkeklerin bacaklarında topuktan başlayarak baldırlara çıkan gümüş halkalar var. Belki de gümüş değildiler de benzer bir madenden yapılmışlardı.

Salımız suların kalçalıp çekilme zamanı aşağı doğru inmeye hazır bekliyordu. Akıntı başlar başlamaz ipleri çözdük. Küreklere, yön verici uzun sırıklarımızı elimize alıp, aşağı doğru sürüklenmeye başladık. Akıntı, salı karaya doğru atmasın diye durmadan küreklerimizle, sırıklarımızla yönümüzü ayarlıyordık. Böylece kendimizi akıntıya kaptırarak altı saat gittik. Sonra çekilme zamanı durup salımızı ağaçlara bağladık. Akşam karanlığı da basmak üzereydi. Suya bir yaprak atıp baktık, yaprak olduğu yerde duruyordu. Yarım saat sonra, gelgit yukarı doğru başlayacak, bu da altı saat sürecekti. Bu durgunluktan yararlanarak geceyi geçirmek üzere ormana çıktık.

Tomruk yüklü salımızı kalın halatlarla kıyıdaki ağaçlara iyice bağlayıp durumunu sağlamlaştırdıktan sonra yol boyunca pişirdiğimiz margarin yağlı kuru fasulyeye kaşık atmağa başladık. Bu sırada yaktığımız gemici fenerinin ışığında aydınlanan suda başıboş yüzen kütüklere benzer şeyler gördük. İyi bakınca bunların bize konuk gelmiş timsahlar olduğunu anladık. Salın çevresinde dolaşıp kafalarını kaldırıyor, sanki sala tırmanmak istiyor gibiydiler. Onları kaçırmak için kafalarına küreklerle vurmak zorunda kaldık. Elimdeki palayı birisinin yassı kafasına indirdim, kafası yarıldı, suyu

kana bulayarak daldı gitti. Elimize geçseydi hiç olmazsa maymun etinden sonra biraz da timsah pirzolası yerdik. Timsahlar, belki de yaralı timsahı yemek üzere uzaklaştıktan sonra battaniyelerimize sarınarak yattık, uyumağa çalıştık. Bu sırada yukarı doğru akan suların salımızı ninni söyler gibi salladığını duyuyorduk.

Sabahleyin maymun sürüleri ve türlü kuşların çıkardığı hırçın seslerle uyandığımızda aşağı doğru başlayan akıntının salımızı bütün gücüyle sarstığını gördük. Ağaçlara bağlı halatları koparıp bizi sürüklemek istiyor gibiydi. Hemen halatları çözdük, salı kapıp koyverdik. Altı saat böylece yol aldıktan sonra yine gel gite girdik, gemiyi kıyıya sürüp ağaçlara bağladık. Karada çevreyi araştırarak vakit geçirdik. Sular çekilmeğe, ırmak uğuldamağa başlayınca bir kez daha aşağı doğru inmeğe başladık. Gecenin belli belirsiz serinliği, yıldızların başımızın üstünde uykulu uykulu göz kırpması, uykumuzu getirdi. Şekerleme filân derken uyuyup gitmişiz. Bu biraz da yolumuzun çok uzun olmasından ötürü olmuştu. Gecenin bir vaktinde arkadaşlar, baş ucumda bağrışmağa başladılar:

—«Kalkın, kalkın! Kuma oturduk!»

Kalkıp elimdeki sırıkla salın çevresini şöyle bir çalkaladım. Gerçekten de salımız, akıntıların yığdığı rasgele bir kum tepesinin üstüne oturmuştu. Belki de salın yolunu kesen bir ağaç kütüğüdür deyip salın kıyısına tutunarak kendimi suya salıverdim. Ayaklarım kuma değdi. Salt bir kuma oturmuştuk. Şimdi, bir ayak önce buradan kurtulmamız gerekiyordu. Yoksa ters akıntı başlayınca yine geldiğimiz yere sürüklenmemiz tehlikesi vardı.

—«Arkadaşlar,» dedim. «Siz de aşağı inin. Batmazsınız, ayağımın altı taş gibi sert bir kum yığını. Hep birlikte salı kaldırıp suya doğru itelim. Belki yüzdürebiliriz.»

Onlar da indiler. Salın kenarlarından tutup asılarak suya kaydırmağa çalıştıysak da başaramadık. Aklıma bir başka çare geldi. Uzun yön verme sırığını alıp ucunu salın altına soktum. Manivela gücüyle salı yerinden oynatmağa çalıştım. Arkadaşlar da yardım etti, yine olmadı. Olduğumuz yerde

kalıp beklemeğe başladık. Sular, hâlâ okyanusa doğru aktığından yukardan gelen kumlarla salımız gittikçe daha çok kuma gömülüyordu Her iki yanımızdan son derece hızlı akan sular, uğuldayarak, bizi sarsarak geçiyordu. Çok da karanlık bir geceydi. Sabaha dek korku dolu saatler geçirdik. En sonra güneş doğdu. Bu sefer de okyanustan gelen sular bizi kaptığı gibi yine geldiğimiz yere doğru sürüklemeğe başlamasın mı? Hemen küreklerle, sırıklarla sala yol vererek kıyıya yanaşmağa çalıştık. Neyse, bunu becerdik, ağaçların suya sarkan kocaman dallarından birine asıldık. Salı halatlarla sıkıca ağaçlara bağladık. Karşımızda değirmi bir ada vardı. Geniş Maroni ırmağının ortasında, yemyeşil, güzel bir ada. Fransızlar, anlattılar:

—«Buraya kimileri veremliler adası, kimileri de cüzzamlılar adası der. Bir adı da Güvercin adasıdır. Cüzzama yakalanan kürek mahkûmlarını getirip bu adaya bırakırlar, sonra, onlar, yazgılarıyle başbaşa kalırlar. Burada kendi yaptıkları kulübelerde otururlar. Hapishane yönetimi belli zamanlarda onların yiyecek içeceklerini motorla götürüp bırakır, gerisine karışmaz. Zavallılar, burada kendi başlarına yaşar ölürler. Onların özel bir toplumu vardır. Birbirlerine yardım ederler, daha az hasta olanlar, daha çok hasta olanlara bakarlar.»

Zavallıların acıklı serüveni gözlerimi yaşla doldurdu. Biz de günün birinde, burada cüzzama yakalanıp Güvercin adası denen bu yeşil cehenneme atılabilirdik. Tomruk taşıyıcılığımız sürdüğü sürece bu adaya bakarak hep acı şeyler düşünecektim.

Saint Laurent kürek mahkûmlarının hemen hepsi, Güvercin adası denen yerde bulaşıcı hastalığa yakalanmış kendi kader arkadaşları kimi zavallıların bulunduğunu biliyorsa da, genel olarak bunun ne biçim bir hastalık olduğundan habersizdiler. Bu yüzden de buradaki hastaları, daha çok ölüme bırakılmış şifa bulmaz tüberkülozlular sanmaktaydılar. Biz de cüzzam denilen hastalığı kendi ülkemizde bilmediğimizden, en korkunç hastalık olarak veremi düşünüyor, onların da veremli olduğunu sanıyor, bu adaya Veremliler adası diyorduk.

Altı saat sonra, yukardan inmeğe başlayan akıntı, bizi

Saint Laurent'a doğru sürüklemeğe başladı. Ancak, erzağımız ölçülü olduğundan tükenmişti. Tomruk kampında bir gün fazla kalmış, kum tepesi üzerinde de altı saat yitirmiştik. Bu yüzden kumanyamız suyunu çekmişti. Kumanyanın tükenişi, felâketinden sonra başımıza ikinci bir felâket daha geldi. Bu kez de gündüz gözüyle bir kum tepesine oturduk. Asıl felâket şurdaydı ki, burada altı saat güneşin korkunç ışıkları altında kavrulacaktık. Hem de aç karnına. Güneşin, dev bir canavar gibi üstümüze açılışı sanki korkunç bir uğultuyla başlıyordu. Bu cehennem sıcaklığı, görünmeyen ateş çağlayanları gibi havada uğuldayarak üstümüze boşanıyordu. Güneşin bu uğultusu hiç bir uğultuya benzemiyordu. Biz, bu uğultuyu salın üzerinde işitiyorduk. Elinize bir saat alıp bakınız: Eğer kendinizi öldürmek istiyorsanız şapkanızı çıkarıp kafanızın arkasını güneşe tutunuz. Beş dakika içinde, kafatasınızın içinde beyniniz bir tencerede kaynayan tavuk gibi haşlanır, pişer. Yere yığılıp bir daha da olduğunuz yerden kalkamazsınız. Biz, başımızı ancak her zaman giydiğimiz geniş kenarlı hasır şapkalarla koruyabiliyorduk. Şapkalarımızı her yarım saatte bir suya daldırıp ıslatıyor, sonra başımıza geçirerek güneşin zulmüne hasır şapkadan başka, bir de suyla karşı durmağa çalışıyorduk. Şapkamızdaki suyun buğulaştığını başımızın yanmağa başlamasından anlıyor şapkamızı bir kez daha ırmağa daldırıyorduk.

Kum tepesinde mahpus kaldığımız sırada bir umutsuzluğa kapıldım. Karnım açlıktan zil çalıyordu. Buna bir çıkar yol bulmak için kafamın içini kazıyıp duruyordum. Bu sırada yarım saat uzaklıktaki bir başka iş kampı gözüme ilişti. Tomruk için gidip gelirken bu kamp, hep gözümüze ilişirdi. Orada da bizim gibi bir yığın kürek mahkûmunun çalıştığını görürdük. Ancak bunların ne iş yaptıklarını bilmezdim. Açlık, bana oraya doğru yol gösterdi. Arkadaşlara:

—«Arkadaşlar,» dedim. «Burada otura otura açlıktan geberip gideceğiz. Ben karar verdim, şu gördüğünüz kampa gidip oranın yöneticilerinden bedava ya da para ile yiyecek alıp geleceğim. Eğer vermezse nazım parama geçer.»

Anadan doğma soyundum, şortumla çamaşırlarımı sarık

gibi başıma sararak iple de bir güzel bağladım. Bizim keskin palayı da kalem gibi bu sarığın arasına soktum. Saldan indim, kumun üzerinde yürümeğe başladım. Su ağızıma yükselince yüzmeğe başladım. Kıyıya olan yirmi metrelik yolu böylece geçtim. Suya sarkan ağaç dallarından birini yakaladım. Karaya çıkabilmek için bu dallardan yararlandım. Suyun dibindeki kum artık yitmiş, yerini bir batak çamur almıştı. Bastıkça gömülüyordum. Bundan dolayı ayaklarımı yerden keserek dallara asıla asıla ilerledim. Bu sırada, yaprakları şekerkamışı yapraklarını andıran kamış benzeri bir ağaç gördüm. Ona asılınca kırılıverdi. Çok gevrekmiş. Elimde kalan parçadan özsu akıyordu Bunu çiğneyerek emdim. Tatlı değilse de yenebilir bir bitki türü olduğunu anladım. Hem çiğneyip yiyor hem de daha önce kızılcığa benzer bir ağulu yemiş yüzünden başıma gelenleri düşünerek korkudan terliyordum. Acaba, yine zehirlenecek miyim, diye kendimi kontrol ediyordum. Bu korkum, çok yememi önledi. Midemi biraz olsun aldatmıştım. Maymun gibi daldan dala tutunarak bataklık bölgeyi zorbela geçtim. Kuru toprağa ayak basınca bayağı sevindim. Yemyeşil otların altında gizlenen bataklığa saplanmayayım diye ırmaktan biraz uzaklaşarak yine ırmak boyunca yürümeğe başladım. Şöyle böyle yüz elli metre içeriden gidiyordum. Burası tam anlamıyle balta girmemiş bir kauçuk ormanıydı. Çok yaşlı ağaçlar, göğe doğru baş çekmiş gitmişti. Yukarda hepsinin yaprakları birbirine girdiğinden yere bir damla güneş sızmıyordu. Yukarda bir yeşil dam gibi yayılan örgünün üzerinde maymun sürüleri caddede gezer gibi geziyor, ormanın içine inmek akıllarının köşesinden bile geçmiyordu. Yukardan gevezelikleri geliyor, yağmur gibi yağan çişlerini, pisliklerini görüyordum. Bu yüzyıllar boyu insan denen düşmandan uzak yaşamış iki, üç metre çapındaki kauçuk ağaçları, şimdi korkunç bir yangın gibi büyüyen bu tehlikeyle başbaşa kalmıştı. Bir tapınakta yürür gibi şaşkın ilelerken Maroni ırmağına dökülen bir dere yolumu kesti. Buna biraz da şaştım. Şundan ki, ırmakta gidip gelirken bu dere insanın gözüne çarpmıyordu. Kıyıyı örten sık ağaç dalları her halde bunun ağzını gözlerden saklıyordu. Şimdi,

bu dere fena halde yolumu kesmişti. Kampa ulaşmak için suyu aşmak gerekiyordu. Dereyi yüzerek geçmeğe çalışsam iki türlü tehlikeyle karşılaşabilirdim. Bunlardan biri bataklık, öbürü de timsahtı. Derenin kıyısında biraz yukarı doğru ilerledim. Hemen ilerde derenin üstünde devrilmiş kocaman bir ağaç gördüm. Kökü bu yanda, dalları öbür yandaydı. Bundan yararlanarak karşıya geçtim.

Büyük umutlarla yürüdüm. Kauçuk ormanı, alacakaranlık içinde sürüp gidiyor, yere güneş ışıkları sızmadığından küçük çalılıkların üreyemediği ağaç altları çürümüş, toprak olmuş yapraklardan başka hiç bir şey barındırmıyordu. Bu yüzden de insan mermer direkler arasında yürür gibi rahatça ilerliyordu. Ne var ki bu rahat yolculuk, bana ihanet etmişti.

Kampa çoktan varmam gerektiği halde nedense bir türlü varamıyordum. Önce bir dereden geçmiştim. Sonra uzun süre yürüyerek bir dereden daha geçtim. Yine bir hayli yürüdüm. Derken karşıma bir dere daha çıkmasın mı? Bunlar hiç hesapta yoktu. En sonra aklım başıma geldi. Bu üç dere de olsa olsa baştan geçmiş olduğum dereden başkası değildi. Ne varki ormanın alacakaranlığı, yol izlemekte gösterdiğim başarısızlık, bana oyun oynamıştı. Tıpkı karlı havalarda ya da kum çöllerinde kimi yolcuların başına gelen iş, burada da benim başıma gelmişti. Küçük bir bölgede daireler çizerek dolaşıp durmuş, yine aynı yere gelmiştim. Yorgunluktan, açlıktan bitkin durumdaydım. En çok yarım saat süreceğini sandığım bu kamp yolculuğu saatlerce sürmüştü. Hesabıma göre kamp çok yakın olmalıydı. Oraya nasıl oluyor da varamıyordum? Derenin beni aldattığını daha doğrusu aldandığımı bana hatırlattığını görünce aklımı başıma devşirip ileri atıldım. Epeyce ilerlemiştim ki, ağaçları kesilerek temizlenmiş yirmi metrekarelik bir alana vardım. Alanın ortasında direklerden yapılmış, üzerine yüksek bir merdivenle çıkılan biraz da nöbetçi kulübesine benzer bir kulübe gördüm. Bunun ne olduğunu hemen anladım. Buradan mahkûmların ayağı geçmişti. Burası, Guyan'ın ünlü değerli kelebeklerini yakalamak üzere kurulmuş bir bekleme yeriydi. Ancak gece-

leyin gezen, renk renk fosforlu ışıklar saçan iri, değerli, pahalı Guyan kelebeklerinin avlanmış olduğu sayvanın ayakları dibine yığılıp kaldım. Öyle korkunç bir yorgunluk altında eziliyordum ki, artık açlık bile bana vızgeliyordu. Ölürsem burda öleyim diye düşünüyordum. Bütün umutlarım kırılmış bir haldeydi. Kendimi ölümün rahatlığına bırakmıştım ki, birdenbire ağaçların yapraklarında iri sağnak damlalarının çıkardığı hışırtıya benzer bir ses kalabalığıyle ürperdim. Başımı kaldırdım göğe baktım. Bulutsuz, masmaviydi. Hışırtı, birden başlamış, birden dinmişti. Bütün bitkinliğime bakmadan toparlanıp dikkat kesildim. Yine de bunun ne olduğunu anlayamadım. Kendimi üzgün ölüm düşüncelerinin akıntısına kaptım koyverdim. Bu sırada yine öncekine benzer kalabalık bir hışırtı ormanın sessizliğine yağmur gibi yağdı. Yine kafamı kaldırıp baktım. Gökyüzü, açık, durgun, maviydi. Biraz daha dikkat edince başımın üstüne sarkan bir dalın ucunda on, on beş ufacık maymun gördüm. Bunlar, iri kır sıçanları büyüklüğündeydi. İnci gibi parlak ufacık gözleriyle eğilmiş beni gözetliyorlar, ki çok merakla bakıyorlardı. Gözlerimi daha yukardaki dallara kaldırınca bunların üzerinde bu türden daha yüzlerce belki de binlerce maymun gördüm. İşittiğim hışırtı da işte bu mini mini güzel maymun sürüsünün ağaçlar üzerinde sıçrayarak yer değiştirmesinden ileri gelmişti. Hepsinin de salt beni görmek üzere bunaya koşuştuğu görülüyordu. Ben de onların bana karşı duyduğu ilgiye benzer güçlü bir ilgiyle doğruldum. Bu kadar küçük maymunları ilk kez görüyordum. Onları daha yakından görmek üzere kalkıp sendeleyerek ilerledim.

Ne var ki benim kendilerine yaklaştığımı görünce hemen bir anda dalların, yaprakların arasında görünmez oldular. Yerimden kalkıp onları ürkütmeseydim belki yanıbaşıma dek sokulacaklardı.

Bu güzel maymunlarla böyle ilgilenip avunurken birdenbire beni sevinçten çılgına döndüren bir ses işittim. Bu arayıp durduğum kampın öğle karavanası borusuydu. Hemen bacaklarıma umut edilmeyen bir güç geldi. Boru sesinin geldiği yöne doğru bütün gücümle koşmağa başladım. Borunun

susması, beni yine umutsuz düşürmek üzereydi ki hiç yön değiştirmemeğe çalışarak koşmamı sürdürdüm. Birdenbire güneşli kamp alanına çıkınca şaşırır gibi oldum. Derin derin soluyarak kurtulduğuma şükrettim. Burası, ağaçlardan, tahtalardan yapılmış derme çatma kulübelerin bulunduğu dağınık bir köye benziyordu. Görevli mahkûm Araplar, hemen beni görerek yanıma geldiler:

—«Kimsin, nereden gelip nereye gidiyorsun?» diye sordular.

—«Beni yöneticinize götürün. Ondan erzak isteyeceğim. Arkadaşlarım, gemide açlıktan ölmek üzere.»

Beni yöneticiye götürdüler. Yönetici, kalın direkler üstüne kurulmuş bir evde oturuyordu. Altı boştu. Merdivenin başına gelen yönetici:

—«Ne istiyorsun?» diye sordu.

—«Rado ile tomruk almağa gittik. İki kez kuma oturduk, bir gün de tomruk kampında alıkonduk, bu yüzden yiyeceğimiz tükendi. Şu sırada arkadaşlarım ırmağın ortasındaki kum yığını üzerinde açlıkla boğuşarak beni, benim kendilerine götüreceğim yiyeceği bekliyorlar.

Ben, arkadaşların açlıktan ölmemeleri için suyu, ormanı geçip ölüm tehlikeleri atlatarak buraya geldim. Bize biraz yiyecek veriniz.»

—«Hiç bir şey veremem. Sizin erzağınızı veriyorlar.»

—«Evet, vermesine veriyorlar, ama üç günlük erzak aldık. Bugün, altıncı gündür. Mösyö, açız, bize lütfedin, biraz yiyecek verin. Biz de kendimiz için değil bu belalı dağ başlarında Fransa uğruna çalışıyoruz.»

Benim bu yalvarışım yöneticiyi öfkelendirmişti. Muhafızlara şu buyruğu verdi.

—«Alın bu herifi nerden geldiyse yine oraya gönderin. Buradan uzaklaştırın, gerisine karışmayın. Eğer geldiği yere gitmezse kelepçeleyin, götürün Saint Laurent'a teslim edin.»

Bunun üzerine iki Arap beni önlerine katarak ilk buldukları yere götürdüler. Orada bana direterek geldiğim yeri söyletmeğe çalıştılarsa da söylemedim. Ormandan geldiğimi söylesem yine yolumu yitirdiğim yerlere dönmek zorunda

kalacaktım. O pis ormana bir kez daha dalarsam oradan sağ çıkamayacağıma inanıyordum. Muhafızların önlerine düşerek kampın iskelesine doğru yürüdüm. Oradan bir yerli kayığı, bir kano geçiyordu.

—«Yahu!» dedim. «Şu kayıkçıyı çağırın da bir kaç kuruş verip o kayıkla gideyim hiç olmazsa. Irmakta yüzerek gidersem timsahlara yem olabilirim.» Araplar, bu isteğimi acımasız itelediler.

—«Ente müslim?»

—«Elbette, birader elhamdülillah, ente müslim.»

Müslümanlık falan filân da heriflere vızgeldi. Fransızca:

—«Eğer gözünüzün önünde bir Müslümanın ölüp gittiğini görmek istiyorsanız işte, görün,» deyip hemen şortumu gömleğimi çıkardım, sarık yapıp başıma sardım, palamı yine bunların arasına soktum, kendimi bozbulanık suya bırakıverdim. Sular da yükselmeye, akıntı ırmağın kaynağına doğru yol almağa başlamıştı. Kendimi henüz iyice hızlanmamış olan akıntıya bırakmış giderken bir yandan da yorgun kollarımla kulaç atıyordum. Bizim sal, dört beş kilometre ötede ırmağın çamurlu suları ortasında esmer bir leke gibi görünüyordu. Salla aramdaki kilometreleri ya yüzerek bu yorgun halimde kestirecek ya da boğulup gidecektim. Allahtan akıntı ters akmıyordu. Yoksa beni aldığı gibi okyanusa doğru sürükler, orada bekleyen köpek balıklarıyle timsahlara yem ederdi. Ölüm korkusu, gövdemdeki, kafamdaki son gücü seferber etmişti. Düşündüğümden daha az zamanda salın yakınlarına vardım. Tersliğe bakınız ki bu sırada akıntı da coşkun bir sel hızı alınağa başlamıştı. İstediğim yönde yüzmek, son kerte zorlaşmıştı. Sala yaklaşmağa başlarken kendisiyle kıyasıya dövüşmüş olduğum Mevlut'a seslendim:

—«Saldan inerek kum üzerinde yürü. Bana doğru gel. Bakalım daha ne kadar yüzmem gerekiyor?»

Mevlut, dediğimi yaptı. Su çenesine çıkıncaya dek bana doğru ilerledi. Aramızda on metre bir aralık ya kaldı ya kalmadı. Ne var ki aramızdan geçen su hem çok derin hem de çok hızlıydı. Buradan sala yaklaşmama Mevlut'un da bana herhangi bir biçimde yardıma gelmesi düşünülemezdi. Bulun-

duğum yerden kendimi akıntıya koyvererek sol kıyıya doğru uzaklaştım. Ağaçların suya sarken dallarına tutunarak akıntıya karşı epeyce ilerledim. Kırk elli metre gerilemiştim. Bu kez kendimi buradan suya salıverip Mevlut'a doğru yüzmeğe başladım. Durmadan sağa doğru yüzerek akıntının yolunu kesmeğe çalışıyordum. Mevlut'a değecek gibi yaklaşmıştım. Bana doğru uzattığı güçlü elinin hemen bir santim uzağından geçen elim boşluğa gidince birdenbire bir şok geçirir gibi oldum. Artık, hiç bir çaba harcayamayacak durumdaydım. Kendimi umutsuzlukla canavarca akan suyun duygusuzluğuna bıraktım. Ölüm duygusu, bir kez daha aklımdan geçiyordu. Kim bilir, hangi anaforlara kapılıp zorla can verecektim. Türlü ölüm çeşitleri kafamın geniş karanlığı içinde korkunç şimşekler gibi çakıyordu. İşte, bu yüzde yüz ölüme gittiğim sırada Mevlut'un sanki gökyüzünden gelen yüreklendirici güçlü sesi, suyu yararak ırmağın derinliklerine doğru gitmeğe başlayan kafama çarptı:

—«Courage, Muhammed, courage! (Cesaret, Muhammet, cesaret).»

Bu ses üzerine hemen silkelendim. Kafam suyun içinde olduğu halde ellerimin, bacaklarımın bütün gücüyle Mevlut'a doğru yüzmeğe başladım. Bu, son atılımdı. Bu yarım metrelik aralığı bir mucize olarak kestirebildim. En sonra, biraz önce ölüme teslim etmek üzere olduğum elim, şimdi, Mevlut'un güçlü, esmer, Afrikalı dost eli içindeydi. Beni suyun üzerinde kollarında tutarak sala götürdü. Sala çıkınca hiç bir şey konuşamadım. Boylu boyunca uzanıp kaldım. Ne kımıldayabiliyor, ne konuşabiliyor, ne de düşünebiliyordum. Açlıkla bunun üzerine binen korkunç yorgunluk, beni bir insan yıkıntısına döndürmüştü.

Ancak, saatlerce dinlendikten sonra gözlerimi şöyle açıp çevreme göz gezdirdiğimde, bir kez daha suların yükseldiğini, güçlü bir akıntının başladığını, salın yerinden kımıldadığını gördüm.

Sular, salı almış, gerisin geri götürüyordu. Hemen arkadaşlar, küreklere, sırıklara asılarak salı kıyıya yanaştırıp halatlarla suya sarkan kalın dallara bağladılar.

Bu sırada Mevlut'a baktım. Ölümden kurtardığı bana kendi eserine bakarcasına gururla bakıyordu. Ona minnet duygularını dile getirerek teşekkür ettim. Oysa, elime geçen ekmek bıçağıyle bu çocuğu nerdeyse öldürecektim. Eğer onu o kavgada öldürmüş olsaydım, ben de bugün ırmağın çamurlu sularında can verip gidecektim. Şundan ki, saldaki arkadaşlardan hiç biri onun gösterdiği yürekliliği gösterip beni kurtarmağa çalışmayacaktı.

Hepimiz açlıktan kötü durumdaydık. Çok şükür içecek suyumuz vardı. Açlıkla sıcağın buğulaştırıp erittiği gövdemizi korumak üzere bardak bardak su içiyorduk.Açlığımızı ancak suyla bastırmak durumuna düşmüştük. Türkçede iki su bir ekmek yerine geçer diye bir söz vardır ya işte, böylece onun doğru olup olmadığını anlamağa çalışıyor gibiydik. Açlıktan, yorgunluktan hepimiz bir umutsuzluk uykusuna yatmıştık. Salımızı bir dev güçlü kollariyle kaldırıp denize doğru süreklemek istiyor gibiydi.

Suların uğultusu, az zamanda hepimizi uyandırdı. Hemen halatları çözerek kıyıdan açıldık. Bir çağlayana doğru ilerleyen bir kano gibi Saint Laurent'a inmeğe başladık. Bu ırmak, bu şiddetli gel gitler yüzünden olacak balık barındırmıyordu. Yoksa hiç kimse koca bir ırmakta kolay kolay aç kalmazdı. Saint Laurent'a vardığımızda açlığımız son kerteyi bulmuştu. Baktık, Fransa'dan tomrukları yüklemeğe gelmiş olan büyük şilep, ırmağın ortasında demirlemişti. Bizim için bu yarı ölü halimizde yapılacak önemli bir iş daha kalıyordu: Salımızı vapura doğru ayarlamak zorundaydık. İyi ayarlayamazsak hemen onun yanı başından geçip okyanusa sürüklenebilirdik. Böyle bir şey hepimizin ölümü demekti. Ben, biraz kendime gelince kafaları pek iyi çalışmayan arkadaşlarıma yol gösterdim. Yolumuzu bulmak üzere bütün dikkatimi harcadım. Vapurdakiler de dört gözle yolumuzu bekliyorlardı. Bu dikkatli çalışmayla en sonra vapurun on metre yanına dek yanaşabildik. Hemen vapurdan halatlar fırlattılarsa da ilk halatı yakalayamadık. İkinci halatla bağladığımız sala, ırmağın çılgınca sularına meydan okuyarak vapura yanaştı. Vapura bağlanan salda artık kımıldayacak halimiz kalmamıştı.

Oracığa yığıldık kaldık. Bağırarak gemicilere üç gündür aç olduğumuzu söyledik. Onlar da hemen uzun bir ipe bağladıkları yiyecek dolu bir sepeti aşağı sarkıttılar. Aç kurt gibi yiyeceklerin üstüne atıldık. Ekmek, kaşar peyniri, salam vardı. Bunları çabucak silip süpürmüştük ki, ikinci bir sepetle aşağı nefis Fransız şarapları indirdiler. Onları da az zamanda gövdeye indirince biraz canlanır gibi olduk. O sırada iskeleden bir kayığa atlayarak üç dört işçi mahkûm daha geldi. Bizim böyle gecikmemizin nedenini sordular. Anlattık. Onlar çalışmak üzere salda kaldı. Biz kayıkla iskeleye çıktık. Görevli Fransız jandarmaları, bizi merakla karşıladılar. Sorup soruşturdular.

Durumu onlara anlattık. Bizi koğuşa gönderdiler. Orada üstümüzü başımızı değiştirdik. Dinlenmeğe başladık. Grup grup mahkûmlar başımıza toplanıp meraklı yolculuğumuzu dinliyorlardı. Yeni bir ırmak yolculuğuna çıkmak üzere dört gün doyasıya dinlendik. Irmakta iki sal işliyor, bizim Hasan Kaptan öbür salda çalışıyordu. Şimdi onlar dönünce biz gitmiş olacaktık. Belki yolda da karşılaşabilirdik. Ayrı sallarda çalışmamız yüzünden onunla hemen hemen hiç görüşemez olmuştuk. Yeni yolculuğumuz, bir buçuk ay sürecekti. Bu bir diziye yolculuklar boyunca kaçma işi yine kafamı kurcalamağa başladı. Kaçmak, her zaman kafamdaki başlıca düşünce olarak hiç bir vakit beni bırakmamıştı. Ancak, ara sıra daha zorlu işler, onu kısa bir süre bir yana itiyordu. Nasıl olsa kaçacaktım, ancak bunun güvenli bir kaçış olmasını istiyordum. Bizden önce kaçıp da hem iki jandarmayı öldüren hem de ormanda aç kalınca bir arkadaşlarını kızartıp yiyen kaçak grubunun haline düşmek istemiyordum. Şu sırada kafamdaki kaçış tasarısı epeyce olgunlaştıysa da yine istediğimce güven verici sayılamazdı. En kolay kaçılacak yer olan Maroni ırmağının karşı kıyısındaki Hollanda Guyanı'ı ise de bu da sakıncalıydı. Vaktiyle buradan pek çok kürek tutuklusu bu komşu ülkeye sığınmış, sığınma hakkı da alabilmişti. Ancak bu tutuklulardan kimisi orada rahat durmayıp bir çok kötülük yapmış, cana kıymışlardı. Bu yüzden de Hollanda hükümeti kaçak tutuklulara sığınma hakkı vermek-

ten vazgeçmişti. Kimi tutukluların kadınların memelerini kestikleri söylentiler arasındaydı.

Şimdiye dek tutuklu arkadaşlardan edindiğim bilgiye göre, kaçılacak en sağlam, güvenli yer, hiç bir Avrupalı devletın sömürgesi olmayan «Piye» adlı ormanlık bölgeydi. Oraya sığınan kaçaklar, ancak vahşi insanlarla, daha çok Zenci ırkından insanlarla bir arada korkusuzca yaşıyorlardı. Yine anlatıldığına göre de orda Saint Laurent bölgesindeki korkunç hastalıklardan daha sakıncalı hastalıklar kol gezmekteydi. Piye'ye sığınıp da bu korkunç hastalıklarla karşılaşan tutukluların bir bölümü, ölmekten korkarak mapushaneyi yeğ görüyor, gelip yöneticilere teslim oluyordu. Yine kulağıma çalındığına göre, Piye'de Ahmet adlı paşazade bir Türk yaşıyordu. Oradaki köyü kurduğu gibi orayı da o yönetmekteymiş. Vaktiyle Sultan Hamit'in zulmünden Fransa'ya sığınmış bir paşanın oğlu olan Ahmet, zamanla parasız kalınca kalpazanlığa başlamış, Fransızlar da onu tuttukları gibi Guyan'a sürmüşlerdi. Ahmet, orada da boş durmayarak kalpazanlığı sürdürmüş, buraların paralarını taklit etmiş, Fransız hükümeti, bu sefer onu tutup ancak şeytanların yaşayabileceği Dreifuss'ün otuz yıl yaşadığı Şeytan Adası'na sürmüştü. Ne var ki kaçılmaz bir yer sanılan bu adadan bizim Ahmet kaçmanın yolunu bularak en sonra özgür bir bölge olan, ancak orman kanunuyle yönetilen Piye'ye savuşmuş. Oradaki Zenci kabilesinden kız alıp çoluk çocuk sahibi olmuş, iş kurup mal mülk edinmiş.

İşte bu hikâyeyi dinledikten sonra, bu özgür ülke, bir Türkün yönetiminde bulunan o yer, gözümde tütmeğe başladı. Artık, amacım belliydi. Bütün gücümü oraya kaçmak üzere seferber etmeğe koyuldum. Piye denen yer, ayrıca bir altın ülkesi olarak da biliniyordu. Ortasından geçen İnini ırmağından altın aktığı söyleniyordu. Bunları, ırmağa giren kaçaklar, demir eleklerle eleyerek topluyorlarmış. Eğer oraya bir kaçabilsek çok altın sahibi olup zenginleşecektik. Zengin bir insansa dünyanın her yerine rahatça gidebilirdi. Kara Hasan Kaptan'la başbaşa verip kaçmayı kararlaştırdık. Piye'deki paşaoğlu Ahmet'i kandırıp oradan New York'a gide-

bilirdik. O zamanlar, bizim ünlü Gülcemal vapuru Amerika'ya gidip geliyordu. Onun kaptanı ise bizim Hasan Kaptan'ın arkadaşıydı. Eğer New York'a gidebilirsek oradan Gülcemal'e binip anayurda dönebilirdik. Artık, geceli gündüzlü bu tatlı avuntularla günleri geçirmeye başlamıştık. Piye denilen altın ülkesi, yurt yolculuğunda ilk durağımız olacaktı. Orası da artık bizim için kutsal bir ülke haline gelmişti. Ancak oradan toplayacağımız altınlarla yurda dönebilecektik. İspanyolların Eldorado dediği altın ülkesi hayali, şimdi de bizim düşlerimizi süslemeğe, aydınlatmağa başlamıştı.

İki kez kuma oturup güçbela Saint Laurent'a vardıktan sonra, dört günlük dinlenme zamanımızda işte Hasan Kaptan'la düşünüp konuştuğumuz şeyler hep bunlardı. Tomruk getirmek üzere bir kez daha sala bindiğimizde artık ben mutlu bir adamdım. Mutluluğa giden yolu en sonra bulmuştum. Sular yukarı doğru uğultularla akıp gidiyor, salımızı bir çöp gibi sürüklüyordu. Irmağın ortasında Saint Laurent'dan görünen iki ufak ada vardır. Seferlerimizde kimi zaman bunların sağından kimi zaman da solundan geçiyorduk. Ben kaçış plânımın ayrıntılarına dalmış, kendimden geçmiştim. Birden bire Fransızların hepsi birden bağırmağa başladı:

—«Regardez, regardez une belle, blanche fille.» (Bakın, bakın, güzel ak bir genç kız.)

Gösterdikleri yana baktıysam da baştan bir şey göremedim. Sonra, gözlerime bir kauçuk ağacının arkasında ak ırktan tıpkı bizim gibi, ama çırılçıplak bir genç kız ilişti. Orda dikilmiş, bize bakıyordu. Bizim kendisini gördüğümüzü anlayınca birden bire uzun saçlarını yelpaze gibi savurarak sırtını bize döndü, yeşilliklerin arasında gözden yitiverdi. Şaşırmıştık. Fransızlar, küçük dillerini yutmuşlardı. Birbirlerine bakıyor, yutkunuyor, dillerini şaklatıyorlardı. Şimdiye dek böyle bir kadının ya da kızın bu adacıklarda yaşadığı bilinmiyordu. Bu güzel kızın ya da perinin varlığı hepimizin kafasında bir bilmece olarak kalacaktı. Nitekim, öyle de oldu. Bugün dahi, o kızın varlığı, beni şaşırtır durur.

Arkadaşlar, öğleden sonra şekerleme yapmaya başladılar. Ben, gözcülük ediyordum. Şortum kirlenmişti. Onu yıka-

yayım, dedim, anadan doğma soyundum. Çamaşırlarımı yıkayıp sıkarak kurusun diye kızgın dubaların üzerine serdim. Hava son derece durgundu. Gökyüzü açıktı. Ben de çırılçıplak battaniyeme sarınarak oracığa uzandım. Salın gidişini uzandığım yerden gözetlemeğe karar vermiştim. Uyuyakalmıştım. Bu sırada çıkan fırtınamsı bir rüzgâr, benim giydiğim çamaşırımı ben uyurken alıp götürmüştü. Çırılçıplak kalmıştım. Gittim, umutsuzlukla dubaların üzerinde ellerimi havaya kaldırarak tanrıya şöylece yalvardım:

—«Ey ulu Tanrım, bütün giyecek ve çamaşırlarımı aldın götürdün. Beni de al götür ben de kurtulayım bari.»

Salımız tomruk kampına vardı. Arkadaşlar, başlarını alıp gittiler. Ben, bu çırılçıplak durumda hiç bir yere gidemezdim. Can sıkıntısından patlıyordum. Bu sırada aklıma bir şeytanlık geldi. Bu delilikten başka bir şey değildi: Salt bir idman olsun diye salın altından girip öbür yandan çıkmak istedim.

Epeyce yüzdüm. Su, her zaman olduğu gibi, kirli çamurluydu. Bundan dolayı gözlerimi kapayarak yüzüyordum. Yüzdüğüm süreyi hesaplayarak öbür yana çıkmışımdır, dedim, suyun yüzüne çıkmak üzere kafamı kaldırınca küt diye salın altına çarptım. Şaşırmıştım. Acaba, şimdi salın neresindeydim? Hemen gözlerimi açarak dibe daldım. Salın öbür yanında güneşin ışıklarını gördüm. Oraya doğru kulaç atmağa başladım. Çok şükür, en sonra, suyun yüzündeydim. Az kalsın bir şeytanlık yapayım derken, güme gidiyordum.

Tomruklar yüklendi, salımız aşağı doğru süzülmeğe başladı. Altı saat yol almıştık ki, sular yine yükselmiş yukarı akıyordu. Kıyıya yanaşarak salı ağaçlara bağladık. Aradan üç saat geçmişti ki, bizim Hasan Kaptan'ların salının yanımızdan yıldırım gibi geçerek yukarı çıktığını gördüm. Oysa, onu görünce çok sevinmiştim. Ondan çıplaklığımı örtecek bir şeyler alabileceğimi umuyordum. Hınzır akıntı, onun salını alıp götürmüştü. Yine çırılçıplak kalmıştım. Bütün bağırış çağırışlarım boşa gitmişti. Gürleyen suların gevezeliği, arasında işittirememiştim.

Bu kepaze kılıkta Saint Laurent'a vardık. Vapur, yine eski yerinde demirli bizi bekliyordu. Salımızı geminin hizası-

na göre ayarladık. Rampa ettik dev tomruklar, dev vinçlerle geniye alınmağa başlandı. Arkadaşlar, saldan ayrılıp gittiler. İskelede sürekli görevli bulunan Ahmet Şevki'ye durumumu anlatan bir pusula yazarak ondan giyim eşyası istedim. Aradan çok geçmeden Ahmet Şevki, arkadaşlarla bana bir kat giyecek uydurup gönderdi. Hemen karaya çıkarak yeniden özgürlüğüme kavuştum. İskelenin sağ yanındaki çalılığa uğradım. Orada sakladığım tüpümü buldum. Yokladım, dokunulmamıştı. Onu bağırsaklarımda taşımaktan hiç hoşlanmıyordum. Bu yüzden yine oradaki eski yerine sakladım. Sonra, koğuşa gittim. İskelede çalışan işçiler arasında benim tüp taşıdığım söylentisi yayılmıştı. Koğuşta öteberi satmamız, güzel yiyecekler yememiz, bu söylentilere yol açmıştı. Bu, tehlikeli bir şeydi. Para sahibi olan kişinin çok arkadaşı, ahbabı olursa da hayatı da her zaman tehlikedeydi. O panaya kavuşmak uğruna her an seni bir punduna getirip öldürebilirlerdi. Zaten, hemen hepsi buraya insan öldürerek gelmişti. Sonra, güzel Fransız çocuklarıyla gezip tozmam, Fransızları çileden çıkarıyordu. Yollu da olan bu delikanlılar benim paralı olduğumu sezdiklerinden tıpkı Paris güzelleri gibi çevremden hiç ayrılmıyorlardı. Bunlar, mahkûmların en korunmasız kişileri olduğundan çok da düşmanları vardı. Benim biraz da kabadayı halim ağalığım, onları bala üşüşen sinekler gibi bana koşturuyordu. Onlara çay ısmarlıyor, sigara veriyor, karınlarını doyuruyordum. Bundan dolayı bana diş bileyen öbür mahkûmları, bakışlarından duruşlarından anlıyor, bana bildiriyorlar ben de hemen tedbirimi alıyordum. Onları yoklamak üzere çevrelerinde şöyle kabadayıca bir döndükten sonra, mahsustan biraz ötedeki ayakyoluna gidiyordum. Giderken de meydan okurcasına dönüp tahtaların aralığından onları gözetliyordum. Onlar ayakyoluna beş on adım kala ben dışarı fırlıyordum. Böylece cinayet iştahlarını kursaklarında bırakıyordum. Benim, karnımda tüp taşıdığıma yüzde yüz inandıkları belliydi. En ufak fırsatta beni öldürüp karnımı deşebilirlerdi. Artık, hapishane yaşayışından bıkmış usanmıştım. Serbestliğe doğru aydınlık bir pencere açmanın zamanı gelmiş, geçiyordu bile. En yakın arkadaşlarıma açıl-

mağa başladım. Bunlardan birincisi Hasan Kaptan'dı. Şimdiye dek çok kardeşçe geçindiğimiz üç de Fransız vardı: Gaston, Michel bir de Castelli-Korsikalı-İtalyan, Hasan Kaptan, esmerce balık eti, orta yaşlı; Gaston, uzunca boylu, zayıf, otuz yaşında; Michel, benim gibi kısaca, tıknaz, ak tenli. Castelli, kırk yaşlarında esmer bir Fransız İtalyanı. Bu arkadaşlar, Hasan Kaptan'ın çalıştığı salla bizim salda çalışanlardan seçilmişti. Gizlice görüştük, konuştuk, karar verdik. Birbirimize herhangi bir biçimde kancıklık etmeyeceğimize ant içtik. Kaçışı sağlamak üzere gereken ilk araç silâhtı. İlkin bunu sağlamamız gerekiyordu. Bunu da ancak ben sağlayabilirdim, hemen davrandım. Bundan bir süre önce beş arkadaş Saint Laurent'ın on beş dakika uzağındaki özel bir kereste fabrikasına kayıkla mektup götürmüştük. Oradan alacağımız karşılığı yine kayıkla kıyıyı izleyerek getirecektik. Ne var ki, hemen o akşam karşılığı alamayarak geceyi orada geçirmek zorunda kalmıştık. Üstümüze milyonlarca sivrisinek saldırmıştı. Karada yatmaya çabalamış, yatamamış, soyunup suya girmiştim. Ağzıma dek suyun içindeydim. Hınzır hayvanlar, bu sefer başıma üşüşüyor, büyük bir uğultuyla başımın üzerinde bir burgaç gibi dönüp duruyorlardı. Suyun içinde de rahat edemeyince çıkıp battaniyeme iyice sarınmış, böylece sabahı etmeğe çalışmıştım. Arkadaşlar, sabahleyin oradaki bir kulübede oturan bir zenci kadına gitmeyi önerdiler, gittik. Bir kaç saat şarap içip eğlendik, kadınla yatıp kalktık. İşte şimdi silâh deyince hemen aklıma o kadıncağız geldi. O her türlü kişiyle ilişki kurmuş bir kadındı. Bize silâh bulsa bulsa o bulabilirdi. Ona bolca para verilerek silâh bulmasını sağlayabilirdim.

Plânımızı kurduktan sonra, yine her zaman olduğu gibi tomruk kampına yollandık. Arkadaşlar, o sivil kereste fabrikasının biraz ötesinde salı kıyıya yanaştırarak beni karaya çıkardılar. Kendileri yollarını sürdürdüler. Ben, bir işaret koyarak arkadaşların beni üç gün sonra dönüş yolunda alacakları yeri belli ettim. Sonra yürüdüm. İkindi üstü kadını evde buldum. Üç gün, üç gece evinde konuk oldum. Yedik, içtik, eğlendik. Silâh işini ona açtım. Bir tabancayla kurşun atan

bir çifte av tüfeği bulabilmesi için beş bin frank önerdim. Kadın benim önerimi götürdü, birileriyle görüştü. Sonra, döndü. Sekiz bin frank istediklerini, söyledi. Razı oldum. Kadına bu arada iki bin frank bahşiş verdim. Evden ayrılırken, üç gün sonra, silâhları fabrikanın arkasındaki küçük sık koruya getirip bırakmalarını söyledim. Yerini de gösterdim. Yeri belli etmek üzere bir dal kesip bir başka dala astık. Ben de arkadaşların beni alacakları yere varıp beklemeğe başladım. Sal, denilen zamanda geldi. Beni alıp Saint Laurant'a yollandı. İşimizin yolunda olduğunu arkadaşlara bildirdim. Vapur tomrukları gürültülerle kaldırıp yüklerken biz de karaya çıktık.

Şimdi, sıra vaktiyle iskelenin altındaki suya salıverdiğimiz şampanya, sardalye, süt kutuları, et konserveleri sandıklarını oradan çıkarmaya gelmişti. Serbestlemiştik. Çünkü, vapur Fransa'ya yollanmıştı. İskelede aylak günler geçirmeğe başlamıştık. Hasan Kaptan'la hemen sandıkları çıkarmağa koyulduk. Suya dalıp sandıkları çıkarmak, daha önce de söylediğim gibi, benim işimdi.

Hasan Kaptan, iskelenin altında hem gözcülük yapıyor hem de benim iple bağladığım sandıkları yukarı çekip zulaya yerleştiriyordu. Bense bağlayıp yukarı çekilmesini istediğim sandıklardan daha önce suyun yüzüne çıkıyordum.

Vaktiyle sandıkları süt mü, et mi, şampanya mı olduklarını bilerek suyun içindeki belli direklerin dibine atmıştım. Şimdi, çıkarırken de neyi nerden çıkaracağımı biliyordum. Böylece dört sandık et konservesi, dört sandık sardalye, üç sandık süt, üç sandık da şampanya çıkardım. Hepsini de iskelenin kalın kadronları arasında güzelce gizledik.

Bu iş de olup bittikten sonra yine salımıza binerek tomruk kampına yollandık. Yolda salı silâhların bırakılacağı yere yanaştırarak karaya çıktım. Silâhları kararlaştırdığımız yere bırakmışlardı. Beşli bir av tüfeğiyle bir tabanca, yüz yirmi beş tabanca mermisi, doksan av tüfeği fişeği branda bezine sarılı olarak orada duruyordu. Bunların yanına ayrıca bir çakmak, iki düzine kibrit, otuz kilo pirinç, on kilo şeker, on paket çay, bir kilo Brezilya kahvesi sarılıp sarmalanmış olarak

bırakılmıştı. Üzerine de şöyle bir pusula iliştirilmişti:

«Çok teşekkür ederiz, hayırlı yolculuklar.»

Arkadaşlarla birlikte bunları sala taşıdık. Salı biraz daha yukarda kıyıya yanaştırıp ağaçlara bağlayarak suların çekilip okyanusa doğru akmasını bekledik. Saint Laurent iskelesine inip oradaki yiyecek sandıklarını yükleyecektik. Akşamı iple çektik. En sonra, alacakaranlık basarken sular da aşağı doğru akmağa başladı. Hemen salı çözerek Saint Laurent iskelesine yöneldik. Arkadaşlarla kesin bir karara vardık: Eğer görülürsek, tehlike baş gösterirse hemen bütün bu hazırladığımız şeyleri suya atacaktık. Tabancayı tüfeği de birlikte. Neden tomruk kampına gitmeyerek geri döndüğümüzü sorarlarsa onlara bir maval okuyacaktık. Bu da benim işimdi. Gecenin karanlığında Saint Laurent iskelesine yanaştığımızda çevrede in cin yoktu. Şurda burda birkaç cırcır böceği ötüyordu. Ben, hemen soyundum, biraz ötede bağlı duran beylik sandallara gittim, bunlardan birini kıyıya yanaştırdım. Kalasların arasına sakladığımız bütün yiyecek, içecek sandıklarıyle saldaki malzemeyi bu kayığa yerleştirdik. Sonra, ipi çözerek kayığı suların hızlı akıntısına bıraktık. Hapishaneyi sağımızda bırakıp elden geldiğince kıyıdan ayrılmamağa çalışarak gidiyorduk. Bir saat gittik. Karaya çıkacağımız yeri kestirerek sandalı ağaç dallarına bağladık. Kendimiz de karaya çıktık.

Burası, balta girmemiş ormanın başlangıcıydı. Biz, gecenin karanlığında karaya çıkınca ormanın gerçek sahiplerini tedirgin etmiştik. Yüksek ağaçların tepesinde uyumakta olan kızıl maymun sürülerinin erkekleri, ormana selamsız sabahsız giren biz yabancıları ürkütmek istercesine aslan kükremesine benzer kalın sesleriyle haykırışmağa başladılar. Ayrıca, ormanın uzak derinliklerinde Afrikalı zenci tamtamlarına benzer tamtam sesleri geliyordu. Bu arada kalın sesli kimi kuşlar:

«UUUU.UUUU» diye korkutucu sesler çıkarıyordu. Sessizliğini yırtan bu saldırgan seslerden başka cırcır böcekle-

riyle sivrisinek sürüleri de geceyi hatırı sayılır bir ses kalabalığıyla dolduruyordu. Ağaçların altına sinerek, pusurak ilk korkulu gecemizi geçirmeye baktık. Karanlıkta hiç bir yana adım atılamazdı. Sabahı iple çektik. Sivrisinekler, Fransız hükümetinin verdiği korkudan daha korkunçtu. Bütün ormanı haraca kesmişlerdi. Belki, bu ormanların hayvansız oluşu hep bu yüzdendi. Bunlar, gövdesinde kan taşıyan bütün canlıların baş belasıydı.

Burası da bütün Guyan ormanları gibi bir sivrisinek cennetiydi. Ormanın zifir gibi karanlığı sabahın ilk ışıklarıyle ağarmağa başlayınca erzağımızdan alabileceğimiz kadarını alıp beş arkadaş bölüştük, sırtımıza vurduk. Balta girmemiş ormanın içinde güneye doğru ilerlemeğe başladık. Adını bile bilmediğimiz kalın gövdeli ağaçların arasından geçerek iki saat yürüdük. Bu yönü izlersek bu yürüyüşle altı günde Piye denilen altın, özgürlük ülkesine ulaşacağımızı düşünüyorduk. Daha önce topladığımız bütün bilgi, bizi bu sonuca götürmüştü. Günlerimizi, saatlerimizi çok iyi hesaplamağa karar vermiştik. Ben de saldan inerek kereste kampına yiyecek istemeğe gittiğimde yolumu yitirerek bir geçtiğim yerden bir kaç kez geçtiğimi düşündüğümden bu yanlışlığa bir daha düşmemek için yanıma tebeşir almıştım. On metrede bir, bir ağaca işaret çiziyordum. Ancak, ağaçların bize bakan yanına değil de arka yanına işaret koyuyordum. Bu da bizi izlemek isteyecekler olursa onları izimizi bildirmemek içindi. Sınıra varamayıp da geri dönmek zorunda kalırsak bu işaretler yüzümüze karşı gelecekti.

Akşama dek yürüdük. Hiç bir olağanüstü olayla karşılaşmadık. Ormanın içinde, yerde hiç bir hayvana rastlamadık. Yalnız, ağaçların tepelerinden, maymun gevezelikleri, kuş sesleri geliyordu. Bir kalın ağacın altında oturup yemek yedik. Karnımızı tıka basa doyurduk. Yağmur sularının birikintilerinden aldığımız suları tentürdiyotluyor ya da kaynatarak içiyorduk. Böylece sulardan gelecek hastalıkları önlemeğe çalışıyorduk. Yolda salt su değil şampanya sandıklarından birini de sık sık yoklayarak çakır keyif oluncaya dek dudaklarımızı ıslatıp duruyorduk. Böylece yirmi gün geceleri dinlenip

gündüzleri yürüdükse de altı günlük yolu bir türlü tüketemedik. Altın ülkesi Piye hâlâ seraplarda görülen yemyeşil bir vaha gibi sonsuzlukta asılı duruyordu. Ancak, yiyeceğimiz bol olduğundan yeyip içiyor gücümüzü koruyabiliyorduk. Meğer biz en çok korktuğumuz tuzağın içine düşmüş, durmadan sola gideceğimize hep sağa gitmiş hedeften büsbütün uzaklaşmıştık. Ancak, yirmi günlük yararsız bir yolculuktan sonra bir Zenci ailesine rastlayınca bu yanlışlığımızı saptayabildik. Bu aileyle yirmi, yirmi beş metre uzaklıkta birden bire karşılaştık. Bunlar, son kerte ürkek insanlardı. Yakalayıp yolumuz üstüne onlardan bilgi almayı kafama koyarak arkadaşlara dedim ki:

—«Ben işaretlerle bu adamlara meramımı anlatmağa çalışır, onları oyalarken siz de birer birer sıvışıp arkadan yollarını kesin. Onları sararak yakalamağa çalışalım.»

Arkadaşlar, dediğim gibi yaptılar. Biraz sonra Zenci ailesini sararak yakaladık. Benim elimde tabanca, Hasan Kaptan'ın elinde beşli çifte, öteki arkadaşlarda da sopalar vardı. Zencilerin üstüne yürürken korkutmak üzere bir el de tabanca attım. Ellerimle göstererek oturmalarını söyledim. Oturmadılar. Ancak, ben oturarak onlara da oturmalarını anlatmak istedim. En sonra, onları aramıza alarak bildiğimiz her dilden sorular sorduksa da hiç birini anlamadılar. Onlardan gideceğimiz yolu öğrenmeliydik. Yoksa buralarda ölüp gidebilirdik. En sonra aklıma bir plân geldi: Yerde bir metre boyunda mini mini bir hendek açtım. Bu beş santim derinliğindeydi. Bu hendekçiğe su döktüm, akıttım. Sonra, Hasan Kaptan'ın ağzındaki iki sıra altın dişi göstererek gideceğimiz altın ırmağını anlatmak istedim. Bu ırmağın İnini olduğunu bilseydik iş kolaydı, ne yazık ki bilmiyorduk. Ama, vahşi Zenci, ne demek istediğimi anlamıştı. Anlamadığımız bir dilde bir şeyler anlatarak gideceğimiz yönü elleriyle güzelce gösterdi. Henüz bize yetecek yiyeceğimiz bulunduğundan bu iki ayaklı kara derili avlarımızı azat ettik. Sevinçle uzaklaştılar.

Zenci erkeğin gösterdiği yönde sonsuz bir hevesle on gün daha yürüdükse de altın ırmağına bir türlü erişemedik. Ormanlar, vahşileştikçe vahşileşiyor, yolculuk uzadıkça uzuyor-

du. Bir aydır yoldaydık. Yiyeceğimiz, içeceğimiz suyunu çekmişti. Açlık, kara bir duman gibi başımıza vurup gözlerimizi kararıyordu. Yürürken sallanmağa başlamıştık. Ben, hiç olmazsa av hayvanları vurmayı düşünüyorsam da hiçbir şeye rastlayamıyorduk. Vahşi hayvanlar bile bu bölgeleri bırakıp gitmiş, belki de buralara hiç uğramamışlardı. İlâçlık hayvan yoktu. Burada bir kez daha anladım, karar kıldım ki, bir insanın yeryüzünde yaşayabilmesi için üç şey gerekliydi: Birincisi para, ikincisi silâh, üçüncüsü de ateşti. Bunlardan birinin eksik olması bile yaşamayı güçleştirirdi. En sonunda umutsuzluk içinde bir ağacın dibine serilen dört arkadaşım, çukura kaçan gözleriyle boşluğa doğru baka dursun ben av tüfeğini Hasan Kaptan'dan alıp ona tabancamı bırakarak mutlaka bir av vurabilmek düşüncesiyle ormana daldım. Üç saat gezip dolaştıysam da, hiç bir şeye rastlayamadım. Geriye dönmek üzereydim ki, biraz ötede birbiriyle dövüşüp duran iki kahve renkli tüylü irice maymun gördüm. Beşliyi ateşledim. Maymunlardan biri kanlar içinde ağaçtan yere düştü. Maymunun kafası insana çok benzediğinden hemen onu benim sustalıyla kesip attım, sevinçle arkadaşların dinlendiği yere yollandım. Mola verilen yere yaklaştığımda kızarmış et kokusu duydum. Bütün orman,bu kokuyla doluydu. Baktım, bizim arkadaşlar, bir ateş yakıp bunun başına geçmiş, habire et kızartıp yiyorlardı. Şaşkınlık içinde yaklaştım. Demek onlar, daha atik davranıp benden daha önce bir av vurdular diye düşündüm. Yanlarına yaklaştığımda Hasan Kaptan'ın yediği kocaman kızarmış bir et parçasını arkasına saklamağa çalıştığını gördüm, şaşkınlığım büsbütün arttı. İçimde korkunç bir kuşku rüzgârı esti. Baktım, Korsikalı arkadaşımız Castelli eksikti. Kuşkumun karanlığı üstünde yeni bir parlak şimşek çaktı: Demek ki Castelli'yi öldürerek yemişlerdi, şimdi bile yiyorlardı. Michel'le Gaston, koca koca et parçalarını ateşe tutup tuzlayarak boş konserve sandıklarına istifliyorlardı. Etlerden cızırdayarak sarı kehribar gibi yağlar damlıyor, alevler daha çok harlanıyordu. Yolculuk için hazırlanan bir pirzola ya da külbastılardan ara sıra iştahla ısırıyor, ağızlarının kenarından yağlar akarken bir yandan

da tatlı tatlı sırıtarak bana bakıyorlardı. Durum açıktı. Arkadaşlar, sabırsız davranarak bir cinayet işlemişlerdi.

—«Arkadaşlar!» diye bağırdım. «Benim ava çıktığımı biliyordunuz. Biraz daha sabredemez miydiniz? Yazık değil mi bu sevimli yol arkadaşımıza? Bundan sonra, hangimiz birbirimize güvenerek yolculuk edeceğiz? Şu getirdiğim maymun gibi daha birçoğunu getirip karnımızı doyurabilirdik. Ne gereği vardı bu korkunç cinayeti işlemenin? Ulan, Fransızlar, bu işi mutlaka siz yaptınız. Eğer elinde silâh olmasaydı ilkin bizim Hasan Kaptan'ı yiyecektiniz. Hem silâhsız hem de İtalyan olduğundan Castelli'yi yediniz. Söyleyin, kim yaptı bu işi, yoksa ikinizi de geberteceğim?»

Üzerlerine doğrulttuğum tüfeğin şakası olmadığını anlayan Fransızlar, bir mazeret bulmağa çalıştılar. Gaston:

—«Muhammed Ali onu biz öldürmedik, o kendisi umutsuzluğa düşerek elindeki palayı kafasına indirip intihar etti. Sonra, baktık, öldü. Hiç olmazsa eti ziyan olmasın diye kafasını kesip içini temizledik, açlıktan ölmemek için kızartıp yemeğe başladık,» dedi.

Castelli'nin atılan yanlarını görmek istedim. Gösterdiler. Biraz ötedeki çalılığa atmışlardı. Kafası, elleri, ayakları, bağırsakları, midesi, akciğerleriyle karaciğeri, yüzülmüş derisi oradaydı. Adamcağızın kafasına arkadan şiddetli bir pala vuruşu inmişti. Palanın açtığı yarıktan dışarı beyin parçaları fırlamıştı. Fransızlara hemen oracıkta bir çukur kazdırarak kalıntıları, kızartıp sandıklara yığdıkları bütün etleri oraya gömdürdüm. Zavallı Castelli'nin baş ucunda dikilerek şu konuşmayı yaptım:

—«Zavallı arkadaş, bundan sonra bütün bu ormanlar senindir. Rahat uyu.»

Bizim aç gözlü arkadaşlar, Castelli'yle bir güzel karınlarını doyurmuşlarsa da ben açlıktan ölüyordum. Hemen vurduğum zavallı maymunun derisini koyun yüzer gibi yüzdüm. Parçaladım. Parçaları şişlere geçirerek ateşte kızartmağa başladım. Ormana bir kez daha bir orman kebabı kokusu yayıldı. İlk kızaran parçaları hapur hapur yuttum. Karnım adamakıllı doyduktan sonra geri kalan kızartmaları bir san-

dığa istif ettim. Kokmaması için de bolca tuzladım. Arkadaşların karnında Castelli, benim karnımda maymun, yine yavaş yavaş yola dizildik. Vahşilerin gösterdiği yöne doğru bu kez daha umutlu bir yürüyüşe geçtik. Bu yürüyüş de iki gün sürdü. Yolculuk olaysız geçti. İlk kez büyük bir akarsuya rastlayınca kurtuluşumuzu selâmlar gibi olduk. Burada çizgiler biraz daha çeşitleşip zenginleşmişti. Çok geniş yapraklı bitkiler, ağaçlar ırmak boyunu süslüyordu. Muzdan tutunuz da türlü bildiğimiz bilmediğimiz yemişlere dek her şey vardı. Ancak, hepsi, birbirine sarılmış bitki örtüsü altında yitiyordu. Bizim Fransızlar hemen yabani muzlarla portakallara, ananaslara saldırıp sularını akıta akıta yediler. Biz Hasan Kaptan'la zehirlenmekten korkarak elimizi sürmedik. Gözlerimiz yüksek Hindistan cevizi ağaçlarına, bunların tepelerindeki hevenk hevenk cevizlere takılıyordu. Muz ağaçlarının üzeri de altın renkli muz hevenkleriyle yüklüydü. Mis gibi bir koku yayıyorlardı. Bir tek muz şöyle böyle yarım kilo gelirdi.

Rastladığımız ırmak güney doğuya doğru akıyordu. Gideceğimiz Piye mutlaka bu ırmağın kıyılarında olmalıydı suyun kıyıları, çok sık bitkilerle örtülü olduğundan yürünecek durumda değildi. Arkadaşlara bir sal yapmamızı söyledim. Yanımıza balta, testere gibi aygıtlar da almıştık. Hemen kestiğimiz ağaçlardan, dallardan iki gün uğraşarak salı yaptık. O sırada aklıma bir düşünce geldi. Salımıza bir Türk bayrağı çekecektim. Bunu yapmak için de hemen fanilamı çıkarıp arkasını kestim, çıkardım. Sonra bacağımın damarında jiletle bir delik açarak yarım bardak kan aldım. Kan aldığım yeri hemen plasterle kapadım. Hasan Kaptan'ın bacağından da bir o kadar kan aldıktan sonra hepsinin içine bolca su karıştırıp fanilamdan kestiğim parçayı bu kanlı suya batırdım. Kıpkırmızı fanila parçası Türk bayrağının kızıl kumaşını meydana getirmişti. Bu sefer de fanilamın kollarını kesip bunlardan birer ayla yıldız yaptım. Bunları kuruyan kızıl fanila parçasının ortasına diktim. Şimdi Türk Bayrağı, vahşi ormanlar içinde ay'ıyla, yıldızıyla doğmuştu. Fransız arkadaşlar, benim yaptığım bu işe, bir çocuğun derede yüz-

dürmek üzere yaptığı kağıt kayıklara bakar gibi bakıyor, bıyık altından gülüyorlardı. Bayrağı uzun bir sırığın ucuna bağlayarak salımızın önüne astım. Şimdi burası bir balta girmemiş orman değil, Türkiye idi. Salımızı uzun sırıklarla yöneterek yürütmeğe hazırlanıyorduk ki, suyun üzerine sarkan ağaç dallarında yığınlarla türlü cins maymun gördük. Bunlar, başımızın üzerinden atlayarak karşı geçedeki ağaçların dallarına tutunuyor, bir yandan da hep bizi gözetliyorlardı. Bu maymun trafiği sürdüğü sırada Fransızlar yine:

—«Regardez regardez.» (Bakın bakın), diye bağırdılar. Elleriyle de bir şeyi gösteriyorlardı. Onların gösterdiği yere baktım. İçimi bir ürpertiyle bir de sevinç kapladı. Bu bir yılandı. Altı yedi metre boyunda vardı. Kafasını iki karış öne uzatmış, hem bize bakıyor, hem de sıyrılarak yavaş yavaş bir ağaçtan aşağı iniyordu. Bize sekiz on metre uzaktaydı. Hemen benim kıl uçuracak kadar bileyip keskinleştirdiğim palayı kaptığım gibi gizlenerek ona yaklaştım. Çok dikkatli gittiysem de yine beni gördü. Başını bir metre uzatarak beni tehdide başladı. Kolumun bütün gücüyle hayvanın gergin boynuna palayı salladım. Kafa kopup düşerken ben de en hızlı şekilde geri fırladım. Hayvanın çırpınan ağır gövdesi üstüme düşüp bana zarar verebilirdi. Ağaca sarılı gövde, uzun uzun kıvrandıktan sonra, pat diye yere düstü. Yerde de uzun uzadıya kıvrandı durdu. Can çekişmesini merakla seyrettik.

Ben bu hayvanı iş olsun diye öldürmemiştim. Acıkınca birbirimizi yemeyelim diye et saklamak istemiştim. Hâlâ can çekişen hayvanın sırtına bir kaç kere daha vurarak ölümünü çabuklaştırdım. Sonra, gövdeyi balık gibi iri değirmi dilimlere bölerek derisini soydum. Alaca derinin altından apak, iştah açıcı bir et çıktı. Etleri tuzlayıp bir yana istifleyerek salımıza güney doğuya doğru yol verdik. Bir de Kuvayı Milliye serpuşu yapmıştım. Bu Kâzım Karabekir'in doğu cephesindeki subaylara, erata, darüleytamlılara giydirdiği baş giysisinin aynıydı. Onu da kafama geçirdim. Şimdi, bir Kuvayı Milliyeci olarak altın ülkesini fethe gidiyordum.

—«İaşe Nazırı sensin. Erzağı ölçülü vereceksin. Maymun-

la yılan vaktinden önce tükenirse gerisini sen düşün. Castelli'den sonra sırada sen varsın,» dedim. Elbette, bu bir şakaydı. Hepimiz gülüştük. Salı akıntıya bırakmış gidiyor, bir yandan da Piye'nin acaba arkada mı kaldığı yoksa daha ilerde mi olabileceği üzerinde tartışıyorduk. Fransızlar, ırmağın sonuna dek gitmemizi, bunun mutlaka bizi bir yere çıkaracağını söylüyorlardı. Böyle konuşarak, şakalaşarak, gülüşerek yol alıyorduk. Akşam karanlığı basınca salımızı ağaçlara bağlayıp kanaya çıktık. Arkadaşlara şöyle takıldım: Biri Castelli (Fransızlar, onun kızartmasından biraz saklamışlardı), biri yılan, biri de maymun. Siz yılanla Castelli'nizi yiyin. Ben, maymunumla yetineceğim. Ondan size bir zırnık vermem. Şimdi, hemen ateşi yakın, yılanı kızartalım. Ben fikrimi değiştirdim, yılan yiyeceğim.» Dedim.

Bunun üzerine hepsi yılan yemek istedi. Aşağı yukarı on beş kilo yılan etimiz vardı. Yılanı bizim balık pazarında toriği, kılıç balığını kestikleri gibi ince ince dilimledim. Ateşin üzerine ızgara biçiminde dallar dizerek etleri bunun üzerine sıraladım. Gevrek bir et olduğundan çabucak pişti. Yalnız, balık gibi değil de bayağı hayvan ya da insan eti gibi bir koku çıkardı. Yağları cızırdayarak yanıyordu. Bu yağlar, eti yağlı balıklar gibi lezzetli bir hale getirmişti. Arkadaşlara ikişer dilim bölüştürerek kızartmanın geri kalanını parmaklarımı da yalayarak ben yiyip bitirdim.

—«İsteyen, yılandan sonra porsiyonuna Castelli'den ekleyebilir.»

Bunu şaka olarak söylemiştim. Castelli'nin etlerini tuttuğum gibi ırmağa fırlattım. Fransızlar, hiç bir şey diyemediler. Paşazade Ahmet'e armağan olarak götürdüğümüz dört şişe şampanyanın bir şişesini burada açarak içmeğe başladık. Sivrisinek tümenleri, burda da kaynaşıyor, ateşimizin dumanından biraz uzaklaşıyor, duman kesilince yine saldırışa geçiyordu. Bunların saldırışını büsbütün önlemek üzere dört bir yanımızda yaş ağaç dallarından ateş yaktık. Böylece, salt sivrisinek değil de burada geceleri gezen on santim boyunda çok tehlikeli akrepleri de kendimizden uzak tutmuş oluyorduk. Gece, sessiz, durgun geçiyorsa da, gün ışımağa

başlayınca orman, türlü maymun, kuş sesleriyle, sonra az da olsa yine de işitilen ürkütücü pars kükremeleriyle birden bire canlanıyordu. Tropik iklim sabahı gibi birden bastırıyordu. Güneş doğar doğmaz biraz bir şeyler atıştırıp yine salımıza bindik. Akıntı boyunca gidiyorduk. Birden bire ırmağın üstüne uzanmış kalın bir dalda pusuya yatmış bir pars gördük. Alev gibi parlak bakışlarıyle bizi süzüyordu. Belki de salımız altından geçerken üstümüze atlamayı kuruyordu. Hemen beşliyi doğrultup tetiğe bastım. Hayvan, son derece atik bir davranışla kayıplara karıştı. Vurup vuramadığımı anlayamadım. Her halde ağırca yaralanmıştı. Arkadaşlara gülerek:

—«Ne yapalım, şansınız yokmuş,» dedim. «Yemek çeşitlerinize insandan sonra bir de pars katılacaktı, olmadı.» Akşama dek yol aldık. Akşam karanlığıyle yine salımızı ağaçlara bağlayıp karaya çıktık. Geceyi yılan, maymun yiyerek, bir de sivrisineklerle boğuşarak geçirdik. Ertesi sabah, yine salımızı akıntıya bıraktık. Irmak boyunca hiç bir insana rastlamadığımız gibi buralardan insan ayağının geçtiğini gösteren bir iz de göremediğimizden, bir kez daha yolumuzu yitirdiğimizi düşünerek kaygulanırken öğleye doğru bir takım insanların yaşadığı bir yere vardık. Ormandan arınmış geniş bir düzlükte dağınık kulübeler göze çarpıyordu. Anlaşılan, aradığımız Piye burasıydı. Bir altın, özgürlük ülkesinin bu kerte yoksul görünüşlü, insanı düş kırıklığına uğratacak gibiyse de sevincimiz yine de çok büyük oldu. En sonra, serbestliğe kavuşmuştuk. Irmak, kulübelerin önünden geçiyordu. Aralarında erkekler dolaşıyordu. O tarafa yöneldik. Hasan Kaptan'a:

—«Kaptan, al şu beşliyi havaya ateş et,» dedim.

Bir o, bir ben sırayla havaya ateş etmeğe başladık. Bütün kulübelerde oturanlar, bu silâh sesleri üzerine dışarı döküldüler. İlkin baskına uğradıklarını sanan halk, ormanlara doğru kaçınağa çalışırken kendi kılıklarında dört kürek mahkûmunu salda görünce korkusuzca yaklaştılar. Hele salın önündeki Türk Bayrağını gören Fransızlar:

—«La Turkie, La Turkie,» diye sevinçle bağırdılar. Şaş-

kına döndükleri yüzlerinden anlaşılıyordu. Türklerin burada ne işi vardı? Bizi şiddetle alkışlayan halk arasında zenci ırkından kadınlı erkekli insanlar, Çinliler de vardı. Ben salın önünde dikilerek bizim paşazade Ahmet'i anlatmak üzere:

—«Ou est Türk Ahmet?» diye Fransız oldukları anlaşılan erkeklere bağırarak sordum. Bunun üzerine kalabalıktan ayrılan bir kaç kişi koşarak uzaklaştı. İki dakika sonra adı aramızda efsane gibi dolaşan Paşazade Ahmet karşımızdaydı. Boyu uzuna yakın, aktenli, kara kaşlı, kara gözlü, sakalsız, bıyıksız, bacağında bir kısa pantolon, ayaklarında altı kauçuk, üstü palmiye liflerinden örme bir çift ayakkabı, oldukça genç bir adam, koşarak kıyıya geldi. Bir Türk Bayrağına, bir bize şaşkın şaşkın baktı. Şaşkınlığı epeyce sürdü. Bir türlü gözlerine inanamadığı anlaşılıyordu. Bizi bir süre daha tepeden tırnağa heyecanla süzdükten sonra:

—«Nerelisiniz arkadaşlar?» diye sordu.

—«İkimiz, İstanbullu Türküz, ikimiz de Fransız. Dışarı çıkabilir miyiz? Namını işittik, sana geldik. Burada İstanbullu Türk hemşerimizi bulmak bizi dünyalarca sevindiriyor. Aylardır, hep seni düşündük durduk.» Bunun üzerine Ahmet:

—«Çıkın, karaya çıkın,» dedi.

İlkin saldan ben çıktım, Ahmet, elimden tutarak bana yardım etti. Boynuma sarıldı, öpüştük. Hasan Kaptan'ı, Fransızları da aynı biçimde bağrına bastı. Oradaki Fransızlar da bu sırada bizim iki Fransız arkadaşımızın çevresini almış, nereli olduklarını soruyor, hemşeri olup olmadıklarını anlamaya çalışıyorlardı. Bizden önce kaçarak buraya gelmeyi başaran Fransız kürek mahkûmları da bu iki yeni arkadaşlarını aynı biçimde çok sıcak karşıladılar. Ahmet, bu sırada Hasan Kaptan'la beni kulübesine götürürken Fransızlar da iki yeni arkadaşlarını sevgiyle aralarına alıp kendi kulübelerine götürdüler. Ahmet'in kulübesi iki katlı bir evdi. Alt kat, bizim köylülerin kullandığı kerpiçten yapılmıştı. Burası, dükkân olarak kullanılıyordu. Bunun üstü evdi. Bu bölüm, ağaç kütüklerinin üstüste konmasiyle yapılmıştı. Evin içi çamurla sıvanmıştı. Çatısı dikti, sazla örtülmüştü. Bizim Adana

bölgesinin huğlarında olduğu gibi. Evin önündeki sundurmada biraz oturup konuştuk.

Çevremizde insan kaynıyordu. Hepsi de Saint Laurent mapushanesi kaçkınlarıydı. Biz burası üstüne bilgi almağa çalışırken onlar da Saint Laurent'ın yeni durumu üstüne bilgi edinmeye çalışıyorlardı. Ahmet, bize yemek çıkardı. Bunlar, etle sebze konserveleriydi. Ancak, Fransız değil, Brezilya yapımıydı. Bu güzel yemeklerle has buğday ekmeğine otuz üç gün sonra kavuşmuş oluyorduk. Bu buğday ekmeği Brezilya'dan filân gelmiyordu. Ahmet bunları, Brezilya'dan getirdiği buğday unuyla, burada kendi eliyle yaptığı fırında pişiriyordu. Yemekte bolca muz da yedik. Irmağın kıyısı geniş yapraklı muz ağaçlarıyle doluydu. Üzerlerinde de pıtrak gibi muz hevenkleri vardı. En sonra, biz de zehirleneceğimizden korkmadan Fransızlar gibi bu nefis yemişin tadını tatmıştık. Bu güzel yemişlerin ülkesinde hiç insan eti yenir miydi? Armağan olarak getirdiğimiz üç şişe şampanyayı Ahmet'e verince çok sevindi. Onun dükkânında da bol miktarda şekerkamışı içkisi rom, likör gibi içkiler vardı. Biz, böyle yemek yeyip laflarken Çinlilerden bir kaç kişi, Zenci kadınlariyle çocuklarından bir kalabalık, bizi seyrediyordu. Hayvan olarak çevremizde kırmızı Amerikan tavuklariyle hindiler, kırmızısı bol iri Brezilya ördekleri dolaşıyor, gevezelik ediyordu.

Lâflamamız çok uzun sürdü. Birdenbire çöken sıcak ülke akşamının katran renkli karanlığına meydan okur gibi Ahmet, lüks lambasını yakıp başımızın üstüne astı. Bütün köy aydınlandı. Bu sırada on binlerce sivrisinek, lüks lambasına doğru saldırdı. Bu arada son derece güzel, renkli, süslü gece kelebekleri, lüksün çevresinde semağ etmeğe başladı. Sanki çiçek bahçelerinden kopardığı en güzel çiçekleri gizli bir rüzgâr, bizim üzerimize yağdırıyordu. Ahmet, bu sırada sivrisinek, ısırmasını önleyen bir ilâçla vücudumuzun çıplak yerlerini sıvadı. Bu yağlı ilâç, deriye konmağa yeltenen sivrisinekleri ürkütüp kaçırıyordu.

Akşam yemeğinde Ahmet'in karısı Branka ile tanıştık. Bu iri yarı, gürbüz, güzel bir Zenci kadınıydı. Otuz-otuz beş yaşlarında vardı. Kadın, biraz da Türkçe öğrenmişti. Bize

Türkçe:

—«Hoş geldiniz, nasılsınız?» diye sordu.

Ahmet'in bu kadından iki kızı, bir de erkek çocuğu vardı. On altısında olan kız babasının renginden hiç bir şey almamış gibiydi. Yine de melez olduğunu gösteren urak belirtiler taşıyordu. On üçündeki ikinci kız çocuğu Sabahat da ablası gibi zenciydi. Ancak, erkek çocuk, Mehmet, babasından biraz ağartı almıştı. İlk bakışta melez olduğu anlaşılıyordu. Ahmet, bunlardan başka bize dul kaynanasını, baldızını da tanıttı. Baldızı Kakita yirmi beş yaşlarında uzun boylu, gürbüz, güzel bir kızdı. Ne yalan söyleyeyim, Kakita'yı birdenbire gözüme kestirdim. Ne var ki şu sırada kadınla kızla uğraşacak halimiz yoktu. Yaşayış koşulları çetin bir ülkeye gelmiştik. Burada tutunup yaşayışımızı kurmamız, başarıya ulaşmamız gerekiyordu. Ahmet, görüldüğü gibi uzun yıllar buranın sonsuz güçlükleriyle boğuşarak bu başarıyı sağlamıştı. Kafamda dönüp dolaşan hep bu işlerdi. Ahmet, akşam yemeğine yetiştirilmek üzere dört semiz tavukla kuzu gibi bir babahindi boğazlatmıştı. Büyük ateşin üstünde çevrilip duran hayvanlar, geceye iştah açıcı bir koku yayıyordu. Biraz sonra ortaya nar gibi kızaran etlerle türlü konserveler, şekerkamışı içkisi demek olan «Tapya» şişeleri geldi.

Sert bir içkiydi bu. Birer çay bardağı ancak içmiştik ki, hepimizi çarptı. Sofrada salt erkekler oturuyorduk. Biz, böyle yer içerken yoksul halk, biraz ötede dikilmiş bizi seyrediyordu. Ahmet durmadan İstanbul'dan Türkiye'nin yeni durumundan soruyor, biz de Kara Hasan Kaptan'la dilimizin döndüğünce anlatıyorduk. En sonra Ahmet, derin bir göğüs geçirerek şöyle dedi:

—«Allah'tan bir dileğim vardı: Ölmeden bir Türk görmek. Çok şükür, Allah onu da bana gösterdi.»

Geç vakitlere dek yedik, içtik, dertleştik. Sonra Ahmet, evin üst katındaki üç odadan birini Hasan Kaptan'la bana verdi. Geceyi orada geçirdik.

Odamızda yatak yorgan gibi şeyler hak getire. Altımızda, Hindıstan cevizi yaprağı doldurulmuş şilteler vardı. Yine de çok rahat bir gece geçirdik. Ertesi gün, ancak öğle üzeri

uyanabildik. Kaşar peyniri, ekmek, tereyağı, kakao ile güzel bir kahvaltı yaptık.

—«Ahmet abi, bu bölgeyi tanımak üzere biraz gezebilir miyiz?»

—«Hay hay, ne demek? Burası, artık sizin de vatanınız.» Eski kaçaklardan bir Fransız kürek mahkûmunu çağırdı:

—«Paul, al bu arkadaşları gezdir, istedikleri yerleri göster.»

Kara Hasan Kaptan'la birlikte yaşlıca Fransızın arkasına takılıp gezmeğe başladık. Michel'le Gaston'u da yanımıza aldık. Kılavuzumuz, oradaki kulübeleri, içlerinde yaşayanları anlattı. Bu kulübelerde kendi istekleriyle buraya gelip yerleşmiş Hind-i Çin'li erkekler de vardı. Çekik gözleri, çıkık elmacık kemikleri, düşük incc bıyıklarıyle kulübelerinin önünde dikilmiş bizi seyrediyorlardı. Ahmet, Zenciler için orada kocaman bir hangar yaptırmıştı. Kendi karısının kabile halkından olup da burada yerleşmiş olan zenciler, bu evde ortak bir yaşayış sürüyorlardı. Bunlardan çoğu da hemen hemen Ahmet'in karısının, dolayısiyle Ahmet'in akrabası sayılıyordu. Ahmet, bunları besliyor, kendi işlerinde kullanıyordu. Bunlar, çoğu zaman ormanlarda başıboş dolaşıp durmakta, aylaklığın tadını çıkarmaktaydı.

Kara Hasan Kaptan'la ikimizin bütün merakı, kumların altın akan İnini ırmağını yakından görmek, incelemekti. Kılavuzumuz bizi ırmağın kıyısına götürdü. Beline dek sıvanmış giyeceklerle ırmağa girmiş altın arayıcılarını ilk kez kendi gözlerimizle gördük. Hepsinin ellerinde birer elek vardı. Eğilerek bunu ırmağın dibindeki kumlara daldırıyor, sonra suyun yüzüne çıkarıp suyunu, ince kumunu süzdükten sonra geri kalan irice kumlar arasında ışıldayan keskin kenarlı altın kırıntılarını toplayıp göğüslerinde asılı torbaya atıyorlardı. Altın arayıcısı, eleğini her suya daldırışında bir çay kaşığının dörtte bir ölçüsünde altın elde ediyordu. Bu adamlar, burada kendi hesaplarına çalışıyorlardı. Altın arayıcıların hemen hepsi, özgür Çinlilerle kaçak Fransız kürek mahkûmlarıydı. Zenciler, bu işe hiç aldırış etmiyorlardı. Altını küçümsüyorlardı.

Altın arayıcıları, sabahtan akşama dek çalışarak ancak bir ceviz iriliğinde altın bulabiliyorlardı. Arayıcılar, bu altınları para karşılığı olarak Ahmet'in dükkânında yiyecek, içecekle değiş tokuş ediyorlardı. Bütün çıkarılan altınlar Ahmet'in dükkânında toplanıyordu. Ahmet bu altınları tartıp para değerini meydana çıkarıyor, sonra bunları para alır gibi alarak yerine öteberi veriyordu.

Böylece burası bir yerleşme merkezi oluyordu. Ahmet, altıncılardan aldığı altınları toplayıp motoruyle Brezilya'ya götürüyor orada elindeki altınları mala, paraya çeviriyordu. Ahmet kaçak olarak Brezilya'ya geçerken motorunun arkasında iki de kızılderili kanosu takıyor, yanına Zenci akrabalarından güvenli adamlar alıyordu. Ahmet'in uyruğu gibi olan zenci halk, hem onu hem de dükkânıyle altınlarını koruyordu. Bundan dolayı, ipten kazıktan kurtularak oraya gelmiş Fransız kürek malıkûmlarıyle daha bir çok kuşkulu kişi, Ahmet'e kötü gözle bakamıyordu. Böyle de olsa Ahmet, her zaman kuşku içinde yaşıyordu. Ancak biz iki silahlı Türk, oraya varınca içinin rahatladığını anladık. Bu üç silâhlı adam, pek çok tehlikeye kolayca göğüs gerebilirdi. Ahmet, bize:

—«Çocuklar, ilk önce barınabilmeniz için size burada kulübe yapmalıyız. İnce ağaç kütüklerini yan yana dizerek evin duvarlarını yükseltir, üstüne bir dam yapar, bu damı da sazlarla, kamışlarla örtersiniz. Yalnız, bunun kolay, güvenilir bir yerde olması için benim kulübenin yanında yapılsın derim.»

Ahmet'in evinin yanına iki metre aralıkla bir kulübe yapmağa karar verdik. Ormandan kol kalınlığında ağaçlar, dallar keserek oraya yığdık. Sonra, ırmağın kıyısındaki sazlardan, kamışlardan yığın yığın keserek bunların yanına istifledik. İnşaata başladık. Kulübemiz hızla yükselmeye başladı. Kulübemiz iki metre yüksekliğinde, dört metre genişliğinde, üç metre enindeydi. Bunu da iki odaya böldük.

Biri benim, öbürü de Kara Hasan Kaptan'ındı. Keserle desteremiz varsa da çivimiz bulunmadığından üstüste dizdiğimiz ağaçları sarmaşık tevekleriyle, rafyalarla, sazlarla bağlamak zorunda kaldık. Damını da yine demet demet bağla-

yıp kat kat üst üste koyarak sazlardan, kamışlardan yaptık. Buralarda çabuk gelip geçen çok güçlü sağnaklar yağdığında dayanıklı olmasına çalıştık.

Biz, kulübemizi yapmağa başladığımda Ahmet'in baldızı güzel Kakita, benimle iyice ilgilenmeye başladı. Doğrusunu söylemek gerekirse ben de yıllardır kadın yüzü görmediğimden bu gürbüz zenci kızını, dünya güzeli gibi görüyordum. Bir gün ona:

—«Fe t'aime. (Seni seviyorum.)» dedim.

O da hiç ikircikşiz:

—«Je taime aussi, (ben de seni seviyorum),» dedi. Ben bunları gülerek söylemiştim. Kakita da bunun karşılığını verdikten sonra gülerek, kırıtarak içeri kaçtı. Bir gün yine onu bir yerde kıstırdım:

—«Nuit vienne, (gece gel),» dedim.

—«Je vienne, (gelirim),» dedi.

Ahmet'in evinde daha çok Fransızca garnitür olarak da Türkçe, Zencice konuşuluyordu.

Kakita, beni iyice coşturmuştu. Odamı düzene sokmağa çalıştım. Bir gerdek odasına lâyık bir güzellikle olmalıydı. Hindistan cevizi, muz başka kuru ağaç yaprakları toplayarak toprak tabanının üzerine iki karış yüksekliğinde serdim. Gerdek yatağı buydu. Yastık olarak da başımızı koyacağımız yere taş dizerek üzerini yapraklarla örttüm, kabarttım.

Akşam karanlığı, ilkin ormana, sonra bizim yeni kulübemize çöktü. Ormandaki, köydeki bütün sesler kesildi. Ben taştan yastığıma başımı koyarak boylu boyunca yumuşak yaprakların üzerine uzanmış yüreğim küt küt atarak bizim kara gelini bekliyordum. Acaba gelecek mi? Gelirse herhangi bir olay geçecek mi, diye bin türlü belki ile kafam çatlayacakmış gibi çalışıyordu.

Bu sırada ormanda başlayan sessizlik de birdenbire iri maymun sürülerinin yaygaralarıyle bozulmuştu. Bunların, her şeyin uykuya vardığı, doğanın durgunlaştığı bir sırada böyle bağırışıp çağrışmalarının nedeni ne olabilir diye düşündüm. Sanki her şey, benim güzel gecemi bozmak üzere kötü bir oyun hazırlıyor gibiydi. Kafam, çatlarcasına sıtmalı

sırmalı çalışıyordu. Bu sırada dışarda yalınayakların çıkardığı patırdılar, daha doğrusu yalın ayaklara özgü sesler işittim. Kapım sessizce açıldı, eşikte bir insan gölgesi belirdi. Bu, Kakita'ydı. Hemen yerimden fırladım. Bu sırada ormanın yüksek ağaçlarının tepesinde kocaman bir lüks lambası gibi yanmağa başlayan dolunay, odamın içini gündüz gibi aydınlattı. Kakita'nın çıplak omuzlarına, dik, diri memelerine vuran ayışığı, bunları cilalı mermer gibi parlatıyor, Kakita'ya romantik bir güzellik veriyordu. Bu kara güzelliği, ayışığının zengin gümüşü, ak bir kadının güzelliğindeki büyüye boyamıştı.

—«Geldin mi?» diyerek genç kızı çıplak kollarının ateşli çemberiyle sarıp köşeye götürdüm. Vücudu tatlı bir cehennem gibi yanıyordu. Yan yana oturduk. Kolumu onun boynuna attım. O da kolunu belime sardı. Ne yazık ki, birbirimizin dilinden anlamadığımızdan susuyor, salt ellerimiz, kollarımız yanaklarımız, dudaklarımızla konuşmağa çalışarak bunun yokluğunu unutturmak istiyorduk. Kakita'nın çok sıkı bir vücudu vardı. Onu yanaklarından dudaklarından, göğüslerinden korkunç bir tutkuyla, hırpalarcasına öpüp sevmeğe başladım. O da bunun karşısında sağır kalmadı. Bütün gücüyle bana sarıldı. Bu sırada çıplak gövdelerimizde şölen yapmağa koşuşan sivrisinek taburlarının çaldığı sazı bile işitmez olmuştuk. Kakita, gün ışıyıncaya dek benimle kaldı. Sonra, kuşlar ötüşmeğe, ormanlar üzerinde masmavi bir tan atmağa başlayınca bir dişi geyik çevikliğiyle yerinden fırladı.

Ben kuşluk vaktinde bile yorgun, bitkin, otların üzerinde yatıyordum. Kara Hasan Kaptan'ın dışardan öksürükleri işitiliyordu. Kakita'nın benim odamda gecelemesini onun ruhu bile duymamıştı. Bütün gece, düzgün horultularını dinlemiştik.

Kakita, bu geceden sonra, artık, haftanın bir kaç günü benim odamda geceliyordu. Bu işi ilk çakan Ahmet oldu. Baldızının benimle ilişki kurması, onun hiç hoşuna gitmemişe benziyordu. Bir gün beni bir kenara çekti.

«Ben Kakita ile olan ilişkinizi, her şeyinizi biliyorum.

İstersen seni evlendireyim onunla. Bu işin kanunsuz sürüp gitmesi, hiç doğru değil. Irmağın yirmi kilometre yukarısında bunların kabilesi var. Mano kabilesi. Onlara haber salalım. Seni oraya götürelim, kabile reisi nikâhınızı kıysın. Bu iş ancak böyle olur, arslanım.»

Ben,hemen hiç düşünmeden buna «Peki» dedim. Buralarda yaşamak zaten sürekli bir serüvenden başka bir şey değildi ki. İnsanın bir kaç dakika sonra bile ne olacağı bilinemezdi.

Giyecek olarak salt gizlenilecek yerlerinde birer tutam rafya ipliği sarkan bir yığın kadın, erkek, çoluk çocuk motorun gürültüsünü işitince kıyıya üşüştü. Kadınlarından kiminin burunlarında gümüş, altın halkalar vardı. Boyunlarında ilginç gerdanlıklar göze çarpıyordu. Bunların ilginçliği şundan geliyordu, kabuklu deniz hayvanları dizisinin ucunda kurutulmuş renkli küçük kertenkeleler sarkıyordu.

Benim, olurumu alınca Ahmet, durumu kendi kanşıyle Kakita'ya anlatmış onlar da buna peki demişlerdi.

Böylece Mano kabilesinin bulunduğu yere gitmemiz, orada evlenmemiz kararlaştırıldı. Bir gün Ahmet, bizi motoruna alarak kabileye götürdü. Burası, yirmi otuz kulübelik ilkel bir köydü. İnini ırmağının kıyısında kurulmuştu. Kulübelerin arasında tembel tembel gezinen ya da suda filolar halinde yüzen kırmızı renkli iri Brezilya ördekleri göze çarpıyordu.

Ahmet, yerlilere her şeyi anlatmışa benziyordu. Bizi karşılayan Reis Kapula'ya benimle Kakita'yı göstererek onların dilinde, evlenmek istediğimizi söyledi. Reis önde, biz arkada, kalabalıkla çevrelenmiş olarak kulübesine yollandık. Saçları ağarmış oldukça yaşlı bir adam olan Reis, odanın kenarında kerevet olarak kullanılan kalın bir ağaç kütüğünün üzerinde oturdu. Sonra, benimle Ahmet'e oturmamız için yanında yer gösterdi. Kakita da bir köşede otunarak Reisin konuşmasına kulak verdi. Reisle Ahmet uzun boylu yüksek sesle konuştular. Yerli dilini anlamadığımdan ben de bu sırada Kakita ile bakışarak gülümsüyor, bir yandan da dışarda toplanmış kadınlı, çocuklu, erkekli kara insan kalabalığını gözden geçi-

riyordum. Reisin kulübesinin içi, renkli rafyalardan örülmüş hasırlarla örtülmüştü. Kulübenin duvarları da kalın kamışlardan örülmüştü. Bu sırada Reis, eline ucu çengelli bir bıçak almış, bana işaretle elimi uzatmamı söylüyordu. Sol elimi sıkıca tutarak elindeki bıçakla bileğimin derisine çizikler çekti. Kan akmağa başladı. Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış kaba bileğimden akan on damla kanı biriktirdi. Kakita'nın bileğini de kanatarak ondan aldığı on damla kanla da benim kanımı karıştırdı. Sonra, kendi bileğini keserek kendi kanını da bunlara kattı. Bunları suyla çalkalayıp iyice birbirine karıştırdı. Sonra ayağa kalkarak bu kanlı sudan ilkin kendisi bir yudum içti. Sonra bir yudum bana, bir yudum Kakita'ya içirdi. Bu sırada içeri giren kabilenin ileri gelenlerine de birer yudum içirdi. Kulübenin dışında dikilip bu kankardeşliği törenini merakla seyreden halka da yetiştiğince birer yudum içirdi. Sonra, kabın dibinde kalan sızıntıya bol su katarak kabilenin dökuntülerine de birer yudum içirdi.

Bu işleri büyük bir ağırbaşlılıkla yaparak sonra Ahmet'le yine bir süre başbaşa konuştu. En sonra, Ahmet bana şöyle dedi:

—«Reis Kapula'nın dediğine göre sen de artık bu kabilenin malısın. Bundan sonra, her türlü tehlikeye karşı seni savunmaya hazırdırlar.»

Bu sırada yaşlıca bir adam, içeri girerek ucunda kurutulmuş küçük, renkli bir kertenkele sallanan gerdanlıklardan bir tane getirip Reise verdi. O da beni çağırarak bunu kendi eliyle boynuma astı. Bu sırada, bütün kabile halkı, bir ağızdan bağırmağa başladı:

—«Tami, tami, tami, tami.»

İşte, böylece nikâhımız kıyılmış oldu, ben de artık, Mano kabilesinin adamlarından biri oldum.

Şimdi, düğün başlıyordu. Büyük bir ateş yakıldı. Yeni avlanmış bir karacanın ortasından bir sırık geçirilerek ateşin üzerinde çevrilmeğe, dumanla kızartma kokulariyle dolan meydanda erkekli kadınlı bir kalabalık da oynayıp sıçramağa başladı. Kenarda oturan tamtamcılar daha Türkçesi davulcular, elleriyle hızlı hızlı davullarını dövüyor, oynayanlara yol

gösteriyor,onları coşturuyorlardı.

Ahmet, biraz daha oturarak kabile reisinden izin alıp esenlik dileyerek motoruna atladı.

Biz de Ahmet'le dönmek istedikse de Kakita'nın teyzesi bırakmadı, bir kaç gün kendisinde konuk olmamızı istedi. Biz de çok naz etmedik. Karaca kızardıktan sonra Kakita'nın yakın akrabası, bunun çevresine toplandı. Reis de baş köşede yer aldı. Kızaran karacayı, soğusun diye bir ağacın çatalına astılar. Sonra elleriyle didikleyerek dağıtmağa başladılar. Hemen yerimden fırlayıp belimdeki sustalıyla güzel bir kul bölüştürmesi yaptım, herkes hoşnut kaldı. Biz, etlerimizi yerken oyun sürüyor, kadın-erkek, çok eski halk türküleri söyleyerek dönüp duruyordu. Etlerimizi yedikten sonra ortaya kocaman yabani muz hevenkleri geldi. Kakita, muzları koparıp şölendekilere dağıtıyordu. Her muz tanesi şöyle böyle yarım kilo çektiğinden insan iki tane yeyince tıkanıyordu. Guyan muzları, sapsarı altın rengindeydi. Sonra, şekeri boldu, kokusu ise en güzel esanslarla boy ölçüşecek güzellikteydi. Su kıyısındaki ormanlık bölgelerinde kendi kendine yetişmiş, hiç bir insan emeği görmemiş sayısız muz ağacı vardı. Bunlar insanlardan daha çok maymunlarla kuşların, böceklerin işine yarıyordu. Zenciler, canları istedikçe koparıp yiyor, gerisini dallarında kuruyup çürümeye bırakıyorlardı. Muzluklar, daha çok İnini ırmağının kıyılarındaki bol güneş alan kel alanlarda, cengelin her şeyi boğan sıklığından, karanlığından uzak, sulak yerlerinde yetişiyordu. Kumlarında altın kırıntılarının kaynaştığı İnini ırmağı, Brezilya Guyan sınırını meydana getiren dağlardan çıkarak Guyan cengellerinin içinde dolanıp duruyor, Atlas okyanusuna doğru yol alıyordu. Bu sırada bile kafamda bir tek düşünce vardı: Bir ayak önce şu sularında altın akan İnini ırmağını zaptederek, onun bütün altınlarına sahip olup zengin olmak, sonra da bir ayak önce vatana dönmek. Evet, altını, zengin olmayı çok istiyordum, ne var ki bunları isteyişimin biricik nedeni, Türkiye'ye dönmek özlemiydi. Akşam karanlığı basınca Kakita ile ikimizi teyzesi konuk etti. Burası Piye'de döşediğimiz kulübe gibi muz, hindistancevizi vb. ağaç yaprak-

larıyle döşenmişti. Kakita'yla kuru yaprakları hışırdatarak kırk yıl özlem çekmiş sevgililer gibi sarılıp yattık. Ancak Kakita'nın bizimle gelmiş olan anasının da bir köşede büzülüp yatmış olması, doğrusu, bizi tedirgin ediyor, ancak odanın zifir gibi karanlığı, utanç duygumuzu biraz olsun azaltıyordu. Kakita'yla, birbirimizin dilini bilmediğimizden konuşamıyorsak da yine de çat pat Fransızcayla anlaşıyor doğanın kanunları gereğince gövdelerimizin en gizli telleri, en güzel türküleri söyleyerek birbiriyle anlaşmasını biliyordu, en güzel türküleri en güzel biçimde söyleyen, bunlarla birbirini mest eden iki şarkıcıya benziyordu. Kakita'nın anasını bile unutup gitmiştik. Köşesinde uyuyup kalmışa benziyordu zavallı.

Sabahleyin kalktığımızda güneş bir mızrak boyu yükselmişti. Ayakyoluna gittim.

Arkama, alışık köpekler gibi iki maymun takıldı. Bunlar, birer kedi boyunda çok sevimli hayvanlardı. Türlü numaralar, oyunlar yaparak kendilerini bana sevdirmeğe çalışıyorlardı. Köyün içinde hayvan olarak gördüğüm Brezilya ördekleriyle bir de bu sevimli maymunlar oldu. Küçükten alınarak alıştırılmış bu maymuncuklar, çoluk çocukla birlikte oynayıp zıplıyor, konuşur gibi birtakım cırlak ya da tatlı sesler çıkarıyorlardı. Benim gittiğim ayakyolu her halde buraya arasıra uğrayan konuklar için yapılmıştı. Yoksa, bütün köylüler, hacetlerini görmek üzere hep köyün dışına, çalılıklara gidiyorlardı. İçme suyu, köyün yüz metre ilerisindeki bir pınardan sağlanıyordu. Su, hindistancevizi kabuklarıyle içiliyordu. Köyde bulundurulan sular, kauçuktan yapılmış tulumlarda saklanıyordu. Kakita, hindistancevizi kabuğundan tasa su doldurup döktü, yüzümü yıkadım. Ben de döktüm o yıkadı. Saçları bodur, kısacık, kıvırcıktı. Bu yüzden de hiç tarak gerekmiyordu. Sonra, Kakita, gidip bir yığın muz getirdi. Annesiyle birlikte üçümüz oturup güzel bir kahvaltı yaptık. Ne ekmek, ne zeytin, ne peynir, ne tereyağı aklımıza geldi. Yalnız, Kakita'nın teyzesi, bir yığın kaynamış Brezilya ördeği yumurtası getirdi. Hepsini yedik. Karnımızı tıka basa doyurduk.

Kakita ile bu güzel coşturucu doğa dekoru içinde tıpkı serçeler gibi sevinç içindeydik. Anasının dışarı çıkmasından yararlanarak hemen otların üzerine uzanıp hırslı hırslı sevişmeye başladık. Bir türlü birbirimizden ayrılamıyorduk. Demek ki tanrı, bu ölümlü ormanlara daha doğrusu bu ölümlü dünyaya sunmak için bir tek bunu vermişti. Yoksa, canlı olmanın, sağ olmanın başka hiç bir anlamı kalmıyordu. Hırsımızı biraz daha aldıktan sonra kalkıp köyün yöresini dolaştık. Pınara gittik. Oradan soğuk su içtik. Yüzümüzü gözümüzü yıkayarak biraz serinledik. Ağaçlar altında oturup dinlendik. Konuşacak az sözcüğümüz olduğundan ancak, çevremizi, bir de birbirimizi seyretmekten başka bir şey yapamıyorduk. Ona, Türkçe, su, ağaç, ev, ördek, el, kol, bacak, göz, ağız, kulak, diş gibi sözcükleri öğretiyor, yineletiyordum. İnsan, burada iki üç yüz sözcük öğrense kendini anlatabilecek olanağa kavuşabilirdi.

Köye döndüğümüzde Kakita'nın annesiyle teyzesi bizi karşıladı. Teyzesinin kulübesi de ötekiler gibi sazdan, kamıştan yapılmıştı. Tabanını kuru yapraklar örtüyordu. Kenarlara sedir gibi oturulmak üzere kalın kütükler yerleştirilmişti. Karımla yan yana bu kütüklerden birinin üzerine oturduk. Bu sırada, yanıma iki kapkara güzel çocuk geldi. Elimdeki beşli av tüfeğini okşayarak bunun ne olduğunu anlamağa çalışıyorlardı. Ben de onların kıvırcık saçlı başlarını okşayarak gönüllerini aldım. Zavallıcıklar, anadan doğma çıplaktılar. Bu sırada evin küçük maymunu da bir kedi sokulganlığıyle kucağıma atlayarak bıyıklarımı çekiştirmeğe, saçlarımı karıştırmağa başladı. Evin hanımı, hayvanı kovmak istediyse de ilişmemesini söyledim. Çocuklarla maymun, beni büyüklerden çok ilgilendiriyordu. Kakita'nın teyzesi, kocasının getirdiği bir muz hevengini bir toprak siniye koyarak bize sundu. Baktım, bu sini ya da tepsi, çamurdan yapılmışsa da fırında pişirilmemiş ham olarak kurutulmuştu. Muzlarımızı yerken ortaya iki de kızarmış Brezilya ördeği geldi. Biz, Kakita'yla yemeğimizi yerken, teyzesiyle kocası, harıl harıl bir şeyler konuşuyorlardı. Onlar konuşurken Kakita, kulak misafiri oluyor, bana bakıp gülümsüyordu. Mimiklerinden se-

zinlediğime göre benim üstüme daha çok bilgi edinmek istedikleri anlaşılıyordu. Ancak, Ahmet'in güvendiği yakın bir arkadaşı oluşum, onlar için önemli bir garanti sayılıyordu. Sonra, benim gözüpek, serüvenci, sağlam bir genç oluşum da mapushaneden yaptığım becerikli kaçışım sonucunda anlaşılmıştı. Salımıza Türk Bayrağı asarak balta girmemiş ormanları fethedip buraya gelmiştim.

Kaçakların lideri de bendim. Sonra, tüfeğimin oluşu da bana daha bir üstünlük, bir zenginlik demekti. Tüfekli bir insan hemen hemen her şeydi. Bundan dolayı kabile böyle bir damada sahip olmaktan ancak hoşnut olabilirdi. Kakita'nın teyzesiyle onun kocası bu konuşmanın sonlarında artık hem konuşuyor, hem de bana sempatik bakışlar fırlatıyorlardı.

İkindiye doğru Kakitanın teyzesinin kocası, elindeki ucu demirli kargısıyle önümüze düştü, köyden bir kaç avcının eşliğinde ava çıktım. Ben, belimdeki fişekliğim, elimdeki beşliyle onun bir adım gerisinde gidiyordum. Orman avlarının karakterini elbette, o benden daha iyi biliyordu. Hem de kılavuz durumundaydı. Adam bizi sık ormana götürdü. Bu ormanlar, ölümsüz bir yeşillikle süslüydü. Yeşillik, insana öyle bir güzellik duygusu aşılıyordu ki, düşen bir kaç ölü yaprağın ağıtını gönül sezmiyordu bile. Burada bu yeşil yaprak cennetinin mahşere dek hep böyle yemyeşil kalacağını sanıyordum. Burada yaz, kış, ilk yaz, güz gibi bir mevsim ayırımı yoktu. Bizim memleketin mevsimleri, burada hep birbirine karışmış, kışı da aralarından sonuna dek kovmuş gibiydi. Yıllar, aylar, günler, saatlar, birbirinin içinde eriyip gidiyordu. Takvim denen uygarlık hesabını çoktan unutup gitmiştim. Bu takvimsiz, herdem taze ülkede salt bir mevsim vardı: İlkyaz. Burada, Asya'da olduğu gibi kurak mevsim yaş mevsim de yoktu. Her an beklenmedik bir zamanda gökyüzünden iri taneli yağmurlar boşalır, o da ancak, on beş yirmi dakika sürer. Yine, yakıcı, cehennem gibi güneş, sıcaklık egemen olmağa başlar. Maloka'nın kılavuzluğunda kulağımız kirişte ilerlerken yağmur, birden ormanın gür yapraklarından korkunç bir hışırtı çıkararak boşanmağa başladı. Bütün ormanla birlikte biz de bir

güzel duş yapmış olduk. Zaten gövdelerimiz, bir ırmakta ya da bir denizde banyo yapmağa hazır, çırılçıplak denecek durumdaydı. Benim bacağımda mapushanenin şort denen kısa pantolonu, öbür avcıların gizlenecek yerlerinde de ancak bir kaç palmiye lifi vardı. Bu yağmurun verdiği serinlik yüzünden ormanda, ancak bu ormanlarda işitilebilecek güzellikte, kuş sesleri işitilmeğe başladı.

Mano kabilesinin av bölgesine varmıştık. Kendisi de iyi bir avcı olan Maloka, bize karaca, yaban domuzu avlamak üzere açılmış derin bir çukurun üzerine örtülmüş dallarla yaprakları gösterdi. Buralarda bol karaca ile pekkari adlı yaban domuzu sürülerinin yaşadığını işitmiştim. Bu, eskiden beri hemen her yerde insanoğlunun, insan için olsun hayvan için olsun hazırladığı bir tuzak türüydü. Buraya düşen hayvanları, Zenciler, ellerindeki kargıları saplayarak öldürüyorlardı. Birinci tuzak bozulmadığına göre, buraya hiç bir av uğramamıştı. Ne var ki bir kaç yüz adım ilerdeki tuzak boş değildi. Bu pekkari denen kapkara, kısa boylu, azılı bir domuzdu. Bizi görünce homurdanarak çukurun kenarlarını eşelemeğe başladı. Serbestken çok tehlikeli olan bu hayvan, bizi baş ucunda görünce adamakıllı, sürüyü yardıma çağırıyordu. İnsan, bu kalabalık pekkari sürülerinin elinden ancak ağaçlara çıkarak kurtulabiliyordu. Böyle bir tehlikeyi önlemek için olacak, Maloka hemen elindeki kargıyı saplayarak hayvanı öldürdü. Ancak, hayvan ölünceye dek öyle çığlıklar attı ki tüylerim diken diken oldu. Meğer bu hayvanın canı da ne kadar değerliymiş!

Buradan daha ileri gitmedik. Domuzu da birlikte alarak geri döndük. Çevremizi kollayarak giderken Maloka birden durdu. Eliyle gösterdiği yere baktım. Bir ağacın çatalı üzerinde geçeceğimiz yolu gözetleyen alev gözlü bir pars pusudaydı. Bizi beklediği anlaşılıyordu. Biz, altından geçerken herhangi birimizi seçip üstümüze atlayacaktı. Burada ateşli silâhlar kullanılmadığından hayvanın insanlardan pek korkmadığı anlaşılıyordu. Bu yüzden olacak, bizi gördüğü halde pusu yerinden hiç kımıldamamıştı. Bu da benim işime yaradı. Hemen beşliyi omuzlayıp geniş, güzel göğsüne üst üste

iki fişek boşalttım. Hayvan, can acısıyle homurdanarak yüksek dallardan aşağı, hemen önümüze düştü. Göğsünden kanlar boşanıyor, debelenip duruyor, pençeleriyle yerleri kazıyordu. Sonunda can verdi. Bacaklarından sürükleyerek köye götürdük. Köyde sustalıyla hayvanı yüzdüm. Çok güzel bir postu vardı. bunu bol tuzla tuzlayarak gerip güneşe serdim. Bu sırada Maloka da yaban domuzunu yüzerek temizledi. Parsın etini köylülere armağan ettim. Biraz sonra, meydanda yakılan ateş üzerinde kıpkırmızı pars eti nefis bir koku yayarak kızarmağa başladı.

Sıcak ülkeler akşamı da başlıyordu. Gür ormanın bölgeleri uzuyor, alanları, bu koyu karanlığa çalan gölgeler kaplıyordu. Ortada yanan ateş, şimdi daha güzel, daha güven verici, daha güçlü görünüyordu. Bol eti olan kızarmış pars, toprak sini üzerinde ortaya geldi. Biz, parsı afiyetle yerken ormanların tepesinde yaşayan iri kızıl maymunların attığı nağralar, işitiliyordu. Geceyi yine Kakita'nın annesiyle bir odada geçirdik. Kakita'yla ürkekçe de olsa sevişebildık. Ona bütün davranışlarımızın Türkçesini Fransızcasını anlatıyordum, o da yinelliyordu. Kakita, benim öğrettiğim Türkçe sözcükleri öğrendikçe ikimiz de dilsizlere benzemekten kurtulmağa başlıyorduk. Zenciler, benim adımı Cezayirli Araplar gibi Muhammet diye değil, Mehmet Ali olarak çağırıyorlardı.

Kabilenin kımıltısız yaşayışından sıkılmağa başlamıştım. Bütün düşüncem, ormandan çok İnini ırmağında altın ırmağıdaydı. Bu ırmağın her yanında altın olup olmadığını düşünüyordum. Varsa bu altınları, ırmak, acaba uzaklardan, bilmediğimiz dağlardan mı sürükleyip getiriyordu. Şimdilik, bunu anlayabilecek hiç bir ipucu yoktu. Kara kabile halkı da anlaşılan Kızılderili kafa avcılarına yem olmamak için İnini ırmağının çıktığı Siyeralara hiç yaklaşmıyorlardı. İşin tuhafı şu ki bu kara insanlar, altına karşı hiç bir ilgi göstermiyorlar, ırmaktan altın çıkaranlara dudak büzerek bakıyorlardı.

Kabilede böyle düşüncelerle dolup taşarak iki, üç gün kaldım. Oysa benim için altın, serbestlik, özgürlük anavatan demekti. Ancak, ona kavuşursam vatana, yani özgürlüğe ka-

vuşabilecektim. Buralara kaçıp gelişimizin biricik nedeni de zaten bu değil miydi? Elimize bol altın geçirebilirsek, Ahmet'i de yanımıza alıp Türkiye'ye doğru yola çıkabilirdik. Hemen her gün tek başıma kalınca ırmağın kıyısına gidip saatlerce suyun dibini, kumları, kıyıdaki toprakları inceliyor, altın, elmas kırıntıları arıyordum. Evet, bu bölgede elmas bulunduğunu da mahkûmlardan işitmiştim. Avuçladığım kumları sonsuz bir heyecanla gözden geçiriyordum. Avucumdaki kumlar arasında güneş altında ışıl ışıl ışıldayan altın kırıntıları gördükçe heyecanım büsbütün artıyordu. Kumlar arasında altın aramak iğneyle kuyu kazmaktan başka bir şey değildi. Acaba, az zamanda bol altın bulunacak yerler var mıydı? Kafam, şimdi, daha çok bu sorunla uğraşıyordu. Irmakta inceleme yaptığım sözde yalnız zamanlarımda bütün çoluk çocuk başıma üşüşüp ne yaptığıma bakıyordu. Belki, bütün ak insanları sarmış olan altın tutkusunun beni de deliye döndürdüğünü düşünüyor, içlerinden gülüyorlardı. Benim özgürlüğümün serbestliğimin bu kum yığınları arasında yattığını onlara nasıl anlatabilirdim? Buradan daha serbest ülke mi bulunur ki? Tepende hiç bir devlet otoritesi yok. Bütün ormanlar senin evin, vatanın, buldun da bunuyor musun?

Bir gün böyle İnini kıyısında ayaklarımı suya sarkıtmış oturuyor, memleketimin şarkılarını geveliyor, dinleniyordum. Kafam, çok uzaklardaydı. Oraya dönmem bir gün nasip olacak mıydı? Beni oraya ulaştıracak en kısa yolları her zaman olduğu gibi kafamda arayıp duruyordum. Benim böyle saatlerce kendisinden uzakta oturuşum Kakitayı meraklandırmış olacaktı ki bir ara arkamda ayak pıtırtıları işittim. İki el arkadan gözlerimi kapadı. Hemen bunun Kakita olduğunu anladım. Başka kim olabilirdi ki? Burada bana yakın olan iki varlık vardı: Biri Kakita, öbürü de yurt özlemim. Kakita'yı çekerek yanıma oturttum. O da benim gibi ayaklarını ırmağa sarkıtarak sularla oynamağa başladı. Ona öğrettiğim Türkçeyle ağzımı, kulaklarımı, saçlarımı, ellerimi gösterip bunların oldukça doğru olarak adlarını söylüyordu. Gülüşüyorduk. Zencilerin gülüşleri her nedense bizim ak insanların

gülüşüne benzemiyordu. Başlarını arkaya atarak kikirdemeye benzeyen ince bir sesle gülüyorlardı. Kakita da böyle gülüyordu. Bu sırada ırmağın ötelerinden bir su motorunun patpatlarını işittik. Bu olsa olsa bizim Ahmet ağabeyin motoru olacaktı. Bir kaç dakika motor önümüzden geçerek kıyıya yanaştı. Kalkıp yanına gittik. Motorda Hasan Kaptan da vardı:

—«Yahu, nerelerdesin, Mehmet Ali? Sen de vahşi mi olup çıktın?»

Diyerek boynuma sarıldı. Sevgili arkadaşımın yanaklarından öperek:

—«Korkma, Kaptan,» dedim. «Seni de bu kabilenin has adamı yapacağız. Sana da bir kara huri buluruz, olur biter. Elverir ki, sen karar ver. Bu gurbette zaten tek yaşanmayacağını sen de biliyorsun. Eğer bir gün nasip olur da memlekete döner, bunları da yanımızda götürürsek bir araba sopa yeriz, ama sen aldırış etme. Kararını çabuk ver, elini çabuk tut.» Gülüştük. Bu sırada Hasan Kaptan'ın yanımdaki arslan gibi kadına şöyle yan gözle imrenerek baktığını gördüm. Bence ister istemez o da bunlardan bir tane edinmek üzere bir karara varacaktı. Başka çıkar yol yoktu.

Ahmet ağabey, başta hepimiz Reisin kulübesine gittik. Kerevet-kütüklerin üzerine oturmadan önce Ahmet Kara Hasan Kaptan'ı en içten memleketlisi olarak Reise tanıttı. O da Hasan Kaptan'a kendi dilinde hoş geldin, dedi.

Ahmet, bunu tercüme edince o da Türkçe:

—«Hoşbuldık, nasılsın, iyi misin, Reis?» diye sordu.

Sonra, hareretle onun elini sıktı. Ahmet, yanında getirdiği beş tane kesilip temizlenmiş tavuğu Reisin önüne bıraktı. Eline de büyükçe bir yüz aynası tutuşturdu. Reis, şimdiye dek hiç aynaya bakmamış olacaktı ki bunu eline alıp da yüzüne bakınca bayağı korktu. Sonra aynanın içinden kendisine bakan ak saçlı dişlek zenciyi bir süre hayran hayran seyrederek keyifle gülümsedi. Daha sonra, her nedense aynayı elinden attı. Ahmet, aynayı alıp ona vererek bu gördüğünün kendi resmi olduğunu anlattı. Sonra Reisin arkasına geçerek aynada onun yüzüyle kendi yüzünü yanyana gös-

terdi. Böylece Reise aynanın işlevini göstermiş oldu.

İşte o zaman, gerçekten sevindiğini göstermek isteyen Reis, bütün kırık dökük dişlerini meydana çıkaran son kerte keyifli bir gülüşle Ahmet'in her iki omuzuna kuru elleriyle üst üste bir kaç şaplak indirdi. Sonra, Ahmet, Reisin, kendisinden çok daha yaşlı görünen karısını çağırdı, onu kocasının arkasına geçirerek yüzlerini aynada yan yana getirdi. İki eski karı-koca birbirlerini şaşkın şaşkın seyrettiler. Her ikisi de aynanın arkasında tıpkı kedilerin yaptığı gibi bir başka yaratık aramağa kalktı. Kulübeye doluşan bir yığın kabileli, aynayı bir kez olsun yüzüne tutuyor, gülerek, sevinerek bir başkasına veriyordu.

Bu tören de olup bittikten sonra, Ahmet'le karşılıklı bir kaç lâf etmeğe vakit bulduk. Ahmet ağabey, salt bizi almak üzere gelmiş, dolayısıyle da kaynanasıyle Reise de biraz armağan getirmişti. Gitme zamanı geldiğinde bütün kabile motorun başına üşüştü. Aralarında yeni yetişmekte olan güzel, gürbüz genç kızlar da göze çarpıyordu. Hepsinin de gözleri benimle Hasan Kaptan'ın üzerindeydi.

—«Hasan Kaptan,» dedim. «Beğen şu güzel kızlardan bir tane, bakalım.»

—«Bana bir hafta müsaade edin de sonra düşüncemi diyeyim size.»

—«Ama, şu bir hafta içinde benim hatuna yan baktığını görürsem gözlerini çıkarırım, alimallah» diyerek güldüm.

Hasan Kaptan, bütün altın dişlerini göstererek güldü. Bununla böyle bir şeyi hiç bir vakit aklının kıyıcığından geçirmeyeceğini anlatmak istedi, başını salladı. Ahmet, çabuk dönmek zorundaydı. Dükkâna karısı bakıyordu. Onu orada yalnız bırakmak istemiyordu. Hep birlikte motora doluştuk, ıssız güzel yeşillikler arasından geçerek Piye'ye döndük. Burası, bizim için ikinci küçük bir vatan olmuştu. Kanımızla kızarttığımız Türk Bayrağı, Ahmet'in evinin üzerinde şan veriyordu. Hiç kimse onu oradan indirmek gücünde değildi. Oraya vardığımızda kara, sarı, ak halktan birçoğu başımıza üşüştü. Kakita'nın ablası, bizi candan karşıladı, bağrına bastı. Michel'le Gaston, koşarak geldiler:

—«Kurnaz tilki!. Bizi hiç düşünmeden hep kendine yontuyorsun. Felicitations. (Tebrikler)» dediler.

—«Savulun burdan ulan, Paris serserileri,» diye güldüm. «Gözünüzü açın, siz de evlenin. Burada boşanma davası filan yok, ne zaman buradan voltanı alırsan boşanmış sayılırsın, olur biter.»

Ahmet'in Piye'ye yerleştirdiği zenciler benim boynumdaki kertenkeleli gerdanlığı görünce çok sevindiler. Bana daha başka bir yakınlık göstermeğe başladılar. Şundan ki artık, ben onların da akrabası sayılıyordum.

Akşamleyin, Ahmet'in dükkânının önündeki ağaca asılan lüks lambasının altında renkli rafyalardan örülmüş ince hasırların üstüne bağdaş kurarak şölene başladık. Şişte kızartılmış yağlı tavuklar, Brezilya'dan gelmiş güzel, süslü tabaklarda tütüyordu. Ev sahibi bardaklarımız boşaldıkça ortadaki rom şişelerinden dolduruyor, yiyor, içiyor, konuşuyorduk. Benim kafam, hep vatan denen, uzak cennetle uğraştığından hep oraya bir ayak önce dönmenin yollarını düşünüyordum. Konuyu bir kez daha ortaya attım:

—«Ahmet ağabey, ben kesin olarak gitmeğe kararlıyım. Mutlaka vatana, güzel Türkiye'mize dönmeliyim. Piye'ye gelirken kafamda hep bu düşünce vardı. Sözde seni de aramıza alıp görgülerinden yararlanarak hep birlikte kaçacaktık. Biliyorsun, Gülcemal vapuru Türkiye ile Amerika arasında sefer yapıyor. Onun kaptanı da bizim Hasan Kaptan'ın içten arkadaşı. Bir kez kuzey Amerika'ya, New York'a kapağı atabilseydik ordan Gülcemal'e biner vatanın yolunu tutardık. Sen, bu işlere ne diyorsun? Vatana dönmek niyetinde değil misin? Bizimle birlikte gelmeyecek misin? Bize düşüncelerini söylersen çok seviniriz.»

Ahmet, bu sözlerimi dalgın dalgın dinledi. Bana hemen de karşılık vermedi. Bardaklarımıza rom koydu. Sağlığa içilmesini söyledikten sonra ağır ağır konuşarak şunları söyledi:

—«İyi, güzel, hoş söylüyorsunuz, ama, bu işlerin hayalden çıkıp da gerçekleşme yoluna girince ne zor, çetin bir sorun olduğunu görürüz. Gerçekten de çok zor işler bunlar. Buradan New York'a gitmek bu günkü koşullar altında buradan

aya gitmek gibi zor bir iştir.»

—«Senin motorun var, bununla kıyı kıyı New York'a gidemez miyiz?»

—«Gidemeyiz. Şundan ki benim motor, ancak bu küçük, dalgasız ırmaklarda iş görebilir. Okyanusa çıkar çıkmaz dev gibi dalgalar arasında hemen alabora olur, batar gider, bir de canımızdan oluruz. Sonra, motorun parçalanmadığını farzetsek bile oralara varıncaya dek başımıza altından kalkamayacağımız bin türlü belâ gelir. Şu zavallı varlığımız, bin kez tehlikeye girer. Salt cesaretle bu işler yürümez, canım kardeşlerim. Ben burada keyfimden mi saplanıp kaldım? Temelli bir kurtuluş yolu bulamadığım içindir ki burada saplanıp kaldım. Zamanla çoluk çocuğa karışıp yurda dönmeyi ancak bir düş olarak görmeğe başladım. Kolay değil. Siz, buraya gelmeden önce acaba ölmeden bir Türk görebilecek miyim diye düşünüyor. üzülüyordum. Sonunda Allah onu da bana gösterdi. İki Türk kardeşimi gördüğüm zaman, sanki dünyalar benim oldu. İşte, gördüğünüz dükkân benim değil, sizin. Oturun oturduğunuz yerde. Ölürsek burada ölelim. Şundan ki buradan ötelere attığımız her adım, bizi adı bilinmez ölümlere bir adım daha yaklaştırır. Oralarda mezarımız bile olmaz. Olsa bile ayrı ayrı olur. Burda hiç olmazsa üç Türk kardeş, yanyana yatarız. Hasan Kaptan'ı da yakında senin gibi baş göz eder dünya evine sokarız, böylece buraya daha çok ısınır. Gerçi burada insan pek çok hastalıklarla, tehlikelerle karşı karşıya bulunuyorsa da görüyorsunuz, biz de yavaş yavaş bunları önlemeğe çalışıyoruz. Buraların en korkunç eşkiyası olan sivrisineği, elimize yüzümüze sürdüğümüz yağlı ilâçla, kininle yeniyoruz. Irmağa girip altın çıkarmayı göze almadıkça da sulardan gelen o korkunç yaralar size hiç bir vakit bulaşmaz. Ne var ki altın hırsı şu Çinliler, Fransızlar gibi gözünüzü döndürmüşse ister istemez o korkunç suya girip yara bere içinde kalmaktan kaçınamazsınız. Ona bir diyeceğim yoktur. Uzun yıllar, senin gibi buradan bir çok sıla özlemine, yurt özlemine tutulmuş kişinin kaçıp uygar ülkelerden geçerek Fransa'ya, Afrika'ya, Arabistan'a gitmek isteyenleri gördüm. Hepsinin de kemikleri

yabancı topraklarda kaldı. Zamanla öğrendim hepsini. Bu yüzden, ben siz kardeşlerimi böyle sonucu belirsiz serüvenlere bırakmaya hiç bir vakit razı olamam. Örneğin, burdan dosdoğru Brezilya'ya girseniz mutlaka felâketlerle karşılaşırsınız. İlk anda Brezilya jandarmasının, polisinin eline düşersiniz. Dil bilmediğinizden doğruca mahpushaneyi boylarsınız. Orada bir kürek mahkûmu olduğunuz anlaşılıncaya dek dünyanın işkencesini çekersiniz. Bir kez bu da anlaşılınca çok kötü koşullar altında sizi Fransız Guyan'ına geri gönderirler.

Burada sizi korkunç yeraltı tecrit hücrelerine korlar. Bu, ölümden beterdir. Ortaçağ zindanları biçimindedir bunlar. Ben, şeytan adası denen yerdeki bu yeraltı hücrelerinde yattım. Oralardan sağ çıkmak zor bir iştir. Hepsini yakından biliyorum. Bunları Saint Laurent'da siz de dinlemişsinizdir, ama, bir kez de benim ağzımdan dinlemeniz yararlıdır.

Ahmet'in bu uzun, içten konuşmasına şöyle karşılık verdim::

— «Brezilya denen ülke, bildiğimize göre çok geniş, uçsuz bucaksız, ülke imiş. Ancak issizlikler ortasında bir kaç büyük kent kurulmuş. Bu kentlerin dışında kanun manun hak getire. Ben, gündüzleri saklanıp geceleri yol alarak bu ülkenin sınırlarından öteye geçemem mi? Yani, Hasan Kaptan'la birlikte demek istiyorum.»

—«Arkadaşlar, bu ülkeler, aşmak istediğiniz bu korkunç topraklar, bizim masum Türkiye'inizin topraklariyle kıyaslanamaz. Buraların her karışı, insanın canına kastetmeğe hazır adı bilinmez bir tehlike saklar. Vahşi hayvanlar, vahşi insanlar, vahşi jandarmalar, vahşi polisler, vahşi gardiyanlar hep sizin bir damlacık canınızı alınağa susamıştır. Bunların birinden kurtulsanız ötekinin tuzağına düşersiniz. İşte, bundan dolayıdır ki ben, sizin bu sapa yollardan kaçma isteğinize karşıyım. Ateşe düşmüş birer damla su gibi buğulaşıp gidersiniz. Yine öneriyorum:

Burada hep birlikte yaşayıp yeni bir Türkiye parçası kuralım. Türk bayrağının altında hiç olmazsa canlı olarak yaşayalım. Sayın ki, vatanımızda bir kampta dinleniyorsunuz.

Yiyeceğiniz, içeceğiniz, karı olarak seveceğiniz, sevişeceğiniz her şey var.»

Bu sırada Hasan Kaptan'ın su dökmeğe gitmesinden yararlanarak Ahmet'e:

—«Ahmet ağabey,» dedim, «Hasan Kaptan gelince kaynanamıza söyle, gitsin Hasan Kaptan'ın yanına otursun.»

Ahmet, kaynanamızın kulağına bir şeyler fısıldadı. O da hemen yerine oturmakta olan Hasan Kaptan'ın yanına oturdu. Hasan Kaptan'a da bir iyi yaslandı. Bunun üzerine Hasan Kaptan, işin tuhaflığını çakıp merakla bir yandan kadını bir yandan da çevresini gözden geçirirken ben:

—«Kutlu olsun, Hasan Kaptan, bize hiç haber vermedin. Bu, ne iş böyle? Haydi hayırlısı,» dedim.

—«Ne o, uşağım, benimle zevkleniyor musun?» diye buruk bir gülüşle güldü.

—«Ne alayı, kaptan, hepimiz bir şeyler bulduk. Senin de bize imrenerek gizlice işi pişirdiğini sandık sevindik. Buna alay mı diyorsun?»

Hasan Kaptan'ın gerçekten üzüldüğünü gören Ahmet, onun gönlünü almak üzere şöyle konuştu:

—«Evliler, bekârların halinden anlamaz, Hasan Kaptan. Ben, bacanağımı evlendirdiğim gibi seni de başgöz etmeyi düşünüyorum. Bir kaç gün içinde eğer bizim kara güzellerle bağdaşabilirsen sana da bunlardan birini yapabilirim. Beni sağdıcın olarak bil. Haydi, şimdi bırak küsmeyi de gel, yanıma bağdaş kur, bir Trabzon türküsü söyle de kulaklarımızın pası açılsın.»

Hasan Kaptan, gün görmüş adamdı. Çokça naz etmeyerek gitti. Ahmet'in yanaklarından öptü. Yanına oturdu. Ahmet, beni gösterip eliyle kendi yanağına dokunarak benimle de öpüşüp barışmasını anlattı, barıştık. Birer tek daha yuvarladık. Hasan Kaptan, en çok sevdiği türküyü söylemeğe başladı:

Trabzon'un dört tarafı meteris
Meteristen yağlı da kurşun atarız.
Biz, üç kardeş bir orduya yeteriz.

Kaptan, bu türküyü söylerken bir koluyla da Ahmet'i

bir koluyla da beni sararak türküdeki üç kardeşin biz olduğumuzu anlatmak istiyordu.

Sofradaki karılarımızla yakınları, böyle vatan, Türklük coşkunluğu içinde çalkanıp duran bizleri büyük bir ilgiyle seyrediyor, neşeli halimize dostça gülüyorlardı. Biraz sonra, Hasan Kaptan:

—«Benim uykum var,» diyerek kalkıp kulübesine gitmek istedi.

—«Otur biraz daha, yahu, bir iki satır daha konuşalım.»

—«Yok yatacağım. Hepinize Allah rahatlık versin.»

O gittikten sonra Ahmet bana sordu:

—«Hasan Kaptan'ın tutsaklığı neden, sormak ayıp olmazsa?»

—«Anlatayım: Sen, herhalde İstanbul'un semtlerini pek iyi bilmezsin. Sen, paşazade olduğundan sizin yaşadığınız yerler aristokrat semtlerdi. Halkın yaşadığı semtlerden birinde, yani Unkapanı'nda otururdu Hasan Kaptan. Bir gece amcasının oğluyle gece yarısından sonra, eve dönerlerken bakmışlar ki mahallede bir sarhoş nara atıyor, herkese meydan okuyarak sövüp sayıyor, bağırıp çağırıyor. Var mı ona yan bakan? Hemen evinin kapısı önünde geçen bu rezalet, Hasan Kaptan'ı çok sinirlendiriyor. Yanına varıp, yakasına yapışarak:

—«Ulan utanmıyor musun geceyarısı mahallede böyle rezalet çıkarmağa?» diyerek adamı silkeliyor. Yakasına yapışılıp silkelenmesine içerleyen sarhoş, açılıp Hasan Kaptan'a okkalı bir tokat aşkediyor. Bunun üzerine tabancasına asılan kaptan, papucun pahalı olduğunu anlayan sarhoşun tabanları kaldırıp kaçmağa başladığını görünce, tabanca elde düşüyor herifin arkasına. Bir kaç el de ateş ediyor. Tutturamıyor, kafası da iyice kızıp laz damarı tuttuğundan durmadan kovalıyor. Unkapanı köprüsünün yöresinde kahveler vardır. Sarhoş, can korkusuyle bunlardan birine dalıvermiş. Sabahçı kahveleridir bunlar. Sarhoş, içerde girecek delik ararken Hasan Kaptan da yetişmiş, kahvenin içine ateş etmeğe başlamış. Bu sırada içerisi de müşteriyle tıklım tıklım. Bizimkinin attığı kurşunlardan biri, müşterilerden birine de-

ğiyor. Adamcağız cansız yere yıkılınca bizim Hasan Kaptan, kaçmağa başlıyor. Bu sırada Fransız irtibat devriyesi de silâh seslerine çıkageliyor. Yakalanacağını anlayan Kaptan, kurtuluş için bir tek şansı olduğunu anlayarak Fransız polislerine de ateş etmeğe başlıyor. Fransızlardan biri vurulup ölüyor. Mermileri tükenen Hasan Kaptan da, sıkıştırılıp yakalanıyor.»

Ben, bunları anlatıp bitirince Ahmet, bu kez bana:

—«Sen de anlat başından geçenleri, daha iyi kaynaşalım,» dedi.

—«Senin ve benim vatanımız öyle tehlikeye düşmüştü ki işgal orduları memleketimizi yırtıcı kartallar gibi kaplamışlardı. Bu yüzden bizde ne huzur vardı ne rahat. Bu düşmanları nasıl çıkaracağız, nasıl atacağız memleketten? Sade biz değil, başta Mustafa Kemal olarak her Türk, yediden yetmişe böyle düşünüyor. Mücahitler yer yer cephe tutmuşlar düşmanın karşısında. Bir yandan Mustafa Kemal kongreden kongreye koşuyor. Ne Mustafa Kemal'in elinde bir tek silâh var ne de kimsenin. Ancak, doğuda Kâzım Karabekir, Ankara'da Ali Fuat Paşa, birer kolordunun başında birer umut kaynağı. Silâh yok, cephane yok. Olsa da altın pahasına. Biz de bir çok pekgözlü adam, kendimizi bu görevle görevlendirdik. Anadolu'da özgürlük bayrağını açmış yiğitlere İstanbul'un sayısız silâh, cephane depolarından silâh, cephane aşırıp göndermeğe karar verdik. Benimle bana yardımcı olan arkadaşlar, daha çok Fransız silâh depolarını soymağa başladık. Bu uğurda yıllarca çalıştık. Bir gece omuzumda altı Fransız filintasiyle randevu yerine giderken kalabalık bir Fransız devriyesiyle karşılaştım. Başka türlü kurtuluş yolu olmadığından Fransızlara uzun namlulu tabancamla ateş etmeğe başladım. Onlar da bu ateşe karşılık verdiler. İçlerinden bir ikisi vurulup düşünce hemen ötekiler yere yattılar. Hem kolumdan, hem bacağımdan vuruldum. Yaralı olarak tutsak düştüm. Fransızlar hastanede uzun boylu tedavi ettikten sonra beni mahkemeye verip ölüme mahkûm ettiler. Sonra, söylendiğine göre Fransız Cumhurbaşkanınca affedildim. Yüz bir yılın altına sokularak küreğe kondum. Fransa

hapishanelerinde bir yıl yattıktan sonra, binlerce kürek mahkûmuyle birlikte Guyan'a gönderildim. Saint Laurent'da ününü işittim. Senin buradaki varlığın, bana serbestlik, özgürlük düşleri gördürdü. Senden aldığımız güçle kaçıp buraya, Piye'ye, senin yanına geldik.»

Ahmet, iyice sarhoş olduğu halde bu sözlerimi sonsuz bir dikkatle sempatiyle içer gibi dinledi. Onun babası da vaktiyle Sultan İkinci Abdülhamit'in zalim yönetiminden kaçıp özgürlük düşleri göre göre bir yabancı ülkede, Fransa'da yaşamış, orada can vermiş, kemiklerini bu Müslüman olmayan ülkede bırakmıştı. Bir ülkenin bağımsızlığı çok büyük anlam taşıyordu. Abdülhamit döneminde gerçi vatan düşman istilâsında değilse de serbestlik yoktu, özgürlük yoktu. Bu da bir o kerte kötüydü. İşte Ahmet, o özgürlüksüz, zavallı ülkenin zavallı bir çocuğu olarak memleketinden kaçıp bu vahşi ülkelere düşmüştü. Evet, yurt uğruna, onun bağımsızlığı uğruna savaşmak, can vermek en kutsal bir davaydı. Bu yüzden beni sonsuz bir sevgiyle dinledikten sonra, kucakladı:

—«Kavgan kutlu olsun, arkadaşım,» dedi.

Ahmet'in benim davamı anlaması, beni de çok sevindirmiş duygulandırmıştı. Bu soylu duygularımız onuruna kadehlerimizi bir kez daha kaldırdık:

—«Türkiye'nin, onun büyük adamı Mustafa Kemal'in şerefine.»

—«Mustafa Kemal'in şerefine, ölümsüz Türkiye'nin şerefine.»

Vakit epeyce geç olmuştu. Kakita'nın uykusu gelmiş, ayağa kalkmış, beni bekliyordu. Sağ elimi sağ yanağımın üstüne koyup başımı biraz sağa doğru eğerek «Yatalım mı?» anlamına gelen davranışı yaptığımda o da anladığını anlatmak üzere iki elini üstüste koyup başını bunların üzerine eğdi. Her halde iki elini üstüste koyması, birlikte yatmamızı anlatıyordu. Kalktım, kolumu Kakita'nın beline sararak onu Ahmet'in daha önce bizi konuk ettiği üst kattaki odaya çıkardım. Ahmet, balayımız bitinceye dek bu odayı Kakita'yla bana vermişti.

Odamızda ilk gece gerdeğe giriyormuşçasına sarılıp yattık. Saatleri unutmuştuk, uyuyup uyanıp birbirimize sarılıyor, sevişiyorduk. Guyan'ın balta girmemiş korkunç ormanları çevremizde varlığını duyurarak soluyordu.

Ortalık ışımağa başladığında evin arkasında gürültüler işittim. Kakita, bütün gecenin yorgunluğuyle ölü gibi yatıyordu. Ben içkili olduğumdan coşmuş, bütün gece kadıncağızı tedirgin etmiştim. Evin arkasındaki gürültünün ne olduğunu anlamak üzere yerimden fırlarken tabancam de elimdeydi. Pencereye koştum. Gördüklerim, beni güldürdü. Küçük boy, kedi büyüklüğünde on on beş maymun, içini yeyip attığımız Hindistancevizi kabuklarını karıştırıyor, içlerinde buldukları ufacık kırıntıları inci gibi dişleriyle sıyırıp almağa çalışırken durmadan gevezelik ediyorlardı. Ancak, buldukları içli kabukları orada yemeyip uzağa götürüyor, sömürdükten sonra dönüp yenilerini arıyorlardı. Odamızda iki yarım hindistancevizi vardı. Bunları pencerenin pervazına koyarak geri çekildim. Bakalım, ne yapacaklar? dedim. Bunları görmeleri gecikmedi. İçlerinden biri hemen pencereye tırmandı. Odanın içini gözden geçirdi. Sonra, yarım cevizlerden birini kaptığı gibi atlayıp kaçmağa başladı. Öbür yarım cevizi de bir başka maymun kapıp götürdü. Bu iki yarım cevizin içinde çok öz bulunduğunu gören öbür maymunlar da bunlardan yararlanmak isteyince kıyamet koptu. Cevizleri durmadan birbirlerinin elinden kaparak kaçıyor, yetişenler ondan kapıyor, bir şamata, gürültüdür gidiyordu. Onların bu afacanlıklarını sevgiyle seyrediyordum. Cevizlerden birini kapmış olan bir maymun, bir ağaca tırmandı. Ötekiler şimşek hızıyle arkasından ağaca tırmandılar. Maymun, cevizi köpek gibi ağzında kaçırıyordu. Daldan dala atlarken cevizi ağzından düşürdü. Ceviz, aşağıdan onlara bakan küçük bir maymun yavrusunun kafasına düştü. Yavrucağız, sersemledi, birkaç kez yuvarlandı, debelendi, sonra, yine doğruldu. Elini götürerek her halde şişmiş olan kafasını yoklamağa koyuldu. Baktım ki maymunların kavgası bitmeyecek, tabancamı havaya boşalttım. Silâh sesine yataklarından fırlayan ev halkı, silâhı maymunları ürkütmek üzere attığımı anlayınca ferahladı. He-

men hepsi, tehlikeli bir durum olduğunu sanmış korkmuştu. Hele Hasan Kaptan, bir olay olduğunu sanarak av tüfeğini kaptığı gibi yukarı koşmuştu:

—«Ne oldu, ya, kim attı bu silâhı?»

—«Ben attım, ne olacak? Bir sürü maymun, neredeyse evimizi işgal edecekti. Ne sandındı sen? Yoksa Saint Laurent'dan Fransız jandarmaları mı geldi sandındı? Hiç korkma, Fransız hükümetinin kolu buraya uzanamaz. Evin üzerinde dalgalanan şu Türk Bayrağı varken hiç kimse bize bir şey yapamaz,» diyerek güldüm.

—«Yahu, ben sahiden Fransız jandarmaları bizi tutmağa geldi sandımdı. Allah, iyiliğini versin. Ne afacan çocuksun sen.»

Biraz geç olmakla birlikte Kakita'yla evlenmemiz onuruna Piyelilere bir şölen vermem gerekiyordu. Bunu çok geciktirmiştik. Konukluğumuz da bitmişti. Bundan sonra artık Ahmet'e de borçlanıyorduk.

Biz de yakında İnini ırmağından altın çıkarmağa başlayarak hem borcumuzu ödeyecek, hem de palazlanmağa çalışacaktık. Şölen için bolca et gerekliydi. O da buralarda yoktu. Çevremizdeki ormanda av hayvanı olarak maymun, pekkari domuzu, karaca, pars gibi bir kaç tür varsa da bunların arasında biz ancak karacayı yiyebilirdik.

Hiç olmazsa bir karaca vurup getirmeliydim. Ateşli silâhı olmayan hiç kimse karaca eti yiyemezse de zenciler, bu hayvanı tuzakla yakalayabiliyorlardı. Ancak, kurulan bir tuzağa bir karacanın ne zaman düşeceği de pek belli olmazdı. bizim şölenimizse iki üç gün içinde verilmiş olmalıydı. Ahmet'in kurşun atan güzel av tüfeğini omuzuma vurdum. Benim beşli av tüfeğini de Hasan Kaptan aldı. Belki, bu av partisi biraz uzunca sürer, bize sürprizler çıkarır diye yanımıza burda oturan bizim kabileden bir kaç zenciyle biraz çokça yiyecek aldık. Bir sabah karanlığında Piye'den ayrılarak ormanlara daldık. Yolumuzu güneye çevirdik. Bizim Mano kabilesinin bulunduğu bölgeye doğru ilerlemeğe başla-

dık. Anladığıma göre o bölgede av hayvanları daha bol, hayvan yaşayışı daha zengindi. Zenciler, orada bol bol karaca, domuz avlayabiliyorlardı. Saatlerce yürüdükse de bir tek canlıya rastlayamadık. Maymun sürülerini av hayvanından saymıyordum. Bence, onlar yarı insandı; ancak açlıktan ölmek tehlikesi baş gösterince öldürülüp yenilebilirlerdi. Birdenbire bastıran akşam karanlığı, ormanı ışık sızdırmaz bir katran duvarı gibi karşımıza dikince rastladığımız ilk su başında ateş yakarak mola verdik. Azığımızı yiyerek uzandık. Yaş dallarla yaktığımız ateş, sivrisinekleri uzaklaştıra dursun biz de uyumağa hazırlandık. Herhangi bir yırtıcı hayvanla vahşi insanın saldırısına uğramamak için Hasan Kaptan'la nöbetleşe uyumağa karar verdik. Olaysız bir gece geçirdik. Sabahleyin ortalık ışırken bir erkek domuzun homurtusunu işittik. Dikkatle o yana doğru ilerledik. Bir pekkarinin bir çukura düşmüş olduğunu gördük. Hayvan, zencilerin eştiği tuzağa düşmüştü; küçük, kırmızı gözleriyle bize bakarak homurdandı. Çukurdan dışarı fırlamak istediyse de başaramadı bize meydan okurcasına homurdanarak çukurda fır fır dönmeğe başladı. Bu sırada yerde bir karaca izi ayırt etmiş olan zenci arkadaşlardan biri, bunu arkadaşlarına gösteriyordu. Bunun bir karaca izi olduğunu anlayarak hemen öne düştüm. İzi sürerek ilerledik. Arkadaşlarım, her an önlerinden bir karaca fırlayacakmış gibi sinerek, gözlerini dört açarak sessizce arkamdan geliyorlardı. Bir saat süren bu izlemeden sonra izini sürdüğümüz karacayı İnini ırmağının kıyısındaki alçak ağaç fidanlarını yerken gördük. Sinerek yaklaştım. Son kerte duyucu kulaklara sahip olan bu güzel hayvan, hemen başını kaldırdı, kulaklarını dikerek çevreyi kuşkuyla kollamağa başladı. Bu sırada onun yanıbaşında bir karaca daha belirince bu erkek karaca ötekisiyle ilgilenerek tehlike sezgisini kulak arkasına attı. Öbür karaca dişiydi. Bir kaç adım daha sinerek ilerledim, sonra erkeğin kafasına tüfeğin iki gözünü birden boşalttım. Benimle birlikte Hasan Kaptan da ateş etmişti. Hep birlikte oraya koştuk. Benim ateş ettiğim erkek karaca, yerde cansız yatıyordu. Dişi yitiklere karışmıştı. Zenciler, hemen hayvanın dört ayağını bü-

züp birbirine bağladıktan sonra bir sırığa geçirip omuzlarına vurdular. Piye'ye dönmeğe karar verdik. Hayvan semizdi. Bir çok kişiyi doyurabilirdi. Piye'den çok uzaklaştığımız anlaşılıyordu. Altın ırmağının şarıltısına kulak vererek aşağı doğru yürümeğe başladık. Irmağın kıyısındaki ağaçlar çok yüksek olmadığından oradan gökyüzünün aydınlığını, maviliği, güneşi görebiliyorduk. Yoksa insan, kendini bir akşam alacakaranlığında bitmez tükenmez bir yolculuğa çıkmış sanabilirdi.

Hele, gerçek akşam karanlığı basıp da karanlıklar adım adım üstümüze doğru ilerleyince kendimizi bayağı bir kara düş dünyasında sanıyorduk. Büsbütün ırmağın kıyısından gitmek, son kerte güçtü. Daha önce de dediğim gibi burada bitkiler, bodurlaşıp sarmaş dolaş oluyor, yol vermiyordu. Bu yüzden ilerleyebilmek için yine ormanın alacakaranlığına sığınıyorduk. Irmağı gözümüzden yada kulağımızdan uzak tutmayarak hep kuzeye doğru ilerliyorduk. Kılavuzumuz omuzlarında karacayı taşıyan zencilerdi. Yön belirlemekte çok ustaydılar. Irmağın hemen iki yüz metre açığından ilerliyorduk. Burası, kara mermer direklerle süslü uçsuz bucaksız bir tapınağı andırıyordu. Güneşsizlikten bu iki üç metre çapındaki ağaçların dibinde başka hiç bir bitki yetişmiyor, bu yüzden, ayaklarımızın altında humuslu, dümdüz, çalısız, çırpısız bir toprak yatıyordu. Doruklarında dallariyle yapraklarından güneş sızdırmaz bir ölümsüz dam kurmuş olan bu bencil ağaç kalabalığı kendisinden başka bütün bitki türlerini yoketmiş ya da sürgün etmişti.

Ben, bu sonsuz gibi görünen ormanın içinde pek çok uzaklara, vatanıma ulaşmış olan hülyalarımla tatlı tatlı ilerlerken birdenbire kara arkadaşlar, çığlığı bastılar:

—«Mala kaka, mala kaka!»

Bodur bir ağacın dibini gösteriyorlardı. Hepsinin de gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Gözlerinin akları korkuyu bütün anlamıyle göstererek ağarıyordu. Hemen Hasan Kaptan'la elimiz tetikte o yana doğru yürüdük:

—«Nedir o ne oluyor?»

İnsan kemikleri gördük orada. Bu kemiklerin sahibi, yakılan bir ateşte kızartılarak yenmiş olacaktı. Kafa, kızartıl-

mışsa da yenmemişti. Başının kıvırcık saçlariyle yüzünün kara derisi, kafa sahibinin bir zenci olduğunu gösteriyordu Pişmiş koyun kellesinde olduğu gibi bütün dişler meydandaydı. Bu inci gibi sapsağlam dişler, ölünün genç bir adam olduğunu gösteriyordu. Bu korkunç şölenin geçtiği yerden kötü bir leş kokusu geliyordu. Biraz dikkat edince bu leş kokusunun kafadan değil, biraz ötedeki bir ağacın altına atılmış olan mideyle bağırsaklardan, ellerden, ayaklardan geldiği anlaşılıyordu. Hasan Kaptan:

—«Ula,» dedi. «Bu zavallıyı mutlaka bizim kürek mahkûmları yemiştir.»

Tiksintiyle yere tükürdü. Belki de az zaman önce ormanda öldürüp Fransızlarla birlikte yediği zavallı Castelli'yi anmıştı.

—«Hasan Kaptan, dedim, biz buralarda sürtüp durdukça öyle sanıyorum ki bir gün şu zavallı Zenci delikanlısı gibi bizi de kızartıp yiyecekler. Bu kıtlık ülkesinde anlaşılan bulunması en kolay, en ucuz et de insan eti. Eğer burada günün birinde kürek mahkûmlarının kursaklarına inersek hiç şaşmam. Ondan sonra ruhlarımız da iri, garip kuşlar gibi bu yüksek ağaçların tepelerinde tüneyip yurt özlemiyle tatlı tatlı ötsün dursun.»

Irmağa iyice yaklaştığımız bir yerde güneşin aydınlattığı kel bir alanda bir çok iri su kaplumbağasının güneşlendiğini gördük. Bizi görür görmez suya doğru kaçışmağa başladılar. Tabancamı çekerek ateş ettim. Çok iri bir kaplumbağa tekerlendi kaldı. Zenciler, bir dal kesip arkasından sokarak ağzından çıkardılar. Onu da omuzlarına vurdular.

İkindi üstü Piye'ye döndüğümüzde herkes bizi merakla bekliyordu. Karacayla, kocaman anaç kaplumbağaya bakan Ahmet:

—«Nerede kaldınız be birader? Bayağı meraka düştük. Bu ormanların tekin olmadığını bilmiyor musunuz? Her gidişte mutlaka bir kişi yutar. Hangi ağzıyle yutar, nasıl yutar, hiç belli olmaz. Neyse haydi, büyük geçmiş olsun. Burada fazla yürekliliğin yararından çok zararı vardır. Bu da kulağınıza küpe olsun.»

— «Al şu kaplumbağayı, sana armağan ediyoruz. Senin için vurduk. Güzel bir çorba yaptırırsan içer, yapanlara da hayır dua ederiz. Şu karacayla da ben sizlere bir şölen vereceğim. Bu benim borcumdu,» dedim.

Karacayı şişirip bir dala astım. Derisini yüzüp ateş üzerinde çevirmek üzere hazırladım. Yardımcılarımız, başlarında Kakita çoktan ateşi yakmış, karacayı bekliyorlardı. Karşılıklı iki çatala geçirilmiş olan karacanın içinden geçen sırığı, kadınlar çevirmeğe başladılar. Ortalığa ağız sulandıran bir kızarmış et kokusu yayıldı. Kadınlar, bu işlerle uğraşadursun ben Hasan Kaptanı yanıma alarak Fransız kürek mahkûmlarının kulübelerine uğradım. İlk kulübede kaçak arkadaşlarımız Michel'le Gaston'u gördük ikisi birden, bizi heyecanla karşıladı:

—«Ooo buyurun! Bizi buraya getirip yüzüstü bıraktınız. Bir Türk yurttaşınızı, bir de bir Zenci kadın buldunuz diye gözünüz dünyayı görmez oldu,» diye daha çok bana sitem üstüne sitem ettiler.

— «Merak etme, Michel, benim kabilemde yığınla güzel kız var. Hem de senin Fransız kızları gibi çıt kırıldım değil. Kırk yıl yıkanmasa kiri belli olmaz. Kirlendikçe, yağlandıkça, tersine, rengi daha çok parlar, güzelleşir. Sizi de bunlardan birisiyle evlendireceğim. Nasıl olsa buraya yerleştik. Uygar ülkelere buradan kolayca gidileceğini sanmıyorum,» dedim gülerek.

Michel, bu sözlerime kahkahalarla güldükten sonra, cebindeki kundura boyası kutusundan bir tutam tütün alıp ağzına attı, hırsla çiğnemeğe başladı. Tabakayı, çiğneme tütünü almam için bana da uzattıysa da tütün çiğnemeğe alışık olmadığımdan almadım. Onlara benim Brezilya sigaralarından sundum. Michel, ağzındaki tütünü tükürdü. İkisi de verdiğim sigaraları keyifle tüttürdü.

—«Nasıl, ırmaktan altın çıkarmağa başladınız mı?»

—«Başladık, ama bizden öncekiler, burasını adamakıllı taramışlar, zorla biraz bir şeyler bulabiliyoruz.»

—«Merak etmeyin, kimseye de söylemeyin. Ben, yakında, işlerimi bitireyim, bu altının kaynağını aramağa çıkacağım.

Bulursam size de bundan pay çıkaracağım.»

Ben, bunları söylerken bütün buraların gizli altınlarını bulacağıma, hepsine sahip olacağıma iyice inanıyordum. Onlardan ayrılarak biraz ötedeki bir başka kulübeye uğradık. Buradaki kurek mahkûmlarını tanımıyorsak da onlar, Hasan Kaptan'la beni çok iyi tanıyorlardı. Biz, artık, salımıza Türk Bayrağı çekerek, silâh atarak Piye'ye girdiğimizden dolayı ünlü iki kafadardık. Sonra, daha önemlisi, silâhlı da olduğumuzdan herkes bizi tanıyor, sayıyordu. Ekonomik durumları iyi, becerikli kişilerdik onların gözünde. Kara arkadaşlarımızın omuzlarındaki karaca ile kocaman su kaplumbağası, becerikli kişiler olduğumuzun kanıtıydı.

—«Bonjour, mes freres.»

—«Bonjour!»

Üç Fransız mahkûmu, istemeyerek ayağa kalktı.

—«Comment vous portes vous? Mes frès, bu akşam, benim şölenim var. Yenilip içilip eğlenilecek, felekten bir gece çalınacak. Bu benim evlenmem şerefine olacak. Hepinizi Ahmet'in dükkânının önündeki eğlence yerine bekliyorum. Şimdi öbür Fransız arkadaşlarımızı da çağırmam için bana müsaade edin.»

Cezayirli, Suriyeli bir kaç Arapla bir kaç Fransızı daha yemeğe çağırdık. Kakita'nın kabilesinden olan buradaki Zencilerin de yemeğe çağırılmasını söyledim. Kabilenin gerekli kişilerini de üç gün önce bir kanoyla adam salarak çağırtmıştım. Bunların arasında kabile Reisiyle Kapula'yla Kakita'nın yakın hısım akrabası da vardı. Kabile akrabalarının gelmekte olduklarını daha uzaktan duyduğumuz tam tam seslerinden anladık.

Biraz sonra da çıkageldiler. Kanolarını kıyıya çektiler. Ancak, Reis bu uzun yolu gözü yemediğinden gelememiş, bunun için özür dilemişti. Şölendekiler, kalabalıkça olacaktı. Akşamın alacakaranlığında meydanın ortasında yaktığımız büyük ateş, çevredeki ormanın zengin yeşilliğini güneş vurmuşçasına aydınlatıyordu. Altın ırmağının yüzünde kızıl alevlerin yansımaları oynuyordu. Akşam karanlığı çok çabuk bastığından şöleni başlatmakta da ivedi davrandık. On şişe rom

açtık. Sakiliği Fransız arkadaşlarımız Michel, Gaston, bir de ben yapıyordum. Karacanın nar gibi kızarmış etlerini ufak parçalara ayırmıştım. Sunulan içkiyle birlikte konuklara birer parça da et veriliyordu. Ortada Piye'de yetişen yemişlerden portakal, limon, muz, hindistancevizi yığılıydı. Hele, Ahmet'in fırınından çıkan sıcak buğday ekmeği, bunların üstünde güzel bir koku saçıyordu. Rom çekerek çakır keyif olan Fransızlar, ilkin Fransızların ulusal marşı Marseillesse'i hep bir ağızdan söylemeğe başladılar, karıştırdılar, hepsi ayrı ayrı birer orkestra şefi kesilerek şarkıyı sürdürmeğe çalıştılarsa da olmadı. Sonra, ulusal duygular biraz daha yumuşadı. Memleket sevgisinin insancıl güzelliklerine döndü. «Paris, Paris» diye üzgün bir sesle uzayıp giden bir şarkıya başladılar. «Paris, Paris, ça ci de joli du Paris.» Bunu söylerken hepsi dalgın dalgın ateşe bakıyor, sanki şu sırada Paris'in kaldırımlarında geziyorlarmış gibi Fransızlaşmış görünüyorlardı. Bu sırada Cezayirli, Suriyeli Arap arkadaşlar da uzun soluklu sesleriyle «Habibi, ya habibi» diye başlayan şarkılar söylemeğe başladılar. Uzun uzadıysa Arap gecelerinin güzelliğini anarak Yaleyl, Yaleyl çektiler. Onlar da kendilerine sunulan içkiyi geri çevirmiyorlardı.

Bu sırada konuklarımızın arasında kollarını bağlayarak garip garip oturan iki Çinli arkadaşın hali içime dokundu. İçki bardağımı havaya kaldırarak, ara sıra birer yudum içki alarak susan bu arkadaşları neşelendirmek istedim:

—«Chantez, chantez, mes fères! (Şarkı söyleyin, şarkı söyleyin, kardeşlerim),» diye bağırdım. Üzgün, terbiyeli güldüler. Ağızlarındaki ikişer sağlam, ak diş şimşek çaktı. Sonra, birbirlerine dönüp bir şeyler söylediler. Araplarla Fransızların şarkıları bir ara kesilince iki Çinli, bize pek garip gelen bir şarkı tutturdu. Sanırım, bu bir halk türküsüydü. Bizim yanık Anadolu türkülerini çok andırıyordu. Ara sıra oynak yerlerinde insanın kalkıp oynayacağı geliyordu. Bu türküde de bizim memleket türkülerinde olduğu gibi hüzünle oynak ruh esintileri yanyana bulunuyordu. Demek ki bir hüzün taşımakla birlikte bu bir oyun havasıydı. Çinliler konukların ilgisini çektiklerini görünce üstüste birkaç türkü söy-

lediler. Sonunda onları hepimiz alkışladık. Pek sevindiler. Balta girmemiş ormanların derinliğinde yitip gitmiş insan kişiliğini bir kez daha bulmuşa benziyorlardı. Hemen her ulustan arkadaşlar, kendilerine özgü marşlar, türküler söyleyip sustuktan sonra sıra biz Türklere gelmişti. Ben hemen yerimden fırlayarak Hasan Kaptan'la Ahmet'in karşısına dikildim:

—«Haydin, arkadaşlar, sıra bizde. Benim aklıma şu türkü geliyor, biraz eğlenceli, ama zarar yok. Haydi ben başlıyorum, siz de bana uymağa çalışın.

Hamsiyi koydum ta ta tavaya
Sıçradı gitti ha ha havaya
Gitti de gelmez o kız buraya.»

Hasan Kaptan'la Ahmet, yerlerinden fırlayarak iki yanımda yer aldılar, sonra denizde dalgaya tutulmuş gibi yalpalayarak benimle bu türküyü üstüste yineleyip durdular.

Türkümüz bitip de yerimize otururken bütün konuklar bizi neşeyle alkışladı. Hele kara konuklar türküden pek hoşlanmışa benziyorlardı. Onlar da tamtamlarını vurup ayağa fırladılar. Yalın ayaklarıyle yerleri döverek, çığlıklar atarak zıp zıp zıplamağa ortada daireler çevirerek dönmeğe, fırtına gibi bir Afrika zenci dansı yapmağa başladılar. Oynarken kadınlarla erkeklerin çıplak vücutları titriyordu. Erkekler, birer metre havaya sıçrayıp yine havada dönerek cambazlığa benzer çevik oyunlar oynuyorlardı. Herkes, keyiflenmişti. Karaların coşkun oyunları, hepimizi büyülemiş gibiydi. Bu sırada Piye'nin haraç yeyicisi Fransız kürek mahkûmu Roger ayağa fırladı. Olduğu yerde sallanarak gözlerini bize dikti. Sonra Ahmet'in evinin üzerindeki Türk Bayrağını göstererek:

— «Kaldırın bu bayrağı buradan,» diye bağırdı. Sesi otoriter posta koyucuydu. Ben de ağır ağır yerimden doğruldum, karşısına dikildim.

—«Peki, bunu kaldıralım da yerine Fransız bayrağı mı çekelim? Siz, Fransız bayrağından kaçmadınız mı? Eğer Fransız Bayrağını çok seviyorsanız dönün Saint Laurent'deki cehenneme. Biz Piye'ye Fransız hükümetinin zoruyle getirilmiş insanlar değiliz. Biz, her gittiğimiz yere vatan, bayrak sevgisi-

ni de birlikte götürürüz. Şu sırada üzerinde yaşadığımız toprak, bizim vatanımız sayılır. Eğer, bu toprak Fransızların olsaydı şimdi, şurada ne siz ne de biz barınabilirdik. Hepimizi topladıkları gibi yeraltı ceza hücrelerine doldururlardı. Siz de canınız istiyorsa kulübelerinizin üzerine birer Fransız Bayrağı çekin, olsun bitsin. Burada bütün bayraklar, böylece kardeş kardeş yaşamış, dalgalanmış olur, hiç olmazsa. Siz Mösyö Roger, siz, bu işi yapacak kıratta kişiler değilsiniz. Siz, bayrak için kanınızı akıtmazsınız. Biz, bu bayrağa arkadaşım Hasan Kaptan'la birlikte bir kilo kanımızı bağışladık. Bir ülke, bayraksız olmaz. Biz, buraya Türk Bayrağını asarak burasını yaşanası, sıcak bir yurt parçası gibi görmek istedik. Siz, İngilizlerle birlikte Çanakkale'de bayrağımızı sonrasız indirmek istediniz, indiremediniz. Burada da elinizden gelirse gelip bizim şu küçük vatanımızın üzerinde dalgalanan bayrağı indirirsiniz. Ama, buna cesaret edecek adamın mangal gibi yüreği olmalıdır..»

Ben, böyle konuşurken bir yandan da elimdeki tabancayla oyunuyordum. Bu sırada Roger'in arkadaşları, işin sarpa sardığını görerek onu sürükleyip götürmek istedilerse de gitmedi, orda dikilip durdu. Hasan Kaptan'a üç boş rom şişesi vererek bunların ikisini elinde havaya kaldırmasını söyledim, üçüncü şişeyi de başına koydum. On metre geri giderek tabancamla başındaki, ellerindeki şişelere ateş ettim. Şişeler, tuz buz oldu. Sonra, bir şişe daha aldım:

—«Hasan Kaptan!» dedim, «Şimdi, al şu tabancayı, ben bu şişeyi havaya fırlatır fırlatmaz ateş edeceksin. Göreyim seni yüzümüzü kara çıkarma arkadaşım.»

Şişeyi havaya fırlattım Kaptan da iyi bir atıcı olduğunu göstererek şişeyi havada parçaladı. Herkes, alkışladı. Zenciler, övgü yollu kendi dillerinde gevezelikler ettiler. Bu davranışımız, bize meydan okumağa yeltenen kabadayılara bir gözdağıydı. Onlar, elbette, bunu anlamış olacaklardı. Ben üzerine basarak bunu yine belirtmekte yarar gördüm:

—«Mes frères,» dedim. «Bir daha çocukluk edip de bizim şanlı bayrağımıza dil uzatanları bu şişelerin akibetine uğratırım. Bu bayrak, ancak, biz öldükten sonra aşağı iner. Bizi birbirimizden ancak ölüm ayırır, bunu böylece bilin.»

Hasan Kaptan da becerikliliğini gösterdikten sonra, Roger bana şöyle karşılık verdi:

—«Mon frère,» dedi. «Siz becerikliliğinizi gösterdiniz, tabancanızı bir kaç dakika müsaade ederseniz, ben de marifetimi gösterebilirim. Paris meyhanelerinde vaktiyle ben de epeyce şişe parçalamıştım. Gözü kör olsun silâhsızlığın.»

Ben, gülerek ona şu karşılığı verdim:

—«Mon frère, bizim Türklerin çok inandığımız bir atasözümüz vardır: At, avrat ve silâh başkasına emanet edilmez, der.»

Roger, bozulur gibi oldu, yine de yiğitliği elden bırakmamağa çalışarak:

—«Merci bien,» dedi.

Roger, bir çok erdemini yitirmiş Fransız bıçkınlarından biriydi. Ona hiç bir biçimde güvenilmezdi. Paris'in en karanlık semtlerinde uzun yıllar haraç alarak yaşamış gangster tabiatlı bir adamdı. Bir çok insan öldürme işinde parmağı olduğu söyleniyordu. Benden iki dakika için alacağı tabancayı bana ya da bize çevirerek bütün Piye'yi tutsak edebilirdi. Ondan sonra, her şey biterdi. Bizim değerli atasözümüz, bu sırada hemen hepimizi büyük bir tehlikeden kurtarmıştı. Bu soğuk olaydan sonra, bütün Fransızlar topluca kalkıp uzaklaştılar.

Onlar gittikten sonra, Ahmet:

—«Tabancayı neden vermedin?» diye sordu.

—«Onda inanılacak göz yok. Tabancayı alır almaz belki ilk kez seni, sonra beni, Hasan Kaptan'ı temizler, sonra senin dükkânına mallarına, bütün Piye'ye sahip olmağa çalışırdı. Ben onun gözünü hiç bir vakit beğenmedim. Bu kürek mahkûmlarının, senin sandıklarda istiflediğin altınlarda gözleri var, bunu da böyle bilesin, Ahmet ağabey. Sen gerçi bunların toplayıp sana getirdiği altınlarla ticaret yapıyorsun, ama, burada sen ancak, aklın, zekân, silâhınla barınabiliyorsun. Burada, silâhla yüreklilikten başka kanun olmadığını sen de biliyorsun. Bu iki erdeminden biri eksik olursa burada sözü geçen bir insan olarak barınamazsın.»

Bunları dalgın dalgın dinleyen Ahmet:

—«Doğrudur,» dedi. «Bütün bu dediklerine yerden göğe kadar hak veririm.»

Bu sırada yakınımızda bulunan ağaçlardan birinin üzerinden iri bir kuşun çığlıkları işitildi. Buna bir maymun çığlığı da katıldı. Dallar üstünde bir hışırtıdır gitti. En sonra tüyleri ebemkuşağı renginde pırıl pırıl tavuğa benzer kocaman bir kus, orta boy bir maymunla sarmaş dolaş yere düştü. Hemen onlara doğru koştum. Maymun topallayarak kaçınağa başladı. İri kuş, bana karşı savunma durumuna geçti. Kaçacak durumda olmadığı anlaşılıyordu. Yakalayıp kestim. Kakita'ya götürdüm.

—«Bunu güzelce yol, tüylerinden yastık yaparsın. Parlak tüylerini de süs olarak kullanırsın,» dedim.

Kakita, kocaman kuşa dikkatle bakarak, biraz düşündükten sonra:

—«Udu-udu kuşu,» dedi.

Geç vakit, herkes evine çekilmiş; kabileliler, Ahmet'in yaptırdığı hangardaki akrabalarının yanında konuk edilmiştiler. Biz de zifir gibi karanlık odamıza çekilerek içkinin azdırdığı abartmalı duygularımızla sevişmeğe başladık.

Kakita'nın diri göğüsleri, baldırları, kalçaları, bana Türkiye'de sevistiğim kadınlarınki gibi apak geliyordu. Gecenin karanlığında karım zenci karalığını yitirmiş gibiydi. Sevişirken altımızda hışırdayan yapraklar olmasa kendimi Beyoğlu'nun ünlü evlerinden birinde ak bir yosmayla sarmaş dolaş sanabilirdim. Gecenin işte, bu güzelliği vardı. Gecenin sonsuz, dipsiz karanlığı içinde yalnız insanın zengin ışıklı hayali yaşıyor, her şeyi kendi ışığıyle süslüyordu. Bir doğa kızı olan Kakita, bir ceylan, bir karaca gibi diri, canlıydı. İnsan, bu dakikalarda yeryüzünün bütün kahırlarını unutuyor, cennet insanın ayaklarının dibine geliyordu. Birbirimize zenci diliyle ya da Türkçe:

—«Seni seviyorum,» diye fıkırdıyorduk. Biz, sevişirken yapraklar öyle hışırdıyor, döşeme öyle sarsılıyordu ki ara sıra kendimize gelip biraz daha edeplice sevişmenin yollarını arıyorduk. Açık pencereden alev kesilen çıplak gövdelerimize gecenin serin, ıslak havası çarpıyor, bizi bu cehennem sıcak-

lığından kurtarıyordu. Gözlerimin, ara sıra iliştiği altın ırmağı —bu adı ona ben vermiştim— koyu, ak bir sisle örtülmüştü. Bu son kerte koyu ak buğu, köyün içine süzülüyor, pencereden içeri dolarak çıplak gövdelerimize serin eller gibi değiyordu. Sarhoşluk dolayısıyle olacak sevgi damarlarım coştukça coşuyordu. Kakita'yı sevdikçe sevceğim geliyordu. Yemekte yanımda oturan karıma da bir iki kadeh rom içirdiğimden o da benim gibi coşkundu. Sanki her saat başı yeni bir zifaf gecesi yaşıyorduk. Bu gece öyle tatlı bir geceydi ki, bütün yaşayışım boyunca çektiğim çileleri, Türk ya da Fransız mapushanelerinde gördüğüm kahırları büsbütün unutup gitmiştim. Bu vahşi ormanlar ortasında bu yitik dünya parçasında böyle zengin, renkli bir gece yaşayacağım hiç bir vakit aklımın köşesinden geçmezdi.

Tanrı, hiç olmayacak yerlerde bile ne cennetler hazırlamış da hiç kimsenin bunlardan haberi yoktu. Yeryüzü cenneti denilen ancak varlıklı kişilerin tattığı zevkler dünyası, bu gece Kakita'yla yaşadığımız zengin saatlerin güzelliğiyle hiç boy ölçüşebilir miydi? Kakita'nın biraz içkili olması, onu çok cana yakın bir kadın yapmıştı. Beni öpüyor, sıkıyor, canının içine sokmak istercesine bana sarılıyor, Türkçe, durmadan:

—«Mehmet Ali, seni çok seviyor,» diyordu.

Ben de bu karanlık, sisli gecenin ortasına fırlayıp tabancamı grav grav havaya boşaltmak, coşkunluğumu böylece dindirmek istiyorsam da aklım buna engel oluyordu. Beni tutup bu cehenneme gönderen Fransız hükümetinin adamlarına, zindancılarına karşı bu geceki mutluluğumu haykırarak onları aşağılamak istiyordum.

Fransız zindancıları, beni yeryüzü cennetine ulaşmaktan alıkoymamıştı, alıkoymayacaktı da. Ancak, ben böyle coşkun bir mutluluk havası içinde yüzerken, içimde, çok derinlerde gizli bir damar sızlıyordu. Bu sızı, sıla özleminden, yurt özleminden başka bir şey değildi. Bu, çok derin, çok keskin bir sızıydı. Bu zengin mutluluğu bir gün yurdumda da yaşamayı Tanrım bana nasip edecek miydi?

Türlü ötücü kuşların çıkardığı senfonik bir cıvıltı, uy-

kumun kapısını dövmeğe başladığında öyle yorgundum ki, gözlerimi açamadım. Kakita, bana sarılmış, hâlâ mışıl mışıl uyuyor, kuş ordularının saldırgan ötüşleri uykusunu bozuyorsa da yorgunluk yüzünden o da bir türlü gözlerini açamıyordu. Güneş, bir kaç mızrak boyu yükselince de yoğun sis kalktıktan sıcak bastırdıktan sonra terden sırılsıklam kesilerek gözlerimizi açmak zorunda kaldık.

Bugün bizim iş günümüzdü. Geçen gün, kabilenin evlerinin çevresine kamışlarla, dallarla bir çit örülmesi gerektiğini söylemiş reise kabul ettirmiştim. Onlar, dallar, kamışlar hazırlayacak, ben gidip yol gösterecektim. Kabilenin adamları da gösterilen örnek üzere çiti kendileri yapacaktı. Bugün, kabile, Hasan Kaptan'la ikimizi bekliyordu. Elimizi yüzümüzü yıkayıp, biraz ekmek, kaşar peyniri, birer muz yiyerek kahvaltımızı etmiştik ki, kabilenin iki adamı hızlı bir kanoyla gelip kıyıya yanaştı. Hemen yola çıktık. Ahmet, motorunu bana emanet etmişti. Onu Hasan Kaptan kullanıyordu. İki Suriyeli Arap arkadaş, Kakita, Hasan Kaptan, ben motorda, bizi alınağa gelen iki yerli de motorun arkasına bağlanan kanolarıydaydı. Dün geceden kalma mutluluk duygularım, şimdi bile sürüp gidiyordu. Her şeyi güzel görüyordum. Irmağın her iki yanındaki yeşillikler arasında göz alıcı bir güzellik akıp gidiyordu. Irmağın kıyılarındaki nemli toprağı çok seven manolya ağaçları, enli, parlak yapraklarının arasında kocaman ak çiçeklerini göğün maviliğine doğru yükseltiyor, bunların ağırlığından dallar ırmağa doğru sarkıyordu. Kökü suda bulunan bir başka fidan türünün yeşil sivri yaprakları arasında altın sarısı kocaman çiçekler açıyordu. Bu adını bilmediğim yabani bitki yığınları arasında altın sarısı renklerle parlayan portakallar, limonlar, turunçlar, eski tanıdıklar gibi beni selamlayıp geçiyordu. Irmağın bir yakasından öbür yakasına çok güzel renklerle süslenmiş yüzlerce tür, irili ufaklı kuş, uçup duruyor, ormanın sessizliğine, ıssızlığına meydan okuyorlardı. Sanki bir dev ressam eliyle çizilmiş dev çiçeklerle süslü bu görünüm ortasında uçan çiçeklermiş gibi insanın gözünü alıyorlardı. Herhangi bir adla belirlenmeyen karışık ağaç, çiçek, yaprak kokuları, bin bir türlü ke-

lebekle birlikte bize doğru esiyordu. Kıyılardaki binlerce güzel kokulu çiçeğin göbeğinde yıldırım hızıyle uçan minicik sinek kuşları, tıpkı arılar, kelebekler gibi sivri gagalarını daldırarak bal emiyorlardı. İnsan, pek dikkat etmese onları bir çeşit renkli kelebek sanabilirdi. Gözümüzü en çok alan şeylerden biri de ırmağın her iki yakasındaki ağaçlar üzerinde yaşayan maymunların, tıpkı bizim memleketimizde ceviz ağaçlarında sincapların daldan dala uçmasını andıran şaşkınlık verici atlayışlariyle başımızın üzerinden geçip, öbür ağaçlara tutunuşlarıydı. Motor gürültüsü, İnini ırmağı için elbette, alışılmış bir ses değildi. Ancak, Ahmet, bunu kullandığı günden beri bura hayvanları, bu sesi az çok işitmişti.

Dönemeçleri birden bire döndüğümüz sırada toplu kuş sürüleri korkudan bir fırtına gürültüsüyle havalanıyor, çığlıklar atarak uzaklaşıyordu. Türlü palmiye ağaçları arasında göğe başçekmiş hindistancevizi ağaçlarının üzerinde insanı imrendiren ceviz hevenkleri sarkıyordu. Bir hevenkte on beşten elliye dek ceviz bulunuyordu. Maymunlar, bunları yüksek ağaçlardan aşağı atıp parçaladıktan sonra inip yiyor, birer çocuk şımarıklığıyla bize bakıp gülümsüyorlardı.

Kabilemizin köyüne vardığımızda motor sesini işiten herkes kıyıya üşüştü:

—«Hoş geldiniz, hoş geldiniz,» diye yerli dilinde bağrışıyorlardı. Doğruca Reisin kulübesine gittik. Meydana dağlar gibi kazıklar, bambu kamışı yığılmıştı. Kakita, teyzesiyle birlikte uzaklaşırken gözüme orta boylu, tombulca, göğüsleri iki şarap şişesi gibi ileri fırlamış tatlı bir kızcağız ilişti. Gözüme ilişmesi de yanıma sokulmasından dolayı idi. Salt edep yeri rafya demetlerinden bir tutam bir şeyle örtülmüş olan kız anadan doğma çıplak sayılabilirdi hepsi gibi. Reisin kulübesine doğru yan yana giderken durup durup yüzüme bakıyor, gülümsüyordu. Öldürdüğüm parsın derisinden diktiğim kısa pantolonuma bakıyor, bunu ince parmaklı ellleriyle okşuyordu. İyi ki bu sırada Kakita yanımda değildi. On dört on beş yaşında gösteren genç kız, bir harikaydı. Çok hoşuma gitmişti. Henüz neyin nesi olduğunu bilmiyordum. Bana neden sokulduğunu da bilmiyordum. Her halde benim Kaki-

ta'yla evli olduğumu biliyordu. Böyle olduğu halde bana âşikça bir yakınlık göstermesi ne anlama geliyordu? Hem yürüyor, hem de bunları düşünüyordum. Böylece Reis Kapula'nın kulübesine vardık. Baktım, bizim Hasan Kaptan da yer gibi bana sokulan güzel kıza bakıyordu. Bayağı benim şansımı kıskandığı anlaşılıyordu. Kulağıma eğilerek fısıldadı:

—«Ula köftehor, neyin nesi bu bıldırcın? Nerdeyse ağzının içine girecek.»

—«Ben de bilmiyorum. Bakalım, birazdan anlarız.»

Önünde eğilerek Reisi selamladıktan sonra kütükten sedirlere oturduk. Bunların üzerleri renkli rafyalardan örülmüş ince hasırlarla örtülüydü. Ortada bir tercüman bulunmadığından hep işaretlerle anlaşmağa çalışıyor, bu arada gülünç olduğumuzu anlayarak gülüyor, beceriksizliğimizi bununla örtmeğe çalışıyorduk. İki körpe kızcağız, bize hindistancevizi sütü sundu. Taze hindistancevizinin üzerinde açılan bir delikten tatlı, canlandırıcı sütü severek içtik. Bu sırada kızları hırsla gözden geçiren Hasan Kaptan'a:

—«Haydi beğen, birini,» dedim. «Bunlardan birini alırsan seninle akraba oluruz.»

Kara Hasan Kaptan, bu konuşmamdan hoşlandı, güldü. Çok da utanmıştı. Acaba, herhangi biri bu konuşmanın anlamını anladı mı diye bütün odadakilerin yüzlerini gözden geçirdi.

Biraz dinlendikten sonra, ayağa fırladım. Çit için hazırlanan malzemeyi gözden geçirip işe başlayacağımı işaretlerle anlattım. Reis de yapılacak işi merak ederek benimle dışarı çıktı. Yığınları gözden geçirdikten sonra hemen işe başlanması için emir verdim. Bizim Arap arkadaşlara örnek olmak üzere işe başladık. Keserle, palayla kazıkları sivriltip yere çakıyor, bunu aralıklarla sürdürüyorduk. Sonra bunların arasını uzun, kalın bambu kamışlarıyle örüyorduk. Bu yerlilerin de kolayca yapabilecekleri bir işti.

Bundan sonra işi onlara bıraktık. Benim daha önce belirlediğim sınır üzerinden kazıkları çakıyor, köyün çevresini bir yarım kuşak gibi çeviriyorlardı. Bu çitten amaç, köyün daha derli toplu, vahşi hayvanlara, zararlı in-

sanlara karşı biraz daha korunaklı olmasıydı. Akşam da her zaman olduğu gibi yıldırım hızıyle yaklaşıyordu. Reisin kulübesinin önünde rafyadan örülmüş ince hasırlar üstüne bağdaş kurup oturduk. Yuvalarına dönen on binlerce kuş, hep birden alabildiğine ötüşüyordu. Piye'den getirdiğimiz kaşar peynirini Brezilya işi balık konservesini, buğday ekmeğimizi ortaya koyduk, bir şişe rom açtık. Reis de Brezilya ördeği kızartması, haşlanmış ördek yumurtası, domuz kızartması, kızarmış kurbağa, türlü kertenkeleler, yılan kızartmaları getirtti. Altın sarısı muz hevenkleri baş köşeye yerleşti. Sivrisineklerin saldırısını önlemek üzere yakılan bol dumanlı ateşin koruyuculuğu altında şölene yumulduk. Kakita, teyzesinde kalmıştı. Reise bir kadeh rom sundum. Biraz tadar tatmaz, püskürttü. İçemeyeceğini, bizim içmemizi gülerek işaret etti. Kendisi küçük bir yılan kızartmasını parmaklarını yalayarak yemeğe koyuldu. Akşam yemeğinden sonra, ortada yanan büyük ateşin çevresinde oturup genç kızlarla delikanlıların sert, çevik Afrika oyunlarını andıran oyunlarını seyrettik. Tamtamcıların elleriyle çaldıkları çok hızlı havalar, bayağı kulaklarımızı sağır etti. En sonra, haykırıcı kızıl maymunları dinleyerek Kakita'nın teyzesinin kulübesinde yatıp uyuduk.

Sabahleyin, dinlenmiş olarak kalktığımızda inşaatçılar, işbaşı yapmış, harıl harıl çalışıyorlardı. Bu sırada yanık ezgili zenci türküleri söylüyorlardı. Bu çalışmada erkekler yalnız değildiler. Kadınlar, kızlar, iri kıyım erkek çocuklar da becerikli erkeklere malzeme taşıyorlardı. Şöyle bakıldığında bu darmadağın zenci köyü, yükselmeğe başlayan duvarın ortasında daha derli toplu görünüyordu. Öğleye dek çalışmaları kontrol ettim. Helâ çukurları kazılması için de Reise bin bir güçlükle uyarılarda bulundum. En sonra bu işlerin de bensiz yürüyeceğini kestirdiğimden benimle birlikte gelenleri motora doldurup Piye'ye dönmeğe hazırlandım. Bu sırada, Reisin torunu olduğunu öğrendiğim Makana dünkü o sokulgan kız, bugün de ilgisini, bakışlarını üzerimden ayırmıyordu.

Onun bu yakın ilgisi Kakita'yı da pirelendirmiş olmalıy-

dı ki o benim yanıma yaklaştıkça Kakita da hemen akrabalarının yanından ayrılıp benim yanıma koşuyor, koluma girerek böylece Makana'ya meydan okumağa çalışıyordu. Makana, Kakita'nın yanında çocuk gibi kalıyordu. Ancak, vücudunun bütün görünüşüyle olgunlaşma yolunun bir haylisini aşmış bir genç kız civelekliği taşıyordu. Kakita'yı gücendirmemek için onunla çok yakından ilgilenemiyordum. Ancak, kaçamak bakışlarımla cesaretlendirmeğe çalışıyordum. O da kendisine karşı duymağa başladığım ilgiyi iyice sezmişti. Bu yüzden olacaktı ki Kakita'nın gürbüz varlığından korkmayarak bana sokulmasını sürdürüyordu. Yolcuları motora doldurmuş, dışarda bizi uğurlamağa gelenlerin ellerini sıkıyordum. Bu sırada yanıbaşımda dikilen Makana'nın da iki elini avuçlarıma alıp sıcak bir biçimde sıktım. Bu sıcak davranışım, onu tepeden tırnağa titretir gibi oldu. Motoru çalıştırdığım sırada dönüp bir kez daha baktım. Gözlerimiz karşılaştı. Makana'nın iri, kara gözlerinin içinde ilk aşk ateşinin ışıldadığını görür gibi oldum. Sanki bu sırada o da kayığa atlayıp bizimle birlikte Piye'ye gidecekti. Öyle bir coşkunluk içindeydi. Ufacık bir işaretim üzerine bu çılgınlığı yapabilirdi. Benimle Makana arasında geçen bu uçucu serüven, bizim Kakita'nın gözlerinden hiç kaçmamıştı. Ben, dümeni kullanırken oturduğu yerden dönüp dönüp yüzümü inceliyor, içimdekileri okumağa çalışıyordu. Ben de bunu görmezlikten gelmeğe çalışıyordum.

Piye'ye varır varmaz ırmaktan altın çıkarma işine başlamağa karar verdim. Ahmet'e olan borcumuzu ödeyecek, hem de gelecek için birbiriktirim yapacaktık. Ben, hiç bir vakit buralarda kalıcı değildim. Nasıl olsa günün birinde bir punduna getirip yurduma dönecektim. Ne var ki bunu hızlandırmak gerekiyordu. Böyle raslantılara bırakılacak iş değildi bu. Buralarda uzun süre kalabilecek insanın gövdesi, taştan, demirden filân olmalıydı. Uygarlıktan uzak vahşi ormanların insana aşıladığı bin türlü hastalık, ona tebelleş ettiği bin türlü tehlike vardı. Bu hastalıklarla tehlikeler, benim çevreme doluşmağa başlamadan hazırlığımı yapıp uygar ülkelere, sevgili yurduma doğru bir ayak önce yolculuğa çık-

malıydım. Buraya dek sağ salim kaçıp gelebilmiştim. Tanrının izniyle bundan ötelere de kaçıp gidecektim. Bunun için de çok para gerekiyordu. Burada para demek, altın külçeleri demekti. Ahmet'in bakkal dükkanında ancak bunlar geçiyordu. Biricik umudum, şu altın ırmağındaki gizli altınları toplayıp biriktirmek, zengin bir kaçak durumuna yükselmekti. Ancak, böylece, özgürlüğün, vatanın yolunu açabileceğime inanıyordum. Grand Pere'den aldığım elli bin frankın büyük bir bölümü, şimdi tüpün içinde kulübemizin çevresinde belli bir yerde gömülüydü. Buraya gelir gelmez Ahmet'e bu paranın sözünü etmiştim. Buralarda en çok geçen Brezilya parasıydı. Ancak, bizim bulunduğumuz Piye'de o da geçer akçe değildi. Ne de olsa komşu büyük bir devletin parasıydı. Her zaman ufak bir çabayla işe yarayabilir, kolayca harcanabilirdi. Bundan dolayı benim frankların Brezilya parasıyle değiştirilmesini Ahmet'ten istediysem de:

—«Kardeşim, benim gittiğim yerde banka filân yok. Bu para ancak büyük kentlerde değiştirilebilir, oralara da biz gidemeyiz, hemen enselerler,» dedi.

Benim, Ahmet'in yanındaki itibarım biraz da bu paranın varlığından geliyordu. Ne var ki bu para beni memleketime götürecek güçte değildi. Daha çok, para, altın sahibi olmanın gerekli olduğuna inanıyordum. İşte, bu yüzden bir sabah bizim Hasan Kaptan'la eleklerimizi alarak otuz Çinlinin, yirmi yedi Fransızın, Arabın, eleklerini daldırıp çıkardığı İnini ırmağına biz de giriverdik. Bahtımızı bir de burada deneyecektik. Kakita da ardımca gelmiş, belki de işimizin uğurlu gitmesi için tanrısına dua ediyordu. Bu sırada da dudaklarında tatlı bir gülümseyişle bana bakıyordu. Eleği ilk kez belime dek çıkan suyun dibindeki ince kumlara daldırıp yavaş yavaş suyun üstüne çıkardım. İçimden çok altın bulacağımı söyleyen bir umudun şarkılarını işitiyordum. Gözüme kum içinde sarı ışık damlası gibi bir altın kırıntıcığı çarptı. Ben de herkesin yaptığı gibi eleği iki yana sallayıp kumu elemeğe başladım. Kumun içindeki altın kırıntıları her zaman kum taneciklerinden daha daha irice olduğundan elekte kalacak, kumlarsa dökülecekti. Uzun süre eleği çalkaladım. Bütün

kumlar döküldü. Geride ancak çorbalık pirinç kırıklarına benzer büyüklükte dört parça altın kaldı. Onları sonsuz bir sevinçle alıp bir zaman avucumda evirip çevirip seyrettim. Daha şimdiden bunlardan tepelerce toplayacağımı düşledim. Sonra, bu sevimli, ışıl ışıl maden parçacıklarını boynumdaki bütün altın arayıcıların boyunlarına astıkları keseye benzer torbanın içine attım. Sonra, yine sevinçle eleği suya daldırırken Hasan Kaptan'a sordum:

—«Ne buldun?»

—«İki parçacık.»

—«Ulan, iki parça olur mu? Daha derine daldır eleği. Biraz daha çokça çıkar, vallahi bu gidişle kalırsın burada, memlekete varamazsın.»

—«Vatana dönmek kısmetse bu altın kırıntıları olmadan da giderim. Irmağın bütün altınları istersen senin olsun. Çıkar çıkarabildiğince. Yalnız, bana karışma.»

—«Ben, çıkarıyorum. Bak daha ilk daldırmada dört parça çıkardım. Sen de benim gibi yap. Eleği biraz daha derine daldır. Üst yanlarını zaten bizden öncekiler hep eleyip toplamışlar.»

Kara Hasan Kaptan, ilk bulduğu altın parçasını avucunda evirip çevirerek uzun uzun baktı. Onu sevgiyle, okşayarak boynundaki torbaya attıktan sonra eleği yine suya daldırdı. Bu sırada bana işittirerek kendi kendine şöyle konuştu:

—«Ulan altınlar, nerdesiniz? Çabuk çıkın meydana. Yoksa, Rize'den işçi getirir hepinizi kumlarla birlikte dışarı çıkarır, güneşin altına sererim. O zaman böyle suyun altında saklanmayı gösteririm size. Sizi gidi köftehorlar sizi.»

—«İşçileri neyle getireceksin, Kaptan?» diye laf attım.

—«Dün akşam rüyamda yine Trabzon'daydım. Kahveye girdim, baktım herkes aylak oturuyor, dokuz taş, dama, iskambil oynuyor. Onlardan iyi işçi mi olur? Ama, gelgelelim, onları neyle getirirsin buraya?»

—«Sen de yine rüyanda gider, bütün aylak Trabzonluları toplayıp getirirsin. Guyan topraklarında yatan bütün altınları toplayıp götürürüz Türkiye'ye.»

Bizim yanıbaşımızda altın arayan iki de Cezayirli Arap vardı. Ne var ki onların yüzleri bizimkiler gibi umutla ışıldamıyordu. Onlar, anlaşılan uzun zamandır altın eliyorlardı. Belki de bu zaman içinde buradan altın stokları elde edilemeyeceğini anlamış, ancak günlük ekmeklerini sağlamak üzere bir kaç parçacık altın bulmanın peşine düşmüşlerdi. Durmadan Arapça konuşarak bu kısır zamanı belki de memleketlerinin güzel anılariyle süslemeğe çalışıyorlardı. Fransızlardan şen tabiatlı olanlar vardı. Bir bölüğü kaba saba şakalar, palyaçoluklar yapıp zaman öldürmeğe çalışırken öbürleri de güzel sesleriyle oynak Fransız türküleri söylüyor, ıslıkla tatlı havalar çalıyorlardı. Bizden biraz daha uzakta çalışan Çinliler, ince sesleriyle kendi aralarında bol bol gevezelik edip şakalaşıyorlardı. İçinde çalıştığımız su, gövdemizin sıcaklığına yakın sıcaklıkta olduğundan hiç tedirgin olmuyor, tatlı bir serinlik de duyuyorduk. Daha düşük dereceli bir suda böyle saatlerce dikilip duramazdık.

Biz, böyle ılık ırmak suyu içinde çalışırken bin bir renkte irili ufaklı kuşlar, bağırışıp çağırışarak başımızın üzerinden geçiyor, kelebekler neredeyse bize sürünürcesine suyun yüzünü yalayarak dolaşıyor, kıyıdaki kocaman, sarı, ak kırmızı çiçeklerde ancak bir kaç saniye süren bir konukluk yapıyorlardı. Başımızın üzerinden geçen kuşlar arasında adını bilmediğimiz süt gibi ak renkli kuşlar da göze çarpıyordu.

İçinde çalıştığımız ırmak, sıcak olduğu gibi uysaldı da. Öyle yavaş akıyordu ki sanki durgun bir suyun içindeymişiz gibi geliyordu bize. Eleğimi her daldırışta öyle böyle bir kaç parçacık altın elde ediyordum. Birkez biraz daha derine daldırayım, dedim. Elek katı bir şeye takıldı. Çok merak ettim. Bu ırmağın kumları hem ince hem de temizdi. Ağaç kütükleri, kaya parçaları falan filan gibi engeller yoktu. Tertemiz kum örtüsü, bütün ırmak boyunca uzayıp gidiyordu. Eleği bütün gücümle kaldırdım. Bir de ne göreyim? Elekte kocaman bir kafatası durmuyor mu? Hasan Kaptan'a:

—«Buldum, Kaptan buldum» diye bağırdım. Merakla başını çevirip baktı:

—«Nedir bulduğun?»

—«Roma imparatorunun kafatasını buldum.»

Benim gülerek söylediğim bu söze o da gülerek şu karşılığı verdi:

—«O da belki altın aramağa gelmiştir.»

Kafatasını havaya kaldırıp gösterdim.

Hasan Kaptan, titizlendi:

—«At aşağı, at aşağı. Kim bilir hangi gâvurun kafatasıdır? Bozma rahatını zavallının.»

Kafatasını ırmağın öbür kıyısına doğru fırlattım.

Piye'de altın arayıcılar daha çok Fransızlarla Çinlilerdi. Bunların birtakımı, salt bu yüzden kulübelerde hasta yatıyor ya da ırmaktan uzak durmağa çalışıyordu. Irmak, onları adamakıllı yıldırmıştı. Onun uysal, ılık, dost görünüşü altında ölümcül hastalıkların tohumları yatıyordu. Zenciler, altınla paraya hiç önem vermediklerinden ne suya giriyor, ne de aklarla sarıların yakalandıkları o korkunç hastalıklara yakalanıyorlardı. Irmakta on beş yirmi gün altın eleyen herkes, korkunç bir hastalığın pençesine düşüyordu. İlkin gövdenin suya giren bölümünde ufacık, kırmızı sivilceler çıkıyor, bunlar, yirmi dört saatte irinleniyor, bu sırada hem büyüyor, hem de çok acıyordu. Başlangıçta ufak bir kanarya gözü gibi olan yaralar, eğer boş verilir yine suda çalışma sürdürülürse bir haftada bizim yeni yirmi beş kuruşluklar gibi büyüyor, şişiyor, dayanılmaz bir biçimde acıyor, sızlıyordu.

Şu sırada kıyıda dolaşarak bizim hevesle çalışmalarımızı seyreden kimi Fransızlarla Çinliler, bu hastalığın pençesine düşmüş zavallılardı. Bu, gövdelerindeki korkunç yaralardan belli oluyordu. Belki yakında bizim de başımıza gelecekleri düşünerek üzülüyorlardı. Ne yazık ki bizim için de biricik kurtuluş umudu bu hastalıklı suyun dibindeki altın kırıntılarındaydı. Onlar, bulundukları yerden çıkarılmadıkça yiyecek birşeyler bulmak olanağı da yoktu. Biz, bu işi Hasan Kaptan'la birlikte salt yemek içmek için değil anayurda dönebilmek için de yapmak zorundaydık. Bundan dolayı, bu korkunç hastalıkların varlığını da bilerek ırmağa girip altın topluyorduk.

Kara Hasan Kaptan'la her gün sabahtan ırmağa giriyor, sular kararıncaya dek çalışıyorduk. Yine her gün vücutlarımızı yokluyor, hastalığın başlayıp başlamadığını araştırıyorduk. Vücudumuzda gördüğümüz ufak herhangi bir sivilce, bizi karadüş gibi korkutuyordu. Ancak, ben, ırmaktan çıkar çıkmaz sabunla temiz suyla yıkanıyor, böylece hastalık olasılığını uzaklaştırmağa çalışıyordum. Hasan Kaptan da beni öykünüyordu. Belki de öbür altın arayıcıları on beş gün içinde yakalayan hastalık, biz bir ay boyunca sabahtan akşama dek ırmakta çalıştığımız halde bize sataşamamıştı.

Bir ay boyunca günde yedi sekiz saat çalışarak ikimiz ancak yarım kilo altın çıkarabilmiştik. Ahmet'in terazisinde tartılan altınları ona emanet ettik. O gece, Ahmet, Hasan Kaptan, ben başbaşa verip dertleştik. Dedim ki:

—«Biz böyle ayda ancak, yarım kilo altın çıkarırsak, halimiz nice olur? Bu, idare etmez. Böyle sabahtan akşama dek mikroplu suyun içinde eğilip kalkarak ekmek parası çıkarmağa çalışmak, son kerte zor bir iş. Oysa, biz, salt ekmek parası değil, sılaya gitme parası da çıkarmak zorundayız. Şu bir aylık çalışmadan sonra anladım ki bu iş Saint Laurent'daki angaryalardan da daha zor bir işmiş. Ancak, şu var ki burda kamçılı gardiyanların, muhafızların buyruğunda değilsin. İster çalışır, ister sırt üstü yatar, uzanırsın. Ne var ki ekmek parası yine seni eşek gibi çalışmağa zorlar.»

Bunun üzerine sözü Ahmet aldı:

—«İnsanoğlu, her yaşamak zorunda kaldığı yerde bütün gücünü, kafasını kullanarak oranın koşullarına uyacaktır. Başka türlü bir yaşamak, hatta soluk almak elde değildir. İlk yıllarda Saint Laurent'da koşullar çok daha kötüydü. Oraya gelen bütün kürek mahkumları, yeryüzünün en aşağılık hayvanları gibi görülüyor, onlara tıpkı o biçimde davranılıyordu. Örneğin, muhafızlara gardiyanlara karşı gelen olursa hemen yakalanıp eline kazma kürek veriliyor, ona bir çukur kazdırılıyor, sonra zavallı diri diri bu mezarın içine yatırılıp kurşunlanıyordu. Bu öldürme biçimi bütün mahkumlara da ibret olsun diye hepsini idam yerinin çevresinde toplayıp seyrettiriyorlardı. Ben, böyle kaç hayvanca ölüme ta-

nık oldum. En sonra benim de başıma gelecek olan buydu. Her şeyi göze alarak kaçtım. Gelip bu vahşi su başında mekan tuttum. Gardiyanların, idarenin kızdığı, diş bilediği nice mahkum, kurşunlarla delik deşik edilerek bu çukurlara doldurulmuştur. Ancak, bu yakınlarda durum biraz düzelir gibi oldu. Uzun zaman yeryüzü özgürlüğünün beşiği olan Fransa'nın başında bulunanlar, sömürgedeki bu korkunç durumdan haberdar olamadılar. Ancak, çok sonraları, verilen raporlar, işi aydınlatınca bu vahşet de ortadan kaldırılmıştır. Bizler, sizler yine oldukça düzgün zamanlarda gelmişiz buraya.»

Konuşurken kadehlerimizdeki romları da yudumladığımızdan çenelerimiz hep açılmıştı. Kakita da yanıbaşımda oturuyor, bizim coşkun. uzun konuşmalarımıza kulak veriyordu. Bunların içinden anlayabildiği ancak bir kaç sözcüktü. Kakita'nın adını değiştirip Ayşe yapmıştım. Hepimiz onu bu adla çağırmağa çalışıyorsak da çok güçlü yerli adını bir türlü silip atamıyorduk. Gecenin saatleri ilerledikçe ırmak boyunu yine süt gibi ak bir sis kaplıyor ırmağın uysal suları, bir yerlerde belli belirsiz çağıldıyor, kimi tedirgin maymunlar bağırıp çağırıyor, ağaçların tepelerindeki kuşlardan kimisi yakınıcı bir çığlık atarak yine susuyordu. Baktım, karımın gözleri süzülüyor, uyku, bir dağ gibi üstüne çöküyordu. İki eliyle kolumu yakalamış, kıvırcık saçlı başını omuzuma yaslamış, anlamaksızın bizi dinliyordu. Bu konuşmada sanki bir uğursuzluk sezmişti. Belki de bu yüzden bu uzun konuşmaların bir an önce bitmesini istiyor gibiydi. Gerçekten de ben bu gece yepyeni bir karar arifesindeydim. Özgürlüğe kavuşmak uğruna yeni bir serüvene atılmayı düşünüyordum.

Tehlikelerle karşılaşmadan serbestliğe kavuşmak, yurda ulaşmak gibi özlemler bu durumda ancak birer özlem olarak kalacaktı. Ahmet'in uzun konuşmasından sonra, yine sözü ben alarak kesin konuştum:

—«Ahmet ağabey, Türkçesi, ben yepyeni kararlar arifesindeyim. Bilmem, sen uzun yıllar buradasın, başkalarının ırmaktan çıkardığı altınları satın almaktan başka altın arama hırsın yok. Bu ırmağın kumlarına karışmış olan altın

kırıntılarının nerelerden geldiğini hiç düşündün mü? Daha çok altına kavuşmak hırsına kapıldığın hiç olmadı mı?»

—«Kardeşim, doğrusunu istersen, ben parayı çok seversem de bunları öyle pek tehlikeli serüvenler arayarak bulmayı hiç düşünmem. Para, en sonra bir uşaktır. Kendisi tıpış tıpış benim ayağıma gelmelidir. Pek çok insanın kolayca para kazandığını görmüştüm, gerek Türkiye'de gerekse Fransa'da. Bu kazançların yüzde doksanı namuslu bir kazanç sayılamazdı. Bu, gözlem, benim kafamı bozdu. Fransa gibi büyük bir ülkenin başkenti Paris'te yaşıyorduk. Uzun sürgünlük yılları geçirmiş olan babam da züğürtlemişti. Parasız bir gençlik, her türlü tehlikeyle karşı karşıyadır. Baktım, ne param var ne de toplumda bir mevkiim. Ne var ki zekâm, usum vardı. Bu yüzden Paris'in en ünlü kalpazanlariyle el-ele verip Fransız parasının en yüksek ünitelerini taklit ettim. Başardım da. Ne var ki son kerte iyi örgütlenmiş olan Fransız Polisi, az zamanda beni enseledi. Guyan cehennemine sürerek bütün gençliğimi çarçur etti. İşte, kolay para kazanmanın en büyük tehlikelerinden biri de bu. Bunlardan biri de kumar. Biri de hırsızlık. Daha başka yolları da var. Hepsi de kötü, aşağılık. Ben hayatımı kumara koydum. Felek, Fransız Polisi kılığında, beni demir elleriyle yakaladığı gibi bu cehenneme yolladı. Buralarda bütün hayallerim, düşlerim budandığından yerli yaşayışın koşullarına uyarak yerleşmeğe çalıştım. Başka türlüsü de elimden gelmiyordu. Her yaş, insanın kanatlarından bir kaç tüy yolup gidiyor, insan, ayaklarında görünmez pranga zincirlerinin şangırdadığını işitiyor. Şimdi, sizin, altının kaynaklarına doğru gitmek hevesiniz, doğrusu beni korkutuyor. Kim bilir, belki de gençlik hayallerim hep yapraklar gibi dökülüp yerlerde çürüdüğünden olacak, sizin bu yüreklice atılımınız bana tehlikeli, garip görünüyor. Gerçekten de sizin gitmek istediğiniz yerler, çok tehlikeli, ölüm saçan yerler. Oralarda insan yiyen yamyam kabileler, kafa avcıları, yırtıcı hayvanlar, öldürücü hastalıklar, her şey var. Bunların hemen hepsi burdan bir kaç kilometre güneye uzaklaşır uzaklaşmaz üstünüze yürümeğe, size meydan okumağa başlar. Bunların üstüne elinizdeki bir tek

tabancayla ya da palayla yürüyebilmek için insanda gerçekten de yürek ister. Mehmet Ali, aziz kardeşim, sende bu yüreğin olduğunu ben anlamış bulunuyorum. İşte, bu yüzdendir ki sana özel bir değer veriyorum, o uğursuz yerlere gitmeni de istemiyorum. Burada üç Türk buluştuk. Oturup bir arada sonuna dek gül gibi geçinip gidebiliriz.»

Ahmet'in söyledikleri, kuşku yok ki baştanbaşa doğruydu. Ne yazık ki ben bu güzel öğütleri tutamayacaktım. Ben, bir ayak önce, altına, paraya kavuşup onun aracılığıyle de özyurduma varmalıydım. Yurdumun taşı toprağı, insanı, mis gibi burnumda tütüyordu. Sıla özlemi, ara sıra kendi kendime kalınca beni tutup bir dev gibi yere çarpıyor, öldürecek gibi oluyordu.

Yurt özlemi, beni böyle yavaş yavaş eritip öldürebilirdi. Bundan dolayı, yurda kavuşmak uğruna bütün bu tehlikeleri, ölümü göze alabiliyordum. Bu belalar saklayan ülkenin bir yanında mutlaka tonlarca ham altın bulabileceğime inanıyordum. Irmağına buncasını ufalayıp dökmüş olan bu ülkenin bir yanında mutlaka yığınlarla altın bulunmalıydı. Bunlara bir ayak önce ulaşmalıydım. Ancak, Ahmet'in dostça öğütlerini boynumu bükerek dinledim. Bunlara karşılık vermeyi düşünmedim. Şundan ki onun söyledikleri yukarda da söylediğim gibi baştanbaşa doğruydu. Beni tehlikelerden uzak tutmak uğruna çırpınıp duruyordu. Yatmağa giderken ertesi gün kabileye gitmek istediğimi söyledim.

Ertesi sabah, ancak, öğleye doğru uyanabildik. Tufan gibi yağmur yağıyordu. Korkunç şimşekler çakıyor, bulutlar, yüksek ağaçlara sürtünürcesine geçiyordu. Gök gürültüleri, Tanrının gazabı gibi korkunçtu. İnsan ister istemez kutsal kitapların yazdığı Nuh'un tufanını anıyordu. Bu sağnak, çok sürerse ırmağı taşırabilirdi. Bunadakilerin anlattığına göre, bol, sürekli yağmurların yağdığı zamanlarda, şu sırada uysal uysal geçip giden ırmak, coşup taşıyor, bütün kıyılarını kaplayarak ne var ne yok sürükleyip götürüyordu. Irmağın yatağındaki ince, temiz kumla bu kumların arasına karışmış altın kırıntıları, işte ancak bu coşkun sel sulariyle yukarlardan sürüklenip geliyordu. Ben, bunu düşündüğümden ır-

mağın kaynağına gidildikçe altın yataklarına rastlayacağımı umuyordum. En sonunda oraya gitme kararımı da salt bu yüzden vermiştim. Yağmur, ancak yarım saat sürdü. Ardından tropik iklimlerin parlak, kavurucu güneşi çıkarak yağmur sularını çabucak buğulaştırıp yine gökyüzüne yükseltti. Güneşin ışıkları, sanki bir dev kurutma kağıdı gibi bütün sağnak sularını göz açıp kapayıncaya dek emerek kuruttu. Toprak, fokur fokur kaynıyormuş gibi her yandan, yoğun ak buğular yükseliyordu. Yağmurun ırmakta zararlı bir taşkın yapıp yapmadığını anlamak üzere yaklaştım. Sular epeyce bulanıktı. Eskisinden de hızlı akıyordu. Böyle de olsa sular, uysaldı. Motorumuza zarar verecek durumda değildi. İki Cezayirli, Arap İbrahim'le Kadri, bir de Hasan Kaptan, motora atlayarak ırmağa yukarı, kaptık koyverdik. Benim bugünkü kılığım biraz tuhafçaydı: Geçende vurduğum parsın benekli güzel postundan diktiğim şortumu bacağıma, yine o posttan yaptığım külahı kafama geçirmiştim. Parsın kuyruğu da başımın arkasından sırtıma doğru sallanıyordu. Bunu daha çok kabilenin ilkel insanlarına biraz şaşkınlık vermek üzere yapmıştım. Motor suları yararak, ormanların vahşi sessizliğini ürperterek gidiyordu. Tabancam, ne olur ne olmaz, her an elimde hazırdı. Çifte de dizimin üzerinde yatıyordu. Bu ıssız ormanların her saati değil, her dakikası bile bir serüven saklıyordu. Bir dakika önce var olan bir canlı, ya da bir insan, bir dakika sonra bir çiy tanesi gibi buğulaşıp gidebilirdi. Hele bizim gibi ak derili insanlar için bu bölgeler, çok daha tehlikeliydi. Gözlerim, durmadan ırmağın her iki yanındaki parlak, enli yaprakların arasında, ırmağın üzerine sarkan kalın ağaç dallarında geziniyor, adlı adsız düşmanlar arıyordu. Yine ırmak yolculuklarında olduğu gibi türlü kuşlar maymunlar bu ormanların en eski yurttaşı olarak yerde, havada, ağaçların üzerinde kaynaşıp duruyordu.

Yolu yarı etmiştik ki, bir okaliptüs ağacının ırmağın üzerine sarkmış kalın bir dalında, gözüme kocaman kapkara parlak bir şey çarptı. Motorun sesini işitince dalın arkasına sinerek kendini göstermemeğe çalışan büyük bir hayvanla karşı karsıya olduğumu anladımsa da bunun ne biçim bir

hayvan olduğunu bir türlü kestiremedim. Merakla biraz daha ilerledik. Yirmi beş metre kala Hasan Kaptan'a motoru yavaşlatmasını söyledim. Bu, kara tüyler ışıl ışıl yanan hayvanı Hasan Kaptan'la Arap arkadaşlar da görmüşlerse de ne olduğunu onlar da anlayamamışlardı. Onlar da bana soruyorlardı:

—«Nedir o karaltı, Mehmet Ali?»

—«Şimdi anlarız ne olduğunu. Biraz daha yaklaşalım. Her halde insandan korkmayan, yolumuzu kesmeğe çalışan zararlı bir yaratık. Hele bir ağaçtan indirip de künyesini okuyalım bakalım, neyin nesi, kimin fesiymiş? Yalnız, dikkatli olalım, eğer biz onu ağaçtan indiremezsek o bizi motordan indirecek.»

Hasan Kaptan, çifteyi kapıp karaltıya doğrulttuğumu görünce motoru yavaşlattı. Motor, neredeyse karaltının pusuya yattığı dalın altından geçiyordu ki hemen karaltı, hem de ben birbirimizin ölüm kararını verdik. Tüfeği iki kez üstüste karaltının geniş göğsüne boşalttım. Ormanın sessizliğini yırtan canı yanmış bir panterin korkunç haykırışı işitildi. Sonra, yaprakları yırtarak suya kapkara bir panter düştü. Böyle bir hayvanı ilk kez görüyordum. Bu derisi ışıl ışıl yanan iri yeşil kedi gözlü hayvan, suları pençeleriyle yırtarak kıyıya doğru kaçmağa çalışırken ardında kıpkızıl bir iz bırakıyordu. Araplardan biri:

—«Firer, firer!» diye bağırdı.

Tüfeğin üçüncü kurşununu hayvanın yassı güzel başına boşalttım:

—«Kaçamaz, o benim avım, bizim avımız.»

Kurşun hayvanın kafasını parçaladığından kendisini akarsuya bıraktı. Biz de kuyruğundan yakalayıp motora çektik. Şimdi, bu cehennem kedisinin yeşil alevler gibi parlayan güzel gözleri, birer takma yeşil cam halini almıştı. Motora yaralarından durmadan kan akıyordu. Tanrının bu güzel hayvanını böyle kanlar içinde yere sermeğe hakkım olup olmadığını bir kez olsun düşünmekten kendimi alamadım. Bir yandan da seviniyordum: Kabileye ellerim boş gitmeyecektim. Bu hayvanın etiyle bu akşam bir çok kabileli karnını

doyurabilecekti. Bunu düşünerek coştum, yine dilime doladığım türküyü söylemeğe başladım.

Cihan da bilir benim sana yandığım
Ellerin köyünde garip kaldığım.

Neden aklıma bu türkü geldi de başka güzel bir türkü gelmedi, diyeceksiniz. Nedenini anlatayım: Türkiye'den Fransa'ya sürüldüğümde Marsilya mahpushanesine atılmıştım. Burada altı ay süren hücre hapisliğim sırasında çok kahırlı günler geçirmiştim. Beton hücrede Hasan Kaptan'la birlikte geçirdiğimiz bu kara günler, hiç unutulacak gibi değildi. İşte, o kara günlerimde ben hep bu iki dizelik türküyü kırık bir plâk gibi tekrarlar durur avunmağa çalışırdım. Yurdumdan, sevdiğim insanlardan, serbestlikten, en küçük mutluluklardan uzak oluşum, bu genç yaşımda bana ölümden beter gelirdi. Bu türkünün iki dizesini aylarca tekrarlayıp durarak sanki felekten öç almıştım. Sevinçli ya da üzgün zamanlarımda içimden bir türkü söylemek gelse ilkin bu dizeler dudaklarıma gelir.

İşte şimdi de sevinç içindeyken kahır duymuş olmalıyım ki yine bu türküyü söylemeye başlamıştım. Baktım, Arap arkadaşlar, bizim kırık plağı dinleyip duruyorlar hemen onlara Fransızca:

—«Chantez mes amies, chantez des chants d'algerie. (Söyleyin, Cezayir şarkıları söyleyin, dostlarım,)» diye bağırdım.

Bunun üzerine ince uzun boylu duygulu bir genç olan İbrahim, elini kulağına atarak aşktan, vatandan, anadan, babadan sözeden bir türkü söyledi. Bu uzun, üzgün, yanık bir türküydü. O, bitirince Kadri de Ya hibibi diye başlayıp Ya habibi diye biten bir başka Arapça aşk türküsü söyledi. Biz, böyle türkü söyleyip oyalanırken varacağımız yere de varmıştık. Motorun sesini işiten bütün kabile halkı, kıyıya dökülmüş, bizi bekliyordu. Bugün kabileye gelmemin nedenlerinden en önemli biri de her an düşüncelerimi çelen on üç, on dört yaşındaki yeni sevgilimin özlemiydi. Bundan dolayı motor kıyıya yanaşırken gözlerim hemen Makana'yı aradı. Evet, ordaydı. Onun gözleri de benim üzerimdeydi. Hemen ona el salladım. O da buna karşılık verdi. Motoru ağaca bağ-

layarak karaya atladık. Ben, bizi karşılamağa gelen Reisin boynuna sarılarak kuru yanaklarından öptüm. O da beni öperek dostluğunu gösterdi. Reisten sonra, onun yanıbaşındaki memeleri iki şişe gibi dikilmiş olan Makana'yı kucaklayıp iki yanağından öperken kendimi tutamayarak biraz da ısırmışım ki kızcağız, yılan sokmuş gibi fırlayıp kenara sıçramak istedi. Ancak, benim sevgiyle dolu bakışlarımı görünce bunun sevgi gereği olduğunu hemen anladı.

Ben, Makana'yı kucaklayıp öperken çevremizin bomboş olduğunu fark etmiştim. Bunun nedenini hemen anladım. Motordaki kara panteri gören bütün kabile halkı, oraya üşüşmüş, büyümüş gözlerle bakıyordu. Ölü olduğunu gördükleri halde yine de canlıymış gibi ondan korktukları anlaşılıyordu. Makana'yı bırakarak Kakita'nın teyzesini de gidip kucakladım, öptüm. Sonra, panterin motordan çıkarılmasını işaretle Reise bildirdim. Bizim arkadaşlar, zaten bu sırada hayvanı bacaklarından, kuyruğundan çekiştirerek yarı yarıya karaya almışlardı. Hayvanın ölüsü meydana doğru sürüklenirken çoluk çocuk, eskiden beri bu hayvandan yılgın olduğunu bildiren bir korkuyla geri geri kaçıyordu. İbrahim'le Kadri'ye hayvanı yüzmelerini söyledim. Bizim sustalıyı İbrahim'e verdim. İki arkadaş, hayvanı bacaklarından bir ağaca asarak hemen yüzmeğe başladı.

—«Sakın, deri örselenmesin, İbrahim.»

Onlar, panteri yüzmekte olsunlar, ben Reisle bir kaç kabile ileri gelenini yanıma alıp yapılmakta olan bambu kamışlarından çiti görmeğe gittim. Çıraklarımız bunu düşündüğümüzden de iyi yapmışlardı. Neredeyse bitmek üzereydi. Reis, çitin çerçevelediği köyün içinde yaşlı bir horoz gibi böbürlenerek geziyor, nasıl yapıldığını bize kendi diliyle anlatiyordu. Arkamıza küçük, evcil bir maymun takılmıştı. Benim pars derisinden şortumla külahıma merak sardırmıştı. En sonra, panterin bacaklarını döven kuyruğunu küçücük elleriyle bir kez olsun ellemekten kendini alamadı. Bunun zararsız bir şey olduğunu anlayarak omuzlarıma sıçradı. Başımdaki kalpağı uzun uzadıya mıncıklayarak ne olduğunu anlamağa çalışırken yere düşürdü. Kendisi de ona asıldığın-

dan onunla birlikte düştü. Sonra kalpağı yerden alıp kaçmağa başladı. Bunu gören Reis, gülmekten kırıldı.

Maymuncuk, kalpağı Reisin kulübesine kaçırmıştı. Maymun, Makana'nın sevdiği bir hayvan olduğundan o da onun arkasından koştu. İkimiz birlikte Reisin kulübesine girerken çarpıştık, gülüştük. Düşmemesi için Makana'yı kucaklamaz zorunda kaldım. Bu yüzden bir süre kollarımın arasında kaldı. Ve kucağımda baygınlık geçirir gibi olduğunu sezdim. Böyle bir şeyi ancak mutluluk olarak düşündüğünü anladım. Arkadan gelen Reise yol vermek üzere birbirimizden ayrıldık. Reis, gidip her zamanki yerine oturunca yaramaz maymuncuk, elindeki kalpakla onun kucağına Reis de kalpağı alıp gülerek bana uzattı. Odanın dört bir yanına yassıltılarak kerevet diye uzatılmış kalın kütüklerin üzerine oturduk, birbirimize hal-hatır sorduk. Biraz sonra, kadınlar, bize sütlü hindistancevizi sundular. Bu güzel yemişin sütünü öyle seviyordum ki bir türlü doymak bilmiyordum. Ev sahiplerinin sunduğu cevizler, susuzluğumu gideremişti. Daha istedim. İşaretimden anlayan delikanlılar, getirmek üzere gittiler. Gittilerse de bir türlü dönmek bilmediler. Cevizliğin uzak olup olmadığını sordum. Hemen köyün yakınındaydım. Bunun üzerine cevizleri nasıl topladıklarını merak ettim. Benim bu merakımı gören Reisle kabile erkekleri, genç kızlar, çoluk çocuk bu arada Makana da arkamdan gelmeğe başladı. Baktım, epeyce ötede güçlü iki delikanlı belki yirmi metre boyunda bambu kamışından bir sırıkla yüksek ceviz ağaçlarının altında durmuş, kan ter içinde uğraşıyorlardı. Sekizer onar metre boyundaki bambu saplarını uçlarından birbirine bağlayarak daha uzun bir sırık yapmışlardı. Ceviz ağaçlarının hemen tepesinde geniş yapraklar arasında kırkar ellişer ceviz taşıyan hevenkleri dürtüştürerek bunların arasından bir takımını düşürmeğe uğraşıyorlardı. Bu, oldukça zor bir işti. Birden bire usuma Saint Laurent'a ilk geldiğim günler, memurlara hindistancevizi toplamakta biricik usta kürek mahkûmunun ben olduğum geldi. Orada hindistancevizi toplamak çok zor bir işti. Bu işi yapabilecek mahkûmları kolay kolay bulamıyorlardı. Kendine güvenen hiç kimse çıkmayınca, bir

gün bu işi yapabileceğimi söyleyerek ortaya çıktım. O zamana dek hiç bir hindistancevizi ağacına tırmanmamıştım. Yalnız, Makedonya'da Rodop ormanlarında sincap gibi ağaçlar üzerinde yaşadığım çocukluk günlerimi anarak ortaya fırlamıştım. En çevik hayvanlar gibi ağaçlara kolayca tırmanabilecek bir güce sahiptim. Gardiyanlar, beni alıp avluya çıkarmışlardı. Benim istediğim de zaten biraz serbestlik kazanmak, gardiyanlarca istenir bir adam olmak, sonra da kaçabilmenin yollarını aramaktı. Ben, gardiyanlarla bahçede beklerken başka bir koğuştan bir Arap delikanlısı getirdiler. Böylece bir Türk'e bir Arap, Saint Laurent'in iki kilometre ötesindeki hindistancevizi ormanına götürüldük. O zamana dek hiç hindistancevizi ağaçlarına çıkmadığım gibi böyle çıplak gövdeli çok yüksek bir ağaca tırmanmayı da denememiştim. Bizim memleketin bütün ağaçları dallı budaklı, tepelerine tırmanmağa yol verir biçimdeydi. Bir kez alt dallara tırmandın mı onları basamak gibi kullanarak ta tepeye çıkabilirdin. Gelgelelim, buradaki hindistancevizleri on beş metre boyunda dalsız budaksız telgraf direkleri gibi yükseliyor, cevizler de en tepede hevenk, hevenk asılı duruyordu.

Biraz özgürlüğe kavuşmak uğruna ortaya fırlamıştım, ama, bu işte mahçup olmak da vardı. Baktım, bizim Arap, Cezayir'de tatlı yemişler veren hurma ağaçlarına çıkıp inmeğe alışkın olacaktı ki maymun gibi çevik, bir hindistancevizi ağacına tırmanmağa başladı. Bu sırada ben de hem onu gözetliyor, hem de tırmanış tekniğini öğrenmeye çalışıyordum. Bir yandan da çıkışıma engel olmasın diye paçalarımı sıvıyor, ceketimi çıkarıyordum. Arap arkadaş maymun gibi tırmandığı ağacın yarı yerinde durakladı. Hızlı hızlı soluyordu. Gözü daha yukarı çıkmayı yemediğinden aşağı indi. Şimdi, sıra bana gelmişti. Hurma ağaçlarına çıkmayı bir oyun gibi belleyen genç Arabın, yarı yoldan geri dönüşü beni epeyce ürkütmüşse de kabadayılığa pislik sürmemek için yapılamayacak şeyi yapmağa karar verdim. Ben de Arap arkadaşın yaptığı gibi bir maymun çevikliğiyle ağaca sarılıp bütün gücümle tırmanmağa başladım. İki kolumla ağacın gövdesini kucaklayarak çıkıyordum. Gözlerim kararmasın diye

de hiç yere bakmıyordum. Ağacın yarısını geçtikten sonra biraz yorgunluk, soluk darlığı duydumsa da bunu da direncimle yenerek en sonra ağacın doruğuna çıktım. Burası rahattı. Elli cevizlik bir hevengin yanıbaşında ayaklarımı bir budağa yerleştirerek oturup derin derin soludum. O erişilmez gibi görünen tatlı sütlerle dolu iri cevizler, şimdi elimin altındaydı. Onlara dokunuyor, okşuyordum. Aşağıya şöyle bir göz attığımda memurların bana şaşkın şaşkın baktıklarını görmüştüm. Baştan söylemeyi unuttum. Ben, ağaca tırmanırken belimde bir mapusane palası, bir de otuz metre uzunluğunda bir kangal ip vardı. İpin bir ucu memurların elindeydi. Doruğa çıkınca ipin ucunu elli cevizlik kocaman hevenge bağladım. Bunu bir budaktan geçirerek askıya aldım. Sonra, hevengin sapına bir pala indirerek onu ağaçtan ayırdım. Memurlar aşağıdan ipi yavaş yavaş salıvererek hevengi indirmeğe başladılar. Benim, bu ağaçlara tırmanmaktaki becerikliliğim mapushane memurları arasında ün saldığından artık durmadan beni çağırıyorlardı. Böylece Saint Laurentdaki hindistancevizi ağaçlarının tatlı yemişlerini yağmalarken bir yandan da kaçabilmenin, özgürlüğe, yurduma kavuşabilmenin tatlı hülyalarını kurup duruyordum.

İşte, şimdi iki zenci delikanlısının, on beş, yirmi metre boyundaki sırıklarla ceviz düşürmeğe çalışmaları bana tembelce bir iş gibi görünmüştü. Hemen:

—«Durun bırakın o bambuları,» diye bağırdım. Ne demek istediğimi anlamadılarsa da delikanlılar da, Reis de, onunla birlikte oraya gelen kalabalık da tuhaf bir işe tanık olacaklarını anlamışlardı. Gözlerini dört açıp bana baktılar. Bu sırada ben de hemen yanıbaşımda dikilip duran Makana'ya baktım. Bakışlarında tatlı bir şaşkınlık yüzüyordu. O da herkes gibi ne olacağını bekliyordu. Hemen palamı belime sokup ya bismillah diyerek avuçlarıma tükürüp birbirine sürterek ovuşturup, tutunabilir duruma getirdim. Sonra, bir pehlivana dalar gibi koca hindistancevizine kara kucak bir daldım. Bütün çevikliğimle tırmanmağa başladım. Kabile halkı, bu sırada garip olayı seyretmek üzere cevizliğe taşınmış beni seyrediyordu. Düşüp parçalanacağımı sanan kadınlarla,

kızlar, ikide bir çığlıklar atıyorlardı. Elbette, Makana bunların başındaydı. Ağaca tırmanırken başımdaki pars derisinden kalpağı da kaşla göz arasında Makana'nın eline tutuşturmuştum. Şimdi, ağaca tırmanırken düşüncemde bir tek Makana'nın tatlı, küçük, sıcak varlığı parlıyordu. İçimde her nedense kendimi ona beğendirmek kaygusu her şeye baskındı. Türkçesi, Makana'nın varlığı,beni dürterek, destekleyerek yukarı çıkarıyor gibiydi. Ağaç, hesapladığımdan da yüksek geldi bana. Çıkıyor, çıkıyor, bir türlü yemişlerin toplu olarak durduğu doruğa yaklaşamıyordum. Acaba Saint Laurent'da bir kez başıma gelen iş, burada da başıma gelmek üzere miydi? Orada formumda olmadığım bir gün bir ceviz ağacına çıkarılmıştım. Ağacın yarısında birdenbire kesilivermiştim. Çok zor bir durumdu. Ne yukarı çıkabiliyordum, ne de aşağı inmek istiyordum. Korkunç bir başarısızlık, utanç duygusu, beni olduğum yerde tuttuğu gibi bana yeni bir güç de kazandırdı. İçimde gizli güçlerin çalıştığını, bunların beni görünmez elleriyle yukarı ittiğini duydum. Nasıl oldu bilmiyorum, ağacın doruğuna ulaşmıştım. Eğer bu büyük utanç duygusu olmasaydı yarı yoldan geri dönmek işten bile değildi. Demek ki ıssız bir yerde kendi başıma olsaydım, geri dönmek, ağaçtan inmek farz olacaktı. İşte, şimdi, burada da şeytan, işe karışarak bacaklarımın, kollarımın gücünü bağlamışa benziyordu. Yarı yoldan biraz yukarıda kımıldamadan kalakalmıştım. Güç soluyordum. Ancak, korkunç bir utanç duygusunun yanı sıra yeni bir mucize kaynağı da işe karışarak beni kurtardı. Şimdi aşağıda beni belki de başarım için dua eden Makana bekliyordu.

Onun aşkını kazanmam için mutlaka bu ağacın doruğuna ulaşıp kabileyi doyuracak bir yığın cevizi yere dökmem gerekiyordu. Makana'nın sıcak bakışlarını gövdemin çıplak derisinde, ruhumun içinde duyarak birdenbire canlandım. Taptaze bir güçle yine tırmanmağa başladım. Biraz sonra da ağacın doruğunda oturmuş hem dinleniyor, hem de aşağıda bana bakanları seyrediyordum. Aşağıda iyice küçülmüş Makana'nın başını kaldırarak yıldızları seyreder gibi bana baktığını gördüm. Bütün kabile adamlarının bağırışıp çağırı-

şarak beni övdüklerini görüyordum. Böylece beş dakika budaklardan birinin üzerinde dinlendim. Elimdeki sustalıyı yanıbaşımdaki bir ceviz hevenginin sapına çaldım. Bu sırada da aşağıya:

—«Açılın, kaçın cevizler geliyor,» diye bağırdım. Hasan Kaptan hemen tehlikeyi görerek halkı ağacın altından uzaklaştırdı. Kestiğim elli cevizlik hevenk de hemen bu sırada gürültüyle yere düştü. On, on beş ceviz hevenkten ayrılarak öteye beriye savrulup yuvarlanmağa başladı. Bunu gören halk, biraz da sevinçle bağrışıp, çağrışarak kaçıştı. Birinci salkımın arkasından ikinci, üçüncü, dördüncü salkını da kesip aşağı attım. Yerler hep hindistancevizi dolmuştu. Halk, aşağıda bayram yapar gibi cevizleri toplarken ben de yukarda iki cevizi elimle tutup ağacın gövdesine vurarak kırdım, doya doya süt içtim. Sonra, kabilenin özellikle Makana'nın tatlı, övgü sevgi dolu bakışları önünde ağır ağır sıyrılarak ağacın yumuşak liflerle örtülü gövdesinden yere indim. Reis, bayağı yerinde sıçrayarak sevinçli davranışlarla beni kutluyordu. Kutlarken de kuru kemikli elleriyle omuzuma vuruyor, övgüsünün büyüklüğünü anlatmak istiyordu. Beni sürüklercesine alıp kulübesine götürdü. Kucağı cevizle dolu bir adamın cevizlerinden iki tane seçerek Makana'ya armağan ettim.

Teşekkür ettiğini anlatmak üzere başını eğerek gülümsedi.

İkindiye doğru, meydan ortasında yakılan ateşin üzerinde kadınlar sırığa geçirilmiş panteri çevirerek kızartmağa başladılar. Ormanın koyu gölgesi meydanı kaplayınca millet yavaş yavaş ateşin çevresinde toplandı. Tamtamlar çalınıp kızlar, kadınlar, delikanlılar, sıçrayarak, gülüşerek çevik oyunlar oynadılar. Ben, panterin postunu daldan indirip tuzladım. Güneşe serdim. Sonra, reisin elinden tutarak oraya götürdüm. Elimle göstererek:

—«Bu senindir,» dedim.

Sevindi, yine sırtımı sıvazladı. Bu sırada bir gölge gibi arkamda dolaşan Makana'nın da başını okşadı.

Akşam serinliği, başlayınca ateş gözümüze daha güzel görünmeğe başladı. Çıkan dumanların, sivrisinekleri kovması dolasıyle ateş, burda son kerte gereklidir. Reisin yakınlarıyle ateşin biraz ötesinde yemeğe oturduğumuzda üç delikanlı uzun bambu kamışı yapraklarını sallayarak Reisle ikimizin başı üzerinde vızıldayan sivrisinek taburlarını kovmağa koyuldular. Nar gibi kızaran panter, akşamın gölgeli serinliğini dayanılmaz güzellikte bir kızarmış et kokusuyla doldurmuştu. Biz de Piye'den getirdiğimiz ekmekleri, kaşar peynirini, şeker kamışı içkisini ortaya koyduk. Ayrıca, kadınların ateş üzerinde çevirdiği yağlı Brezilya ördekleriyle haşlanmış ördek yumurtaları, muz hevenkleri hindistancevizleri, sofranızı bir şölen sofrasına çevirmişti. Benim için bu gerçekten bir şölendi. Şundan ki midem gibi gönlüm de bu yemekten tat almaktaydı. Makana, benimle dedesinin arasında oturmuş, ara sıra bana ördeklerin butlarından parçalar koparıp veriyordu.

Çokça içtiğim şekerkamışı içkisi iyice başıma vurmuştu. Eskiden beri bizim Türk rakısına çok dayanıklı olduğumdan bunu da öyle sanmış, biraz da yanıbaşımdaki genç kızın yakınlığından coşarak çokça içmiştim. Kontrolü yitirerek Reisin karşısında Makana'yı okşamağa yeltenirim diye ödüm kopuyordu. Niyetim bozuk olmasına bozuktu. Onu mutlaka sevip okşamalıydım. Yemek dağılınca onu gizlice kulübeme çağırmayı kurmuştum. Kafamdan çılgınca, tehlikeli düşünceler geçiyordu. Deminden beri Makana'nın bana ördek butları verdiğini seyreden Kakita'nın teyzesi, dayanamayarak en sonra panterin budundan kocaman bir parça koparıp gülerek bana uzattı. Bununla biraz da demek istedi ki:

—«Delikanlı, sen evlisin, o kızdan biraz uzak dursan iyi edersin.»

Teyzenin verdiği budu sarhoşluk etkisiyle iştahlı iştahlı sömürürken baktım, sol yanımda Hasan Kaptan, durmuş, kadınlardan yana eskiden beri bahtı açık olan bana garip garip bakıyor, hemen budun yarısını ona uzattım:

—«Al arkadaşım,» dedim. «Karnında Korsikalı insan etinden başka biraz da kara panter eti bulunsun.»

O da yanımdaki Makana'yı anlatmak isteyerek:

—«Peki o körpe kuzu etini de yalnız sen mi yiyeceksin?» diyerek güldü.

—«Arkadaşım, onu yediğiniz Korsikalıya benzetme. Ben, onu ejderhalara bile yedirmem. Bu, böylece biline,» dedim.

Karınlarını doyuran kabileliler, biraz da tamtamlara uyarak ateşin çevresinde oynadıktan sonra kulübelerine çekildiler. Reis, bizim gibi içmediğinden esneyip duruyordu. Neredeyse esnemekten çene kemikleri kırılacaktı. En sonra, dayanamayarak kalktı. Bu sırada elimi Makana'nın kalçasına atarak kaşla göz arasında onu kendime çektim. Kızcağız, görülmekten korkarak hızla geri çekildi. Herkes kulübesine doğru giderken Reis, kendi kulübesinin yanındaki iki göz odası olan konuk kulübesini bize gösterdi. Hasan Kaptan'la ben bir odada, İbrahim'le Kadri de öbür odada yatacaktı. Ben konuk kulübesinin kapısında dikilerek Reisin yanıbaşında durup son kez bana bakan Makana'ya ellerimi yanağıma koyarak başımı biraz bunların üzerine eğdim. Sonra, bunu destekleyen başka işaretler de yaparak herkes yattıktan sonra bizim kulübeye gelmesini, kulübenin sol köşesinde yatacağımı anlattım. Anladığını bildirmek üzere başını salladı. Sonra, koşarak kendi kulübesine doğru uzaklaştı. Bu sırada Kara Hasan Kaptan'a:

—«Ahbap, bu gece bana bir konuk gelecek, sakın vahşi hayvan filân sanıp da üzerine ateş etmeyesin. Hele bu hayvanı bir genç kız biçiminde görüp de ona sarılayım dersen külahları değişiriz alimallah,» dedim.

Namus kavramını halâ Trabzon'da yaşadığı zamanlardaki gibi düşünen Hasan Kaptan:

—«Ula uşak,» dedi. «Sakın bir halt etmeyesin. Sonra bizi geceyarısı yataktan kaldırıp kara panteri çevirir gibi ateş üzerinde çevirirler, vallaha da billaha da.»

Baktım Hasan Kaptan, bu konuda çok sıkı.

—«Yok, canım,» dedim. «Şaka yaptım. Hiç burda böyle şey olur mu?»

Nasıl olsa Makana geldiğinde bizim Hasan Kaptan, derin uykularda olacaktı. Kızın kulübesi, Reisin kulübesinin arkasındaydı.

Kulübelerin kapıları rafyalarla örülmüş hasırlardan yapılıp direklere de yine rafyalarla bağlandığından açılıp kapanırken hiç gıcırtı, gürültü yapmıyordu. Ben, yatarken, ne olur ne olmaz diye bizim kulübenin kapısını biraz da açık bıraktım. Bana konuk olmağa niyetliyse, her halde Makana da böyle yapmıştır diye düşündüm. Ben, her an kapının açılarak içeriye sıcacık gencecik bir yaratığın süzülmesini beklerken gökyüzünde şimşekler çakmağa, gökgürültüleri, balta girmemiş ormanlar üzerinde en yırtıcı hayvanları dahi ürkütürcesine yuvarlanmağa, arkasından da şiddetli bir sağnak boşanmağa başladı. Yağmur, bir serinlik de getirdiğinden bana öyle tatlı geldi ki Makana'yı düşünürken dalmışım. Kızın, yanlışlıkla Hasan Kaptan'ın koynuna girmesini düşününce ürperdim. Gözkapaklarımın üzerine birer değirmen taşı gibi çöken uykuyu güçlükle silkip attım. Bu sırada son kerte parlak masmavi bir şimşek çaktı, arkasından yeri göğü titreten bir gökgürültüsü kulaklarımı sağır etti. İşte, hemen bu sırada yağmurdan sırsıklam kesilen Makana'nın eşikte dikilip yattığım yeri aradığını gördüm. Şimşek, onunla birlikte yüzümü aydınlattığından hemen gördü. Vücudu zangır zangır titreyerek ilerledi. Yerimden fırlayarak kapıyı kapadım. Baktım, ayaklarıma bir çift el sarılıyor. Hemen yaramaz maymunun da Makana'nın ardınca geldiğini anladım. Gider Hasan Kaptanı mıncıklar, bir olaya yol açar korkusuyle hayvanı tuttuğum gibi yağmurun içine fırlattım. Hayvan, Makana'ya çok düşkün olacak ki uzun zaman kapıyı tırmalayıp, köpek yavrusu gibi ince sesler çıkararak mızırdandı durdu.. Kulübenin damına çıkıp kamışları, sazları çekiştiriyor, içeri girmek için bir yol bulmağa çalışıyordu. Ancak, zaman çok değerli olduğundan hemen Makana'yı kaptığım gibi köşeye çekildim. O da demek çoktan beri bana yangınmış ki bütün gücüyle bana sarıldı.

Yüzünü gözünü yüzüme sürüyor, vücudu sıcak bir denizden çıkmış kaygan bir balık gibi kollarımın arasında kayıp duruyordu.

Ona Türk usulü, ak insan usulü sevişmenin bin türlü yolunu öğrettim. Ancak, genç kızlık hazinesinin bütün hak-

larını ona bırakmayı bir dakika aklımdan çıkarmadım. Türkçesi, bir genç kızla nasıl sevişilirse öyle seviştim. Ne var ki biz, karanlıkta sevişirken bütün aklım bizim kaptandaydı. Otlar, yapraklar altımızda hışırdayıp durdukça ses denen şeyden tiksinir duruma geldim. Bizi koruyan, yalnız biraz çokça uzayan sağanakla fırtınaydı. Sağanakla birlikte gelen fırtına ormanları vahşi, korkunç seslerle uğuldatıyor, ağaçların gövdelerinde insanın iliklerini donduran ıslıklar çalıyordu. Ormanın ötelerine sık sık düşen yıldırımlar, yavaş yavaş bombardıman uçaklarının hedefler üzerine sırayla bomba boşaltması gibi bizim kulübelere doğru yaklaşıyordu. Hemen çok yakınımıza düşen bir yıldırım yeri göğü sarsar gibi oldu. Makana korkudan titreyerek bütün gücüyle bana sarıldı. Onu öptüm, sıktım, sevdim. Bunun korkulacak bir şey olmadığını anlatmak istedim. Fırtına, sağnak şimşekler, yıldırımlar geçip gittikten sonra, sabahın yaklaştığını anladığımdan Makana'yı bir kez daha obur gibi sevmeğe başladım. Nerdeyse ortalık ışıyacaktı. Bayırlardan aşağı akan sellerin sesi halâ işitiliyordu. Bu kötü sağnağı yemiş olan maymunlar, kuş sürüleri yakınıcı sesler çıkararak sabaha bir ayak önce ulaşmak istiyor gibiydiler. Gerçekten de masmavi gökyüzünden boşanan ışık selleri ormanların üzerine yağmağa başlayınca bizim kulübedeki aşk faslı da ister istemez sona erdi. Hemen Makana'yı kucaklayarak kapıya götürdüm. Ellerimle işaret ederek koşmasını söyledim. O gittikten sonra da kötü bir iş yaptığımı söyleyen çok derindeki duygularının beni ezarladığına tanık oldum. Onun evinin kapısından içeri girdiğini gördükten sonra ottan yatağıma sırt üstü uzanıp şöyle mutlu bir sabah uykusu çekmek istedim. Baktım, bizim Kaptan, hâlâ horul horul uyuyordu. Onu dürttüm:

—«Yahu, birader,» dedim. «Bütün gece gözüme uyku girmedi. Bütün horultularını toplayıp bu geceye mi doldurdun sen allasen?»

—«Sen, rüya görmüşsün, ben horlamam,» diyerek soluna döndü, yine uyumağa çalıştı. Hasan Kaptanın uykuyu çok sevmesinin nedeni, durmadan memleket rüyaları görmesiydi. Bunlar, çok tatlı zevkli düşler olmalıydı ki, her sabah

gözlerini açar açmaz yorulmadan üşenmeden bunları en küçük ayrıntılarına dek bana anlatmadan edemiyordu. Ben de onun düşleriyle hiç bir vakit alay etmedim. Şundan ki bu düşler onun gurbette biricik mutluluğuydu. Bu kerte değerli şeylerle alay edilemezdi. Bu kadarcık mutluluğu hiç bir zaman ona çok görmedim.

Yağmurun verdiği serinlik çok tatlı uykular vaat ediyordu. Ben de dalmışım. Uyandığımda güneş gökyüzünün ortasında bir cehennem kazanı gibi kaynıyordu. Bütün gece, sürüp giden sevişmenin etkisi üzerimde şimdi bile kendini gösteriyordu. Sanki hâlâ yanımdaymış gibi kolumu uzatıp Makana'yı sarmak istedim. Elim boşluğa gidince kendime geldim. Makana gitmişse de aşkı hâlâ çevremde soluk alıyordu.

Otların üzerinde doğrulup otururak gerçekten bir düş güzelliğindeki geceyi düşündüm. Çok mutluydum. Hasan Kaptan'ın kalkıp dışarı çıktığını duymamıştım. Ben geceki aşk şölenini bir kez daha içimden yaşamağa çalışırken, o da güler yüzüyle, mutlu bir insan anlatımıyle içeri girdi.

—«Mehmet Ali bu gece bir düş gördüm, çok sevinçli bir düş. Allah, hayretsin de. Sözde buradan kaçmışız. Bir Türk şilebine binip seninle birlikte Trabzon'a varmışız Nenem beni görünce sevinç yaşları dökerek boynuma sarıldı. «Nerelerde kaldın, benim sevgili uşağım,» dedi. «Yıllardır haberlerini alamadık. Gavur oğlu gavurlar seni alıp götürdüler. Denizlere mi gömdüler, aslanlara mı yedirdiler deyip duruyordum. Allaha şükür sağ salim karşımdasın.» Babamı da gördüm. İki gözü ikiçeşme ağlıyordu. Nenem, elime bir çiçek verdi. Kokladım. Dünyada bir eşi daha yok. Güzellikte de kokmadan yana da. Öyle güzel bir çiçek koklamadım doğdum doğalı. Cennet çiçeği gibi güzel renkleri var ki ne sen sor ne ben söyleyeyim. Onlardan sonra ailemi gördüm. O da sevinçten ağlıyordu. Çoluk çocuğu hiç sorma. Bir, baba, diyorlardı da başka bir şey demiyorlardı. Hepsini güller gibi kokladım, öptüm, sevdim. Sonra, sofra kuruldu. İçli hamsi tavası geldi ortaya. Anamın, babamın, ailemin ağlaması hayra alamettir. Mehmet Aliciğim. Bu, yakında kavuşacağımızı

gösterir. Ağlamak, gülmektir. Her rüyanın tersi doğrudur.»

Ben de:

—«Allah hayırlara tebdil eylesin, Hasan Kaptan,» dedim. «Ben de bu gece bir rüya gördüm. Kapkara bir genç kız gelip koynuma girmiş. Sabaha dek deli etti beni. Bir de gözümü açtım ki ne göreyim, dört yanım bomboş. Ne kara kız var, ne ak kız. Sen ne dersin bu rüyaya?»

Hasan Kaptan kurnazca gülümsedi:

—«Ula, ula, ula köftehor! Herhalde ben Trabzon'da düşlerde gezerken sen de burada bir haltlar etmiş olacaksın. Allahtan başımıza bir iş açılmasa.»

—«Yok canım, nerde bizde o talih. Rüya hepsi. İnsanın her aklından geçen şey gerçekleşseydi... Geç kaldık, Hasan Kaptan. Kabileyle helâlleşip eve dönelim. Orada yapılacak bir sürü işimiz var.»

Kalkıp motoru suya indirdik. İyi ki onu geceleyin halatlarla bir güzel ağaçlara bağlamışız yoksa geceki fırtınayla seller sürükler götürürdü. Motorun sesini işiten köylüler, kıyıya koşuşup bizi uğurlamağa geldiler. Bunların arasında gözlerim Makana'yı aradı. O da geceki düşe benzeyen sevişmenin etkisi altında olmalı ki bana sokulmaktan korktu. Kendi akranı olan kızlara sokularak tatlı gülümseyişiyle uzaktan bana bakmakla yetindi. Onun eline dokunabilmek için baştan başlayıp bütün uğurlayıcıların ellerini sıkmak zorunda kaldım. Makana'nın sıcacık, yumuşacık elleri avucumda teslim olmuş bir güvercin yavrusu gibi uysal bir, iki çırpındı. Sonra motora atlarken bir gösteriş yapmak üzere tabancamla havaya iki el ateş ettim. Silâhın havaya atıldığını gördükleri halde halkın birtakımı kaçıştı. Benim yavuklum da onlara katılarak kaçarken birden bire durdu, geri döndü, gülerek bana baktı. Elimi hepsine sallar gibi salladım. Oysa, bu selam salt Makana'ya idi. O da biz gözden yitinceye dek elini salladı. Silâh sesleri üzerine yöredeki ağaçlarda tüneyen kuşlar, havalanmışlar, hâlâ çığlıklar atarak havada dönüp duruyor, bu sesin ne olduğunu anlamağa çalışır görünüyorlardı.

Piye'de herkes yine eski yaşayışını sürdürüyordu. Çinlilerle Fransızlar, yine ırmakta eleklerini daldırıp çıkararak altın arıyor zenciler ya ormanlarda yiyecek peşinde dolaşıyor ya da Ahmet'in kendilerine yaptığı hangarda sırt üstü yatıp dalga geçiyorlardı. Kimi kürek mahkûmları da yalınayaklığın tehlikelerinden korunmak üzere ağaçlardan balata-kauçuk toplayarak kendilerine ayakkabı yapmağa çalışıyorlardı. Mahkûmların böyle harıl harıl kauçuk sütü toplayıp pişirmeleri, Hasan Kaptan'la beni de uyardı. Ayağımızdaki kauçuk mapusane sandallarına yedek olmak üzere birer çift daha yapmağa karar verdik. Elimize birer kova alıp zavallı kauçuk ağaçlarının her türlü tehlikeden habersiz yükseldikleri ormana daldık. Ahmet'ten aldığımız kauçuk işçilerinin kullandığı telgrafçı kancalarını, ayaklarımıza geçirip, genç bir ağacın dimdik, pürüzsüz gövdesine on metre tırmandım. Elimdeki sustalıyı ağacın kabuğuna olanca gücümle daldırdım yardım. Bu yarığı aşağı doğru indirdim. Sonra, bunun on santim karşısında da buna paralel bir çizik çekip aşağı indirmeğe, bir yandan da bu iki çizik arasındaki kabuk parçasını deri gibi çekip sıyırmağa başladım. Ağacın dibine dek bu işi yaptıktan sonra, on metrelik bir bölümünden sıyrılan kabuğun altından sarı bir sütün aktığını gördüm. Hemen kovayı ağacın dibine yerleştirdim. Süt, kovaya akmakta olsun, ben, bir kez daha ağaca tırmanarak açtığım süt oluğunun her iki yanından oluğa birleşen yukardan aşağıya çentiklemeğe başladım. Her iki yandan bir ırmağa kavuşan dereler gibi sapsarı süt kanala akarken bu işi ağacın dibine dek götürdüm. Böylece ağacın bir yanını besleyen süt kovaya damlayıp dururken öbür yanına geçtim. Yine on metre yükseklikte orada da bir kanal açarak iğri bir sürü çentik çentim. Hasan Kaptan bu sırada kovaya akan sütü kontrol ediyordu. Benim kovam önde, Hasan Kaptan'ınki de ağacın arkasında doluyordu. Kovaları, idam ettiğimiz güzel kauçuk ağacının dibinde bırakıp eve döndük. Ağacın kanı demek olan bu sarı yapışkan süt,kırk sekiz saat içinde bütünüyle bizim kovalara dolacak, zavallı ağaç da ondan sonra, ormanı dolduran on binlerce ölü kauçuk ağacının arasına katılacaktı.

Biz, bu sırada bu güzel ağacın ölümüne karşılık, ayaklarımıza birer çift entipürten ayakkabı yapmış olacaktık.

O akşam, Ahmet'le dertleşiyorduk:

—«Mehmet Ali, kardeşim!» dedi. «Şu Roger ile birkaç arkadaşı size fena bozuluyor. Ne yaptınız bunlara ki size karşı böyle bayağı düşmanca duygular besliyorlar?»

—«Vallahi biz onlara bir şey yapmadık. Onlar, yalnız bize değil size de bozuluyorlar. Ortada o geceki bayrak işi de var. Ancak, ben, bu herifin şundan bundan almağa çalıştığı haracın önüne geçmeğe çalıştım. Çinlilere, ona haraç vermemelerini, onun da ırmağa girip altın çıkarmasını söyledim. Onlar da «Ne yapalım, herif bizi ölümle tehdit ediyor. Biz de çıkardığımız ekmek parasının birazını onunla arkadaşlarına vermek zorunda kalıyoruz.» dediler. Ben de onlara «Biz buradayken korkmayın, sizi her zaman koruruz. Bizim ellerimiz armut toplamıyor. Ancak onların size yaptıkları tehditleri günü gününe gelip bize anlatmalısınız,» dedim. Herhalde bu sözlerim haberciler aracılığıyle Roger'in kulağına gitmiş olacak,» diye cevap verdim.

—«Aziz kardeşim, Mehmet Ali! İyi, güzel ya, siz buradan gidicisiniz. Senin gözün hep kaçıp vatana gitmekte. Oysa, ben artık hiç bir yana gidemeyecek durumdayım. Çoluk çocuk sahibiyim. Yaşım da artık sizin gibi serüvenler arayacak kadar genç değil. Bence bu heriflerle aranızın böyle tehlikeli açılıp gitmesi hiç de iyi değil. Çinlilerin gücü varsa kendi haklarını kendileri korusunlar. Bu Roger iti bildiğin gibi değil. Mükerrer kaatil. Tavuk gibi insan boğazlayan biri. Bir insan kasabı. Burada şimdiye dek rahat durmuşsa hep eline bir silâh geçiremeyişinden. Bir gün sizin silâhlarınızla benimkileri eline geçirirse vay o zaman halimize,» dedi.

—«Hem dükkânımızı, karılarımızı, çoluk çocuğumuzu zapteder, hem de bizi ya öldürür ya da Piye'den sürer.»

—«Bunu hiç bir vakit yapamaz. Yapamayacak da. Şundan ki o, hiçbir vakit gidip Kızılderililerden erzak alamaz. Açlıktan geberip giderler. Silâhlarının mermisi bitince ellerinde birer demir kavalden başka bir şey kalmaz.»

Ahmet'le yaptığımız bu tartışma hem yürekli hem de genç olduğum halde beni de ürkütmüştü. Biz burda üç kişiydik. Ötekilerse elli, altmış kişilik bir topluluktu. Roger, bunları ya korkutup ya da çıkar sağlayacağını söyleyerek yanına alabilir, bizi gizlice birer köşede temizleyebilirdi. Bundan dolayı son kerte dikkatli olmamız gerekiyordu. Biz geçip gittikten sonra, Piye nasıl olsa onlara kalacaktı. Ancak, buradan vatan için en uzun yolculuğa çıkmadan önce postu tuzlatmamak gerekiyordu. Ahmet'in yanından ayrıldığımızda ikimiz de silâhlıydık. Ben, tabancamı her an ateşe hazır durumda taşıyordum. Hasan Kaptan'daki beşli av tüfeği de her an beş kurşun boşaltmağa hazırdı. Gizli rakiplerimizin kulübelerinin önünden geçerek kauçuk ormanına gittik. Kauçuk kovalarını getirip yarıya dek dolu sarı, güzel sütü bir kovaya doldurup ateşe bindirdik. Birkaç saat kaynattık. Sütün bütün suyu buğu olarak uçup gitti. Sonra, karıştırdığımız deyneği havaya kaldırıp yokladık, kıvama gelmişti. Deynekten yapışkan bir sıvı damlıyordu. Kovayı ateşten indirdik. Sıvıyı basılmış düz bir toprağa döktük. Yayıldı. Aradan ancak bir saat geçmişti ki baktık bir kösele haline gelmişti. Manda derisinden de kalın, yamyassı katılaşmış olan kauçuğu, Fransızların dediği gibi, balatayı dürüp katladık. Şimdi de kunduracılığımız başlıyordu. Ocağa kovayla su bindirip kaynar duruma getirdikten sonra, elimizdeki kauçuktan ayaklarımızın ölçüsüne göre dört büyük parça kesip güneşin sıcaklığına yaklaşık suyun içine koyduk. Heykel çamuru gibi yumuşacık olunca bir yandan Hasan Kaptan, bir yandan ben, birer parça alıp tabanlarımızın altına koyduk. Sonra, ayağımızın kalıbını alır gibi ellerimizle her yandan bu hamuru ayağımıza birer ayakkabı olacak biçime soktuk. Hamuru ayakkabı biçimine getirinceye dek epeyce zaman geçtiğinden soğumağa başlayınca yine sıcak suya daldırıp işlenecek yumuşaklığa getiriyorduk. Ayağımıza rahat birer çift ayakkabı yapabilmek uğruna iki saat çalıştık. Bu süre sonunda ikimizin ayağında da, kısa konçlu mestlere benzer, birer çift kehribar rengi ayakkabı vardı. Bunlar, daha önce yalınayak kalmamak için Saint Laurentda satın aldığımız, yalnız taba-

nı kauçuktan, geri kalan yanı rafya örgülerinden bağlarla tutturulan sandaletlerden çok daha kullanışlıydı.

Bu çeşit ayakkabı Piye'de salt benim buluşumdu. Burada yaşayanların çoğu yalınayak geziyor, Saint Laurent hapishanesinden gelen kürek mahkumları da kauçuk sandallar giyiyorlardı. Oysa, bu ormanlarda benim buluşum olan her yanı kapalı ayakkabı, çok daha güven vericiydi. Ormanları dolduran ağulu böceklere Şik denen kum piresinin yaptığı korkunç yaraları da önleyebilirdi. Bu çeşit ayakkabılar, zamanla aşınıp delindiğinde de yine sıcak suya sokulup yumuşatılarak delikleri kapatılabilirdi. Bunların böyle bir üstünlüğü vardı. Benim kehribar renkli ayakkabılarımı gören Kakita, sevinerek boynuma sarıldı. Türkçe:

—«Çok güzel ayakkabı,» dedi.

—«Sana da bir çift yapayım mı?» diye sordum. Bunun yarısını ellerimin işaretiyle anlatmıştım.

—«Non, istemez!» diye yarı Fransızca yarı Türkçe karşılık verdi.

Irmağın getirdiği altınların kaynağına doğru düşündüğüm yolculuğa harıl harıl hazırlanıyordum. Orada bulacağımı umduğum pek çok altınla yurduma dönmeyi mutlaka başaracağım, diyordum. Hasan Kaptan'ın da benim de özgürlüğüm, sılaya kavuşma olanağımız, bu altınları bulmamıza bağlıydı. Ahmet, bana motorunu on beş günlüğüne vermeye güçbela razı oldu. Ancak, ben de tüp içindeki otuz beş bin frankı ona emanet ettim. Dönersem alacaktım, dönmeyecek olursam hepsini ona helâl etmiştim. Birkaç motor parası demek olan otuz beş bin frank, Ahmet'in bütün direnmesini kırmıştı. O da bir yandan haklıydı. Bu motor, onun için her şey demekti. Daha çok bu motorun gücüne dayanarak burada tutunuyor, yaşayabiliyordu.

Ben, bu hazırlıkların heyecanı içinde Roger'in yaptığı kabadayılığı çoktan unutmuş gitmiştim. Yanımdaki tabanca, arkamda bir tümen Türk askeri varmışçasına bana güven veriyordu. Sonra, pireyi gözünden vuracak gibi nişancı oluşum da ayrıca benim için bir güven kaynağıydı. Rakiplerimizin hiç birinde silâh olmayışı da bizim için bir üstünlüktü.

Ancak onların arasında iyi bıçak atanlar olabilirdi. Bu da bir tabancanın yarattığı tehlikeyi pekâlâ yaratabilirdi.

Irmağın kaynağında elde edeceğimi düşündüğüm bol altını vatana ulaştırabilmenin tatlı düşleriyle avunmak üzere bir okaliptüs ağacının kalın gövdesine sırtımı dayamış, gözlerimi yummuştum. Ara sıra gözlerimi açarak Çinlilerle Fransızların sabırla ırmağa eleklerini daldırıp çıkardıklarını görüyor, bir yandan da söyledikleri üzgün türküleri dinliyordum.

Bu hülyam öyle tatlıydı ki şu sırada bu insanların hepsinden de uzakta olmayı istiyordum. İnsanların yakın varlığı, düşlerimi tedirgin ediyordu. Bir zaman geldi ki düş kurmaktan çıkıp uykunun sınırlarına varmışım. Hayaller, düşünceler şeker gibi eriyip akıyor, ben de şekerleme yapıyordum.

—«Sal cochon, O'est-ce-que tu veux? (Pis domuz, benden ne istiyorsun?)»

Biraz da yardım isteyen hırçın sesi hemen tanıdım. Bu, bizim Hasan Kaptan'ın Trabzon şivesine benzettiği Fransızca bir küfürdü. Hasan Kaptan'ın tehlikede olduğunu anlayarak hemen yerimden fırladım. Sesler, kulübelerin bulunduğu yandan geliyordu. Oraya koştum. Gördüğüm şey bize karşı açılan savaşın başlamış olduğunu gösteriyordu. Hasan Kaptan beşliyi sımsıkı göğsüne bastırmış sırt üstü yerde yatıyor, Roger de onun göğsüne oturmuş, ha babam yumrukluyordu.

Roger, boksör de olduğundan yumrukları çok etkiliydi. Hasan Kaptan'ın yüzünün kana bulandığını görünce aklım başımdan gitti. Elinde tüfeği olduğu halde gafil avlandığı anlaşılıyordu. Yalnız tüfeğini kullanamıyorsa da sıkıca kucaklamış, vermiyordu da. Anlaşılan ilk ağızda burnuna yediği yumrukla kan yitirmeğe başlamıştı. Tabancam filân usuma gelmedi. Hemen ok gibi ileri atıldım. Roger'e yandan şiddetli bir tekme savurdum, devrildi. Ancak, yine ayağa fırlayarak bu sefer de güçlü yumruklarını benim yüzüme yapıştırmak üzere davranırken ben geri geri çekilerek tabancama el attım. Uzun koluyle savurduğu sağ kroşe yüzümü bulmak üzereydi ki:

—«Ulan deyyus, sen Marsilyayamı, yoksa Paris'e mi gitmek istiyorsun? Ama, yine de Paris'e git, orası daha büyük, daha eğlenceli bir kenttir,» diyerek tabancamı iki kez üst üste ateşledim. Dalyan gibi Roger, soluksuz yere yuvarlandı. Roger'nin arkasından gelen bütün Fransızlar, tehdit edici yüzlerle bana bakıyorlardı. Onlara bir iki söz söylemeliydim. Burada bütün anlamıyle orman kanunu geçtiğini anlatmak üzere:

—«Mes freres, (Kardeşlerim),» dedim. «Sizin de gördüğünüz gibi eğer ben Roger'yi öldürmemiş olsaydım o salladığı yumrukla hemen beni yere serip silâhımı alacak, hem de öldürecekti. Zaten bunu da bir zamandan beri kurduğunu biliyordum. Eğer üzerine varmasaydım ilkin Hasan Kaptan'ı öldürecek, sonra da beni temizleyecekti. Biz Türkler, ufacık çıkarlarımız uğruna hiç bir vakit adam öldürmeyiz. Ancak, canımıza, kanımıza susamış bir düşmanı öbür dünyaya göndermekten de geri durmayız.»

Benim bu sözlerim bile Roger'nin arkadaşlarındaki kötü etkiyi silememişti. Hepsi, ellerinden gelse beni bir bardak suda boğmaya hazır görünüyordu. Bunun üzerine şöyle konuştum:

—«Fransız ulusunun kader kurbanları, beni dinleyin! Biz Türkler, silâhsız düşmana silâh atmak kahpeliğini hiç bir vakit yapmayız. Karşımızdakinin elinde de en aşağı bizimkine denk bir silâh bulunursa o zaman ona saldırırız. Şimdi, ben, istemeyerek sizin millettaşlarınızdan birini öldürdüm. Onun suçlu ya da suçsuz olduğunu hiç düşünmeden hepinizin bana düşman olduğunu görüyorum. Bu, aşırı bir milliyetçilik, adaletsizliktir. Eğer bunca açıklamadan sonra da içinizde beni suçlu gören varsa ona silâhlarımızdan birini verip kendisini düelloya çağırmak isterim.»

Sonra, Hasan Kaptan'a döndüm:

—«Ver şu silâhını bana.» Çifteyi ondan alarak Fransızlara gösterdim:

—«Benimle vuruşmak isteyen varsa işte tüfek.»

Yüzünde uzun bir yara izi görünen orta boylu, şişmanca bir adam ileri çıkarak yüzüme tükürürcesine:

—«Ben!» dedi.

Hemen tüfeği ona attım. O da silâhı havada kaparak dolu olup olmadığına baktı.

—«Bon!» dedi.

Bunu der demez de kahpece bana doğrultup ateş etmek üzereyken onun bu davranışını vaktinde değerlendirerek tabancanın tetiğine dokundum. Oradakilerin hemen hepsi adamın, düellonun koşullarına aldırış etmeksizin hemen beni vurmağa kalktığını kendi gözleriyle görmüştü. Adam, kurşunu yeyince ileri geri bir iki gidip geldi, sonra sırt üstü yuvarlandı. Kalbinin üzerinde gittikçe genişleyen bir kan gölünün açıldığı görülüyordu.

Ortalıkta korkunç bir sessizlik egemendi. Roger'nin en iyi arkadaşı, iriyarı bir genç adam olan Gabriel gözleriyle yiyecek gibi beni tepeden tırnağa süzüp duruyordu. Yüzünün etleri sinirden seyirip duruyordu. Neredeyse silâhsız üzerime atılacaktı, gözleri öyle kararmıştı. Her halde o da canına susamıştır diyerek:

—«Hey Gabriel!» diye bağırdım. «Sen de benimle vuruşmak mı istiyorsun, yoksa? Haydi, al ölü arkadaşının elindeki silâhı da geç karşıma.» Bu sırada bizim kaçak arkadaşlarımızdan Michel, adamı arkadan tutup çekmeğe, benim hışmımdan kurtarmağa çalışıyordu. O, benim ne mal olduğumu yakından biliyordu. Gabriel:

—«Benim vuruşmağa niyetim yok. Yalnız, öldürdüğün adam, benim en yakın mapushane arkadaşım, memleketlimdi. Bu yüzden birdenbire kendimi yitirir gibi oldum. Şu sırada ne senin beni ne de benim seni öldürmemizin anlamı vardır. Boş ver buna sen!» dedi. Sonra Michel'in koluna asılarak ordan uzaklaştı. Bütün Fransızlar da onların arkasından gittiler. Arkamda ayak sesleri işittim. Dönüp baktığımda karım Kakita'nın korkudan, büyümüş gözlerle bana bakarak sağ elinin şahadet parmağını ısırdığını gördüm. Böylece heyecanına egemen olmağa çalıştığı anlaşılıyordu. Bu sırada Ahmet de dükkândan fırlayıp yanımıza koşmuştu. Olay öyle çabuk olup bitmişti ki herkes ancak işin sonunda ye-

tişmişti. Ahmet koluma girip beni kulübeye doğru götürürken:

—«Mehmet Ali, kardeşim!» dedi. «Kurşunlarını rasgele harcamana karşıyım. Bunlar, belki günün birinde daha önemli işler için kullanılabilir.»

—«Ahmet abi, benim için en önemli şey, yakın bir arkadaşımın hayatıyle benim hayatımdır. Ölümü, bu hayatların çevresinden uzaklaştırmak uğruna her zaman mermilerimi seve seve kullanırım. Bu herif yalnızca Hasan Kaptan'la beni değil, seni de, bütün sevdiklerini de öbür dünyaya gönderip malına mülküne konacaktı. Bu herif, insanlık denen cevheri yitirmiş bir adamdı.»

Biz dükkânda oturmuş konuşurken birkaç Fransız'ın, iki ölü Fransız'ın ölülerini kucaklayıp ormana doğru götürdüklerini gördük. Demek, onları oraya gömeceklerdi. Öldürdüğüm adamlar, her ne kadar bizim canımızı almağa kararlı iseler de, ne de olsa birer kader kurbanıydılar. Bundan dolayı onları bana öldürten kadere içerlemiştim. Ben, daha güçlü düşmanlarla boğuşmayı onları dize getirmeyi her zaman yeğ bilmiş bir gençtim. Bu üzüntümü anlatmak üzere Ahmet'e:

—«Ahmet abi,» dedim. «Bizim bayrağı yas alâmeti olmak üzere yarıya indirelim. İki mapushane arkadaşımızı öldürmek zorunda kalışımızın yasını tutalım hiç olmazsa.»

İpini çekerek bayrağı yarıya indirdim. Ahmet:

—«Bravo, Mehmet Ali,» dedi. «Sen cevherli bir gençsin. Senin gibi cevherli bir gençle gurbette yakın arkadaş olmak, benim için ne büyük mutluluktur, bilemezsin. Yoksa başkaları bu balta girmemiş ormanlarda öldürdükleri kişilerin cenazelerine eski bir ayakkabı kadar bile değer vermezler. Ne kerte korkunç durumlara düşersek düşelim ne kerte büyük felâketler geçirirsek geçirelim insanlığımızı yitirmemeliyiz.»

Bu iki kişinin ölümüyle Piye'de hazırlanan gizli fırtınanın bütün tohumları hemen hemen yok edilmişti. Artık, Çinliler de, Fransızlar da İnini ırmağına salt kendileri için altın çıkarmağa giriyorlardı. Kendilerinden haraç alacak hiç bir

gölge, geceleyin elinde bıçağıyla başuçlarına dikilmiyordu. Dikkat ediyordum, benim kabilemin adamları, bana yarı tanrıymışım gibi bakıyorlardı. Bütün öteki Piyeli hemşeriler de buna yaklaşık bir saygı göstermeğe başlamışlardı. Hele iki mahkumun ölümünden sonra, Türk bayrağını yas tutmak üzere yarıya indirişim, bu saygıyı daha çok içten kılan bir etken olmuştu. Artık Fransız dostlarımız da bu işin bir kazakader işi olduğunu anlamış gibiydiler. Bizim, hiç kimsenin canında malında gözü olmayan acar, çalışkan, namuslu kişiler olduğumuzu da en sonra anlamış gibiydiler.

Irmağın kaynağına doğru yola çıkacağımız gün en sonra geldi çattı. Ahmet, bize gideceğimiz yerler üstüne epeyce bilgi verdi:

—«Kulağıma değdiğine göre İngiliz Guyan'ındaki ırmakların kumlarında altından başka elmas da varmış. Pek çok yoksa da kimi talihlileri zengin edecek kadar bir şeyler bulunmaktaymış. Belki, bizim sularımızda da elmas bulunabilir. Kayalıklara, kumlara biraz da bu gözle bakın. Çok az yorularak zengin olabilirsiniz. Taşınması da kolaydır.»

Bu sırada Ahmet'le yalnız kalmak istedim. Bir köşeye çekildik. Elimdeki alüminyum para tüpünü ona uzattım.

—«Aç bak, Ahmet ağabey,» dedim. «Bunun içinde otuz beş bin frank vardır. Eğer, ben dönmeyecek olursam bunlar size helâl olsun.»

Tüpü ona vermeden önce açtım, son derece dikkatle katlanmış kağıt paraları birer birer açıp ona göstererek saydım. Ahmet, bunlara merakla bakıyordu. Paraları yine dikkatle dürüp bükerek tüpe yerleştirdim. Ona uzattım.

—«Sen acar bir insansın. Mutlaka sağ salim dönersin, bundan hiç kuşkum yok. Yalnız çok dikkatli olun. Yine kulağıma çalındığına göre sınır boylarında kimi Kızılderili kabileler yamyam olduğu gibi zehirli oklar da kullanmakta imişler. Uzun bir kamışın içine yerleştirilen son derece hafif oklar üflenerek öldürülecek hayvanlara ya da insanlara atılmaktadır. Bu okların uçları «Kurare» denen çok güçlü bir zehire batırılmıştır. Gövdesine girdiği insanı ya da hayvanı beş dakika içinde öldürür. Amazon bölgesinde kafa av-

cıları olduğunu da işittim. Belki bizim ormanlarımıza da sokulup buralarda da serüven arayabilirler. Bundan dolayı her hışırtıya, her kıpırtıya kulak verin. Kolay inanmayın, kanmayın.»

Ahmet'in verdiği bu bilgiye çok teşekkür ettim.

—«Ahmet ağabey,» dedim. «On beş gün için motorunu alıyorum. Ama, içimden büyük işler yapıp dönecekmişim gibi geliyor bana. Eğer vaktinde dönemezsem bıraktığım parayla hemen bir başka motor alabilirsiniz.»

Eşyamızla on beş günlük yiyeceğimizi motora yerleştirip arkasına bir de küçük kano bağladık. Eşyamız arasında ilginç bir şey de vardı: Bunlar, dört gaz tenekesinden yassıltarak yapılmış iki kalkandı. Vahşilerle karşılaşıp da ok yağmuruna tutulursak bunları korunmak üzere kullanacaktık, sözüm ona. Motora bineceğim sırada bütün gece öpüp severek gönlünü almağa çalıştığım Kakita, ağlayarak boynuma sarıldı.:

—«Gitme, gitme!» diye Türkçe yalvarmağa başladı.

—«Kızım,» dedim. «Ben, on beş günlük bir geziye çıkıyorum. Sana yığınla altın bulup getireceğim. Bunların yardımıyle kaçıp ak insanların yaşadığı yerlere vatanımıza gideceğiz.»

Elbette, Kakita, bu dediklerimin çoğunu anlamıyordu. O da birçok kişi gibi buradan kaçmak için altın aramayı bahane olarak kullandığımızı sanıyordu. Nitekim, bu sırada Kakita'nın hemen arkasında durup araştırıcı gözlerle yüzüme bakan kaçak yol arkadaşlarımız Michel'de Gaston da tıpkı Kakita gibi düşünüyordu. Michel:

—«Mon frere!» dedi. «Ben sizin altın aramağa gittiğinize inanmıyorum. Siz doğru dosdoğru kaçıyorsunuz. Ne olur bizi de alın yanınıza. Sizin gibi becerikli arkadaşlarla her yere gidilebilir. Size hiçbir biçimde zorluk çıkarmayacağımıza ant içeriz.»

O zaman güldüm:

—«Yalnız, aç kalınca ya beni ya da Hasan Kaptan'ı yersiniz, değil mi?» Bakışarak güldüler.

Biz, bu yolculuğu gürültüsüz patırtısızca yapalım derken Kakita'nın çığlıkları ortalığı velveleye vermiş, bütün Piye halkı başımıza toplanmıştı. Bunların hepsi de Kakita gibi düşünüyordu. Bunu yüzlerinin anlatımından anlıyordum. Michel'e:

—«Kardeşim!» dedim. «Allah tanığım olsun ki yalan söylemiyorum. Şöyle İnini ırmağının kaynaklarına doğru gidip bir araştırma yapmak istiyorum. Eğer orada bir şeyler bulabilirsem elbette döneceğim. O zaman hep birlikte Brezilya üzerinden kaçar, uygar insanların dünyasına ulaşırız. Yalnız, bizi kürek mahkumu diye geri vermeyecek uygar insanların dünyasına.»

Bu sözlerim Michel'le Gaston'u biraz inandırdıysa da Kakita'nın iki gözü, hâlâ iki çeşmeydi. Ahmet'in karısı da kız kardeşini yakalamış, onu işin doğrusuna inandırmağa çalışıyordu. Ahmet söylediğinden, o işin doğrusunu biliyordu. Kakita'yı avutması beklenebilirdi.

Bu gürültü patırtıya bir son verebilmek üzere motoru çalıştırıp dümene geçtim. İnini ırmağının geldiği yöne doğru ilerlemeğe başladık. Kakita'nın etli, tuzlu yanaklarından öperek motora nasıl atladığımı bir ben bilirim. Vahşi insanlar, deyip, geçmeyelim. İçimizde uçan en küçük sineğin kanadından çıkan müziği dahi işitebilecek yetenekteydiler. Onların, biz aklardan hiç bir ayırımları yoktu. Ancak, kültür denilen birkaç sözcüklük hazinemizden habersizdiler. Motorumuz, bilinmeyene doğru yol alırken Ahmet'le karısı, çocukları, Kakita, birkaç da kara kadın, motorumuz ırmağın dönemecindeki yeşillikler arasında yitinceye dek bize el salladılar. Bizim kabilenin köyüne yaklaşınca Makana'yı, onunla geçirdiğimiz unutulmaz gerdek gecesini düşündüm. Motor, köye yaklaştığında patpatları işiten köy halkının kıyıya üşüşerek bizi beklediğini gördüm. Baktım, Makana da kalabalığın arasındaydı. Heyecanla titrediğini, görüyordum. Reisi selâmladım. İnmemizi beklediler. Ben de onlara elimin, başımın işaretleriyle ırmağın biraz ötelerine gideceğimizi anlatmağa çalıştım. Motorumuz, kıyıda ancak üç beş dakika kaldı. Makana, bizim inmeyeceğimizi anlayınca ağlamaklı bir

hal aldı. Arkasını bize döndü. Belki de bu sırada yüzüne kaldırdığı sağ eliyle göz yaşlarını siliyordu. Buna çok üzüldüm. Hemen motora yol vererek oradan ayrıldık. Makana, elinin baş parmağı ağzında arkamızdan bakakalmıştı.

İki yanı sık ormanlarla örtülü ırmakta ilerledikçe arazi yükselmeğe, suyun hızı artmağa, sağdan soldan kimi suların İnini'ye karışmağa başladığını gördük. Yine de çağlak denilen küçük, aşılmaz çağlayanlara henüz rastlamamıştık. Sonuna dek ırmağın böyle düz akıntılı gitmesini diliyordum. Motorun gidemeyeceği yere, elbette, biz de gidemeyecektik.

İlk gün, hava kararmağa başlayınca artık her türlü insan sesinden, uygarlık kırıntılarının bulunduğu yerlerden ayrı düşmüştük. Başımızın üzerinden bin bir türlü renkle süslü papağanlar bağırışıp çağrışarak gelip geçiyor, hindiyi andıran iri kurasov kuşları ırmağın kıyısında alçaktan uçarak geceleyecekleri yerlere gidiyordu.

Binlerce iri yarasa, böcek, sivrisinek avlamak üzere karanlık kovuklarından çıkmış, ormanın açıklıklarında vızır vızır dolaşmağa başlamıştı. Gökte birkaç yıldızın parladığını görünce motoru durdurdum.

—«Burada demir atalım, Hasan Kaptan,» dedim.

Bilmediğiniz bir yerde en güvenilir yer, ırmağın ortasıydı. Suların hızlı akmadığı bir yerde çapa olarak kullanılan uzun, kalın demiri suya attık. Konserve açtık, ekmeğimizi dilimledik. Rom şişesini de ortaya diktik. Hava biraz serinlediğinden attığımız birkaç kadeh içki, bayağı bizi keyiflendirdi. Hasan Kaptan rom kadehlerini yudumladıktan sonra aklı başına gelmiş gibi:

—«Yahu!» dedi. «Biz, aklımızı peynir ekmekle yedik her halde. Ne işimiz var bizim buralarda? Sen, Sürmene'den kalk git Trabzon'a. Trabzon'dan İstanbul'a. Unkapanı'nda bir ev satın al. Sonra da Fransızlarla çatışarak al başına belâyı. Marsilya, San Martino, Saint Laurent derken at kapağı Piye'ye, dünyaca bilinmeyen bir ülkeye. Oradan da daha tanınmamış ülkelere doğru yola çık. Yahu, Mehmet Ali, şu bizim yaptığımız iş, akıllı bir insanın harcı değildir. Tuttum, ben

de uydum sana, geldim şu vahşi yerlere. Burada bizi çiğ çiğ yerler de kimseciklerin haberi olmaz. Memlekette de çoluk çocuk, babamız gelecek diye beklesin dursun.»

—«Bütün suçu bana yükleme. Eğer benim sözümü dinleseydin sen de bir zenci kadını alır, yerleşirdin buraya. Oh, keka. Ne arsa parası isteyen var, ne zabıta memuru, ne vergi tahsildarı.»

Biraz daha şakalaştık. Sonra, Hasan Kaptan'la nöbetleşe uyumağa karar verdik.

—«Kaptan, ilkin sen yat uyu. Uyku çok bastırırsa seni uyandırırım. Yalnız, bu sırada memlekete varayım deme, beni bu dağ başında yapayalnız bırakayım deme. Sabahleyin seni yine bu motorda bulmak isterim.»

Bununla birlikte hemen her gece düşünde memlekette bir yolculuk yaptığını, bu kısa uyku saatlerinde bile bu zevkten vazgeçemeyeceğini ona hatırlatarak biraz takılmak istemiştim. Benim bu salığım da zaten boşunaydı ya. Hasan Kaptan, gözlerini kapar kapamaz kendisini karısının, anasının, babasının yanıbaşında bulacaktı.

Ertesi sabah, ortalık ışırken yola çıktık. Gittikçe yükselen arazi, bütün güney sınırını örten ortalama bir dağlık bölgeyle birleşiyordu. Bu dağlık bölgeden çıkan ufak dereler, çaylar, sağdan soldan İnini ırmağına doğru koşuyor, buralarda suların çağıltısı iyiden iyiye işitiliyordu.

Biz, motorumuzun gidebileceği yere dek gitmeğe kararlıydık. Motorun duracağı yerde de isteristemez duracaktık. Baktık, ırmağın dibi hâlâ ince kum katlarıyle örtülüydü. Sağdan soldan büyük suya karışan derelere, çaylara sapmadan elden geldiğince ana sudan ilerlemeğe çalışıyorduk. Ana su, gittikçe daralıyor, akışı hızlanıyordu. Böylece birkaç gün yol aldıktan sonra kendimizi bir sert, geniş çağlak karşısında bulduk. Burada ufak bir çağlayan halinde dökülen sular, bizim motor yolculuğumuza son vermişti. Çıplak, kül rengi bir kayalığın içinden birkaç insan gövdesi kalınlığında gürül gürül bir su fışırıyordu. Bu tertemiz su, hemen aşağıları yol bulamayarak kaygan taş, çakıl yığınlarında çarpıp geriliyor, geniş bir göllek yaparak bunun içinde bir süre dönüyor, son-

ra kendine sığ bir yol bularak motorun bulunduğu derince yere varıyordu. Hasan Kaptan'a:

—«Ha uşak,» dedim. «İstediğimiz yere vardık. Şimdi, karaya atlayıp motoru güven altına aldıktan sonra, şuradaki kumları, çakılları, kayalıkları bir güzel gözden geçirelim. Bizim Piye'ye gelse gelse altın ancak buralardan gelir. İnşallah, altının gözündeyiz.»

Böyle diyerek kuma atladım. Motoru biraz kumsala çektik. Çakılları, kumları bir süre gözden geçirdik. Sonra eleklerimizi motordan alarak kumlara daldırdık. Hırsla eleği öyle bir daldırmışım ki ağırlıktan kaldıramadım. Göbeğime dayayarak şöyle bir iki sallayıp da suyu iyice akıtınca gözlerime inanamadım. Çiğ tropik güneşi altında irili ufaklı altın parçaları gözlerimi kamaştırarak parlıyordu.

—«Bulduk, Hasan Kaptan!» diye bağırmak üzere ağzımı açmıştım ki o da zıp zıp zıplayarak, sevinçle:

—«Ulu Mehmet Ali, arkadaşım, bak şu altınlara!» diye bağırdı. Elindeki eleği bana doğru uzattı. Baktım. Eleğinde altınlar ışıldıyordu. Ben, kendi eleğimdeki kumları dikkatle gözden geçirirken nohut iriliğinde cama benzer bir şeyin kumlar arasında ışıldadığını gördüm. Buna vuran güneş ışıkları, gözlerime gümüş çiviler gibi batıyordu. İçim hop etti sevinçten:

—«Hey Trabzon uşağı,» diye bağırdım. «Şu benim elimdeki cam parçasını gördün mü? Buna ne derler, biliyor musun?»

Hasan Kaptan, son kerte dikkatle, ilgiyle baktı:

—«Ula, vallaha, sen elmas buldun,» diye heyecanla bağırdı.

Sonra, acaba kendi eleğinde de çıkacak mı, diye dikkatle elemeğe başladı. O hırsla eleye dursun, ben eleğimde parlayan altınlara hiç dokunmadan elmas parçasını alıp parmaklarımın arasında bir zaman okşadıktan sonra avucuma koyup, sağından solundan uzun uzadıya gözden geçirdim. Demek ki dünyayı yerinden oynatan elmas dedikleri şey buydu. Vakit yitirmemek üzere elmas parçasını göğsümde hazırladığım torbaya attım. Sonra kumların arasındaki altınları da birer bi-

rer toplayıp onun yanına attım. Buradaki altın kırıntıları Piye'dekilerden daha iriceydi, hem de daha bol altın vardı. Burada birkaç gün kalıp sıkı bir çalışma yapmamız gerekiyordu. Bundan dolayı da buraların güvenilir yerler olup olmadığını anlamamız gerekiyordu. Hasan Kaptan'a:

—«Arkadaşım,» dedim. «Altının, elmasın yatağına geldik. Ancak buralar, çok vahşi, ıssız yerler.

—«İlk önce kendimizi jagarlara, pumalara, yamyamlara kafa avcılarına yem olmaktan koruyacak tedbirleri almalıyız. Hemen tepelere çıkıp çevreyi şöyle bir kolaçan edelim. Bakalım, buralarda vahşi kabileler yaşıyor mu? Ne gibi hayvanlar, insanlar yaşıyor? Yoksa, temelli oturulmayan bir yer mi burası? Burada bir hafta on gün çalışabilsek dünyanın altınını toplarız. Belki bir yığın da elmas. Ne var ki, ilkin canımızı güven altına almalıyız.»

Silâhlarımızı ateşe hazır tutarak tepeye tırmanmağa başladık. Yukarıya tırmandıkça balta girmemiş orman yerini yer yer büyümüş ağaç topluluklarına bırakıyordu. Doruğa çıkarak çevreyi sıkıca gözden geçirdik. Atlas okyanusuna doğru yayılarak uzayan yemyeşil bir ağaç denizi, gözlerimizi doldurdu.

Böylece, bir süre hayranlıkla bu yeni dünyanın güzelliklerini seyrettikten sonra Hasan Kaptan'a:

—«Haydi inelim, karnım açlıktan zil çalmağa başladı. Yemekten sonra, Tanrının bize bağışladığı altınlarla elmasları uyudukları yerde dürtüp uyandıralım. Bu kadar uyku ayıptır, değil mi? Bak, güneş, nerelere yükseldi. Uykusundan uyandıracağımız bu altıncıklarla elmasçıkların eşliğinde vatana doğru bir yelken açalım ki, gören de maşallah desin. O zaman sen düşlerindeki Sürmene'ye ben de güzel İstanbul'uma kavuşuruz. Bunca altınla elmasın önünde hiç bir sınır, insan, silâh engeli barınamaz. Hazinelerimizle bunları yarar geçeriz, evvel Allah. Atlas okyanusu bunca altınla elmasın altında masmavi kuştüyü bir yatak kesilir.»

Böyle düşleri gerçekleri birbirine karıştırarak konuşuyor, bir yandan da gözlerimiz fıldır fıldır çevrede yaramaz tuzaklar arıyordu. Bu iniş sırasında gözüme önemli bir şey

çarptı. Arasından geçtiğimiz kalın gövdeli ağaçlardan kimi dallar kırılmış, ya da kesilmişti. Demek ki buraya yakın zamanlarda insan ayağı basmıştı. Acaba, bunlar, ne gibi insanlardı? Aldı mı bizi bir düşünce? İnceledim, kesikler, çok eski değildi; ne var ki çok yeni de değildi. İçimizde insan korkusu, ağır ağır aşağı inerken bize şok geçirtecek bir başka insan eseriyle daha karşılaştık. Küçük bir düzlükte ağaç dallarından çatılmış bir kulübenin yıkıntısı hemen birkaç adım ötemizde duruyordu. Hasan Kaptan'a biraz da şaka yollu:

—«Ha bu nedur, de bağa bakayum, sevgili kaptan?» dedim. Hasan Kaptan gözlerini dört açmış kulübeyi inceliyordu.

—«Olsa olsa, burada yine bize benzer adamlar gelip altın toplamış olacaklar. Bu kulübeyi de elbette, barınmak üzere yapmışlar. Demek ki burada uzun boylu kalmışlar.»

Elim, tabancamın tetiğinde kulübeye doğru ilerledim. Oraya vardığımızda tepeden tırnağa şöyle bir titredik. Kulübenin içinde yan yana uzanmış üç insan iskeleti yatıyordu. Ürküntüyle bunları gözden geçirdik. Belki de bunlar, bizim gibi altın serüvencileriydi.

—«Sevgili Kaptan'ım, bu iskeletler, üç kişinin burada öldüğünü gösteriyor. Ancak dikkat edilirse üçünün de kafataslarının eksik olduğu görülür. Nerede bunların kafatasları? Demek ki bu zavallılar, kendi kendilerine ölmemiş, bir cinayete kurban gitmişlerdir. Bunları öldürenler, kafalarını alıp götürmüşler. Eğer yamyam olsalardı gövdelerini de alıp götürürlerdi. Acaba kafalarını neden götürmüşler?»

Hasan Kaptan, birdenbire işin derinine varamadı. O düşünmekte olsun, sözümün gerisini, sorduğum soruya karşılık vererek şöyle getirdim:

—«Neden mi götürmüşler kafalarını bunların? Basit! Bu zavallıları kafa avcıları öldürmüş, aziz Kaptan'ım. Hep işittiğimiz, bildiğimiz gibi, bunların kafalarını alıp derilerini yüzmüş, kurutmuşlardır. Kim bilir, hangi Kızılderili kabilesinin kulübesinde bu üç zavallı adam, ufacık kalmış yüzleriyle katillerinin kahramanlık taslayan yüzlerini seyretmektedirler?»

Üç başsız insan iskeletini böyle yan yana uzanmış görünce bütün faciayı kafamda canlandırmıştım. Evet, bu üç kişi de bizim gibi buraya altın aramağa gelmiş üç kürek malıkûmu olabilirdi. Bu kulübede de epeyce umutlu günler geçirmiş olacaklardı. Şundan ki, kumlarında altın kaynaşan bir ırmağın yanıbaşındaydılar. Burada uzunca bir süre barındıklarına göre bu sırada epeyce altın da toplamış olabilirlerdi. Acaba kelle avcıları bunların topladığı altınları da alıp götürmüşler miydi? Şundan ki Kızılderililer altını biliyor, işleyebiliyorlardı. Ancak,paralarını tüplere yatırarak kalın bağırsaklarında saklayacak derecede ihtiyatlı olan mahkûmlar, topladıkları altınları rasgele meydanda bırakırlar mıydı? Kim bilir, belki altınlar, şuralarda bir yerde saklı olabilirdi. İskeletlerden birinin bileğinde bir kol saati vardı. Baktım, on ikide durmuştu aldım. Yerde tahta, demir bölümleri çürümeğe yüz tutmuş üç altın eleği duruyordu. Bileğinde kol saati bulunan iskeletin boynunda ağzı büzülmüş bir deri torbacık gördüm. Alıp açtım. İçinde ışıltılı bir şeyler vardı. Hemen onların bizim elmas bulduğumuz yerde çalıştıklarını anladım. Avucuma döktüğüm elmas parçalarını Hasan Kaptan'a gösterdim:

—«Bak, Kaptan, artık kendimizi zengin sayabiliriz.» Sonra aklıma geleni şöyle anlattım:

—«Demin de söylediğim gibi, bu zavallılar, epeyce kalıp bolca altın toplamış olmalılar. Kelle avcıları, belki altına önem vermediklerinden bunların altınlarını alıp götürmemişlerdir. Onları arayıp bulmalıyız.» Böyle söyleyerek kulübenin tabanını ayaklarımla yokladım, orda boşluklar aradım. Hasan Kaptan da benim yaptığımı yaptı. Hiç bir ipucu yoktu. Bir de kulübenin dışını araştıralım dedik. Sağı solu inceden inceye gözden geçirdik. Hiç bir iz yoktu. Umudumuzu keserek aşağı, motorun yanına iniyorduk. Bir kayanın kenarında çukurumsu bir yer gördüm. Bu, rasgele bir çukur değildi. İnsan eliyle açılmışa benziyordu. Hemen oraya yöneldim. Üzeri ince ağaç dalları yapraklar yassı taşlarla örtülmüş olan çukurun üzerindeki örtü, yağmurların etkisiyle çökmüştü. Buranın bir mezar olmasından kuşkulandım. Gerçi,

bir insan ölüsünü alacak büyüklükte değilse de yine de bir mezara benziyordu. Çukurun başına vardığımda ilkin hiç bir şey görmedim. Dallar, yapraklar, taşlar, karmakarışık birbirinin üstünde yatıyordu. Hasan Kaptan'a:

—«Yahu,» dedim. «Burda bir şeyler var. Şu taşları, toprakları bir temizleyelim.»

Temizlemeğe başladık. Dalları kaldırdığım sırada çukurda bir şeylerin ışıldadığını görür gibi oldum. Toprakları, dalları, yaprakları hızla savurmağa başladım. Ellerim, birden bire bir yığın altının içine dalınca şaşırır gibi oldum. Kafam, bir an durdu. Sonra kendime gelerek iki avucumu da altınla doldurup Hasan Kaptan'a seslendim:

—«Hasan Kaptan, gözün aydın. Ali Babanın hazinelerini bulduk. Artık, bundan sonra karada bize ölüm yok. Başımdaki panter derisinden kalpağımı sevinçten tuttuğum gibi yere çaldım. Bir kaç kez yerimde zıp zıp zıplayarak vahşiler gibi dansettikten sonra, Hasan Kaptan'ı da yakalayarak döndürmeğe başladım.

—«Ula uşak, sakın delirmeyesin,» diyerek dikkatle davranışlarımı gözden geçirmeğe başladı. Yine de bana uyarak çılgınca sıçrayıp oynamaktan geri durmadı. Bir sürü çılgınlık ettikten sonra, kendimize geldik.

—«Bunların üstünü yine dallarla filân örtelim. Hiç aklımızda olmayan ortaklar çıkabilir karşımıza,» dedim. Hemen, hazinemizin üstünü örttük. Hasan Kaptan'ın koluna girdim, onu aşağı doğru sürüklerken şöyle konuştum:

—«Kaptan biliyorsun elmas, yükte hafif pahada ağır bir madendir. Biz, bu altınları hiç bir vakit buradan çok uzaklara götüremezsek de elmaslarımızı götürebiliriz. Şimdilik bu hazinemiz olduğu yerde kalsın. Hemen, elmas aramağa başlayalım.»

Hasan Kaptan, söylediklerimi doğru buldu. Suyun kıyısında biraz yiyecekle kendimizi aldattık. Sevinçten yiyecekler boğazımıza diziliyordu bu bir de çok üzüntüden olurdu. Bir şeyler atıştırdığımız sırada bir yandan da ırmağın kıyısındaki çakılların arasında gözlerim bir şeyler araştırıyordu. Bütün duru suyu sanki elmas yığınları gibi görüyordum.

Bulacağım elmaslar, bizi en kısa yoldan yurdumuza ulaştırabilirdi. Yurda dönme umudum, birdenbire yüzde yüz güçlenmişti. Masallardaki prenseslerin, padişahların, şehzadelerin elbiselerinde, taçlarında bulunduğunu işitip durduğumuz elmaslardan bir bölümü şu sırada benim boynumdaki kesede bulunuyordu. Kendimi böylece masalların güzelliği içinde görmeğe başlamıştım. Birkaç elmas kırıntısı, içimde birdenbire mutlu bir umut cenneti yaratmıştı. Kaşar peyniriyle ekmeğimizi yerken birer çay bardağı rom da yuvarlamıştık. Canım su içmek istedi. Ayağım takıldı, bir gaz tenekesi dolusu iyi suyumuz dökülüverdi. Susuz kalmıştık. Rasgele ırmakların, kaynakların sularını içmek bu ülkede son derece tehlikeliydi. Şimdi, ne yapacaktık? Bardağımı motorun dibinde göllenen suya daldırıp doldurdum. Sonra bunun içine iki kaşık dolusu tuz koydum. Karıştırıp ağu gibi bir sıvı yaptım. Bu bir panzehirdi. Sonra kaynayan gözenin üstüne eğilip kana kana içtim. Buz gibi bir suydu, şaşılası bir şey. Tatlıydı da. Ne var ki yine de bana ne oyunlar edeceği bilinemezdi. Eğer, zararlı bir etkisini görürsem hemen bardakta hazırladığım tuzlu suyu boğazımdan aşağı aktarıverecektim. Sulardan öyle korkuyorduk ki, hemen yıldırım hızıyla zararlı etkilerini bekliyorduk. Koyu tuzlu su elbette içtiğim kaynak suyunu kusturmak içindi.

—«Hasan Kaptan,» dedim. «Eğer ben ölecek olursam sakın burada bir tek altın bırakma. Hepsini al, nenene götür.»

Hasan Kaptan güldü:

—«Ula Mehmet Ali, arkadaşım. Sen kolay kolay ölecek herif değilsin. Azraille yaptığın güreşleri hep kazanmadın mı? Zaten, o sivrisineklerle kelle avcısı kızılderililerin korkusundan buralara kolayca yaklaşamaz. Sen, işine bak. Yalnız, şu yiyeceğimiz tükenmeden buradan uzaklaşmanın kolayına bakalım. Korkarım, aç kalınca beni yersin.»

—«Ben şimdiye dek hiç insan eti tatmadım, ama senin, Casteli'den pirzolalar, kesip kızartarak yediğini gördüm. Asıl, benim senden korkmam gerek.» Böyle şakalaşarak konuştuğumuz sırada bir yandan da midemdeki yabancı suyun

orada neler yapmakta olduğunu anlamak üzere kendimi dinliyordum. Baktım su, düşman sulardan değildi. Şimdilik bize dost görünüyordu.

Yemekten sonra, eleklerimizi alıp ya bismillah, diye ırmağa girdik. Durmadan bunları suya daldırıp çıkardık. Boyunlarımızdaki torbalar gittikçe doluyordu. Ancak, kum yığınları arasında tutkuyla aradığımız elmasa çok az rastlıyorduk. Üç gün boyunca çalıştıysak da ancak, sekiz küçük elmas kırıntısı bulabildik. Bu ıssız, vahşi yerde elmas, altın arayıcılarını bekleyen yavuz tehlikeler, beni durmadan tedirgin ediyor, aralıksız, tepelere, ağaçlıklara göz gezdiriyordum. Bulduğumuz bir kaç altın kırıntısı, bir iki elmas parçacığı, çok büyük kaygulara mal oluyordu. Kafatası avcılarının ağulu okları tüy gibi sessizce gelip güneşten yanmış çıplak gövdelerimize saplanabilirdi. Daha başka vahşi insan sürüleri, uygarlık kaçkını ak derili serüvenciler ya da yırtıcı hayvanlar, üstümüze atılarak bizi birer damla su gibi içebilirdi. Ne var ki sevgili Türkiye'mize dönebilmek uğruna bu çalışmalardan başka da çıkar yol yoktu. Bütün bu tehlikelere, anayurda bir ayak önce ulaşabilmek uğruna karşı koymak zorundaydık.

Piye'de, Hasan Kaptan'la ancak bir ayda topladığımız altınları burda üç günde toplayabilmiştik. Bu arada üç bilinmeyen altın arayıcısının burada topladığı altınları da çukurdan çıkarıp motora yükledik. Şöyle böyle dört gaz tenekesi dolusu altınımız olmuştu. Elimizde bunca altın olduktan sonra artık belâmızı mı arıyorduk? Buralarda daha çok kalmamız, bütün anlamıyle aptallık olurdu. Şimdi bizim için tehlike daha da artmış sayılabilirdi. Bunca altınımız olduğunu anlayan herkes, bizi öldürerek bunları almak istevebilirdi. Ayaklarımızın altındaki altınların üzerini otlarla yapraklarla örttük. Sonra üç ölü altın arayıcısının ruhuna fatiha okuyarak motoru çalıştırıp İnini ırmağından aşağı inmeğe başladık. Motorumuz suyun akıntısına kapılmış gidiyordu. Bizim kabilenin köyüne vardığımızda bütün halkın kıyıda toplandığını gördük. Motorun patpatlarını cok uzaktan işitmiş olacaklardı. Reis de aralarındaydı. Herhalde bizim sınıra doğ-

ru uzanışımızdan meraklanmış olacaklardı. Hepsi sevinçliydi. Ellerini kollarını sallıyor, gelişimizi kutluyorlardı. Yalnız, Kakita'nın teyzesi çok durgundu. Ötekilerin arasında üzgün yüzüyle put gibi duruyordu. Halkın en önünde dikilip duran Makana ise çok mutlu, sevinçli görünüyordu. Motoru durdurarak karaya atladık. Reisin elini sıktık. Bu sırada Kakita'nın iriyarı, tatlı yüzlü teyzesi yanıma sokularak ağlamaklı bir sesle, Fransızca:

—«Kakita, malade-beaucoup.» (Kakita çok hasta) dedi.

Gözlerinde yaşlar vardı. Böylece, Kakita'nın az buz değil, çok hasta oluşu beni şaşırttı, umutsuz bir hastalık olmalıydı ki, teyzesi bunca kaygu çekiyordu. O gurbette benim için ikinci bir vatan olmuştu. Beni seviyordu. Seven bir kadın, her yerde bir mutluluk cenneti yaratabilir. Karımın teyzesi, Kakita'nın hastalığından söz ederken öyle üzgündü ki sanki, ha öldü ha ölecek, der gibiydi. Bu sırada Makana, yanıma sokuldu. Gizlice elimi tuttu.

Sıcacık parmaklarının dokunuşu, gövdemle ruhumu kaplayan üzüntünün ağusunu biraz olsun giderir gibi oldu. Ne var ki bir vicdan tedirginliği duymaktan da kendimi alamadım. Bir ayak önce Piye'ye varmamız gerekiyordu. Çok değerli yükümüzü vakit geçirmeden güvenli bir köşeye aktarmalıydık. Ayrıca Kakita'nın ağır hasta oluşu, oraya bir ayak önce varmamızı gerektiriyordu. Reisle halkla vedalaştık. Makana'nın küçük ellerini sevgiyle, istekle sıktım. İşaretlerle yine gelip kendisini göreceğimi ona anlatmağa çalıştım. Sevinerek anladığını gösterdi.

Piye'ye vardığımızda orada da bizi merak eden bir yığın kişinin kıyıda ikimizi beklediğini gördük. Ahmet de onların arasındaydı. Hasan Kaptan'ı ne olur ne olmaz diye motorda bıraktım. Ahmet, beni böyle sağ salim görünce çok sevindi. Kucaklayıp gözlerimden öptü.

—«Ahmet abi, sorma, çok dolu geliyoruz. Hepimizin gözü aydın. Ali Babanın hazinelerini bulduk.»

Ahmet gülümsedi, çok sevindi. Sonra, Kakita'nın durumunu andım:

—«Ahmet abi, kötü bir haber aldım. Acaba doğru mu? Tehlike var mı?»

Ahmet, birden bire bütün sevincini yitirerek üzgün bakışlarla yüzüme baktı.

—«Gel, içeri girelim de gör.»

Beni kolumdan çekerek içeri götürdü. Bizim odaya girdiğimizde Kakita'nın eski sağlık dolu yüzünün şimdi ağu yeşili aldığını, ot şiltenin üzerine sırt üstü uzanmış, kendinden geçmiş olarak yattığını gördüm. Ağlamak, hıçkırmak istedim, bu duygularla dolup taştım. Başucuna diz çökerek sağ elimi alnına koydum. Ateş gibi yanıyordu. Aslan gibi kadın üç beş gün içinde erimiş gitmiş gibiydi. Bu sırada gözlerini açtı, biraz kendine gelir gibi olmuştu. Alnındaki elimi alıp kalbinin üstüne götürdü. Elim, sıcacık memesinin üstüne değince ürperdim. Bu memeler, hiç çocuk emzirmediğinden henüz dipdiriydi. Derin bir soluk aldı. Sıtmalı, derin, kara gözlerinin sevgi dolu bakışlarıyle gözlerime uzun uzun baktı. Türkçe:

—«Çok hasta. Var çok ateş, tres malade!» diyebildi. Bunları söylerken bile insanüstü bir güç harcıyor gibiydi.

—«Korkma, iyileşeceksin, güzel Kakita'm. Sana hindistancevizi getireyim de iç.»

Hemen fırladım, en yakın bir hindistancevizi ağacının tepesine bir maymun çevikliğiyle tırmanıp aşağı kırk elli cevizlik bir salkım attım. İçlerinden birkaç tanesini alarak eve koştum. Birisini delerek ateşten uçuklamış, yarılmış, çatlamış dudaklarını tatlı sütle ıslattım. Ağarmış dudaklarına süt değer değmez biraz canlanır gibi oldu. Elimi başının altına sokup biraz kaldırdım. Sonra, sütü yavaş yavaş ona içirdim. Bir ceviz daha deldim. Onu da içermeğe çalıştım. Minnet dolu gözlerle bana bakıyordu. Ahmet'in dediğine göre, hastalandığı günden beri ablası başucundan ayrılmamıştı. Ben böyle uğraşırken ablası da kapıda dikilmiş umutsuz, acılı bakışlarıyle kız kardeşini süzüyordu. Kakita, biraz rahatlar gibi olmuştu. Gözlerini kapadı, dalmıştı.

Köyü çevreleyen vahşi ormanlar, kuş maymun sesleriyle dolmağa başlarken, karım sevgili Kakita'm, sabahın ilk ışık-

larıyle yıkanarak gitti. Ablası, Kakita'nın artık, bu dünyayı bırakıp gitmiş olduğunu anlayınca yürek parçalayıcı ince bir çığlık kopardı. Ölünün üzerine kapandı. Biraz sonra, annesi geldi, saçlarını yolarak uzun hıçkırıklarla ağladı. Ahmet'in çocukları kapıya dizilmiş, üzgün yüzleriyle teyzelerinin kımıltısız yatışını seyrediyorlardı. Ahmet, ben, Hasan Kaptan, bir köşeye çekilmiş, sırtımızı duvara vermiş, acı acı düşünüyorduk. Kadınların çığlıkları yüreklerimizi ağzımıza getirdi. Bana bu gurbetellerde tatlı günler yaşatan genç kadının böyle hiç beklenmedik bir zamanda gidişi, beni birdenbire bir boşlukla karşı karşıya getirmiş gibiydi. Gözlerimden yaşlar boşandı bütün talihsizliklerime ağlarcasına hüngür hüngür ağlamağa başladım. Sonra, Ahmet'le Hasan Kaptan, kollarıma girerek beni dışarı çıkardılar. Bu berbat ülkede insanlar, ne zavallı yaratıklardı, sinekler gibi kırılıyorlardı. Akı da, karası da, sarısı da böyleydi. Sıcak ülkelerde ölüler çok çabuk koktuğundan Kakita'yı hemen gömmek gerekiyordu. Yoksa, kara akrabaları, onu hemen alıp ormandaki bir ağacın çatatalına bırakıp dönmeye hazırlanıyorlardı. Ahmet:

—«Ne yapacaksın, gömecek misin?» diye sordu.

—«Ağaçların üstüne bırakmayız. Elbette gömeceğiz.»

—«Nereye gömeceksin?»

O zaman düşündüm. Benim kabilemin yaşadığı bölgede ne bir mezar vardı, ne mezarlık. Şimdiye dek böyle bir şeye rastlayamamıştım.

—«Yahu, Ahmet abi, ben, kabilenin topraklarında mezar diye bir şey görmedim. Bunlar, ne yapıyorlar ölülerini?»

Şundan bundan dinlediğim bilgileri bir de onun ağzından işitmek istemiştim.

—«Kardeşim, onların bambaşka bir gelenekleri var. Hindistan'da Mecusi dininde olanlar nasıl ölülerini 'Susuş kuleleri' denilen yüksek taştan ya da tahtadan kulelere bırakıp kuşlara yem ediyorlarsa buradaki karalar da buna benzer bir şey yapıyorlar. Ölülerini ağaçların dalları üzerine yerleştirip dönüyorlar. Bir daha da oraya uğramıyorlar. Şimdi, Kakita'yı kabileye götürecek olursan öteki ölülerine yaptıkları gibi o

zavallıyı da alıp ormandaki bir ağacın üzerine bırakacaklar. Kurt kuş bayram yapacak.»

—«Öyleyse, ben, onu Piye'nin güzel bir yerine gömeyim. Hiç olmazsa buraya kurulacak mezarlığın ilk mezarını ben yapmış olayım. Burada da bir mezarlık olmadığına göre demek ki herkes ölüsünü kaldırıp öteye beriye atıyor. Geçende ırmakta bulduğum kafatası da gösteriyor ki ölülerini ırmağa atanlar da var. Biz, burda hem dirilere hem de ölülere saygı gösterilmesini öğreteceğiz.

Ben, hemen kara akrabalardan bir ikisini kazmayı küreği vererek müslüman usûlü bir mezar kazdıracağım. Başı kıbleye gelsin. Karımı, bir müslüman ölüsü olarak toprağa vermek istiyorum. Ablası ya da annesi, hemen su ısıtıp cenazeyi yıkasın. Bir iki arşın amerikan bezine de sararsak Tanrının huzuruna bir müslüman gibi çıkar. Ben, ona kelimei şahadet getirmesini bile öğretmiştim. Medrese eğitimim sırasında bir ara hocalık da yaptığımdan duasını da ben yapacağım. Adını da Ayşe koyduğumuza göre katıksız bir Müslüman kadını olarak öbür yana gider.»

Sözlerimi bitirir bitirmez fırladım. Kazmayı küreği iki güçlü karanın ellerine tutuşturup iki yüz metre ötede çiçek açmış manolya ağaçları altında başı doğuya gelen bir mezar kazdırmağa başladım. Başlarında durarak Müslüman mezarlarının ölçüsünü verdirmeğe çalıştım. Toprak humuslu, yumuşak olduğundan mezar kolayca kazıldı. Bütün Piye halkı, burda kazılan ilk mezarı merak ederek başımıza toplanmıştı. Hemen çukura atlaıım. Başımı kıbleye yani doğuya koyarak sırt üstü uzandım. Meraklılar, bu davranışıma bir anlam veremeyerek şaşırdılar. Kendimi öldürüp gömdüreceğimi sananlar bile oldu. Heyecanlandılar. Ben, onların gözünde zaten oldukça garip bir adamdım. Ancak doğrulup çevik bir davranışla yukarı sıçrayınca işin hiç de düşündükleri gibi olmadığını anladılar. Biraz sonra, ablasının sıcak suyla yıkadığı Kakita'yı Amerikan bezinden bir kefene sararak Hasan Kaptan, ben bir de Cezayirli Müslüman Araplar, başından ayaklarından tutup saygıyla mezara indirdik. Ölüyü tutup ge-

reği gibi toprağın üzerine yatırdım. Başının altına da yastık gibi biraz toprak koydum. Sonra, Hasan Kaptan'ın bana uzattığı özel olarak kesilmiş kazıkları tahta yerine yanlamasına ölünün üzerine dizdim.

İlk kürek toprağı karımın üzerine ben attım. Ondan sonra, bütün Müslümanlar, küreği sırayla alarak mezarı doldurmağa çalıştılar. Yarım saat sonra, Kakita'm, ıssız bir ağaçlıkta, bir tümseğin altında yapayalnız uzanmış kalmıştı. Mezarın başında bildiğim bütün duaları okuyarak ruhunun mutlu olmasını diledim. Gözlerimden sel gibi yaş akıyordu. Meğer Kakita, gurbette benim biricik avunuşum durumuna gelmiş de ben bilmezmişim. Onu böyle apansızın yitirişim, beni canımdan bezdirir gibi olmuştu. Birkaç gün hiç bir şeyle uğraşmayarak, bu arada vatanımı bile düşünmeyerek aylak aylak, vurgun yemiş gibi dolaştım. Kimi saatler mezarın başına gidip karıcığımın bana bağışladığı tatlı gurbet saatlerini acı acı düşündüm. Bu sırada uzak bir avunuş ışığı gibi, karanlık kafamın bir yanığından Makana, bir görünüp bir yitiyordu. Acaba, yitirdiğim karımın arkada bıraktığı korkunç boşluğu o mu dolduracaktı? En sonra, kendime gelir gibi oldum. Giden gitmişti. Geride kalanlar, yine yaşamak zorundaydı. Bu, doğanın kanunuydu. Şimdi, artık Makana'yı daha çok düşünüyordum.

İşte bu sırada kabileden kano ile iki haberci geldi. Korkudan gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Ellerindeki kargılarını atmağa hazır durumdaydılar. Gelenlerin anlattığına göre, ırmağın karşı geçesindeki tuzaklarda av olup olmadığını görmeğe giden bir baba oğul, iki gündür ortalıkta yoktu.

Kıyıya bağladıkları kano olduğu yerde duruyordu. Reis, bize selam ederek silâhlı bir ekiple yitiklerin aranmasını diliyordu. Kabileliler, daha önce örneği görüldüğü üzere bir yamyamlık olayından korkuyorlardı. Hemen, Ahmet, Hasan Kaptan, ben, silâhlarımızı alarak motora atladığımız gibi yola çıktık. Kanoyu da motorun arkasına bağlamıştık. Hepimiz, birer göz kesilmiş, kıyıları dikkatle araştırıyorduk. Kabilenin başına gelen bir felâket, burda hepimizin başına gelebilirdi. Ya yırtıcı bir jagar, bir panter onları parçalayıp yemiş

olabilir ya da bu hayvanlardan çok daha tehlikeli birer canavar olan kötü insanların şerrine uğramış olabilirlerdi. Kabilelilerin de böyle düşünmesi anlamlıydı. Şundan ki ellerinde kargı olan iki avcı zenci hiç bir vakit bir jagara yem olmazdı. İyi bir kargı, bu hayvanlar için kurşundan daha tehlikeliydi. Bunu herkes biliyordu. Köye vardığımızda heyecanla karşılandık. Herkes üzgündü. Tuzakları görmeğe giden adamla oğlu çok acar, atıcı kişilerdi. Öyle ufak tefek tehlikelere pabuç bırakacak türden değildiler. Bu yüzden, onların iki gündür dönmeyişi, durumun ağırlığını gösteriyordu. Demek ki ortada onlardan daha güçlü bir düşman vardı. Yitik adamın karısı iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Elleriyle bize bir şeyler anlatmağa çalışıyordu. Bu sırada Kakita'nın teyzesi, yanıma sokularak yeğeninin durumunu sordu.

—«Elle est morte (öldü),» dedim. Belki anlamamıştır diye başımı yana yatırarak gözlerimi sıkıca kapayıp soluğumu kestim. Birdenbire boğazlanan bir zavallı domuz yavrusu gibi tiz bir çığlık attı. Dövünmeğe saçlarını yolmağa başladı. Sonra, hüngür hüngür ağlayarak yanımızdan ayrılıp kulübesine doğru koştu. Zavallı kadın, oldum olası Kakita'yı çok severdi. Kakita'nın öldüğünü anlayan Makana, bu sırada yanıma sokularak elimi tuttu. Kendi dilinde karımın ölüp ölmediğini soruyordu. Ben de ona işaretle, Fransızca, Türkçe karımın öldüğünü anlatmağa çalıştım. O da ağlamağa başladı. Belki de benim hatırım için ağlıyordu. Yine ona elimle işaretler yapıp kalbimi göstererek kendisini sevdiğimi anlatmağa çalıştım. Gökyaşıyle ıslak kara, taze yanaklarında bu kez mutlu gülücükler çiçeklendi. Bu sırada Reisle görüşen Ahmet, bize dönerek:

—«Arkadaşlar,» dedi. «Bölgemize tehlikeli varlıkların girdikleri sanılıyor. Bunları el birliğiyle yok etmezsek yarın apansız bize de saldırabilirler. Bizi arayan da çıkmaz. Reisten on-on beş kişilik savaşçı istedim. Bize bir de iyi iz sürücü kılavuz verecek.»

Bütün köylüler heyecandaydı. Bu işin ucunda kimi karanlık güçlerin yattığını düşündükleri belliydi. Demek ki ormanlarda tehlikeli canavarlar vardı. Bize, tüfeklerimize güvenle, sevgiyle bakıyorlardı.

Aradan on beş dakika geçmemişti ki on beş kara adam, buyruğunuza hazırdı. Hepsi de ellerinde demir uçlu kargılar taşıyordu. Hepimiz motorla onun arkasından gelen iki kanoya doluşarak, kazaya uğrayanların kanosunun bulunduğu yere doğru yollandık. Karaya ayak bastığımızda kıyının bataklığında baba ile oğulun izlerini açıkça gördük. İkisi de yan yana gidiyordu. Ufak tefek cin gibi bir adam olan izci Kimako, hemen yerdeki izleri değerlendirerek önümüzde kılavuzluğa başladı.

Biraz ilerde artık rasgele birisinin göremeyeceği biçimde izler belirsizleşiyordu. Ahmet'le başbaşa verip şöyle bir durum kararlaştırdık: Zencileri beşer beşer ayırıp eldeki üç ramtam davulunu bu gruplara bölüştürdük. Gruplar, birbirinden uzak düşerse bu davullarla konuşarak durumu bildirecekti. Birinci grup sağdan, ikinci grup, ortadan bizimle üçüncü grup da soldan avcı hattında ilerleyecek kuşkulu, ivedi bir tehlike görülünce davula bir kez vurulacak, iki kez vurulunca toplan, üç kez vurulunca bulduk, koşun, anlamına gelecekti. Bu düzen üzere yürümeğe başladık. Hiç olaysız böylece yol aldık. Bütün tuzakların bulunduğu koskoca bir orman bölgesini dikkatle taradık. Bu sırada burnumuza epeyce uzaktan kızarmış et kokusu geldi. Karnımız çok acıkmış olacaktı ki burnumuz hayali et kokuları alıyordu. Bu kokuyu benimle birlikte bütün yanımdakiler de almıştı. Sonra, bizim iki Fransız arkadaşla Hasan Kaptan'ın kızartıp yediği Korsikalı Castelli'nin etinden yükselen nefis kokuları andım:

—«Arkadaşlar, dikkatli olalım, sanıyorum ki izin üzerindeyiz. Sizin de duyduğunuz bu et kokusu, bana uğursuz bir et kokusu gibi geliyor. Çok dikkatle ilerleyelim. Katiller, silâhlı da olabilir.»

Elim rabancamın tetiğinde ilerledim. Biraz sonra da göreceğimi gördüm. Kalın gövdeli kauçuk ağaçlarının arasından bir ateşin kızıllığı gözlerime çarptı oturarak kalın bir ağaca gövdesini vermiş dev gövdeli bir adam, elindeki bir kemiği sıyırıyor, bir yandan boru gibi öten kalın sesiyle bir şeyler söylüyordu. Demek ki görünmüyorlarsa da yanında başkaları da vardı. Biraz daha ilerleyince ateşin başında oturup onun

gibi kızarmış et yiyen iki kişi daha gördüm. Bir yandan yiyor, bir yandan da gülüşerek konuşuyorlardı. Arkadaşlara, işaretle ateşin başındakilerin üç kişi olduğunu bildirdim. Hemen onları sarmamızı yine işaretlerle anlattım. Bu sırada tamtam çalarak ortalığı velveleye vermenin anlamı yoktu. Bu, avımızın kaçmasına yol açabilirdi. Ateşin başındakilerin kürek mahkûmları olduğu anlaşılıyordu. Birkaç dakika sonra, onları dört bir yandan kuşattık:

—«Faire attention! (Davranma)» diye bağırdım. Bağırırken de havaya bir el ateş ettim. Ateşin başındaki üç kişi, birdenbire havaya fırlamış, korkuyla çevreyi araştırıyorlardı. Ellerinde bir paladan başka silâh bulunmadığını görerek ferahladım. Dev yapılı adam bir elinde kocaman bir kol kemiği, öbüründe bir pala, donakalmış gibiydi. Çevrelerini kapana kıstırılmış kaplanlar gibi korkudan büyümüş gözlerle araştırırken bir yandan da üzerlerine atılacakları düşmanın meydana çıkmasını bekliyorlardı. Herkes ağaçların arasında sindiğinden bir şey göremiyor, delirecek gibi oluyorlardı. Birdenbire karşılarına dikildim, tabancam üçünü de birkaç saniyede tahtalı köye gönderebilirdi. Üstleri başları Saint Laurent hapishanesinden yeni kaçtıklarını anlatıyordu. Dev gövdeli adama:

—«At elinden o palayı, ulan!» diye bağırdım. Adam, palayı yere atacağına beni ikiye biçmek istercesine havaya kaldırdı. Adamın palayı kaldıran elini bir kurşunla deldim. Pala, delinen elden kayarak yere düştü. Palayı ayağımla öteye fırlattığım sırada gözüme başka bir şey çarptı: Devin ayakları dibinde elleri arkasından bağlı kara bir adam, diz çökmüş, boynunu ileri uzatmış kurbanlık bir koyun gibi duruyordu.

Belki de biz yetişmeseydik, boynu palayla uçurulmak üzereydi. Hemen Hasan Kaptan'a:

—«Çöz şu adamcağınız ellerini!» dedim.

Kaptan, tüfeği bana vererek birkaç zencinin yardımıyle kurbanın ellerini ayaklarını bağlayan sarmaşık teveklerini çözdüler. Korkudan adamcağızın dili tutulmuş gibiydi. Devle arkadaşlarının kollarını sarmaşık bağlariyle arkadan sıkıca

bağladık. Ateşin başındaki kanlarla kemiklere şöyle bir göz gezdirdim. Bunlar, su götürmez bir biçimde insan kemikleriydi. Biraz ötede de genç zencinin kesik başı, ağarmış gözleriyle bize bakıyordu. Baba, öbür zencilerle Ahmet'e ağlayarak olanları anlatıyordu. Onun dediğine göre, ilk önce oğlunu kesip kızartmışlar, ona bile kızarmış bir parça vermek istemişlerdi. Oğlanı yiyip bitirmişler, sıra kendisine geldiğinde biz yetişmişiz. Dev, elindeki palayla nerdeyse onun da boynunu uçurmak üzereymiş.

Bu sırada Dev'in yüzüne dikkatle bakınca kimi anılarım canlandı. Saçı sakalı birbirine karışmış olmakla birlikte ben, bu adamın yüzünde geçmişte gördüğüm düşlere benzer acı kimi belirtilere, izlere rastlar gibi oldum. Bu dev gibi gövde, bu yüz, bana geçmişten acı bir şeyler söylüyordu. En sonra, bulur gibi oldum: San Martino mapushanesinin korkunç zindancı başısıyle şu sırada karşı karşıya bulunuyordum. Bu insan azmanı bir Korsikalı İtalyan'la dövüştüğümden dolayı bir yumrukta kalbimin altındaki kaburga kemiklerinden birini kırmış, bana dünyanın acısını çektirmişti. Yanına, sokulup sakalından yakaladım:

—«Tanıdın mı beni, babalık?» diye bağırdım. «San Martino mapushanesinde bir zaman önce koğuşta bir Korsikalı tutuklu arkadaşla dövüştüm diye nasıl o zavallıyı bir yumrukta yere serip bayıltmış, beni de yumruklarınla ezerek kaburga kemiğimi ya da kemiklerimi kırmıştın? Kim bilir o zamana dek benden başka kaç kişinin kaburga kemiklerini kırmıştın? Sen de bir mahkûm, bir kader kurbanı olduğun halde nasıl oluyordu da öbür mahkûmlara işkence etmek pahasına orada zindancıbaşılık edip birkaç rahat gün geçirmek istiyordun? Hatırladın mı?»

«—Beni yumruklarınla bayıltıp betonun üstüne çırılçıplak serdiğini sonra da sözüm ona, ayıltmak üzere başımdan aşağı teneke teneke soğuk suları döktüğünü? Demek ki mahkum arkadaşlarına yaptığın sayısız işkence bile seni sonuna dek rahat bir mapushane yaşayışına kavuşturamamış. En sonra, seni de tuttukları gibi Saint Laurent cehennemine atmışlar. Oraya dayanamayıp bizim gibi ormanlara kaçmışsın.

Belki de hepimiz gibi siz de Piye'ye ulaşmağa çalışıyordunuz? Aç kalınca da ormanda yakaladığın ilk kara insanı kuzu gibi kesip yemekte bir sakınca görmemişsin.»

Elimdeki beşli tüfeğin dipçiğiyle göğsüne bir kez kondum:

—«Şimdi elimdesin ulan, deyyus. Şimdi, söyle ne yapayım sana ben? Söyle, kırk katır mı istersin, kırk satır mı? Ne yazık ki burada ne kırk katır, ne de kırk satır var .Zenci arkadaşlarımızın ellerindeki kargılarla bizim ellerimizdeki şu silahlar, senin pis canını almağa hazırdır. Yine de ben senin pis kanına elimi bulaştırmak istemiyorum. Senin cezanı bir adamını kızartıp yediğin kabilenin adamları verecek.»

Sonra; bütün arkadaşlara:

—«Haydi, yürüyelim, arkadaşlar,» dedim. Orman kanunu, gerçi bu yamyamların cezasının burada verilmesini gerektiriyorsa da biz, yine en iyisi bunları kabilenin kanunlarına teslim edelim.

Yürümeğe başladığımız sırada Pierre (Devin adı buydu) korkudan titreyen kalın, sıtma görmemiş sesiyle bana şöyle yalvardı:

—«Türk!» dedi. «Ben Fransızım, ama cahil bir adamım. Fransa'da kendi ulusumun arasında onurum, haysiyetim yoktu. Çok kötü koşullar içinde yaşadım. Süründüm, hamallık ettim; adam öldürmek zorunda kaldım; ölüme, sonra da küreğe hüküm giydim. Mapushanede mahpus arkadaşlarıma işkence ederek rahat bir mapushane yaşayışı süreceğimi sanıyordum. Ne gezer. İnsan, bir kez düşmeye görsün. Ondan sonra, bütün dünya ona düşman kesilir. İşte ben de en sonra, yaptığım hizmetlere karşılık bana şefkat gösterecek lerini sandığım kişilerin hışmına uğradım. Zindanlarında çürüdüm. En sonra da sizin gibi Saint Lauret'a sürülerek oradan kaçtık. Piye'nin çok sözü ediliyordu. Oraya varmak üzere arkadaşlarla yola çıktık. Dört arkadaştık, biri yolculuğa dayanamayarak öldü.»

—«Demek, onu zenci delikanlısından önce yediniz?»

—«Biz öldürmedik onu. Bir ağacın altında öyle yarı ölü bir halde bırakarak ilerlemeğe başlamıştık ki, buralarda bü-

tün kaçak kürek mahkumlarının açlıktan birbirlerini yediklerini hatırladık. Hemen geri döndük, ölü arkadaşımızı kızartıp yedik. Ne yazık ki aylardır bir çıkış yolu bulamadık. Piye'nin yolunu bir türlü çıkaramadık. Yine açlıktan geberir duruma gelmiştik ki, bu kara insanlara rastladık. Yediğimiz arkadaşımızın ruhu başımızın üstünde dolaşıp duruyordu sanki. Bu iki Zenci bizden korkmadı. Demek, ak insanlara alışıktılar. Bize yaklaştılar. Hemen üçümüz saldırıp ellerinden kargılarını aldık. Gencini palayla doğrayıp kızarttık. Biraz gücümüz yerine gelmişti. Öbürünü de kesip yemek üzereydik ki, sizinle karşılaştık. Mösyö Türk, seni çok iyi hatırladım. Sen benim sağ kulağımı da nerdeyse dişlerinle koparacaktın. Sen gerçekten yaman bir çocuktun. Dövdüğüm mahkumlar arasında senin gibi çetin cevize hiç rastlamadım. Sonra, öğrendim, sen Türkiye'yi kurtaran Mustafa Kemal'e silâh kaçırırken yakalanmışsın. Bu sırada birkaç da Fransız polisi temizlemişsin. Evet, bizim ulusumuzdan birkaçının başını yemişsen ama, ben bu yüzden sana hiç de düşman kesilmedim. Sen, buralara yurdunu kurtarmak uğruna düşmüş bir kahraman sayılırsın. Ne olur, benim sana ettiğim bütün kötülükleri unut, beni bu zencilerin eline bırakma. Bizi kıymık kıymık doğrarlar. İşkenceyle öldürürler. Bize son bir iyilik yap: Beynimize birer kurşun sıkarak o işkenceli ölümden kurtar bizi.»

—«Mon frere, söylediğin sözler, gerçekten bana dokundu. Ben, çok mapushane gördüm, kader kurbanlarının ne olduğunu yakından bilirim. İnsan, bir kez şaştı mı artık, sonuna dek şaşar. Siz bu delikanlıyı elbette kötülük olsun diye değil, canınızı kurtarmak uğruna yemişsiniz. Bu belli. Eğer, şu Türk arkadaşlarımla seni yalnız başımıza yakalasaydık hemen alır, Piye'de konuk eder, oradaki öbür kürek mahkumları gibi size de zor bile olsa bir hayat sağlardık. Ne yazık ki bir oğullarını kesip yediğiniz bu zavallı kara insanlar, sizi hiç bir vakit bağışlamazlar. Siz, şimdi, onlara göre yırtıcı üç jagar kaplanından başka bir şey değilsiniz.

Benim elimden hiç bir şey gelmez. Ama belki işkenceyle öldürülmenizi önleyebilirim.»

Hem yürüyor, hem de konuşuyorduk. Adam, benim böyle insanca konuşmamdan hem çok şaşırmış, hem de umutlanmıştı. On beş kara adam, ellerindeki kargıları üç tutsağın sırtına dayamış, onları öyle yürütüyorlardı. Ölümden kurtarılan baba, oğlunun kesik başını da koltuğunun altına almış, hem kendinin hem de oğlunun kargılarını yeni bir düşmana saplayacakmış gibi en önde, son derece dikkatle ilerliyor, hepimiz acılı babanın izinden gidiyorduk. Ben, Pierre'le yanyana yürüdüğümden ikide bir bana alçak sesle öldürülmemesi, kurtarılması için yalvarıp duruyordu. Öyle ki ben de avutmak üzere ona bir şeyler söylemek zorunda kalınca bu kez karalar, pirelendiler. Gözlerinin akını göstererek ikimize yan yan bakar oldular. İlerde herhangi bir terslik olur da bu üç tutsak kaçıp kurtulursa bütün kuşkunun benim üzerime toplanacağını düşünerek onun yanından uzaklaştım. Önde giden Ahmet'le Hasan Kaptan'ın yanıbaşlarında yürümeğe başladım. Motoru bağladığımız yere vardığımızda ikindi çoktan geçmiş, güneş, sık ormanların arkasında batmağa hazırlanıyordu. Tutsaklarımızı bağlı olarak motorun içine yatırdık. Köye vardığımızda meydanda yakılan koskoca bir ateş, dört bir yanı aydınlatıyordu. Bütün halk, heyecanla bizi bekliyordu. Üç bağlı ak tutsağı gören karalar, şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemiyor bağrışıp çağrışarak bunların arkasından koşuşuyor, kadınlar, çocuklar yaşlılar birbirini çiğniyordu. Hele babanın elindeki talihsiz delikanlının kesik başını ağarmış korku dolu gözleriyle gören anası, akrabası, korkunç çığlıklar atarak elleriyle yüzlerini kapadılar. Baba, az öz sözcüklerle başlarından geçeni anlattıkça halkın şaşkınlığı büsbütün artıyordu. Vaktiyle ak insanları onlar afiyetle yerken şimdi, iş tersine dönmüş, aklar karaları yemeğe başlamışlardı.

Babasının elinde delikanlının kesik başını gören kabile halkı, üç kürek mahkumunun üzerine atılıp hemen parçalamak istediyse de ben, öne atıldım. Ahmet'e hemen bu durumu önlemek üzere Reisi işe karıştırmasını söyledim. Halk, öyle öfkelenmişti ki Reis, bir türlü sözünü dinletemiyordu. Bunun üzerine havaya bir el ateş ederek herkesin yatışma-

sını sağladım. O zaman Reis, Ahmet'in söylediklerini halka şöylece açıkladı:

—«Bu üç kişi bizim oğlumuzu salt kötülük olsun diye öldürmedi. Ormanda aç kalarak tıpkı bir domuzu öldürüp yer gibi yedi. Bu üç kişi, bizim oğlanın etinden doya doya yemekle birlikte onu üçünden hangisinin öldürdüğünü bilemeyiz. Bunu bilmeliyiz. Bizce asıl suçlu, ou çocuğu öldürendir. Kurbanın babasına soralım. Bakalım, oğlunu bunlardan hangisi öldürmüştür? Ondan sonra Ahmet, Hasan Mehmet Ali kardeşlerimizin düşüncelerine uyarak derim ki bunları ilkönce kuracağımız karma mahkemede yargılayalım. Öldüreni kendi ikrariyle de meydana çıkarıp cezasını verelim.»

Reise, Ahmet aracılığıyle ilettiğim bu düşüncelerimi dinleyen halk, bunu doğru bulduklarını anlatmak üzere kısa sesler çıkardı. En sonra, Reis başta olarak, Ahmet, ben, Hasan Kaptan, bir de kabileden bir iki ileri gelen, ateşin karşısında bağdaş kurduk. Üç suçluyu karşımıza aldık.

Ahmet Fransızcayla yerli dilini çok iyi bildiğinden soruları o soruyor, aldığı karşılıkları bize aktarıyordu. Bir saat süren yargılama sonunda zenci delikanlısını öldürüp parçalayanın Pierre olduğunu anlaşıldı. Oğlanın babası başlıca tanıktı. Ölüm korkusu karşısında terleyen Pierre'in iki suç ortağı da oğlanı kesme düşüncesinin Pierre'den geldiğini söyleyince, karar kendiliğinden verilmiş oldu. Pierre, hem ölüme, hem de kabileye teslim edilmeğe hüküm giydi. Öbür iki suçlu ise bize bağışlandı. Ancak, bir daha açlıktan bile geberseler insan eti yememeğe tövbe ettiler. Ahmet, mahkeme kararını Pierre'e şöylece bildirdi:

—«Arkadaş, eğer burada bir mapushane bulunsaydı seni biraz da bizim şefaatimizle yüz bir yıla mahkum eder, oraya tıkar, hiç olmazsa ölümden kurtulmana yardım ederdik. Ne çare ki böyle bir şey olmadığından daha çok Reisin bir de kabilenin zoruyla seni ölüme mahkum etmiş bulunuyoruz. Asında öbür iki arkadaşın da senin gibi suçludur suçlu olmasına. Ne var ki seni feda ederek onları kurtarmağa çalıştık. Akrabamız olan bu iyi yürekli karaları zorla kandırabildik. Eğer onlar da öldürmede sana yardımcı olduklarını

söyleselerdi onları da ister istemez ölümü mahkum ederdik. Öteki iki arkadaşını biraz sonra alıp Piye'ye götüreceğiz. Orda serbest bırakacağız.»

Sarmaşık tevekleriyle baştan başa sarılmış olan Pierre, bu sırada bana bakarak:

—«Mon frere!» dedi. «Beni kurtarırsan ancak sen kurtarırsın. İki kez tabancanla ateş etsen şu kara haşeratı darmadağın edersin. Ak insanları kara insanların acımsına bırakmak ne zamandan beri gelenek oldu? Beni kurtar, nolur? Bunlar, beni anamdan emdiğim süte pişman edecekler. Beni aklınıza gelmeyen işkencelerle öldürecekler. Sana yine yalvarıyorum: Ne olur, çek tabancanı, vur beni, kurtar şunların işkencesinden.»

Pierre, hem konuşuyor, hem de ağlıyordu. Kurşunla yaralanmış eli de sıcaktan davul gibi şişmişti. Ona çok acımağa başlamıştım. Ne yazık ki elimde hiç bir şey yoktu. Onun yalvarışını gören kara adamlar sabırsızlanmağa, hem ona hem de bana kuşkulu kuşkulu bakınağa başladılar. Birisi sesini yükselterek Reise kararın ne olduğunu sordu. Reis, kararı yüksek sesle halka söylerken çıt çıkmıyordu. Ancak, kargılarını üç suçlunun sırtına dayamış olan sekiz on savaşçı, hırslı hırslı soluyordu. Reis, sözlerini bitirince bir yığın adam, Pierre'nin üzerine atıldı, onu bir boş çuval gibi kaldırıp götürdüler. Biraz sonra mahkumun biraz ötedeki bir ağaca bağlandığını gördük. Ortada yanan ateşten yükselen kıpkızıl bir aydınlık onun acıklı durumunu aydınlatıyordu. Halk, ateşle mahkum arasında boş bir koridor bırakmıştı. Ben, bağışlanan iki kişiyi yanıbaşıma oturtmuştum. Onlara göz kulak olmak gerekiyordu. Çocuk akıllı olan kara halkın her türlü coşkunluğundan korkulabilirdi. Ahmet'le Hasan Kaptan tüfeklerini dizlerinin üzerinde tutuyorlar ben de tabancamı elimde ateşe hazır bulunduruyordum. Bizimle ormana gitmiş olan on beş savaşçı, kendilerine katılan başka savaşçılarla ateşin çevresinde çılgınca bir dansa başladılar. Bu sırada gecenin bastığını söylemeyi de unutmayalım. Gırtlaklarını yırtarcasına vahşi bir sesle uluyarak bir şeyler söyleyen savaşçılar, ormana doğru koşan uzun gölgelerine de

dans ettirerek uzun zaman ortada döndüler. Bu ulumalar ara sıra şiddetli rüzgârın kaya kovuklarında çaldığı korkunç ıslıkları andırıyordu.

Öldürülüp yenilmiş olan oğlanın babası da danseden savaşçıların arasındaydı. Uzun zaman danseden baba, bir ara sıradan çıktı. On beş metre ötede bağlı bulunan Pierre'i nişanlayarak kargısını savurdu. Pierre'e saplanan kargı, bilerek öldürücü bir yerine atılmamış, öteki savaşçılara da hedefin canlı olarak kalması sağlanmıştı. Ondan sonra, bütün savaşçılar, birer birer halkadan çıkarak kargılarını savurdular. Ateşin yükselen alevleri karşısında tepeden tırnağa kıpkızıl yaralara saplanmış kargılarla, mahkum çok tuhaf görünüyordu. Pierre sarmaşık tevekleriyle ağaca öyle sımsıkı bağlanmıştı ki bunca kargıyı yediği halde hâlâ dimdik, canlı gibi görünmekteydi. İlk kargılar gövdesine saplanırken attığı çığlıklar artık dinmişti. Öldüğü anlaşılıyordu. Bütün kargılar atılıp bittikten sonra, savaşçılar, bu kez de ölünün bağlı bulunduğu ağacın çevresinde fırtına gibi bir dansa başladılar. Söyledikleri savaş şarkıları ormanları inleten fırtınaların uğultusu gibi vahşi tüyler ürperticiydi.

Akşam yemeğini yedikten sonra, bize gösterilen konuk odasında kuru otların üzerine serilen rafyadan örülmüş hasırlara uzandık. Ölümden güçbela kurtardığımız iki adamı da sarmaşık tevekleriyle sıkıca bağlayarak bizim kulübede yatırdık. Onları bağlamadan da bırakabilirdik. Ne var ki kabile halkına güven vermek zorundaydık. Kendilerine de bu durumu açıklayarak yarın Piye'de serbest bırakılacaklarını da bildirdik.

Heyecanlı bir günün yorucu saatlerini geride bırakarak sabahleyin gözümüzü açar açmaz Reisle, ileri gelenlerle vedalaşarak motorumuza atladık. Piye'ye varışımız, heyecanla bekleniyordu. Motorun gürültüsünü işiten herkes, kıyıya koşmuştu. Karaya atladık. İki tutsağı bağlı olarak karaya çıkardık. İplerini çözerek serbest olduklarını söyledik. Buradaki küreh mahkumları, yeni gelenlerin Fransız olduğunu anlayınca ilgilendiler. İki yeni kaçak, yanımızdan ayrılmadan ön-

ce, zorla ayaklarımızı öpmeğe çalıştıysa da engel olduk. Piyeli Fransızlara:

—«Alın arkadaşlarınızı. Hikâyeyi bizim anlatmamız gerekmez, bu arkadaşlardan olanı biteni daha iyi öğrenirsiniz,» dedim. Fransızlar, hikâyeyi bir ayak önce dinlemek üzere iki genç adamı kaptıkları gibi götürdüler. Arkalarından şöyle seslendim:

—«Bakınız, mes freres, daha önce öldürmek zorunda kaldığımız iki arkadaşınızın yerine size iki yeni arkadaş getirdik. Nasıl korkunç bir ölümden kurtulduklarını kendileri size anlatacaklardır.» Ahmet hemen dükkana koşarak bir yaramazlık olup olmadığını sordu. Çocukları, boynuna sarılarak kendilerini öptürdüler. Gurbette de olsa işte yine bir aile yuvası kurulabilmişti. Çoluk çocuk, Ahmet'i ne büyük sevgiyle karşılamıştı. Biz, Hasan Kaptan'la birbirimizin yüzüne bakarak ortada kalakaldık. O zaman anladım ki Kakita, benim gurbet yaşayışımda meğer ne doldurulmaz bir yer tutuyormuş. Bir zamandan beri gurbetin korkunç zulümlerini işkencelerini ancak onun yakın, sıcak varlığı bana duyurmuyordu. Onun gece gibi karanlık derisinin altında sıcacık, şefkatli bir insanlık yatıyordu. Böyle düşünerek kendimi yine yeryüzünde tek başıma, yapayalnız duymağa, derinden üzülmeğe başladım. Bir kadın deyip, geçmemeli. Seven bir kadın, insanı cehennemde bile mutlu edebilir.

Bunu bu sırada daha iyi anlıyordum. Kakita, üzerine gül koklamak istediğim halde, bir zamandan beri benim her şeyimdi. Sırasında, bana yurt özlemini bile unutturuyordu. Bir kadının sıcacık şefkati olmadıkça hiç bir mutluluğun ya da cennetin anlamı olamazdı. Derin üzgünlüğümü bu düşüncelerle meydana vuran kafam, kalbime yeni mutluluklar bulmak yolunda kılavuzluk etmeğe de hazırlanıyor gibiydi. Bu korkunç yalnızlık kömür dumanı gibi ağulu karanlığıyla içimde eserken, Makana, ikide bir bu karanlığın çok ötelerinden bana küçük eliyle işaretler ederek yeni mutluluk çiçeklerinin açtığı yerleri gösteriyordu. Bununla birlikte yurdum, belki de bu yalnızlık duygusunun sonucu olarak yine gözümde tütmeğe başlamıştı. Serin mavilikleri, güler yüzlü

dost insanlariyle karşımda hep vatan kıyıları gülümsüyordu. Şu sıralarda kalbimde iki şey çarpıyordu. Birisi, bütün yaşayışımın anlamı demek olan güzel yurdum, öbürü de beni güzel cehennemlere bağlamak istercesine direnen Makana'nın gencecik taze tatlı varlığıydı. Bunlardan birini seçmek uğruna yine içimde bir savaş vermem gerekiyordu. En sonra, yurt özlemi ağır bastı. Hemen Ahmet'in yanına koştum.

—«Ahmet ağabey,» dedim. «Ben Türk öleceğim. Yurt ateşi beni yine yakıp kavurmağa başladı. Bir girişim daha yapmak istiyorum. Sen ne olur, şu altınlarımızın bir parçasını ya İngiliz şilingine ya dolara ya da Brezilya parasına çevir. Bize yolda gerekecek olanı ver. gerisi seninle çoluk çocuğuna kalsın. Bize bir teneke altının getireceği parayı sağla, yeter. İki tenekesi senin olsun. Dördüncü tenekeyi de burdan kaçmak isteyen ya da burda kalıp da yiyecek için kullanmak isteyen hasta mahkumlara bırakmak istiyorum. Ne dersin?»

Ahmet, bu sırada dükkanın bir yerinde sakladığı benim içinde otuz beş bin frank bulunan alüminyum tüpümü bana uzattı.

—«Al şu emanetini. Bunu bir zamandan beri sana vermeyi unuttum, sen de hatırlatmadın. Evet senin burda kalmanı, yine evlenerek çoluk çocuk sahibi olmanı isterdim. Senin gibi değerli bir arkadaşı yitirmek bana çok ağır gelecek. Sen burdan gittikten sonra, kendimi öksüz duyacağım. Sana öyle alışmıştım ki. Ama, mademki gitmek istiyorsun, altınlarını parayla değiştirerek yol hazırlığını yapmaya yardım ederim. Ancak, size hiç bir vakit burdan gitmenizi salıklamam. Nereden giderseniz gidin, uygarlığın açtığı izlerden, yollardan gitmezseniz her zaman azrail başınızın üzerinde demir kanatlarını çarparak dolaşacaktır. Bunu da böyle bilin. Buralar, çok Allahın belâsı yerlerdir. Buralarda ancak karalar, kızılderililer, yaşayabilir, yol bulup yitik ormanlardan dışarı çıkabilir. Ne yazık ki biz, bu konuda onların yanında çocuk sayılırız.»

Ahmet, bunları üzgün, babacan sesiyle söylerken hepsini doğruluyordum. Evet, doğru söylüyordu. Ne var ki yine içimden bütün bu ölüm demek olan güçlükleri yeneceğime ina-

nıyor, bu sözlere meydan okuyordum. Ahmet, gözleri yaşla dolu olarak kendi iç dramını yaşıyordu. Gözyaşları, bunu açıkça gösteriyordu:

—«Sevgili kardeşim,» dedi. «Ben de vatan özleminin ne olduğunu çok iyi bilirim. Ben senden daha önce, daha çok çektim bunu. Bundan dolayı hiç bir vakit senin isteklerinin önüne dikilmek istemiyorum. Ben derim ki, gel, bir zaman daha burda kal.

Öyle sanıyorum ki Kakita'nın ölümü, senin vatan özlemini adamakıllı kamçılamış. Gel, seni bir kez daha dünya evine sokalım. Sana istediğin kızı alalım.»

Onun dedikleri, baştan başa doğruydu. Yazgıma boyun eğerek burada yerleşip kalmak da bir tür çözüm yoluydu. Tehlikesi de, bilinmeyen ülkelerden, denizlerden geçerek Türkiye'ye ulaşmağa çalışmaktan daha azdı. Ahmet'in son derte iyi niyetli, dost canlısı oluşu, bana ayrıca çok güven veriyordu. Ondan hiç bir şeyimin gizli kalmasını istemiyordum. Bu sırada onu biraz da şaşırtmak üzere bir çaput parçasına sarıp bağladığını elmaslarımı gösterdim:

—«Ahmet ağabey, ırmakta, birkaç da cam kırığı buldum, hele bir bakıver. Acaba bunlar, nedir?»

Ben bunu söylerken Hasan Kaptan da gülerek yanımıza sokulmuş, elmasların, Ahmet'in üzerinde yapacağı etkiyi görmek istiyordu. Ahmet, merakla çaputu çözdü, bir içinde ışıldayan taşlara bir de ikimizin yüzüne anlamlı anlamlı bakarak gülümsedi. Sonra, sırtıma, dostça bir şaplak indirdi:

—«Yahu, benimle eğleniyor musunuz? Hiç bir İstanbul çocuğu, elması tanımaz olur mu? Beni aptal yerine mi koyuyorsunuz? Bunlar, özbeöz elmas.»

—«Ahmet abi, Hasan Kaptan hiç te senin gibi düşünmüyor. Bir de ona sor, bakalım, ne diyecek?»

Ahmet, gülerek sorucu bakışlarla Hasan Kaptan'ın yüzüne baktı:

—«Peki, sen söyle, Kaptan, nedir bunlar?»

—«Bunda bilmeyecek ne var, ilâhi Ahmet, bunlar ham sinin gözleridir.»

O zaman, Trabzon halkının en sevgili balığını, onun yurdumuzda yol açtığı yüzlerce tatlı şakayı andık. Üçümüz birden kahkahayı bastık. Ahmet'in gözlerinden gülmekten yaş gelmişti.

—«Nerden topladınız bunları, çocuklar?»

—«Sen, bunca yıldır buraların sultanısın, bunları nasıl oldu da keşefedemedin şimdiye dek?» dedim.

—«Çocuklar, şimdi, bu elmasların, sizin ya da benim yanımızda bulunduğunu sezerlerse şu mapushane kaçkınları, canavar kesilerek gecenin birinde hem evlerimizi yakar, hem bizi öldürür, hem de bunları alır, giderler. Aman, gözünüzü seveyim, bunları üçümüzden başka bilen olmasın. Dört teneke altın da öyle. Bunların varlığının yayılması buraya mutluluk yerine ancak, felâket getirir.» Bunları söyledikten sonra bir dakika uzaklara bakarak daldı:

—«Mehmet Ali, kardeşim, sen, çok acar bir delikanlısın, gözü peksin, akıllısın, zekisin. Sonuna dek burada kalırsan senin de yardımınla burada ayrı bir memleket kurabiliriz. Şimdiden seni Amerikan şeriflerine benzer bir şeriflik göreviyle görevlendirelim. Bütün buraya sığınan kürek mahkumlarıyle Çinlileri, karaları bir kanun çerçevesinde yönetmenin çaresine bakalım. Yoksa, bu herifler burda çoğaldıkça, böyle de başıboş kaldıkça bizim için de kendileri için de her zaman büyük bir tehlikedirler.»

Baktım, Ahmet, alabildiğine düş görüyordu.

—«Ahmet ağabey, burası öyle yemiş çiftlikleri, altın ülkesi haline gelince, bana öyle geliyor ki Guyan'daki Fransız sömürgecileri hepimizi demir gagalariyle toplar, götürür, zincire vurur, yerimize de rahat rahat kendileri yerleşirler.

Sen de biliyosun ki buraya bugün gelmeyişlerinin biricik nedeni güzel cancağızlarını tehlikeye atmamak içindir.»

—«Her neyse, aziz kardeşim, ben her zaman güzel düşler görmesini seven bir adamım. Birdenbire milyoner olmanın düşünü gördüm. Fransa'da vaktiyle kalpazanlık yaptım, Türkçesi, büyük Fransız paraları bastım. Yoksa, hiç de kötü bir insan değilim.»

—«Kötü adam da ne demek? Sen altın gibi bir adamsın. Böyle kötü bir yerde yaşamanın koşullarını bulman da gösteriyor ki aynı zamanda yaratıcı bir adamsın.»

Konuşmamız, burada bitmişti. Ahmet, elmasları yine elime tutuşturdu. Onları, kısa pantolonumun cebine koydum, hemen dışarı fırladım. İçim içime sığmıyordu. Şu elde ettiğim altınlar, elmaslar, uygar ülkelerde zengin bir adam olmamı sağlayabilirdi. Böyle olduğu halde bu korkunç, kanunsuz ülkede yine bir hiçten başka bir şey değildim. Gittim, yüksek manolya ağaçlarının altındaki taze mezarda çürümeğe başlayan Kakita'nın başucunda dikildim. Hırsımdan üzüntümden uzun uzun ağladım. Bu kara derili güzel, dişi insan, gurbet elde benim biricik avunuşumdu. Şimdi, onun yerini ondan daha genç bir kızın alması belki de gün sorunuydu.

Yaşayışımın bu döneminde benim için en önemli iş, birkez daha evlenmekti. Bir gün, Hasan Kaptan'ı Piye'de gözcü bırakarak motora atladığımız gibi kabilenin yolunu tuttuk. Orda çok büyük saygıyle karşılandık. Yamyamları yakalayışımız dolayısıyle bize birer kahraman gözüyle bakıyorlardı. Yine, bütün köy halkı, çevremizi sarmıştı. Kalabalık arasında Reisin kulübesine vardık. Makana, sanki gelişimizin nedenini anlamışçasına sevinçliydi. Yanıbaşımdan hiç ayrılmıyordu. Ancak biz, Reisin odasına girip de başbaşa verince içeri girmekten çekinerek dışarda beklemeyi daha uygun buldu. Dışardan da belli etmeden beni savulluyordu. Reisle biraz hoşbeşten sonra, Ahmet, hemen konuya girdi. Benim, evlenmek istediğimi, köyde bakire kız olup olmadığını sordu.

—«Kaç karı almak ister?»

—«Bilmem, bizim memlekette dokuz karıya kadar müsaade vardır, ama, dokuz karı alanlar, daha çok zengin kişilerdir. Yoksulların en çok bir, bilemedin, iki karıları olur. Bizim arkadaşımız Mehmet Ali, hem genç hem güçlüdür, hem de parası pulu vardır. Üç kadını idare edebilir. Ama, yine kendisi bilir.»

Ahmet, bu konuştuklarını bana anlatarak kaç kadın almak istediğimi sordu.

—«Vallahi, en çok üç olabilir. Daha çoğuyla geçinilemez. Hazreti Peygamber'in başı bile on üç karıyla derde girmişti. Cenabı hak, karıların rahat durmaları için ayet indirmek zorunda kalmıştı. O başa çıkamadıktan sonra. Yoksa, şu sırada bir harem dairesine bile sahip olmak isterim. Reise de ki ben kızlar arasında bir yarış yapılmasını istiyorum. Benimle evlenmek isteyen kızlar, sıraya dizilir. Ben de yüz adım ötede dikilir dururum. Onların bana koşmaları için havaya bir el silah atarak bana doğru koşmaya başlamalarını bildirirm. İlk yanıma varıp bana el değdirenlerden üçü, benim karım olacak. Onların boyunlarına altın gerdanlıklar, kollarına altın bilezikler, parmaklarına altın yüzükler takacağım. Analarına, babalarına da Piye'de bulabildiğim yiyecek, içecek, giyecekleri armağan edeceğim.

Onları yedirip içerecek, besleyeceğim. İşte, koşullarım, bunlar. Bunları benimseyen bütün kızları yarışa çağırıyorum. Bunu Reise anlat. Bu, bizim ülkeye göre garip bir fantazi ise de burada gönlüm böyle istiyor.»

Ahmet söylediklerimi Reise aktardı. Reis, bunları dinledikten sonra yarı dişsiz ağzını neşeli bir gülümseyişle sonuna dek açarak bana baktı. Bunu biraz garip bulmuşsa da olabilirliğini anlatmıştı. Sonra oradaki tamtamcılardan birine buyurarak davulla bütün köylünün meydanda toplanmasını bildirmesini istedi. Tamtamcı, elinin hızlı vuruşlariyle davulunu konuşturdu. Toplan borusuna koşan bir asker birliği gibi biraz sonra, kadınıyle erkeğiyle, çocuğuyle bütün köylü, Reisin çevresinde halka olmuş, onu dinlemeğe hazırlanmıştı. Reis, otoriter, durgun sesiyle durumu açıkladı. Sonra:

—«Bu ak derili genç adamla evlenmek isteyen bütün erginlik çağındaki kızlar, ortaya çıksın,» diye buyurdu. Köylüler, işi biraz tuhaf bulmuşlarsa da yine çok ciddiye aldıkları görülüyordu. On beş dakika sonra küçük gruplar halinde toplanarak işi görüştüler. En sonra, ortaya on ikisinden on altısına dek on beş kız çıktı. İçlerinde uzunları, kısaları zayıfları, balık etinde olanları, tombulları vardı. Ancak, şişko bir tek bile yoktu. Baktım, Makana, en önce ortaya fırlayanlar arasındaydı. Sevinç içinde gülümsüyordu. Kim bilir, belki de

bunca kız arasında iyi koşamayıp geride bile kalacağını düşünerek üzülmekteydi. Ama, yine de onun kazanacağına inanıyordum. Aralarında epeyce uzun bacaklılar, uzun boylular vardı. Kızlar, ortaya çıkınca, Reis, sıraya dizilmelerini buyurdu. Halk, geri çekilerek koşu alanını boşalttı. Ben, geniş adımlarla ordan uzaklaşarak yüz adım ötede durdum. Bu sırada Ahmet:

—«Şimdi, Mehmet Ali, havaya bir el silâh atacak, sakın, korkmayın. Silâh patlar patlamaz hemen olanca gücünüzle ona doğru koşacaksınız. Ona her kim ilkönce dokunursa o birinci karısı, geri kalan iki kişi de ikinci, üçüncü karıları olacak. İyi dinlediniz mi?» diye bağırdı.

—«Dinledik,» diye mırıltılar geldi.

Şimdi, bütün köylüler, heyecan içinde bu tuhaf yarışın sonucunu bekliyordu. Bir dakika, bütün kızları, uzaktan şöyle süzdüm. İçlerinde yine en güzelleri Makana'ydı. Ancak, ondan daha iri kıyım, daha sağlıklı, güzel görünenler de yok değildi. Ne yazık ki düşüncesiz bir isteğe kapılarak bu yarış işini ortaya ben attığımdan bunların arasından gözümün tuttuklarını seçemeyecektim. Herhalde zenciler, bunun bizim ülkede gelenek olduğunu sanmış olacaklardı ki karşı durmadan benimsemişlerdi. Şimdi, kadere rıza göstermekten başka yapacak iş yoktu.

Tabancamı belimden çıkarıp havaya kaldırdım. Kızlara bir kez daha göz gezdirerek tetiğe dokundum. Köyün sessizliği tabancanın sesiyle çınladı. On beş kız, birden jagarın kovaladığı karacalar gibi bütün hızlariyle koşmağa başladı. Koşarken birbirini geçmek için sırayı bozduklarından Makana'yı bir ara göremez oldum. Kısa bacaklı olduğundan geri kalacak diye ödüm koparken birdenbire kalabalığın arasından fırlayıp en öne geçtiğini gördüm. Bütün yaşayışının en büyük yarışını yapan cins bir yarış atı gibi bilinçli koşuyordu. Onunla yanyana uzun bacaklı, zayıfça, atletik vücutlu iki kız daha ön sırayı koruyor, ötekilere yol vermiyorlardı.

Bu koşu, ancak birkaç saniye sürdü. Makana, kara bir ateş parçası gibi biraz sonra kollarımın arasındaydı. Kollarımı açarak onu bayağı havadan kaptım. Ondan sonra, o iki

uzun bacaklı, atlet yapılı on altışar yaşındaki kız, gelip bana hızla çarptı. Köylüler, karmakarışık bağrıştılar. Böylece evleneceğim üç genç kız seçilmiş oluyordu.

Yarışı kazanan kızlar, kazanmış yarış atları gibi, ana babalarının, halkın övgü dolu haykırışleriyle karşılanarak alınıp götürüldüler. Reis, kızları almak üzere armağan vermek gerektiğini Ahmete anlattı. O da armağanların düşünüleceğini söyledi. Bir hafta sonra, yine gelinip toy düğün yapılacak, yenilip içilecek, sonra kızlar alınıp götürülecekti. Bu sırada Makana, hep benim yanımda dolaşıyor, öbür kızların kıskanç bakışlarına sert bakışlariyle karşılık veriyordu. Bu arada en çok sevinen kişilerden biri de Ahmetdi. Böylece beni Piye'ye bağlamış oluyordu. Bu üç körpe kadını geride bırakarak, bir yere kımıldayamayacağım kanısında olduğu görülüyordu. Artık, ben de onun gibi ölünceye dek Piyeli mi olacaktım? İşte, Ahmet'in bu hesaplar içinde olduğu sevincinden seziliyordu.

Bu iş de olup bittikten sonra Piye'ye döndük. Ahmet, o günlerde Brezilya'ya gidip mal getirmeğe hazırlanıyordu. Ben ona düğünüm için birçok siparişte bulundum. Kızlara giydirmek üzere Kızılderili kadınların giydiği türden güllü Amerikan ya da Brezilya basmaları getirmesini söyledim. Bu arada bolca altın götürüp geçer akçe olan yabancı paralarla değiştirecekti.

Döktüğüm altın bileziklerle gerdanlıklara iki takım daha kattım. Böylece üç nişanlıma takacağım süsleri hazırlamış oldum. Ahmet'in getireceği kumaşlardan gerek nişanlılarıma gerekse onların ailelerine birkaç parça armağan verip gönüllerini alacaktım. Belki bu evlenme yüzünden bir zaman daha yurt özleminin yıpratıcı üzüntülerinden kurtulmuş olacaktım.

Ahmet, benim siparişlerimi yazıp bol ölçekte de altın alıp kargılı koruyucularıyla motora atladı. Brezilya'nın yolunu tuttu. Benim evlenme işim, Piye'de işitilmişti. Bir gün kaçak arkadaşlarımızdan Michel'le Gaston, yanıma sokuldular. Her zaman görüşüyorsak da bu kez özel bir gelişleri vardı. Michel:

—«Mon ferere, hayrola,» dedi. «Senin yine evleneceğini işittik. Bu ormanları eski Osmanlı Padişahlarının yaptıkları gibi hep harem daireleri mi yapmak istiyorsun? Hiç olmazsa birkaç kadın da başkalarına bırak.»

—«Kadın istediğince var. Karadır diye siz beğenmiyorsunuz. Ben cevizin kabuğuna değil, içine bakarım. Her renkte kadın, kadındır. Bizim Türkçede beyazın adı var, esmerin tadı var derler. Hele zeytin renkli bir güzelin tadına doyum olmaz. İmrendiyseniz gelin, sizi de evlendirelim.»

Michel, acılı bir sesle şöyle konuştu:

—«Bizim niyetimiz, buralardan uçup gitmek, mon frere. Uygar ülkelerden birine sığınıp yerleşmek istiyoruz. Fransa'ya dönmemiz bir hayal artık. Fransa, artık bizi sonuna dek gözden çıkarmış bulunuyor. Buralarda da sonumuz ölümdür. Uygar bir insanın yaşayacağı yerler değil buralar. Biz, doğrusu, iki arkadaş, sana acıyoruz. Üç kadınla birden evlenmen yüzünden buraya bağlanır kalırsın. Bu zenci karıları da seni çabucak iğne ipliğe çevirirler. Ama, dur hele 'Türk gibi kuvvetli' sözünü boşuna söylememişler. Demek ki bu vahşi ormanlar içinde bu sözü ispatlamak üzere bizimle kaçmayacaksın.»

—«Şu sırada hiç bir hazırlığım yok. Kaçmak, öyle kollarını sallayarak olmaz. İlkönce şunu söyleyin, bakalım, paranız var mı, altınınız var mı? Yoksa, yollarda birbirinizi yiyerek mi gideceksiniz, yine? Castelli'nin eti hâlâ kursağınızda olsa gerek.»

Bu son sözü gülerek söyledim. Sonra:

—«Gidiş ne zaman?» diye sordum.

—«Yağmur mevsiminden önce. Yağmur mevsimi ırmakları geçilmez duruma getiriyor. Hastalıklar yapıyor. On beş gün içinde yola çıkıyoruz.»

—«Peki, güle güle. Ancak bu tehlikeli yolculukta gerekir diye bir iyilikte bulunmak isterim. Size birkaç kilo altın vereceğim. Ahmet, dönünce biraz da Brezilya parası veririm. Hiç olmazsa Brezilya sınırını aşar aşmaz uygar bir insana gereken şeyleri kolayca edinirsiniz.»

Michel'le Gaston, bunu işitince minnetlerini göstermek üzere boynuma sarılıp yanaklarımdan öptüler:

—«Yaşa, koca Türk, sen, bildiğimizden de iyi bir insanmışsın.»

—«Yola çıkacağınızdan bir gün önce gelip altınlarınızı, paralarınızı alın. İnşallah, istediğiniz yere ulaşırsınız.»

İki arkadaş, ellerimi sıkıp beni sevinçle kucaklayarak uzaklaştı. Arkalarından seslendim, dönüp geldiler.

—«Yahu!» dedim. «Şu ölümden kurtardığımız iki yeni arkadaşınız var ya. Acaba, onlar da sizinle kaçmak istemez mi? Hele bir sorun da bana bildirin. Şundan ki burda onların hayatları tehlikededir. Kabilenin adamları, er geç onları bir kıyıda kıstırıp canlarına okuyabilirler.»

—«Şimdi gider getiririz onları.»

Biraz sonra, iki ak yamyam yanıma yaklaştı. Çekingendiler.

—«Mes freres,» dedim. «Michel'le Gaston, Brezilya üzerinden uygar ülkelere gidecekler, haberiniz var mı?»

—«Var,» dedi birisi. «Ne yazık ki bizim hiç bir hazırlığımız yok, onlara katılamıyoruz. Ayrıca ormanlarda dolaştık, durduk, çok yorulduk.»

—«Bana söyleyin, şu iki arkadaşla kaçmak istiyor musunuz? Size ufak bir yardım yapabilirim.»

Sevindiler. Birisi:

—«Elbette, gideriz. Buraya da ancak bunun için geldik. Yardımınıza çok minnettar kalırız,» dedi.

Güldüm:

—«Ama, Gaston'la Michel'i görüyor musunuz? Bunlar, Korsikalı arkadaşımız Castelli'yi yediler. Siz de zenci çocuğunu yediniz. Böylece, dördünüz de kanibal, yamyam sayılırsınız, sakın yolda aç kalınca yine birbirinizi yemeğe kalkışmayın. Vahşiler gibi kendinize hiç olmazsa birer demir uçlu kargı edinin. Oralarda rastladığınız hayvanları avlar, yersiniz. Sonra, insan yemenin ne gereği var? Hindistancevizleri, muzlar, portakallar, papayalar, ananaslar, daha bir sürü yemiş ne güne duruyor? Bütün su kıyıları bunlarla dolu. Yılan, kuş, maymun, ne bulursanız öldürüp yersiniz.»

—«Ayrılmanızdan bir gün önce bana gelirken bu iki arkadaşı da getirmeyi unutmayın, mes freres. Bu Jan'la Paul'de iyi çocuklara benziyorlar. Onlara da yardım etmek istiyorum.»

Ahmet, Brezilya'dan döndüğünde istediklerimden daha çoğunu getirmişti. İngiliz, Amerikan, Brezilya paraları, yerli halkın giymekten hoşlandığı bir yığın basma beni çok sevindirdi. Hemen verilecek armağanları ayırdım. Ahmet'in yokluğunda döktüğüm bir yığın bileğizi karısı Fatma'yla kızına onun gözleri önünde taktım. Genç kızlarla kadın, bunlara bayıldı. Münevver'e altınları, şaşırtıp sevindirerek taktım. Onu özellikle arkaya bırakmıştım. Annesine taktıktan sonra, oradan uzaklaşırken; «Hani, bana yok mu?» diye koluma sarılmıştı.

—«Sen daha çocuksun, hiç çocuklar, böyle ağır süsler takar mı?»

Birdenbire kolumu bırakıp doluksayan gözlerle yanımdan uzaklaşırken arkasından koştum:

—«Güzel kız, hiç en yakın arkadaşının sevgili kızına altın takılmaz mı?»

Hemen arkamda sakladığım ay-yıldızlı gerdanlığı boynuna taktım. Lüksün aydınlığında parlayan altınları görünce birdenbire yerinden sıçradı, boynuma sarıldı, iki yanağımdan öptü. Yarı Fransızca yarı Türkçe, yarı da zencice:

—«Yaşa, Mehmet Ali ağabey,» dedi. «Dünyalar kadar sevindim buna.»

—«Dur bakalım, hele, daha bitmedi. Bileziklerini de takalım. Bunlar, Mehmet Ali ağabeyinden armağan olsun sana. İleride kiminle evlenirsen, inşallah, o sana daha güzellerini takar,» diye koluna üç tane bilezik taktım. Sevinçten uçuyordu. Lüksün ışığında iri, kara gözleri, değerli süsler karşısında bütün kadınların gösterdiği parıltıyı yansıtıyordu. Sabahat'a da bir bilezik takarak onun da gönlünü aldım.

Ertesi sabah, ilk işim, üç gelinin birden geleceği evi onarmak oldu. Ahmet, bir zaman daha dükkânın üstündeki odalardan birini bana ayırdığını söylemişti. Hasan Kaptan'la yaptığımız kulübede bana ayrılan odanın bu evlilik için el-

verişli olmadığını düşünmüştü. Ben de bunun için ona teşekkür ettim.

Odanın düzeltilmesinde bana yardım eden Hasan Kaptan'a:

—«Yahu, Kaptan,» dedim. «Bırak şu bağnazlığı da sana da kara incilerden bir tane alalım. Eğer hoşlanırsan yanına bir iki daha ekleriz.»

Omuzlarını silkti:

—«Vatandaşım,» dedi. «Ben rüyasını gördüm, yakında memlekete gidiyoruz. Benim helalım orada bekleyip duruyor. Gurbette harama uçkur çözmek benim kitabımda yazmaz.»

—«Ulan, ne haramı be? Allahın emriyle, peygamberin kavliyle evleniyoruz. Burda bir hocamız olsaydı törenini de yapardık. İstersen hocanın yerine nikahımızı sen kıy.»

—«Ula, köftehor, korkuyorum ki sen bu gidişle buraları bırakıp memlekete gidemeyeceksin. Buralarda bir vahşi olup çıkacaksın.»

Mano kabilesi, bizi son kerte büyük bir ilgiyle, coşkunlukla karşıladı. Karaya çıkacağımız sırada Hasan Kaptan'la ikimiz, havaya birer el silâh attık. Bizi karşılamağa vakit bulamamış olanlar da kulübelerinden dışarı fırladılar. Tıpkı maymun sürüleri gibi hepsi de bir yandan konuşuyor, gevezelik ediyordu. Ancak, bütün yüzler sevinçliydi. Yavuklularım koşarak geldiler. Makana koluma sarıldı. Ondan yüreklenen öbür ikisi de bana sarıldı. Bu üç taze kızcağızın bana sahip çıkmağa çalışması, hem koltuklarımı kabarttı, hem de bana yitirdiğim bir sürü mutluluğu geri getirmiş gibi oldu. Ana babaları da gelip elimi sıktılar.

Kapula, kara, kuru elini hepimizin başı üzerinde birer kez değdirerek bize mutluluk diledi. Sonra, şölenin hazırlanmasını buyurdu. Ortada büyük ateş yakıldı. Onların da tuzaklardan getirdiği domuzlar, türlü kuşlar, bizim getirdiklerimizle bir arada ateşlerin üzerinde döndürülmeğe başlandı. Hindistancevizleri, muzlar, papayalar, ananaslar ortaya yığıldı. Tamtamlar, yavaştan çalmağa başladı.

Bütün Mano kabilesi şölene çağrılmıştı. Düğünümde hepsi, bol bol yiyip içecek, oynayacaktı. Sonra, armağanlar açıldı.

Ahmet, tercüman olarak Reis Kapula'ya bunların kimlere verileceğini bir bir anlattı. Ben, Reis için getirdiğim büyücek bir yüz aynasiyle ağız mızıkasını kendi elimle Reise verdim. Mızıkayı vermeden önce de kendim denedim. Reis, anlaşılan böyle bir çalgıyı ilk kez görüyordu. Şaşkın şaşkın benim «Ey gaziler yol göründü yine hudut boyuna» marşını çalışımı dinledi. Kapıya biriken halkı bu çalgı bayağı büyüledi. Kapula, çalgıyı korka korka ağzına götürdü. İlk sesi çıkarınca sarhoş olur gibi oldu, neşeli bir kahkaha attı. Aynayı yüzüne tuttu. Uzun uzun baktı. Gözlerini bir de kulübedekilerin üzerinde gezdirdi. Sonra, kabilenin ileri gelenlerine vererek yüzlerine bakmalarını söyledi. Hepsi, bunu mızıkadan daha ilginç buldu. Bakıp bakıp gülümsediler, güldüler, kahkaha attılar. Bundan sonra sıra, kızların düğün armağanlarının dağıtılmasına geldi. Ahmet, en güzel armağanı Makana'ya almıştı. Bu, kırmızı-sarı güllü, ak papatyalı bir entarilikti. Öbür iki nişanlıma da buna benzer basmalar alınmıştı. Ben, bu peştemalımsı basmaları onların omuzlarından aşağı sallandırıp öbür omuzlarının üzerinde ön, arka uçlarını birbirine bağlayarak entari haline getirdim. Böylece de entarilerini onlara giydirmiş oldum. Kumaşın özel, uygar kokusuna, üzerindeki renkli desenlere bütün kadınlar bayılmıştı. Sıra, bir çikolata kutusunda getirdiğim altın bilezikleri, yüzükleri, gerdanlıkları kızlara takmağa geldi. İlk önce Makana'nın sol elinin küçük parmağının yanındaki parmağa altın yüzüğü geçirdim. Bu hem nişan, hem de evlilik yüzüğüydü. Alnından, kirpi gibi kısa sert saçlarından öptüm. Ondan sonra, ay-yıldızlı gerdanlığı boynuna iki altın bileziği de sağ koluna taktım. Kızcağız, sevincinden uçuyordu. Öbür iki yavuklum, sırasının bir ayak önce kendilerine gelmesini bekleyerek dokuz doğuruyordu. Sıra iki numara Sahda ile üç numara Depumba'ya nikâh yüzüğü, kollarına ikişer bilezik, boyunlarına da ay-yıldızlı birer gerdanlık taktım. Makana'nın annesiyle, bizim rahmetli Kakita'nın annesine de birer bilezik takarak gönüllerini aldım.

Gerek bizim vurduğumuz, gerekse Manoluların yakaladığı avlar, kızartılıp hazırlandıktan sonra herkes grup grup otur-

du. Biz de Reisle birlikte ayrı bir sofranın başına çöktük. Kızlar, ana babalarının yanında son yemeklerini yerken biz de bir yandan şekerkamışı içkisi içiyor, nar gibi kızarmış babahindiyi sömürüyorduk. Ahmet'le ikimizin arasında oturan Reis Kapula'ya ben, ufaktan likör sunmağa başladım. Biraz sert olmakla birlikte Brezilya likörü onun pek hoşuna gitti. Biraz öksürdü, ağzından püskürttüyse de çabucak alıştı. Ağzına bir yandan hindinin budundan parçalar uzatıyor, buna iri kaşar peyniri parçaları da katıyordum. Çakırkeyif olmağa başlayan Kapula, ara sıra coşup sırtıma dostça şaplaklar indiriyor, şarkılar söylemeğe özeniyordu.

Ben de bu arada kafayı bulmuştum. Bütün şölenin sakiliğini ben yapıyor gibiydim. Hasan Kaptan bağdaş kurmuş, durmadan hindi, kaşar peyniri atıştırıyor, tıkınmaktan başka hiç bir şeyle ilgilenmiyordu. İçkiyle başı hoş olmadığından bizim neşemize katılamıyordu.

—«Kaptan!» dedim. «Sen ayıksın, arada bir tüfekle köyün çevresini bir dolaş. Ne olur ne olmaz. Hepimiz sarhoş durumdayız. Umulmadık bir baskına uğrayabiliriz. Herhangi bir kuşkulu durum görürsen hemen bir el ateş ederek haber ver.»

Hasan Kaptan bunun üzerine eline bir yarım somunla kocaman bir hindi budu, bir büyük parça da keçi kızartması alarak uzaklaştı. Ahmet'e:

—«Ahmet ağabey,» dedim. «Gönder şu bizim Kaptanın arkasından bir kadın. Hiç olmazsa kadın onu kıstırsın. Adam, nerdeyse erkek olduğunu unutacak. Kadının dul olmasını söylemeğe elbette, hacet yok. Bir parça kaşar peyniri yolla. Onu götürmek bahanesiyle yaklaşır, yanından ayrılmamasını da tenbihlersin.»

Ahmet, bu söylediklerime ilkin bir kahkaha ile karşılık verdiyse de sonra, düşündü, bunun ve uygulanabilecek doğru bir yanı olduğunu anlayarak yerinden doğruldu. Tanıdığı dul kadınlardan birinin eline bir kaşar peyniri parçası vererek kaptanın arkasından gönderdi. Benim üç kızla evlendiğim bir günde sevgili arkadaşımın böyle bir perhize yatması hiç de hoş kaçmıyordu. Elimdeki romlu, likörlü, tap-

yolu hindistancevizi karışığı içkileri herkese rastgele içirdiğimden bir saat sonra meydan çılgınlar dünyasına dönmüştü. Artık, kadın, erkek herkes, ayaktaydı. Tamtamcılar, maymun derisinden yapılmış davullarını patlatırcasına dövüyor, bir yanda kadınlar, kızlar öbür yanda yalınayaklarıyle tepiniyor, havaya toz bulutları kaldırıyorlardı. Erkekler, ellerinde kargıları en eski savaş ya da aşk şarkılarını derin sesleriyle hep bir ağızdan söylüyorlardı. Üç yavukluma da ancak tadımlık birer, ikişer yudum sütlü içki tattırdım. Böyle olduğu halde onlar da coşup şarkıya başlamazlar mı? Kadınların arasına karışıp oynadılar, zıpladılar. Sırtlarındaki güllü basmalarla hepsinin içinde seçiliyorlar, kollarındaki altın bilezikler, boyunlarındaki altın gerdanlıklar, şimşek çakıyordu. Bu sırada Reis Kapula, bana bakıp gülümsüyordu. Ahmet'e neden güldüğünü sordum. Ahmet, nedenini sorunca Reis, şu karşılığı verdi:

—«Mehmet Ali, isterse ona iki kız daha vereyim. Ben, öldüğümde yerime kabile reisi olarak onu bırakalım.» Ahmet, bunu bana söyleyince yanımızdaki köyün ileri gelenleri, somurttular. Demek ki onlar da reis olmağa hazırlanıyorlardı. Oysa Kapula, bu sözü iş olsun diye söylemişti.

Güneş çekilip de ortalık biraz serinledikten sonra, davullar daha hızlı çalmağa, ortada daireler çizerek oynayıp sıçrayanlar, daha da çoğalmağa başladı. Bu sırada usuma gelen bir oyunu oynamak üzere ortalıkta dolanan Hasan Kaptan'ı biraz öteye götürdüm. Yapacağım oyunu ona anlattım. Bunu o da biliyordu. Karnıma bir kocaman baş resmi çizecektim. Bunun üzerinde de çekik gözler, ağız burun.. Kollarımla başım bir ceketin kolları içinde yitecek, belimden yatay olarak bağlayacağım bir deyneğe yine ceket giydirilerek değneğin her iki ucu kol olacaktı. Sonra, ortaya çıkıp karnımı türlü biçimlerde oynatarak maskaralık edecektim.

Türkiye'de çocukluğumuzdan beri yaparak eğlendiğimiz bu oyunu bakalım, bizim karalar nasıl karşılayacaktı? Bir kömür parçası alarak kulübenin arkasında karnıma kocaman, gülünç bir yüz çizdim. Hasan Kaptan ceketiyle iki kolumu başımın üzerinde sararak bana kocaman bir baş yap-

tı. Sonra, benim ceketimin kollarını yatay olarak belime bağladığı bir sırığın iki ucuna geçirdi. Ceketin düğmelerini ilikledi. Şimdi, gövdemin her yanı örtülmüş, yalnız, karnım, çizdiğim gülünç yüz çizgileriyle açıkta kalmıştı. Kazan gibi bir kafa, devlerinkine benzer bir yüz, bodur bir gövde Hasan Kaptan'ı bile güldürdü:

—«Ula sen, ne yaman adamsın,» diyerek karnıma bir şaplak indirdi. Ateşin harlandığı meydana doğru ilerledik. Hasan Kaptan, beni yalnız başıma bırakarak yerine oturdu. Herkes sarhoş olduğundan ilkin kimse bu garip yaratığı ayırt edemedi. Ancak, ateşin kızıl aydınlığına karnımı vererek ortaya çıktığımda bir çığlık koptu. Karalar çoluk çocuk, bir kez karnımdaki korkunç insana bakarak şeytan görmüşçesine kaçışmağa başladı. Sanki öbür dünyalardan gelmiş bir yaratıkla karşı karşıya kalmıştılar. Bu işin kötüye varacağını düşündüm. Hemen Hasan Kaptan'ın çekip aldığı bir davulda tuttuğu tempoyla Reisin karşısında oynamaya başladım. Ahmet'le Fransızlar, durumu çakmış, alabildiğine gülüyor, yerlere yatıyorlardı. Bu kahkahaları, kendi korkulariyle uyuşturamayan köy halkı, dönüp dönüp bir bana bir de kahkaha atanlara bakıyor, yine de bir şey anlayamıyorlardı. Eğer, Ahmet'le iki Fransız arkadaşımız, baştan gülmeselerdi, Reis Kapula ile yanında oturan kabile ileri gelenleri de kaçmağa hazırlanıyorlardı.

Hasan Kaptan'ın tuttuğu tempoya göre alaturka birkaç oyun, çiftetelli filân oynadım. Karnımı, bir yüzün anlatımını veren biçimlerde oynattıkça zenci çocukları yanıbaşıma dek sokuluyor, kahkahadan kırılıyorlardı. En sonra, bunun bir ak insan oyunu olduğunu anlamışlardı. Hele köy çocukları, ben göbek attıkça hem gülüyor, hem de korkarak kaçışıyorlardı. Böylece, bir zaman milleti gülmekten kırıp geçirdikten sonra, hepsinin gözleri önünde, başımdaki, sırtımdaki ceketleri çıkarıp attım. Bunların altından ak yüzlü, ak vücutlu genç damat çıkınca köy halkı alkış tuttu. Çılgınca bağrışıp çağrıştı. Sonra, bizim arkadaşlarla Fransızları da kaldırıp el ele tutuşarak Rumeli oyunları oynadık. Fransızlar, fitil gibiydiler. Gülünç bir biçimde yalpalıyorlardı. Bütün halk, çev-

remize toplanmış, bizi seyrediyordu. Eğlenceler, çok erken başladığından herkes hızını almıştı. Halk, birer ikişer evlerine çekilirken ben de gerdek odası olarak kızlarla bana bir kulübe gösterilmesini istedim. Bu saatte motorla ırmak yolculuğu yapılamazdı. İster istemez geceyi burda geçirecektik. Benim düşündüklerim Reisi de etkilemiş olacaktı ki Ahmet'e dönerek bir şeyler fısıldadı. Ahmet de bana dönerek:

—«Bu gece sana ayrı bir kulübe verilecek. Üç karını da koynuma vereceklerini söylüyor Reis. Allah, beline güç kuvvet versin. Nasıl, hepsini idare edebilecek misin?» diyerek neşeyle güldü. Reisle kızların babaları, ileri gelenler, ayakta fısıldaştılar.

Sonra, uzaklaştılar. On beş dakika sonra, ileri gelenlerden ikisi beni yanlarına alarak bir gece Makana ile sabahladığımız kulübeye götürdü. Ahmet'le Hasan Kaptan, bir adım arkamdan beni izliyordu. Beni kapıdan içeri iterken, memleket usulü, şiddetli yumruklarla uğurladılar. Kaptan:

—«Beline kuvvet!» diye bir kahkaha atarak bağırmaktan kendi alamadı. Herkes çekilip gitti. Kulübede yalnız kaldım. İçeride eşya diye hiç bir şey yoktu. Kuru otlar, palmiye yapraklariyle yarım metre yüksekliğinde bir yatak yapılmıştı. Kendimi, yorgunluktan bunların üstüne atınca kuştüyü bir yatağa gömülür gibi oldum. Ellerimi başımın altına koyarak açık kapıdan karanlık geceyi, gökteki bir iki parlak yıldızı gözetlemeğe başladım. Uzaktan İnini ırmağının belli belirsiz çağıltısı işitiliyor, cırcır böcekleri gizli köşelerinde flüt çalıyor, ara sıra iri kızıl maymunlardan bir erkeğin öfkeli haykırışı geliyordu. Kulaklarım kulübenin kapısına yönelecek ayak seslerindeydi. Yatakta kadın, sofrada yemek beklemenin çok güç olduğunu söyleyen atasözünü bir kez daha andım. Derken, bir tilkinin ayak seslerinden daha belirsiz, çekingen ayak sesleri işittim. Yerimde doğrulup oturdum. Dışardan gelecek kişi için kulübenin içi, zifir gibi karanlık olabilirdi. Meydandaki ateş çoktan sönmüştü. Gökyüzünde ay da yoktu. Sık, boğucu ormanlar, köyü dört bir yandan kuşattığından, bunlar, sanki köyün üstüne karanlık püskürtüyor gibiydi. Ayak seslerinden karılarımdan birinin geldiğini anlamıştım.

Ancak, gelen hangisiydi? İlkin Makana'nın gelmesini öyle istiyordum ki, o yağmurlu, fırtınalı geceden sonra, onu geceli gündüzlü özlemiş, durmuştum. İlk güçlü sevgimi ona vermeğe hazırdım. Bu beni çok mutlu edecekti. Dışardaki yıldız ışıklarının sönük, sisli aydınlığında ilk gelenin kim olduğunu anlamak üzere yine sırt üstü yatıp eşikten içeri giren hayale dikkatle baktım. Makana'nın tombulca vücudunu seçmekte gecikmedim. Hemen yerimden fırlayıp onu kaptığım gibi otların üzerine attım. O da o güzel geceden sonra aralıksız beni özleyip durmuş olacaktı ki benim sarılmama zaman bırakmadan bütün gücüyle bana sarıldı, koynuma sokularak tatlı mırıltılar, iniltiler çıkarmağa başladı. Makana'yla aç kurtlar gibi bir saat boyunca seviştik. Bütün korkumuz, bu sırada öbür iki karımın da gelip bu güzel geceyi berbat etmesiydi. Neyse ki böyle bir şey olmadı. Makana, sıcacık, çırılçıplak sol kolumun üstüne uzanmış bir yandan kalbimin atışlarını dinliyor bir yandan da yorgunlukla, uykuyla boğuşuyordu. Daha sonra da mışıl mışıl uyduğunu gördüm. İşte hemen bu sıradaydı ki, dışardan, beklediğim yeni ayak sesleri geldi. Fidan boylu öbür iki karımdan biri kapıyı doldurdu. Bir süre eşikte dikilerek içeriyi gözetledi. Benim göremeyeceğim şeyleri o keskin doğalı gözleriyle görerek bize doğru geldi. Uyuyan Makana'yı hemen kollarından yavaşça otların üzerine bıraktım. İki numaralı karımı Sakda'yı kalkıp kollarımın arasına aldım. Korkudan ya da heyecandan titriyordu. Onu odanın öbür köşesine götürdüm. İki numaranın boyu hemen hemen benimle birdi. Ayakta heyecanını dindirmek için onu biraz okşayıp sevdim. Sanki böyle şeylere eskiden beri alışıkmış gibiydi. Onu kendime çekip öpmeğe çalışırken dik göğüsleri bayağı göğsüme batıyordu.

Kıvırcık, sert kirpi gibi saçlarının dışında her şeyi güzeldi. Küçük bir burnu, karanlıkta akları parlayan ipiri gözleri, ipek gibi yumuşak bir cildi vardı. Parmaklarım, bu ipek cildin üzerinden hızla kayıyordu. Makana, beni çok yorduğundan iki numaralı karımı duygularımdan çok aklımla düşüncelerimle sevmeğe hazırlanıyordum. Köşede yan yana uzanduk. Kollarımın arasında sıcacık vücudunun serin davranış-

lariyle bana karşılık veriyordu. Bir gecede üç genç kızla gerdeğe girmek düşüncesi kafama nereden gelmişti? Bu bir çılgınlıktan başka bir şey değildi. Sanki Osmanlı padişahlarından biriymişim gibi çok bol bir sevgi israfı içine dalmıştım. Bu, biraz da benim çocukluğumdan beri çılgınca istekler, heyecanlar taşıyan bir insan oluşumdandı. Bu ıssız balta girmemiş ormanların tertemiz, kara ipek gibi yumuşak kızlarını acaba insanca olmayan tutkularla mı harcıyordum? Serinkanlıca düşünerek iki numarayı okşayıp severken onun da benim de içimizde yaşayan gizli canavarlar, zincirinden boşanır bir hale gelmişti. Bu atletik vücutlu, ipek tenli kız, demir çubuklara benzeyen uzun kollarını gövdeme öyle bir doladı ki vahşi ormanların demir kanunlarıyle büyümüş bir genç kızın ateşli varlığıyle karşı karşıya kaldığımı anladım. Tıpkı Makana'yı seviyormuşum gibi ben de bütün gücümle onu öpüp sevmeğe başladım. Bu sırada sanki dediklerimi anlıyormuş gibi ona tatlı sözler fısıldıyordum. Bir yandan da Makana uyanıp da bizim bu halimizi görecek diye ödüm kopuyordu. Bu kulübede harama uçkur çözen bir harami gibiydim. Oysa, bu üç genç kızı bana bu kulübenin içinde sevmek üzere vermişlerdi. Makana, alçak sesle horluyordu. Sonra horultusu kesildi. Altındaki otlar hışıldadı. Kalkıp beni arayacak diye bayağı ter döktüm. Oysa, zavallı öyle yorgundu ki öte yana dönerek yine uyumaya başladı. Gençlik öyle umulmaz güçlerle doludur ki insan, en yorgun olduğu zaman bile başı dara gelince dağları devirir. İki numaralı karımla gençliğimizin bağışladığı inanılmaz güçlerle seviştik. Aradan kaç saat geçti, bilmiyorum, dışarda pıtır pıtır bir ayak sesi işittim. Evet, bu üç numara Depumba olmalıydı. Tıpkı iki numara gibi uzun boylu, uzun boyunluydu. Kolundaki altın bileziklerle boynundaki gerdanlık, karanlıkta bile az da olsa parlıyordu. Vakit çok geç olduğundan henüz sevişmenin en ateşli anında bulunan iki numarayı, çaresiz, yalnız başına bırakıp kapıya gittim. Gündüzün sırtlarına sararak omuzlarından bağladığım basmayı çözerek üzerinden attım. Onu kolumla sararak iki numaradan uzakça bir yere çöktüm. Dışarda epeyce serinlik vardı. Genç kızın vücudu da üzerine çiğ

düşmüş yapraklar gibi serindi. Ateş gibi yanan ellerimle onun vücudunu okşarken ona ak insanların sevişme biçimlerinden biri olan dudaktan öpmeyi de öğrettim. Bundan önce iki gencecik doğa kızıyla oynaşırken öyle yorulmuştum ki, üç numarayı okşayıp seveyim derken beni dayanılmaz tatlılıkta bir uyku bastırdı. Kollarımda sardığım genç kızın tatlı sıcaklığı, bana aşk duygusundan çok uyku aşılıyordu. Bir yandan da şakır şakır terliyordum. Akşamdan bu kulübeyi gerdek odası olarak düşünenler, bir kenara hindistancevizi kabuklarını suyla doldurarak bırakmışlardı. Geceleyin susayacağımızı düşünmüşlerdi. Aklıma su gelince birden bire susadığımı anladım. Kalkıp doyasıya içtim. Yine gidip üç numaranın yanına uzandığımda baktım, bizim iki numara hâlâ uyumamıştı, ara sıra başını kaldırıp bize bakıyordu. Utanç duygusu, bu sırada beni yoklayarak yüzümü kızartıyordu. Yüzümü ateş basışından bunu anlıyordum. Ancak, gecenin karanlığı dost bir perde gibi beni koruyordu. Üç numarayla birbirimize öyle sarılmıştık ki, utanç duygusuna karşı bayağı zırhlanmış gibiydik.

Büyük yorgunluğum, beni üçüncü karımın yanında küçük düşürmüştü. Uyumuştum. Bu sırada dışardan gökgürültüsü gibi tanıdık bir ses geldi. Doğruldum. Bu, bizim mahsustan kalınlaştırdığı Hasan Kaptan'ın sesiydi:

—«Ula, atı alan Üsküdar'ı geçti sen daha yatıyor musun?»

—«Ne var Kaptan ne oluyor?»

—«Ula zeval vakti oldu, sen daha sağ mısın?»

—«Sağ olmaz mıyım, Kaptan? İnsan, cennette ölür mü hiç? Cennette insanlar ölümsüz değil midir?»

Sonra, çevreme göz gezdirdim. Makama, anlaşılan geceleyin uyandıktan sonra gelip yanıbaşıma uzanmış, bir kolunu üzerime atmıştı. İkincisi, öbür yanımda yatıyordu Üçüncüsünü ite ite öteye atmışlardı. Ötekiler uyuyorsa da üçüncüsü uyumuyordu. İri, güzel kapkara gözleriyle üzgün üzgün yüzüme bakıyordu. Biraz sonra, ötekiler de uyandığından bir bana birde birbirlerine bakıp gülüşmeğe başladılar. Sonra, birbirlerine yardım ederek entarilerini omuz başlarından tut-

turup dışarı çıktılar. Ben de onların arkasından çıktım. Bizi gören köylüler, merakla bakıyor, bıyık altından gülümsüyorlardı. Belki, benim bu gece sağ kalışıma bile şaşanlar oluyordu. Neredeyse öğle oluyordu. Ahmet, çıkageldi:

—«Haydin, çocuklar,» dedi. «Hazırlanın. Yavaş yavaş yola çıkalım.»

Ben üç gelini Piye'ye biraz da gürültülü patırtılı götürmek istiyordum. Bu düşüncemi Ahmet'e açtım: Bir kez, üç gelini de tepeden tırnağa çiçeklerle süsleyecektim. Bunları motora bizim yanımıza alacaktık. Sonra köyün halkından bir çoğu kanolarına binerek bizi izleyecek, tamtamcılar, yol boyunca davullarını dövüp duracak, zenci şarkıları, Fransız şarkıları, Türk şarkıları söylenecek, nağralar çığlıklar atılacaktı. Piye'ye girerken ben tabancamla Ahmet'le Hasan Kaptan da tüfeklerimizle havaya sık sık ateş edecektik. Eve vardıktan sonra da bütün kürek mahkumlarıyle, Çinlilere, karalara içkili bir şölen verecektim. Ahmet, bu düşüncemi olumlu karşıladı. Böyle bir şey şimdiye dek buralarda hiç görülmemişti. Motorun arkasında giderken olduğu gibi gelirken de Türk Bayrağı dalgalanacaktı. Ahmet, bu düşüncemi Reis Kapula'ya açtı. O da hemen halkı toplayarak durumu anlattı. Az zamanda ırmak kıyısında nice çiçek varsa devşirilip getirildi. Kızların başlarına çiçekten taçlar yapıldı. Bütün bizimle birlikte yolculuk edecek olan kadınlarla erkekler de çiçeklerle, yapraklarla süslenip püslendiler. Büyük küçük birkaç tamtam alındı. Motorun arkasına bağlanacak olan kanoya yerleştirilen tamtamcılar köyden ayrılırken davullarını dövmeğe başladılar. Biz, üç arkadaş silahlarımızı havaya boşaltarak arkada kalanlarla köyü selamladık.

Yol boyunca kadınlar, erkekler, koro biçiminde türküler söylüyor, tamtamcılar alçak sesle onlara yol gösteriyorlardı.

İşte, bu hay huy içinde Piye'ye vardık. Piyeliler bu gürültüyü çok uzaktan işitmiş olacaklardı ki biz vardığımızda hemen hepsi kıyıya dizilmiş bizi bekliyordu. İlkin Makana'yı elinden tutarak kıyıya çıkardım. Ondan sonra da ötekileri. Hasan Kaptan, Ahmet, ben, üç kadının karaya ayak basması onuruna silahlarımızı üst üste havaya boşalttık. Bunun ar-

kasından da coşarak uzun bir İstanbul nağrası atmaktan kendimi almadım. Benim, üç çiçeklerle süslü genç karımı, kadınlı erkekli seyirciler, baktım, gözleriyle yiyecekler, hemen onları dükkanın üstündeki odaya kaçırdım. Sonra, aşağı inerek Fransız, Çinli karalar kalabalığına Fransızca bu akşam şölene hazır olmalarını söyledim. Fransızlar sevinçle:

—«Hurra!» diye hep bir ağızdan bağırdılar.

Şölen geç vakitlere dek sürdü. Konuklarımız, bize mutluluklar dileyerek dağıldılar.Ancak, ayrılırken iki orta yaşlı Fransızın şöyle söylediğini işittim:

—«C'est une Harem Ottoman, n'est-pas mon ami? Trois Femmes.»

Güldüm. Öteki ona şöyle karşılık verdi:

—«Demek ki doğruymuş, Türkler, birçok kadınla evlenir derlerdi de inanmazdım. İşte, kanıtı. Biz şu kısır yerde bir kadın bile bulamazken bu Türk kazanovalar, ikişer üçer bulabiliyorlar.»

Kabileden gelen konukları, Ahmet'in karalar için yaptığı Hangara götürüp yatırdık. El-ayak çekildikten sonra, geceyi süt gibi ak, bıçakla kesilecek gibi yoğun bir sis kapladı. Ben de odamızda üç karıma yerlerini gösterdim. Üçü de hiç yadırgamadan kendi tabut biçiminde upuzun yerlerine sırt üstü uzandılar. Bu üç bölmenin duvarlarının yüksekliği ancak birer metreydi. Hiç olmazsa yatarken görülmemiz içindi. Ayaktaki biri ötekileri olduğu gibi görebilirdi. Ahmet'ler de çok konuştuktan sonra uyumuşlardı. Karılarımın üçü de cin gibi uyanıktı. Hepsinin de beni beklediğini anlıyordum. Sık sık sağa sola dönüşlerinden bekleyişin sabırsızlığı içinde bocaladıkları anlaşılıyordu. İlkin gidip biraz Makana'nın yanına uzandım. Çok sevindi. Aralarında kıskançlık başladığını seziyordum. Biraz sonra yine geleceğimi bin güçlükle anlatarak kalkıp sessizce ikinci karımın yanına uzandım. Onun da bir süre gönlünü aldıktan sonra, dün geceden beri beklettiğim bizim üç numaranın bölmesine geçtim. Beni pek çok özlemiş olacaktı ki henüz benden bir davranış beklemeden uzun, ince kollarını birer sarmaşık teveği gibi gövdeme doladı. Çok canlı, güçlü bir kızmış meğer. Altı-

mızdaki otların, yaprakların hışırdayıp durması, beni çok tedirgin ediyordu. Bu hışırtılar, mutlaka öbür gencecik kadınları da heyecanlandırıyor, bu sırada işin hangi noktasında olduğumuzu anlatarak onları kötü kötü düşündürüyordu. Bundan dolayı üç numaralı karımı severken hep yasak bir aşk gecesi yaşar gibi diken üstünde bulunuyordum. Ona, herhangi bir sevgi sözü de söyleyemiyordum. Bu ötekileri kıskandırıp üzebilirdi. Onu ancak, ellerimle, kollarımla, yüzümle, gövdemin türlü davranışlarıyle sevip okşayabiliyordum. Bizim ülkemizin ölçülerine göre bu gerdek gecesi bir maskaralıktan başka bir şey değildi. Böyle düşünerek kendimi ayıplıyordum. En sonra, bölmelerin öbür yanındaki genç kadınların düzgün soluklar alarak uyuduklarını anladım. Ahmet'in kümesindeki kırmızı Rodaylant horozları kalın kısa ötüşleriyle yarı geceyi damgaladı.

Karımın yorgunluktan kollarımda uyumağa başladığını anlayınca yavaşça onu yere bırakıp Makana'nın bölmesine geçtim. Yanına uzanınca uyandı, bana sarıldı. Türkçe:

—«Seni seviyorum,» dedi. Ben de ona aynı sözü yineledim. Sonra, onu kollarımın arasına alarak çocuk gibi sevdim.

Benim yeni evliliklerimin üzerinden ancak iki gün geçmişti ki Gaston'la Michel yanıma geldiler:

—«Ağbi» dediler, «Biz, dört arkadaş, Brezilya üzerinden kaçmağa karar verdik. Sen, bize yardım edeceğini söylemiştin. Bu yardımını çok gereksiyoruz, bunu bize ne zaman yapabilirsin?»

—«İstediğin zaman. Size bizim zenci dostlarımızdan bir de kano satın alacağız. Onunla ırmaklar, dereler boyunca gidebildiğinizce gider, gidemediğiniz yerde de bırakır, yayan devam edersiniz?.»

Michel, uzun kumral saçlarla örtülü başını kaşıyarak:

—«Ağbi!» dedi. «Biz, daha çok bekleyecek durumda değiliz. Bize hemen yardım et, öğle üzeri yola çıkalım.»

—«Gelin benimle.»

Hasan Kaptan'ın kulübesine vardığımızda onu sırt üstü otların üzerine uzanmış, dalga geçer bulduk.

—«Hasan Kaptan, Fransız arkadaşlarımız gidiyor.»

—«Nereye gidiyorlar?»

—«Brezilya üzerinden serbestliğe, mutlu insanların, ulusların yaşadığı yerlere.»

—«Sen gitmiyorsun ya inşallah?»

—«Bizim üç hatunu kime bırakıp gideceğim? Sen, bu arkadaşlarla gitmek istemez misin?»

—«Benim gidip dağ başlarında gebermeğe niyetim yok. Anca beraber kanca beraber. Sen, nereye ben de oraya.»

Gidecekler, dört kişiydi. Son yamyamlık olayında ölümden kurtardığımız iki Fransız da eski arkadaşlarımızın yanı sıra gidiyordu.

Alüminyum tüpten çıkardığım on bin frankı onlara bölüştürdüm. Sonra, birer torba içinde birer kilo da altın kırıntısı verdim. Birkaç şeker çuvalından sırt çantaları diktirerek içlerini kaşar peyniri, ekmek, et konservesi, nestle sütü gibi iyi yiyeceklerle doldurup sırtlarına vurdum. Birçok sigara, kibrit vermeyi de unutmadım. Ancak, burada kalan arkadaşlarına bu para, altın yardımından söz etmemelerini, yoksa, tehlikeye düşeceğimizi söyledim. Onlara, bir de zenci kayığı satın alıp verdim. Dört arkadaş, kısa Kızılderili küreklerini ırmağın sularına daldırarak Piye'den ayrıldığı sırada bütün halk, bu yeni bir serüven yoluna çıkan genç adamları merakla uğurluyordu. Hemen herkesin, yolculara kurban gözüyle baktığını seziyordum. Ben de ne olur ne olmaz diye Saint Laurent'da satın aldığım av tüfeğiyle birçok da mermiyi de verdim. Ahmet, bana son günlerde Brezilya'dan kız gibi bir tüfek getirmişti. Hasan Kaptan'a vermiştim onu.

Evlilik yaşayışım çok iyi gidiyordu. Karılarıma yettiğimi anlıyordum. Onlar da bana yetiyorlardı. Evimizde kavga gürültü adına hiç bir şey yoktu. Ailemizin yemesini içmesini bizim Ahmet'in dükkanından sağlıyordum. Ara sıra karılarımı alıp motorla kabilenin köyüne götürüyordum. Onlara kauçuktan ayakkabı yaptıysam da bir türlü giymeğe alıştıramadım. Ahmet'in karısı Branka, görgülü, iyi bir kadındı. Bizim hatunlara tatlı tatlı kaynanalık ediyor, bunu da hiç sezdirmiyordu. Makana, Sahda ile Depumba'nın kraliçesi gibiydi.

Ötekiler, onu epeyce kıskanıyorlarsa da duygularını açığa vurmaktan çekiniyorlardı.

Hasan Kaptan'a gelince; o ancak, Sürmene'nin ya da İstanbul'un bilmem neresinde geçmiş güzel günlerini düşleyerek gerçeğin büsbütün dışında yaşıyordu. Ben, bu üç kadınla evlenince neredeyse yurt özlemini yitirmek üzereydim. Gencecik karılarım, beni buraya görünmez çelik bağlarla bağlayacak gibi görünüyorlardı. Sıla özlemini her saat biraz daha geriye atıyor, bu işi biraz da talihe bırakıyordum. Bu, bana daha kolay geliyordu da ondan. Hasan Kaptan, bu kadınlar yüzünden bana düşman olmuş gibiydi. Artık, bunları bırakıp hiç bir yere kımıldayamayacağıma inanıyordu. Bu yüzden de kendi düş dünyasına çekilmiş, küskün günler geçiriyordu. Bir gün bana:

—«Ha uşağım,» dedi. «Sen, anlaşılan artık buraların malı oldun. Bu karılar yüzünden vatanı, memleketi unuttun gittin. Şimdi, nasıl çıkacaksın bu işin içinden? Sonuna dek bu Piye denen pis tuzağın içinde barınamayacağımızı sen de pek iyi biliyorsun. Burası bizim için, en sonra, yurt yolunda bir basamaktı. Oysa, sen burasını vatan yapmaktasın.»

—«Kaptan,» diye güldüm. «Şu evimizin üzerinde dalgalanan Türk bayarağını görüyor musun? Burası da bizim yurdumuz sayılır. İstersen, seni buraya vali ya da şerif yapalım.»

—«Bırak şakayı, külhani. Sen, bu karı marı işini bir yana at da bir ayak önce yurda dönmenin çaresine bakalım. Bir gün, bakarsın, Fransız jandarması çıkagelir, hepimizi yataklarımızdan toplayıp götürür. Beni buraya getirdin. Burada al, yurt yoluna çıkar. Sen gitmezsen en sonra kendim başımın çaresine bakacağım. Ah, ben de senin yaşında olsaydım şu sırada sana mı yalvarırdım?»

—«Hiç merak etme kaptancığım, yakında, hatta, hiç ummadığın bir zamanda buradan kuş olup vatana doğru uçacağız. Seni buralarda bırakacağını mı sanıyorsun? Benim evlenmiş olmam, günlük yaşayışımda ancak, bir serüvenciktir? Bu evlilikler, beni hiç bir vakit buralara bağlayamaz. Ancak, burada kaldığım sürece hayattan tat almak istiyorum. Evlenme işine de ancak bu yüzden atıldım. Şunu bil ki bu

zavallı kadınlar, bana ayakbağı olacak durumda değildirler. Ben, buradan gitmeyi kararlaştırdığım gün, beni hiç bir güç, yolumdan alıkoyamaz. Bunu yakında göreceksin. Seni de kocaman kanatlarıma takıp zümrüdüanka gibi vatan ufuklarına doğru uçuracağım.»

Hasan Kaptan, bu sözlerim üzerine omuzuma güçlüce bir şaplak indirdi:

—«Yaşa,» dedi. «İşte, şimdi, gözüme girdin Ben, seni zaten hep böyle bilirdim.»

—«Korkma, ben, hazırlığımı yapıyorum. En son gün sana bildireceğim. Sen de her zaman tetikte bulun. Benim şimdi beklediğim şu. Ahmet, Brezilya'ya bir teneke altın götürdü. Onları, güçlü devletlerin paralariyle değiştirecek. Altınlarımızı götüremezsek de kâğıt paraları götürürüz. Ahmet'e Brezilya'da bize bir iki alüminyum tüp yaptırmasını söyledim. Sen de benim gibi paralarını kıçında saklamağa hazırlan. Şimdi, seninle bir iki kauçuk ağacının da canına kıyarak birer çift zarlı pabuç yapalım. Şu kauçuk pabuçlarımızın yapılış tekniğini biliyorsun. Yeni ayakkabılarımızı yaparken altlarına birer kat daha kauçuk kösele geçirip bu ikisinin arasında bir boşluk bırakarak bunu kâğıt paralarımızı saklamak üzere zula olarak kullanacağız.»

Ahmet, Brezilya'ya bir altın külçesi olarak götürdüğü bizim altınların bir bölümünü, bir yığın Amerikan, İngiliz, Brezilya parasiyle değiştirerek geri döndü. İki de alüminyum tüp yaptırmıştı. Paraları, hep binerlik getirdiğinden tüplere yerleştirmek oldukça kolay oldu. Boş kalan yerlere de biraz elmas zula ettik. Geri kalan paraları da yeni yapacağımız kauçuk ayakkabılarımızın tabanlarına yerleştirmek üzere davrandık. Hasan Kaptan'la kovalarımızı alıp kauçuk ormanına daldığımızda bende birdenbire bir yurt özlemi depreşti ki sormayın gitsin. Canına kıydığım kauçuk ağaçları, sarı kehribar rengi sütlerini kovalarımıza akıta dursun biz, Hasan Kaptan'la beride gizli hazırlıklarımızı sürdürdük. Sıla özlemi, beni iyice Piye'den koparmıştı. Yerimde duramıyor, karılarımı öpüp okşarken bile birer çuval saman kucaklıyormuşum gibi hiç bir tat alamıyordum. Ara sıra karanlıkta rast-

layarak öpüp sıktığım Ahmet'in kızı Münevver de bana yavan geliyordu. Bütün varlığım, duygularım, düşüncelerim, vatan yolunda seferberdi. Yalnız gencecik karılarıma sarılıp yatarken içimde derinlerden bir şey cız ediyordu. Bunları nasıl olup da yüz üstü bırakıp gideceğimi düşündükçe çok fena oluyordum. Bu yüzden kendime alçak gözüyle bakıyor, kendimi lanetliyordum.

Ne yazık ki yurt özlemi, hiç bir engel dinlemeyen korkunç, devasız bir hastalıktı. Saint Laurent hapishanesinde yakalandığım, üç gün ölümle pençeleştiğim o korkunç hastalık bile gözümde önemini yitirmişti. İstanbul'un tatlı güzelliklerini, eşimi dostumu, hatta beni durmadan kodese tıktırmağa çalışan Türk polisini özellikle her zaman bileklerime soğuk kelepçeleri gülümseyerek takan polis Arap Fahri'yi bile en iyi dostlarımmış gibi özlüyordum. Vaktiyle Yunanlılarla bitmeyecekmiş gibi bir savaşa giren Türk ordusunun şu sırada İstanbul'u da İngilizlerden, Fransızlardan geri aldığını sanıyordum. Artık, İstanbul'a döndüğümde beni ihbar edip Fransızlardan mükâfat alacak bir Çingene Yaşar tehlikesi de yoktu. İstanbul'un koynunda alçak gönüllü bir yurt çocuğu olarak yine tatlı günler, geceler geçirecek miydim? Zarar yok, İstanbul'un mapushanelerine bile düşsem buradaki serbestlikten bin kat daha iyiydi.

Hasan Kaptan'la yurda dönmeyi iyice kafamıza koymuştuk. Benim evlilik yaşayışım dahi önümde güçlü bir engel sayılamazdı. Her Allahın günü, Hasan Kaptan'la yan yana geldiğimizde, mavi ufuklarıyle serin havasıyle, güzel, tatlı insanlariyle Türkiye mis gibi burnumuzda tütüyordu. Belki Kaptan da benim gibi evlenip ev bark sahibi olsaydı birkaç zaman daha buralarda sürter dururduk. Ne var ki, Kaptan sabahlara dek vatan düşleri görüyor, akşamlara dek de bunları bana anlatmanın yollarını arıyordu. Onun sıla özlemi, ilkin beni pek sarmadıysa da yavaş yavaş etkiledi. Üç gencecik karımı bile düşünmeyecek duruma düştüm. Kaptan:

—«Ah, Sürmene, ah!» diye inledikçe onun yüreği gibi benimki de yanmağa başlamıştı. Ana yurt, benim yeryüzündeki cennetimdi. Onun mapushanelerinde bile kendimi çok

mutlu hissetiğim anlarım olmuştur. Yurdumun şeker şerbet olan bu uzak güzellikleri, Guyan'ın doğalıklarını, benim kara elmas gibi gencecik karılarımı büsbütün gölgelemeğe başlamıştı.

Artık, her gün Hasan Kaptan'la ormana doğru açılıyor, hep yurdumuzun bizde ölümsüzleştirdiği küçücük anılarımızdan konuşuyorduk. Bu konuşmalarımız, çok anlamlıydı. Yurda dönmenin zorununu böylece bir kez daha yaşıyor, yolculuğa başlamak üzere kendimize temelli nedenler hazırlamağa çalışıyorduk. Ancak, yurda kavuşabilmenin yolları, biz ölümlüler için uzak, pek çok uzaktı. Elimizde paramız da olduğu halde bu yollar, hiç bir vakit uzaklığından bir şey yitirmiyordu. Saint Laurent'dan kaçarken kurduğumuz planlara bir kez daha dönmüştük. Ara sıra New York'a yolcu götüren bizim Gülcemal vapuru, yine kurtarıcı meleğimiz olmuştu. Hasan Kaptan, durmadan onun kaptanının dostu olduğundan dem vuruyordu. Umutlarımızdan başlıcası Gülcemal'in varlığına dayanıyordu.

Bir akşam, bütün hesaplarımız, düşüncelerimiz olgunlaştığı sırada Ahmet'i bir kenara çekerek konuştuk:

—«Ahmet ağabey, biz gidiyoruz. Kararımız karar. Artık, daynamıyoruz.»

Bunu işiten Ahmet'in yüzü sapsarı kesildi. Dili tutulmuş gibiydi. Gözlerini bir Hasan Kaptan'a bir bana çeviriyor, bütün düşüncelerimizi sanki gözlerimizden okumağa çalışıyordu. Beni üç kadınla evlendirdikten sonra, bayağı umuda kapılmış, benim artık, buraya yerleşeceğimi, kendisine can yoldaşı olacağımı sanmıştı. Bundan dolayı düşkırıklığı çok büyük olmuşa benziyordu. Neden sonra:

—«Mehmet Ali, Hasan Kaptan, gerçek mi söylüyorsunuz?» diye sordu.

—«Doğru söylüyoruz, Ahmet ağabey. Ne yapalım, Hasan Kaptan durmuyor ben de onu yalnız başına bırakamam. Yollarda kendini koruyamaz, mutlaka öldürülür. O da benim gurbette, senin gibi ağabeyim, can yoldaşım oldu. Onu korumak üzere birlikte gitmeliyim.»

—«Peki, şu üç genç kadını ne yapacaksın?»

—«Onu da düşündük. Ana babalarının yanına bırakacağız. Birkaç gün orda eğlensinler, diyeceğiz, biz de bu arada tüyeceğiz.»

—«Çok yazık olacak. Beni bu dağ başında yine yapayalnız bırakacaksınız. Vaktiyle paşa babam, Abdülhamit'in zulmünden Fransa'ya kaçmamış olsaydı ben de şimdi Türkiye'nin mutlu insanlarından biri olarak yaşardım. Ne yazık ki Türkiye'den çıkalı çok oldu. Artık, şu çoluk çocuğunu sizin gibi yüz üstü bırakıp gidemem. Burada işimi de kurdum. Hem ne güçlükler pahasına. Yaşım ilerliyor. Ana yurda doğru giden uzun yollarda ölüp kalabilirim. Ama, sen gençsin. Baştanbaşa umutsun, çeviksin, cansın. Daha birçok belâya dayanacak gücün vardır. Ancak, Hasan Kaptan'ın, senin gibi yolların zahmetine katlanabileceğini sanmıyorum.»

—«Ahmet ağabey, o laz uşağıdır. Göreceksin, benim gibi o da dayanacak.»

—«Size, Allah kolaylıklar versin derim, sevgili kardeşlerim, benim canım kadar sevdiğim can yoldaşlarım. Sizi buradan alıkoymak elimde değil. Bunu acıyla görüyorum. Size iyi yolculuklar dileyeceğim. Ancak, benden isteyeceğiniz herhangi bir yardım varsa söyleyin. Size elimden gelen her türlü yardımı yapamağa hazırım.»

Hasan Kaptan'ın da sözcülüğünü üzerime alarak konuştum:

—«Ahmet ağabey, seni burada buluşumuz, çok büyük bir talih eseri olmuştur.

Bunu bir yana bırak, senin Piye'de bulunuşun bile bize çok uzaklardan umut ışıkları yaktı. Biz, seni kurduğun bu küçük köye bırakarak yola çıkmıştık. Bundan dolayı senin insanlık değerin bizim gözlerimizde çok yüksektir. Buraya geldikten sonra da her türlü kardeşçe yardımı yaptın. Bize zaman kazandırdın. Para pul sahibi olduk. Şimdi benim diyeceğim şu ki şu sırada burada bulunan üç teneke altının ikisini doğrudan doğruya sana bırakıyoruz. Öteki üçüncü tenekenin değeriyle, vicdanına kalmış bir iş olacak benim üç karıma zaman zaman yardımlar yap. Onları, böyle yüz üstü bırakıp gitmek, yüreğimi parçalıyor. Yine de biliyorum ki

Hasan Kaptan'la ikimiz, bunada vatan özleminden bir gün kül olup gideceğiz. Bu yüzden de kendimize acıyorum. İşini ayarla da şu iki karılarımla beni motorunla kabileye götür. Onları orada bir kaç günlüğüne eğlensinler diye bırakıp beri yandan Hasan Kaptan'la birlikte yola çıkarız. Sonra, Ahmet ağabey, senden bir dileğim var, şu evin üzerinde dalgalanan kanımızla kızarttığımız bayrak, artık, sana emanet. Bunu bir armağan olarak ölünceye dek saklamanı istiyorum. Ölürken de onu çocuklarına emanet eyle. Türk yurdundan kopup gurbetlere düşmüş iki Türk çocuğunun kalbi, hep bu bayrakta çarpacaktır. Eğer bir gün Tanrı kısmet eder de ana yurda kavuşursak seninle çoluk çocuğunu hep bu bayrakla birlikte anacağız.»

Ahmet'le bütün gece dertleştik. Karılarını kabileye, ana babalarının yanına bırakıp bir iki gün sonra da motorla gidip kendilerini alacağımızı söyleyerek dönecektik. Sonra Ahmet ağabey Hasan Kaptan'la beni alıp Brezilya sınırındaki alış veriş yaptığı Kızılderili köyüne götürecek, orada alacağımız bir kılavuzla Atlas Okyanusu kıyısına inecektik.

Guyan - Brezilya sınırındaki bir kasabaya varıp orada okyanusa açılmanın yolunu arayacaktık. Sonra kuzeye doğru yol alacaktık. Nasıl Saint Laurent'dan çıkarak birinci konak yerinde Ahmet'i bulmuşsak bu sefer de kuzeye çıkarak Gülcemal'le onun kaptanını bulup bu ikinci konaktan ana yurda varmak üzere yeni bir hızla ileri atılacaktık.

Dediğimiz gibi de yaptık. Konuştuğumuzun ertesi günü Ahmet, karılarımla beni alıp kabileye götürdü. Orda bir gece kaldık. Karılarımın ana babaları çok sevindi. Onlara, yine hoşlanabilecekleri birçok armağan götürmüştüm. Bunlar arasında yeni döktüğüm altın bilezikler vardı.

Ertesi gün oradan ayrıldık. Sonra Piyeye hiç kimsenin ruhu duymadan çiçek kokulu bir sisle örtülü İnini ırmağından aşağı doğru inmeğe başladık. Arkama baktığımda, sis, bir pamuk tarlası gibi köyü örtmüştü. Buraya ilk kez Hasan Kaptan'la nasıl silâh atarak bir bayram havası içinde gelmiştik. Şimdiyse bir hırsız gibi kaçıyorduk. Bu da sırf benim evliliğim yüzündendi. Eğer ben de Hasan Kaptan'ın

durumunda olsaydım şimdi silâh sesleriyle köyü selâmlayarak ayrılacaktık. Irmak, kıvrılarak gidiyordu. Bir süre sonra, Ahmet, Brezilya sınırına giden bir başka küçük su yoluna girdi. Bütün gün yol aldık.

Sınırdaki Kızılderili köyünün önünde motorumuz durduğunda gökyüzünün maviliği, bir pembe gül bahçesi rengi almıştı. Kızılderilileri evlerinin önündeki ateşlerin başında akşam yemeğini hazırlar bulduk. Motorun sesini işiten bütün köy halkı, kıyıya dizilmişti. Ahmet'i iyi tanıyan köylüler, Hasan Kaptan'la bana bir de elimizdeki silâhlara ilgiyle bakıyorlar bir yandan da Ahmet'e bunun ne demek olduğunu soruyorlardı.

Ahmet, hemen Reis Hano'yla bizi tanıştırdı. Hano, kartal bakışlarıyle bizi süzerek kendi halimizi hatırımızı sordu. Reis, bizim kürek mahkumu olup olmadığımızı da sordu. Ahmet, hepsini cevaplayarak köyden parayla bir kılavuz tutup deniz kıyısına inmek, oradan da bir motor satın alıp kuzeye kaçmak istediğimizi anlattı. Bunları, dikkatle, düşünerek dinleyen Reis Hano, ormanların çok tehlikeli olduğunu aşağılarda da, yukarılarda da su yollarından uzakta birçok kafa avcısı Kızılderilinin yaşadığını söyledi. Ahmet, bütün bunları bize Türkçeleştirince biz de her türlü tehlikeyi göze aldığımızı söyledik. Ahmet'e bizim kendi ulusundan ,yakın akrabası olduğumuzdan söz etmesini söyledim. Ahmet, Reise bunu söyleyince daha içten davranmağa başladı. Kılavuzla da şöyle anlaştık.

Ona parasını biz vermeyecektik. Parayı Ahmet'e bırakacaktık. Kılavuz, bizi Atlas Okyanusu kıyısına götürdüğünü bildiren bir kâğıt ya da bir işaret alınca parasını ödeyecekti. Reisin kulübesinde yanan ateşin başına iki saat oturup konuştuk. Sivrisinek bulutları, ateşin, yaş ağaçlardan çıkardığı ateşe dayanamayarak uzaklaşıyordu.

Geceyi, ağaç dallarından örülüp içi dışı çamurla sıvanmış korunmalı bir kulübede geçirdik. Renkli rafyalardan örülmüş birer hamakta uyuduk. Karşılıklı dört kalın direğe bağlanmış hamaklar, bizim sefil topraktan yapılmış yataklarımı-

za göre lükstü. Sabahleyin Ahmet, bize, akşamdan bol para vererek satın aldığımız konomuzu gösterdi.

—«Buradan denize yol çok sürmez. Ekmeğiniz, peynirliniz, şekeriniz, çayınız, kahveniz, konserveleriniz size yeter. Herhangi bir terslik olur da bunları zamansız bitirecek olursanız avladığınız avlarla geçinirsiniz. Burada bol av vardır. Kılavuzunuzun size çok yardımı olabilir, onu hoş tutmağa çalışın.»

Bu sırada yanımıza oldukça esmer, orta yaşlı bir Kızılderili yanaşmıştı. Otuz yaşlarında gösteriyordu. Gülümseyerek Ahmet:

—«İşte, kılavuzunuz Suta,» dedi. «İyi atıcıdır. Yöreyi en iyi bilen, bütün Kızıldereli kabileleriyle dost geçinen bir adamdır. Yolda rastlayacağınız yabancı Kızılderililere karşı size kalkan olabilir. Köyün en iyi savaşçısı olduğu gibi en iyi avcısıdır da.» Baktım, demir uçlu bir kargı, öbüründe de iki metre boyunda bir ağulu ok atan kamış vardı. Ahmet, Suta'yı bize tanıttıktan sonra, bizi de Suta'ya tanıttı.

—«İşte, köyün büyük avcısı Suta, dedikleri budur. Bunlar da benim en yakın arkadaşlarım Ali ile Hasan Kaptan. Yolda çok iyi geçineceğinizi umarım.»

Biz, böyle konuşurken Reis Hano'yla birlikte bir yığın kadınlı erkekli Kızılderiliye izah etti. Çevremizi sararak bizi incelemeğe başladılar. Buradaki genç kızlarla genç kadınların göğüsleri Zencilerde olduğu gibi açıktaydı.

Kadın, erkek bütün herkes hep uzun saçlı olduğundan bunların öne dökülmemesi için başının arkasından bir kordela ile sıkıca bağlanıyordu. Köyün köpekleri ilkin bize çok havladılarsa da bütün halk gibi ilgilenerek yanıbaşımıza dek sokulmuş, bizi kokluyorlardı. Güneş bir mızrak boyu yükselince bizim yolculuk zamanımız da gelip çatmıştı. Ahmet, bizi kucaklayarak gözlerinde yaşlarla iyi yolculuklar diledi:

—«Yahu, sanki ne çıkardı gitmeseydiniz. Hep birlikte yaşar gider, ölürsek birlikte aşacağımız yollar, burada olduğundan daha mı az tehlikelidir sanıyorsunuz?»

—«Tehlike olmuş, olmamış, gözümüz mü görüyor, Ahmet ağabey? Biz kara sevdaya tutulduk. Vatana sevdalanmışız

biz. Vatan, bizi karşı durulmaz bir mıknatıs gibi çekiyor sen ol da karşı dur.»

Ahmet'e son olarak şöyle bir takılayım dedim:

—«Bıktım burada kara zeytin yemekten, Ahmet ağabey. Bari, vatanda, bizim ak Dükter'le yada ak Dükter'lerle birkaç hoş zaman geçireyim. Sana, çocuklara sonsuz hörmetler mutluluklar.»

Ahmetten sonra Risin elini de sıkarak kanoya atladık. Silâhlarımızı dizlerimizin üzerine yatırdık. Birkaç kadın, kayığımıza ateşte kızarmış mısır attı. Mısırı gören Hasan Kaptan az kalsın kalkıp sevincinden oynayacaktı.

—«Ula, bu lazut da nerden çıktı, şimdi?» dedi. Mis gibi kızarmış mısırın kokusu onu mutlaka Trabzona götürmüştü.

Reis Hano, ayrılacağımız sırada iki asmakabağı dolusu mısır birası, bir asmakabağı dolusu kassava rakısı verdi. Kızılderililer buna kaziri ya da kazyari adını veriyordu. Çok sert bir içkiydi. Kanomuzu suların akışına bırakmadan önce bizi uğurlayanların şerefine kaziriden birer yudum tattık. Hasan Kaptan'a işaret ettim, tüfeklerimizi havaya boşaltarak ayrılık anının geldiğini anlattık. Sağlam bir ağaç gövdesi oyularak yapılan kayık, suyun akıntısına kapılarak Oyapok ırmağından aşağıya doğru inmeğe başlayınca köyün bütün Brezilya türü ördekleri bize yol vermek üzere vak vaklayarak kaçıştı. Köyden uzaklaşıncaya dek birkaç mermi daha yakarak neşeli nağralar attık. Yüksek ağaçların üzerindeki maymunlar da bize karşılık verdiler. Hasan Kaptan'a:

—«Şu kaziriden birer ikişer yudum daha tadalım. Ama, bu sefer sarhoş olup buralarda evlenip kalmak istersen o zaman aldık başımıza belâyı!»

Hasan Kaptan, gülerek uzattığım kabaktan bir yudum daha aldı, püskürdü, gözlerinden ateş fışkırdı. Suta, Hasan Kaptan'ın haline öyle bir güldü ki ormanlar çın çın öttü. Ona da sundum. Suta alışıktı. Şimdilik kanoyu Suta yönetiyordu. Küçük küreği, kanoyu ileri götürmek üzere değil de ona yön vermek üzere kullanıyordu. Su, epeyce akıntılıydı. Guyan Ormanları, solumuzda korkunç yeşilliğiyle soluk alan böcekle-

rin, iri hayvanların, özellikle maymunların dinmeyen sesleri, bize yoldaşlık ediyordu. İkindiye dek olaysız gittik. Kaziri denen Allahın belâsı içki, sıcağın da etkisiyle bizi adamakıllı çarpmıştı.

Biz iki kardeş orduya yeteriz, derken kemikli eliyle sırtıma okkalı bir şaplak indirdi.

Bu iki kardeşin, benimle kendisi olduğunu anlatmak istiyordu. Bu coşkun dakikalardan yararlanarak bir iki yudum kaziri daha içirdim. Bunun üzerine pusulayı şaşırdı:

—«Benim iyi yürekli uşağım Mehmet Ali, Unkapanına geldik mi, dersin?» diye sormaz mı.

Hiç bozuntuya vermedim:

—«Elbette geldik. Yol gide gide, borç ödeye ödeye bitermiş. İşte, biz de en sonunda geldik. Artık, geç olduğundan bir yana gidemem. Beni sizin evde konuk edersiniz. Bizim Dükter'i de Allah kısmet ederse yarın arar bulurum.»

Bizim Kaptan, gerçekten de öyle çarpılmıştı ki, kendisiman kapkara bir taş gibi gökten düşmüş, her yanı zifir gibi ni İstanbul'da sanıyordu. Sıcak ülkeler karanlığı, yine kocakarartmıştı. Kanomuzu karaya çekerek bir ağaca bağladık. Geceyi bunun içinde geçirecektik.

Gözlerimi açınca tropik güneşinin yapraklardan elenen yakıcı kıvılcımlarının yağdığını gördüm. Hemen sıçrayıp kalktım. Suta, ortalarda yoktu. Hasan Kaptan'a sordum, herhalde güvenlik tedbiri almak üzere çevreyi gezip dolaşabileceğini söyledi. Hemen yola çıkmadan önce güçlü bir kahvaltı yapmalıydık. Suta, gelince iyice tıkındık. Sonra denize doğru koşan kirli suların üzerinde uçmağa başladık. Yolculuğun böyle olaysız geçmesini Tanrının bir lütfu sayıyor, içimden bunun sonuna dek böyle gitmesini diliyordum. Ne yazık ki bu belâlı ormanlar ülkesinde olaysız gün geçirmek gerçekten bir mucizeymiş. Öğleye doğruydu. Kayığımız suların üzerinde hızla kayarken yanımızda yükselen ağaçlıkları gözlerimizle tarıyor, bir türkü hafifliğiyle gidiyorduk. Bir kez gideceğimiz yere varsaydık işimizin pek çoğu çözümlenmiş olacaktı, buna inanıyorduk. Sık fundalıklarla örtülü bir bölgeye varmak üzereydik ki, acı bir kadın iniltisi işittik. Bunu bi-

raz önce keskin Kızılderili kulağıyle. Suta da işitimiş, merak içinde dinlemiş, bize de mimikleriyle çok önemli sesler işittiğini anlatmak istemişti. En sonra, ses, daha yakından gelince baş parmağını dudaklarının üzerine koyarak susun işareti vermişti. Derinlerden bir kadın iniltisi geliyordu. Hemen dümeni kıyıya kırıp çiçekli fundaların arasına sokulduk. Bu, bir tehlike işareti de olabilirdi. Bir kadın iniltisinden öykünerek kafa avcıları, bizi avlamağa çalışabilirlerdi. Dalların arasında ellerimiz tetikte bekliyorduk. Biraz sonra dönemeçte birkaç Kızılderili belirdi. Sık çalılıkların arasından çıkardıkları bir kanoyu hızla suya indirdiler. Bir Kızılderili kanoyu suda tutmaya çalışırken, başka bir Kızılderili elleri arkadan bağlı bir genç kızı sürükleyerek kayığa bindirmeğe çalışıyor, kız direniyor, onların ellerini ısırıyor, ağzı da bağlı olduğundan ancak burnundan çıkardığı iniltilerle yakınıyordu. Bunu gören Suta, birdenbire canlandı, düşman bir kabilenin adamları, dost bir kabilenin kızını kaçırıyorlardı. Hemen elinde ağulu ok atan uzun ucu kurare denilen ağuyla ağulanmış okunu yerleştirdi. Adamlardan birine nişan almağa başladı. Baktım Suta bizden önce davranacak, nasıl olsa belâ geldi diyerek kızı sürükleyenlerden önde gidenine nişan alıp tetiğe dokundum. İkinci kurşunu arkadakine yolladım. Hasan Kaptan da bu sırada kayığı tutanı suların içine devirmişti. Kızılderililerin ikisi ölmüş, biri yalnızca yaralanmıştı. Oraya vardığımızda Suta, omuzundan kanlar akan Kızılderili delikanlıya bir şeyler dedi.

Delikanlı ucuna ağu sürülmüş oklarıyle delikli mızrağını fırlatarak ellerini kaldırdı. Ellerini kaldırdı demem de yanlış ya. Adamın sol omuzu parçalanmıştı. Bunun üzerine mendilimi yırtarak bir tıkaç yaptım. Kurşunun delip geçtiği yeri tıkayarak kanın akmasını önlemeğe çalıştım. Sonra, kızın rafya ipleriyle bağlanmış ellerini çözdüm, ağzındaki paçavraları çıkardım. Bu kız, bizim memlekette yakından tanıdığımız Tatar kızlarının bir örneğiydi. Suta,ona bizim kötü adamlar olmadığımızı yurdumuza doğru yola çıkmış olduğumuzu anlatmış olacaktı ki, bunları dinleyen genç kız, ellerimi tuttu göğsüne bastırdı. Ben ellerimle kendimi gösterdim:

—«Mehmet!»
—«Mehmet!»
O da elini göğsüne bastırarak:
—«Keta!» dedi.

Önünü örten bir guazadan başka bir giynek taşımayan Keta, orta boyun üstünde, balık etinde gürbüz bir kızdı. Saçları nedense benim bildiğimin tersine alagarson kesilmişti. Kız ondört on beş arası olmakla birlikte, gürbüz oluşu yüzünden daha kabaca gösteriyordu. Ağaçların altında oturup konuştuk. Şimdi, bu durumda ne yapacaktık? Hasan Kaptan, kızı Suta'ya bırakıp yolumuzu sürdürmemizi istiyordu. Ben, buna karşıydım. Vahşi ormanlar arasında olsak bile insanlığımızı sonuna dek korumak zorundaydık. Bu kızın, obasından kaçırıldığı belliydi. Onu ana babasına teslim etmeden şuradan şuraya gitmeyeceğimi söyledim. Bunun üzerine Hasan Kaptan kızdı, köpürdü:

—«Ula, sen ahmak herifsin be. Bir vahşi kız için bir kez daha canımızı tehlikeye mi atacağız? Şurada iki Kızılderiliyi hakladık. Bunların kabilesi gelip bizi buralarda kıstırırsa ne yapmaz bize. Aklını mı kaçırdın sen Allah aşkına?»

—«Kaptan, sen burda Suta ile beklersin, ben de kızla birlikte kabilesine giderim. Kızı bıraktıktan sonra oradan alacağım birkaç koruyucu savaşçıyla çabucak dönerim.»

—«Olmaz böyle şey. Ben, senin oyuncağın değilim. Senden çok yaşlı olduğum halde şimdiye dek hep sana uydum. Şimdi, zıvanadan çıktın; artık senin arkana takılmıyorum. Ne halin varsa gör. Ben, Suta ile birlikte denize ineceğim. Bir kadın görünce hemen aklın başından gidiyor.»

Hasan Kaptan bana böyle çıkışırken Keta, işin tehlikeli bir noktaya gelip dayandığını anlayarak koluma sarıldı. Kendi dilinde yalvarıp yakardı. Kendisini buralarda tek başına bırakmamam için yalvardığını anlıyordum. Bu sırada ağaçların arasında eli kargılı bir Kızılderilinin kızgın bir yüzle bize baktığını, sonra elindeki kargıyı bir yana atıp ağulu okunu bize doğrulttuğunu gördüm.

—«Davran Hasan Kaptan, sarıldık, zehirli oku yiyeceğiz, yat!» diye bağırdım. Tüfeğimi bize zehirli ok atmağa hazırla-

nan adama çevirmiştim ki Keta, Kızılderiliye kendi dilinde bir iki söz söyledi. Adam, dost bir yüz takınarak oku indirdi, bize doğru ilerledi. Onun arkasından dokuz kargılı oklu adam daha sökün ederek birinciyi izlediler. Gelirken de birincinin anlattıklarını dinliyorlardı. Bu arada Keta, bana koştu, iki koluyla beni kucaklayarak gelenleri gösterdi.

Kızılderililer dost olduklarını anlatmak üzere kargılarının uçlarını yere indirerek yakınımıza geldiler. Suta'yı hemen tanıyarak onunla selâmlaştılar, bir iki konuştular. Sonra, yerde kanlar içinde yatan iki Kızılderiliyle, üçüncü yaralıyı gördüler. Ölülerin başına toplanarak onları tanımağa çalıştılar. Birisi:

—«Yanag!» dedi.

Öbürleri de: «Tuhame!» diye bağırdılar.

Demek ki anladığıma göre, kızı kaçıranlar Tuhame kabilesindendiler. Ölülerden birini de adıyla tanımışlardı. Bu Yanag'dı. Opanyalı savaşçılar, yaralı Kızılderiliye de dişlerini gıcırdatarak baktıktan, birer de tekme savurduktan sonra Keta'nın başına toplandılar. Keta, bir iki dakika içinde serüvenini savaşçılara anlatıverdi. Kız, anlatırken bir yandan da dönüp gülerek bana bakıyordu. Bunu gören Hasan Kaptan:

—«Ula, Mehmet Ali,» dedi. «Yine turnayı gözünden vurdun. Bu kız sana aşık oldu gibi geliyor bana. Bakar mısın bu yüzden bizi alıp bir kez daha vahşi ormanlara götürsünler. Ula, yetmedi mi şimdiye dek kanına girdiklerin? Bir sürü zenci kızı, şimdi arkandan beddua ediyordur vallaha.. Şimdi de başımıza Kızılderili kızlar mı çıkacak?»

—«Onlar, dua etmesini bilselerdi mutlaka kendilerine yaşattığım birkaç aylık güzel gün için bana dua ederlerdi. Sen, ne diyorsun, Kaptancığım?» diye güldüm.

Bu sırada kızın ya ağabeysi ya da çok yakın akrabası olduğu anlaşılan iri kıyım bir delikanlı, bıçağıyla, tanıdığı ölünün kafasını kaşla göz arasında kesip aldı, saçlarından tutarak arkadaşlarına gösterdi. Bir başkası da öbür ölünün kafasını kesip aldı. O zaman, bunların kafa avcıları olduklarını anladım.

Hasan Kaptan'la ikimizi kuşatan bir manga Kızılderili, gülerek ormanın ötelerini işaret edip birlikte yürümek zorunda olduğumuzu anlatmak istediler. Ben, buna dünden razıydım. En sonra, Hasan Kaptan da kazaya rıza göstermekten başka çıkar yol olmadığını anladı. Kızılderililer, yiyecek, içeceğimizi yüklenip bizi de yanlarına katarak ormanın derinliklerine doğru yola düşerken kılavuzumuz Suta'yı da geri dönmek üzere serbest bıraktılar. Suta'nın, bir süre arkamızdan baktıktan sonra kanoya binerek yukarı doğru kürek çektiğini gördük. Omuzundan vurduğum Kızılderiliyi, Opaynalılar, ite kaka götürüyorlardı. Bir zaman sonra, sık ormanlıktan çıktık. Fundalıklarla örtülü bir toprak parçası başladı. Kıyıdaki top söğüt ağaçları arasına gizlenen iki uzun kano suya sürüldü. Hasan Kaptan, ben, Keta, onun yakın akrabası olan delikanlı ile daha bir iki kişi kanoya bindik. Bizim kanoya binenlerden birinin elindeki kesik baş, sanki bana bakıyor, beni neden öldürdün? diyordu. Kanolarımız, küçük, gümüş canavarcıklarla kaynaşan yeşil suları yararak ilerledi. Karşıda damları, duvarları, sazlardan, kamışlardan, dallardan, otlardan yapılmışa benzeyen birkaç kulübe göründü. Köydekiler, daha uzaktan geçen olaya tanık olduklarından büyük bir merakla bizi bekliyorlardı. Kim bilir, belki de kızı kaçıranların biz olduğumuzu sanarak yeni işkence sahneleri seyretmeğe hazırlanıyorlardı. Kargılı, zehirli oklarla gereçlenmiş bir yığın savaşçı, kadın, çocuk, meraktan soluklarını kesmiş, bekliyordu.

Keta'nın kaçırıcıları olduğumuzu sanan halk, korkunç bir öfkeyle gözlerini bize dikmişti. Kanolardan birinde getirilen yaralı Kızılderiliyle, ölü pars, onları hiç ilgilendirmiyordu. Ne var ki, kayık kıyıya yanaşınca Hasan Kaptan'la benim ellerimizde tuttuğumuz silâhlar, halkı şaşırttı. Bunda bir iş olduğunu hemen anlamış gibiydiler. Keta'nın ağabeysi olduğunu sandığım delikanlı, kıyıya bir iki adım kala bağırarak halka gerçeği anlattı. Bunun üzerine savaşçılar ayaklarımızı yere değdirmeden bizi kanodan alıp kucakladılar. Bütün halk, sevinç çığlıkları atarak çevremizde dönmeğe başladı. Hele silâhlarımız savaşçıları son derte ilgilendiriyordu.

Baktım, buradaki Kızılderililer, Kuzey Amerikanlıların filmlerinde gördüğümüz gibi uzun saçlı değildiler. Kadın ve erkeklerinin hepsi, alagarson kesilmiş bir örnek saç taşıyordu. Önlerini örten guazalardan başkaca da üstlerinde başlarında bir giynekleri yoktu. Guazalar, rafyalardandı. Küçük erkek ya da kız çocukları ise anadan doğma çıplak geziyorlardı. Bizim kahramanlığımızı işiten bu ufacık çocuklar, dişlerini açıkta bırakan sevimli gülümseyişleriyle çevremizde dört dönüyorlardı. Bu Kızılderililerde az da olsa zenci kanı karışmış gibiydi. Kuzeyin kartal burunlu Kızılderililerine göre bunlar, daha yassı burunlu oldukları gibi daha da esmerdiler. Kayıktan kayıya atladığımızda kalabalığın önüne düşmüş iriyarı moğol görünüşlü bir adama gözümüz takıldı. Nasıl takılmasın ki sağ elindeki uzun sırığın ucunda uzun saçlı, uzun sakallı bir adamın iri bir portakal büyüklüğünde kurutulmuş başı sallanıyordu. Kızılderililer, hep sakalsız olduğuna göre kurutulmuş kafanın bir ak insana özgü olduğu anlaşılıyordu. Adam, bunu bir bayrak gibi havaya kaldırmış, somurtkan bir yüzle bize bakıyordu. Bu uzun saçlı, uzun sakallı baş bana bildiğim bir şeyleri hatırlatır gibi oldu. Hasan Kaptan'a gösterdim:

—«Şuna bak, hele kaptanım, bu baş, senin de benim de başım olabilirdi. Acaba sana bir şey hatırlatıyor mu? Şöyle dikkatle bak kuru kafaya. Daha önce tanıştığımız, konuştuğumuz bir kişi, filân; bir ak adam..»

Hasan Kaptan, gözlerini kısarak baktı, belleğini çalıştırdı.

Ben de bu arada kafamı çalıştırdım. Bilmeceyi çözmekte gecikmedim. Kurban, bizim Michel'le Gaston'a yoldaşlık eden Brezilya'ya doğru yola çıktığımız kürek mahkumlarından biriydi. Demek ki oğlan, kelleyi kafa avcılarına kaptırmıştı. Şimdi, içime bir kurt düşmüştü: Acaba öteki arkadaşlar ne olmuştu? Onlar da kelleyi kaptırmışlar mıydı? Al sana bir bilmece daha, hem de zorlu bir bilmece. Demek ki biz, şu sırada vahşi bir kafa avcıları kabilesinin konuklarıydık. Bizi kurtarırsa ancak, Keta'nın canını kurtarışımız, kurtaracaktı. Biz, Reis olduğu anlaşılan iriyarı savaşçının görünü-

şüyle uğraşırken Keta'nın ağabeysiyle birkaç savaşçı yanına sokularak durumu ona anlattılar. O da bize bakarak: «Hoş geldiniz,» anlamına gelen bir iki söz söyledi.

Reisin yanına gittik. Reis Kuana'nın kulübesinde yemeğe alıkonduk. Sukabakları içinde kassavadan yapılmış kaziri içkisi içtik. Biz de kendi torbamızdan çıkardığımız romu reise sunduk. Gölün kıyısında vurduğumuz jaguarın kocaman bir budu Hasan Kaptan'la ikimizin önüne konmuştu. Her halde genç olacaktı ki hayvanın eti gevrekti.

Adını bilmediğimiz kuş kızartmasından da tattık. Yağlı güzel etleri vardı. Bize etlerle içkiyi hep Keta sunuyordu. Keta'nın Reis Kuana'nın kızı olduğunu o zaman anladık. Annesi, ön dişlerinden ikisi kırık olmakla birlikte yine de güzel, gürbüz bir kadındı. Tıpkı Keta'ya benziyordu. Kadıncağız hem çalışıyor hem de ara sıra Hasan Kaptan'la bana gülümsüyordu. O zaman anladım ki kızlarını kurtardığımızdan dolayı onların has konukları olarak benimseniyorduk. Gösterdikleri yakınlık beni kuşkulandırmağa başlamıştı. Yalnız, ben değil Hasan Kaptan da kuşkulanmıştı: Acaba, burada da hiç hesapta yokken başıma yeni bir evlilik derdi daha mı çıkacaktı? Şu sırada, böyle bir külfete katlanmağa hiç de niyetim yoktu. Yolcu, yolunda gerekti. Buradan bir ayak önce çekip gitmemiz gerekiyordu. Ne var ki çocuk tabiatlı olan bu vahşileri çokca zorlamağa gelmezdi. Heriflerin suyuna gider gibi görünmeliydik. Hasan Kaptan'a:

—«Aman Kaptanım,» dedim. «Sakın herifleri kızdırmağa kalkışmayalım. Bizden iki kuru kafa daha çıkarırlar, sonra. Gerekirse bir kaç gün konukluk eder, sonra derdimizi anlatmağa çalışır, çeker gideriz.»

Hasan Kaptan, kendisini uyuttuğumu burada da yeni bir evliliğe hazırlandığımı sanıyordu. Bıyık altından gülüşünden bunu anlıyordum:

—«Ula köftehor, senin yine bir domuzluğun var, ama bakalım, altından ne çıkacak? Bu kızla anası sana fena fena bakıyor. Bunlar, korkarım seni sarmaşık ipleriyle bu vahşi yerlere bağlayacaklar. Sen, bu Kızılderili kızdan kolayca ayrılacağa benzemiyorsun.»

—«Kaptan, biliyorsun, Piye'de kısmetimiz hep karalardan açılmıştı. Şimdi biraz da kızılların tadına bakalım. Bunların adlarının kızılderili olduğuna bakma. Bizim Türklerin renginden ayırt edemezsin. Hele bir kız da bunlardan sevelim de serüvenimiz bütünlensin.»

—«Sen, benden izin almadan buradan bir adım atamazsın. Hele birkaç gün daha sabret. Düğünümde bulun, ondan sonra, ben seni güzel güzel yolcu ederim. Biz de birkaç kafa kesip kurutalım. Buralarda anlaşılan, yiğitlik, kafa kesip kurutmakta. Ne kadar kurutulmuş kafan olursa o kerte kahraman sayılırsın. Şuna göre, seninle ben yiğitliğin yanından bile geçmemiş zavallı kişileriz.»

—«Peki, şu vurduğumuz üç Kızılderili için bizi yiğit saymazlar mı dersin?»

—«Saymaz olurlar mı? Zaten bizi burada dostça karşılamalarının nedeni bu yiğitliğimiz değil mi? Kaptanım, şaka yapıyorum. Sakın, Keta yüzünden burada kakılıp kalacağını sanma. Benim bütün aklım fikrim yolculukta. Gideceğiz.»

Kaziri ile romu karışık içip ayarını çokça kaçırmıştım. Kulübenin içi çok sıcak olduğundan biraz hava almak üzere dışarı çıktım.

Ben, böyle dalgın geceyi seyrederken koluma bir şeyin sürtündüğünü duydum. Hemen tabancama el atarak döndüm. Tüfeğim, Hasan Kaptan'ın dizlerinde kalmıştı. Ne tüfeğin ne de tabancanın gereği vardı. Karşımda gülümser yüzüyle dikilen Keta'dan başkası değildi. Ağabeysinin ateşinden vuran aydınlık, yüzünü tatlı bir pembeye boyamıştı. Hemen sağ elini tutarak boynuma attım, sol elimi koltuk altından uzatarak sol göğsünü tuttum.

Taş gibiydi. Acaba, bizim şehvet dediğimiz şeyden haberi var mı, diye düşünürken bütün vucuduyla bana doğru sokulduğunu gördüm. Onu biraz daha gölgeye çekip biraz da sarhoşluğuma güvenerek dudaklarından öptüm. Bu sırada annesinin öteden bizim bu halimizi seyrettiğini gördüm. Ne var ki yüzünde hiç bir düşmanca anlam görmedim. Demek ki bu yakınlığımızı olağan karşılıyordu. Yine de onun bakışları altında bu işi sürdürmenin doğru olamayacağını anlayarak

kızdan ayrıldım. İçeri girdim. İçerde hâlâ yenilip içiliyordu. Reis, bizim rom şişesini neredeyse boşaltmak üzereydi. Şişenin dibinde kalan son rom damlalarını kafama dikerek tabancamı çektim, dışarı fırlayarak bir bağrayla birlikte havaya üç el ateş ettim. Anlaşılan kendimi İstanbul'un sokaklarından birinde ya da Eminönü karakolunun önünde sanmış olacaktım. Eminönü Türk karakoluna mütareke yıllarında burada anlatamayacağım kadar çok oyun oynanıştım. Tabanca sesleri üzerine Reis Kuana ile birlikte orda oturan birkaç Kızılderili ileri gelen, sofradan fırladığı gibi kaçmakla kaçmamak arasında ikircikli bana bakıyordu. Hemen korkusunu dağıtmak üzere gülerek elini sıktım. Daha çok korkarsa bizim canımız tehlikeye girebilirdi. O da bunun bir coşkunluk, gençlik işi olduğunu anlayarak sırtıma bir şaplak indirip kaba bir gülüş tutturdu. Hasan Kaptan, bu sırada yerinden fırlamış bağırıyordu:

—«Ula sen delirdin mi? İkimizin kafasını da kurutmalarını mı istiyorsun yoksa? Vallaha, bu gece gelip ikimizin de kellesini alır giderler. Sen, bu vahşileri Kemeraltı berduşları mı sanıyorsun, aptal?»

Sonra, Reisin odasında uzanıp sivrisinekleri kovalamak üzere çıplak her yanımıza şaplaklar indirerek uyumağa çalıştık. Keta ile annesi, bir de küçük erkek kardeşi, hamaklarına uzanmadan önce bize de odada iki hamak hazırlamışlardı.

Beş on evlik küçük köyde bütün insan sesleri dinmiş, ancak, bir iki köpek, burunlarını dolunaya karşı kaldırarak bezgin bezgin havlıyordu.

Yorgunluk, bizi uykunun bataklığına sürüklemekte gecikmedi. Sabahın bol ışıklarıyle gözlerimizi açtığımızda Reisin başı ucundaki duvarda on kurutulmuş insan başının sallandığını gördüm. Bunlardan sekizi Kızılderili kurbanların başları olduğunu hemen gösteriyorsa da ikisi ak insan başıydı. Dün Reis Kuananın sırığında gördüğümüz başla buradaki başka bir kumral baş, Gastonla Michel'in yanına katarak kaçmalarını sağladığımız zavallı iki Fransız kürek mahkumundan başkası değildi. Acaba, Michel'le Gaston bu ölüm duva-

rını aşabilmişler miydi? Kafalarını vermeden uygar ülkelerden birine ulaşabilmişler miydi? Bizim de şu sırada sağ bulunuşumuz, ancak, Keta'yı kurtarışımız yüzündendi. Yoksa, başka türlü ellerine geçseydik şimdi, bizim de kafalarımız şu duvarda sallanarak ufak bir rüzgârda kendi çevresinde dönüp duran talihsiz insan başlarının yanında yer alacaktı.

Dışarıya çıktık. Derede yüzümüzü yıkamaya gittik. Reisin oğuluyla öbür iki arkadaşı halâ sihirli çemberin içindeydiler. Bir türlü öldürülen kişilerin korkusundan dışarı çıkamıyorlardı. Yorgunluktan, açlıktan halleri kalmamıştı. En sonra, evlerinden yiyecek içecek gelince biraz kendilerine geldiler. Biraz yiğitlenmekle birlikte gözlerinde yine de korku okunuyordu.

Bu sırada, on-oniki yaşlarında iki sevimli erkek çocuk sokuldu. Önlerinde birer küçük guaza sallanıyor, küçük erkekliklerini örtüyordu. Giynek adına taşıdıkları da salt buydu. İlginç olan, çocukların bana savaşçı olarak kendilerini göstermek isteyişleriydi. Biz, onların gözünde devleri yenmiş birer savaşçıydık. Üç kız hırsızının hakkından gelmiş, Reisin kızını kurtarmıştık. Ancak, biz tüfekli savaşçıydık. Bu da bir üstünlüktü. Çocukların ellerinde ağulu ok atan iki metre boyunda bambu kamışları vardı. Ancak bu silahlar, şimdilik eğitim için kullanıldığından attıkları oklar kurare ağusuna batırılmış değildi. Sağ ellerinde kamışları, sol ellerinde sözüm ona ağulu okları yanıma gelir gelmez, oklardan birer tanesini kamışların içine sürdüler. Öteki bir ağaca nişan alarak üflediler. Tüy gibi hafif oklar, havada sessizce uçarak gidip ağaca çarptı. O ağaç bir insan ya da herhangi bir hayvan oklar da kurareli olsaydı bir iki dakikada yere devrilip can vermesi gerekirdi. Ağulu oklar, işte böyle atılıyordu. Bizim memlekette de çocuklar, hem ok-yay hem de tabanca oyuncaklar kullanırken buradakiler de bunlarla oynuyor, yarının birer avcısı ya da savaşçısı olarak yetişiyorlardı.

Gerek Seka, gerekse küçükler, ok atmaktaki becerikliliklerini bize gösterirken Keta da yanıbaşımızda dikiliyor, ilgiyle beni seyrediyordu. Bu güzel kızla sık ormanlarda şöyle bir gezinti yapmak, onunla başbaşa biraz vakit geçirmek ne

iyi olurdu. Ama, ne yazık ki Kızılderililerin görenekleri, gelenekleri üstüne hiçbir bilgim yoktu. İnsan, bir sevişme uğruna güme gidebilirdi. Kızın bana gösterdiği yakınlık, içtenlik beni bayağı kışkırtıyordu. Bir deneme yapmağa karar verdim. Yanımdan Don Kişot'un Şanso Pansa'sı gibi hiç ayrılmayan, böyle şeylere de engel olan bizim Hasan Kaptan'ı güçbela ekerek parmağım çiftenin tetiğinde, yüksek okaliptüs ağaçlarının gölgelediği yamaca tırmandım. Derenin kıyısında açmış bin bir türlü iri kıyım sıcak ülke çiçeği, keskin kokularıyle sevgi duygularımı coşturuyordu. Birden yanıbaşımda bir hışıltı işittim. Ben hep tehlike olasılıklarına göre ayarlandığımdan çifteyi çevirip ateş etmeğe hazırlanırken Keta'yı karşımda görünce bayağı şaşırdım. Tüfeği yere atarak yerimden fırladım. Onu belinden tutarak yanıma oturttum. Arkasında kimseciklerin olup olmadığını işaretlerle sordum. Hiç kimse olmadığını, bu arada tehlikeye de boş verdiğini anlatan yüreklice davranışlarda bulundu. Sağ kolumu beline sardım. Elimin değdiği taş gibi sağ göğsü beni coşkunluğa boğdu. Sıcacıktı, bütün vücudu cehennem gibi yanıyordu. Başını omzuma koyarak mutlu bir yüzle beni süzmeğe başladı. Sonra gözlerini yumdu. Bana teslim olmuş bir hali vardı. Piye'de bıraktığım bir ölü üç diri karaderili karımın hayalleri birer birer gözlerimin önünden geçti. İçim, karınakarışık oldu. Sonra, buranın İstanbul, Keta'nın da Dükter olmadığını düşünerek bir elim tüfeğin tetiğinde çevremizi gözetlemeğe başladım. Tehlike duygusu kafamda bayağı çan çalıyordu. Böyle de olsa bu güzel kızı biraz öpüp okşamaktan kendimi alamadım. Dudaklarından üst üste öptüm kendini büsbütün bıraktı. Çimenlerin üzerine yan yana uzandık. Otlarla birlikte Keta'dan da öyle başdöndürücü güzel bir koku yükseliyordu.

Bu anın, yaşayaşımın en güzel anlarından biri olacağı üstüne kafamda diretici bir düşünce vardı. Onu İstanbul yöntemi üzere öpüp okşamayı sürdürüyordum ki, arkamızdaki kalın okaliptüs ağacına bir şapırtı çıkararak bir kargının saplandığını gördüm. Hemen tüfeğime davrandıysam da hiç kimseyi göremedim. Yalnız, bayır aşağı koşan yalınayaklar-

dan çıkan bir ses işitiliyordu. Benimle birlikte yerinden fırlayan Keta korku içinde bir kez aşağı bir de benim yüzüme baktıktan sonra:

—«Tapari, Tapari» diye bağırarak jagar görmüş bir karaca gibi aşağı doğru koşarak ağaçların arasında yitti.

Tapari, anlaşılan, ona yangın bir Kızılderili delikanlısıydı. Kargısını bir uyarı olarak ağaca saplamıştı. Yoksa, bana da saplayabilirdi. Demek, Keta, onu kaşla göz arasında ya görmüş ya da tahmin etmişti. Evet, bu kargının sahibi olsa olsa Keta'nın belâlısı olabilirdi. Bu da elbette, azımsanacak bir tehlike değildi.

Keta korkup kaçınca beni de bir düşüncedir aldı. Aşk yüzünden işlenen yüzlerce cinayeti yakından bildiğimden şöyle düşündüm: Kızın yapabileceği ufak bir zayıflık onun da benim de canımı tehlikeye atabilirdi. Yapılacak en doğru iş bir ayak önce bu belâlı yerden çekip gitmekti. Durumu, Hasan Kaptan'a anlattım. O da ürktü. İlkel bir Kızılderili delikanlısı, aşk kıskançlığı yüzünden ikimizin de gövdesini kargısının demiriyle kalbura çevirebilirdi. Ben bu konu üstüne konuşurken biraz öteden bir delikanlının katı bakışlarıyle beni süzdüğünü gördüm. Keta'nın belâlısı bu olmalıydı. Hasan Kaptan:

—«Ula Mehmet Ali,» dedi. «Bu kara milleti yüzünden başımıza bir iş açacaksın ki bir daha o tuzaktan kurtulamayacağız.»

—«Sende kaç mermi var?»

—«Seksen iki tane.»

—«Doksan tane de bende var. Her kurşunla bir Kızılderili öldürsek bile yine ellerinden zor kurtuluruz Ama yine de kurtuluruz. Kurtulmak da bize çok bir yarar sağlamaz. Bu Amazon bölgesinde karınca gibi Kızılderili kabilesi kaynamaktadır. Birinin elinden kurtulsan ötekinin eline düşersin. Şimdi, bana öyle geliyor ki ırmak kıyısında öldürdüğümüz iki Kızılderiliyle yaraladığımız, burda da ölümüne yol açtığımız öbür Kızılderilinin kabilesi katilin biz olduğumuzu mutlaka öğrenmiştir. Belki de o kabilenin savaşçıları yolumuzun üstünde pusuya yatmış bizi beklemektedirler. Bun-

dan dolayı biz seninle ikimiz tek başımıza denize doğru kendimize yol açmayız. Bu Opayna kabilesinden birkaç savaşçı alarak gitmek zorundayız. Şu var ki bu derdimizi onlara nasıl anlatacağız?»»

Hasan Kaptan, bu konuda hiç bir şey söyleyecek durumda değildi. Boynunu bükerek de çaresizliğini gösterdi. Bir benim yüzüme bir de yolumuzu kesen korkunç vahşi ormana baktı.

Her ne olursa olsun buradan kurtulmamız gerekiyordu. Hemen Hasan Kaptan'ı kolundan sürükleyerek Reis Kuananın yanına götürdüm. İşaretlerle, Fransızca, Türkçe bir yığın lafla buradan denize ulaşmak istediğimizi anlatmağa çalıştım. Onu gölün kıyısındaki kumsala götürerek elindeki ince deynekle aşağı doğru uzun bir çizgi çizdim. Sonra, bunun ortasına bir Kızılderili kayığı, bir kano çizdim. Küçük çocukların yaptığı insan resimlerine benzer iki resim yaparak bu kayığın içine oturttum. Ellerine birer de kürek verdim.

Derenin kıyısında pusuya yatmış düşman savaşçılarını da çizdim. Reis, daha önce, bizimle gelen savaşçılardan bizim nereden gelip nereye gideceğimizi dinlediğinden dediğimizi pek güzel anladı. Kılavuzumuz, hepsini Opayna kabilesinin savaşçılarına anlatmıştı. Ben pusuda yatan hayali düşman savaşçılardan sonra karşılarına sekiz on kargılı oklu savaşçı dikince reis güldü. Sırtıma vurdu. Demek ki bize birkaç silâhlı kılavuz vermeğe razı olmuştu.

Bizim, oradan ayrılmak üzere olduğumuzu ilk öğrenen Keta'nın aşıkı oldu. Yanımıza yaklaşmaktan korkuyor, uzaktan uzağa bize bakarak dostluk gösterisini andırır anlamda gülümsüyordu. Keta da artık eskisi gibi yanıma sokulmaktan korkuyordu.

İşte böyle yolculuğa hazırlandığımız sırada birdenbire bir felaket oldu. Korkunç bir tropik sıtması beni tuttuğu gibi yere vurdu. Bütün gövdem başım her yanım alabildiğine ağrıyordu. Sırtımdaki ağrıysa beni bağırtacak güçteydi. Çok şiddetli, belki de öldürücü bir malayaya yakalandığını gören Reis hemen ilgilendi. Sonra ağrılar içinde kıvranarak yerlerde yuvarlandığını gören karısı, kızı başka becerikli kadın-

lar, savaşçılar, beni kaptıkları gibi gölün kıyısına götürdüler. Orada yumuşak toprağı eştiler içine bir insanın sığabileceği upuzun, yufka bir çukur yaptılar. Sonra anadan doğma soyarak beni bunun içine sırtüstüy atırdılar. Yalnız, yüzüm dışarda kalmak koşuluyle bütün gövdemi birkaç santim kalınlığında toprakla örttüler. Öyle çaresiz ağrılar içindeydim ki vahşilerin kocakarı tedavi yöntemine kendimi baştan kara teslim etmek zorunda kalmıştım. Bu sıtmanın elinden kurtulabileceğimi pek sanmamakla birlikte hiç olmazsa bir insan rılarımı bayağı azaltır gibi oluyordu. Keta ile annesi, az zamanda bol su kaynatarak üzerime örtülen toprağı bu kaynar suyla ıslatmağa, vıcık vıcık sıcak çamur haline getirmeğe olarak ilgilenmeleri beni mutlu kılıyordu. Bu duygu bile ağbaşladılar.

Bu kızgın çamur banyosunda kaç saat kaldığımı bilmiyorum. Rahatlamış, uykuya dalmıştım. Herhalde bir iki saat sonra, Hasan Kaptan'la Keta, bir de annesi beni çamurdan bir heykel gibi kaldırıp çalıların arkasına götürdüler. Orda yine sıcak suyla baştan ayağa yıkayan şefkatli kadın ellerinin avunuş dolu güzelliğini gövdemde ruhumda duydum. Hasan Kaptan, bana şortumla gömleğimi giydirince sıtma denen namussuz beladan kurtulmuş olduğumu anladım, ama ne zamana dek?

Opayna kabilesinin katındaki konukluğumuz çok uzun sürmedi. Keta ile başlayan tatlı aşk serüvenimiz, onu seven delikanlının savurduğu kargıyla birdenbire kesildikten sonra, kalmanın da bir anlamı kalmamıştı. Hatta, biraz daha çokça kalmak, benim sağlığım için son kerte tehlikeliydi. Sanit Laurent'den beri direndiğim sıtma mikropları, Kızılderililerin yurdunda beni tuttuğu gibi yere çarpmıştı. Gerçi Kızılderililer, bu iğrenç hastalığı kızgın çamur banyosuyla acı ot sulariyle yendilerse de bunun yine depreşeceğini bilmek için çok akıllı olmak gerekmezdi. Eğer, bu şiddette birkaç sıtma nöbetine daha tutulursam, öbür dünyayı boylamam işten bile değildi. Daha çok bu yüzden bu korkunç Amazon bölgesinden uzaklaşmamız gerekiyordu. Reise ertesi sabah gitmek istediğimizi işaretlerle anlatınca akşamdan iki kano hazırlattı.

Bunlardan birine ben, Hasan Kaptan, Keta'nın ağabeysi, öbürüne de yedi sekiz savaşçı binecekti. Öldürdüğümüz düşman kabilenin adamları yolda önümüzü kesebilirdi. Bu, Reis Kauna'mın da kafasına dank demiş olacaktı ki en güçlü savaşçılardan bir grubu buyruğumuza vermişti. Oyapok ırmağına dolambaçlı ince bir su yolundan ulaşacaktık. Yoksa kestirme olarak bu büyük su yoluna ulaşıp deniz kıyısındaki Oyapok kasabasına inmek daha kolaydı. Ancak, orasının şimdi, düşman kabilenin adamlarınca tutulduğu düşüncesiyle bu uzun, dolambaçlı yoldan gidecektik. Reis, bunu yere çizdiği bir sürü çizgiyle bize anlatmıştı. Sabahleyin tanyeri atarken kanolara doğru ilerledik. Keta kulübenin kapısında dikilmiş, üzgün bakışlarla beni süzüyordu. Ona kaşla göz arasında bir öpücük gönderdim. Türkçe Fransızca: «Seni seviyorum!» diye bağırdım. Gerçi, başkaları, bunu kime söylediğimi anlamadıysa da kız anlamıştı. Gözlerinden akan yaşları elinin tersiyle silmeğe çalışıyordu.

Kanolara bolca yiyecek, içecek yüklenmişti. Reisin elini hararetle sıkarak kanoya atladım. İki kano, gerçekte bir bataklıktan başka bir şey olmayan yeşil gölün gizli sularını sessizce yararak ilerledi. En sonra, göllerin sonundaki bir dereden büyük Oyapok suyuna ulaştık. Bundan sonra, tehlike yüzde doksan azalmıştı. Pusu bölgelerinden büsbütün çıkmıştık. Kızılderili savaşçıların da gergin yüzleri gevşemiş, artık rahatlamışlardı. Kayıklarımız deli deli akan ırmağın ortasından gidiyordu. Solumuzda Fransız Guyan'ı sağımızda Brezilya toprakları uzuyordu.

En sonra, deniz, uzaktan göründü. Atlas Okyanusunu ancak birkaç yıl sonra görmek varmış kaderde. Küçük Brezilya kasabası Oyapok'un ilk kulübeleri sıralanmağa başlamıştı. Bunlar, dört duvarı ağaç dallarından yapılmış, sivri damları da palmiye yaprakları, sazlar, kamışlarla örtülmüş buralara özgü ev tipleriydi.

Kasabaya girmeden önce kanolarımızı durdurup sık bir ağaçlıkta kıyıya çektik. Brezilya yönetimi konusunda hiç bir şey bilmiyorduk. Bu kasaba, Fransız Guyan'ının yanıbaşında kurulduğundan kaçak kürek mahkumlarını daha önceden ta-

nımış olmalıydı. Bu yüzden kuşku uyandırmaksızın Kızılderili arkadaşlarla kasabaya girip bir kahvede filan Fransızca bilen bir adam bulmalıydık. Biz de Hasan Kaptan'la Kızılderili kılığına girerek reisin oğluyla ötekiler de ayrı bir grup olarak kasabaya doğru ilerledik.

Palmiye ağaçlarının gölgelediği parkımsı bir yere dizilmiş sandalyelere çöktük. Bunlar, biraz ötedeki vahşi kulübelerine benzeyen kahvenindi. Bu sırada bir İspanyol ya da Portekiz kırması esmer, kısa boylu bir adam bize yanaştı. Uygar giyimliydi. Önünde de iş önlüğü vardı. Bizi Kızılderili sandığından Kızılderilice ne istediğimizi sordu. Ben, hemen Fransızca:

—«Trois tasce du cafe,» dedim.

Adam, bir süre şaşkın şaşkın yüzüme baktı. Bizim Kızılderili olmadığımızı hemen anlamış olacaktı.

—«Parlez vous Français, mon ami?» (Fransızca konuşuyor musunuz dostum?)

—«Qui, je parle un peu.» (Biraz konuşurum.)

Reisin oğlunun da bizimle birlikte oturduğunu söylemeyi unutmayalım. Adam, koşarak bize üç bardak dolusu kırılmış, kaynatılmış haşlak kahve suyu getirdi. Biz, kahvelerimizi içerken meraktan çatlayan kahveci, bir iskemle çekip karşımıza oturdu. Benim istediğim de buydu. O zaman hiç duraksamadan doğruca işe geçtim.

—«Arkadaş,» dedim. «Biz iki arkadaş, Fransız Guyan'ından kaçmış Türk kürek mahkumlarıyız. Fransızlar, bizi tutsak edip Türkiye'den buraya getirdiler.»

—«Affedersiniz. Şimdiye dek Türkiye diye bir ülke işitmedim. Acaba nerde bulunuyor? Fransa'ya yakın mı?»

—«Pek uzak değil.»

—«Katolik misiniz, yoksa protestan mı?»

—«Siz nesiniz?»

—«Katolik!»

—«Bak buna sevindim, biz de katoliğiz.»

—«Fransızların çoğu protestandır da belki, hani sizde oraya yakın olduğunuzdan protestan olabilirsiniz diye düşündüm.»

Baktım, herif gevezenin biri. İşten de uzaklaşıyoruz.

—«Mon ami,» dedim. «Paramız var, sana bol, çok bol bir bahşiş çıkarabiliriz. Burdan bir motor ya da yelkenli satın alarak New York'a doğru yola çıkmak istiyoruz. Her halde bu dindaşlarına bir iyilikte bulunmak istersin. Memlekete varırsam bizim katolikler için bir kilise yaptıracağım. Eğer bize elverişli bir motor bulabilirsen. Motor sahibine vereceğimiz paranın üçte birini sana komisyon olarak vereceğiz. Yapacağımız iş canımızla ilgili olduğundan senin bize bir kötülük yapman aklımızın köşesinden bile geçmez. Çok uzaklardan geldik. Çok yorulduk çok da uzaklara, bizim katolik Türkiye'ye gideceğiz. Bize yapacağın iyilik senin için de büyük bir kazanç sağlayacağından bu işi sıkı tutup, yirmi dört saat içinde bize istediğimiz motoru bulmağa çalış. Benim kürek mahkumu arkadaşım budur. Hasan Kaptan'ı gösterdim. Karşısındaki şu delikanlı ise bura kabilelerinden gerçek bir Kızılderilidir. Adını bağışlar mısın, mon ami?»

—«Adım Jose. Babam, buralara ilk yerleşen Portekizli göçmenlerden. Fransızlarla epeyce karşılaştığımızdan birez Fransızca da bilirim.»

—«Benim adım Henri, arkadaşımın da George.»

—«Enchante!»

Jose çenesini avuçlarının içine alarak uzunboylu düşündü.

—«Amigo, çok düşündüm. Buradan sizi New York'a götürecek bir motor bulamazsınız. Ancak, çok kıyılardan gidilirse küçük yelkenliler işinize yarayabilir. Bolca paranız varsa kuzeye doğru çıkar, İngiliz Guyan'ının başkenti George Town'a uğrarsınız. Orda istediğiniz büyüklükte motor bulabilirisiniz. Yirmi dört saat burada kalabileceğinize göre buraya o zaman içinde sürüyle motor uğrar geçer. Ben onları gözaltına alırım. İçlerinden işimize yarayan olursa bir kat üstün fiyat vererek onu satın almak kolaydır.»

Jose bundan sonra yanımızdan ayrılarak ilk araştırmayı yapmak üzere deniz kıyısına yollandı. Bir saat sonra döndüğünde geceleyin buraya bir iki yelkenlinin uğrayacağını söyledi. Bunlar, motorlu yelkenlilerdi.

Hasan Kaptan'la kalkıp Jose'yle arkadaşının arkasına düşerek deniz kıyısına gittik. Sülün gibi bir motor kıyıya çekilmişti. Ak yağlı boyayla yeni boyanmış, iri bir çiçek gibi gülümsüyordu. Kıçında bir motor direğinde dürülüp bükülmüş gıcır gıcır ak yelkenler vardı. Hasan Kaptan'la birlikte içine girerek her yanını alıcı gözle inceledik.

—«Hasan Kaptan, sakın şu güzel gemicik bizim mezarımız olmasın?»

—«Ula konuşma böyle kötü, kötü uğursuz, uğursuz,» diye beni tersledi.

Motorun sahibi, Fransızca bilmediğinden tercümanlığı Jose yapıyordu. Kaç frank istediğini sorduk?

—«Altı bin.»

—«Beş bin.»

Baktım, adamın yüzü gülüyordu. Beş bin üzerinde karar kıldık. Anladım ki motorun sahibi bizden bir kat artığını istemişti. Demek ki beş bin Frank, onu çok sevindirmişti. İki bin Frank da Jose haketmişti.

—«Biraz bekleyin, yarım saat içinde paranızı getireceğim.»

Hasan Kaptan'la oradan uzaklaştık. Issız bir yere gittik. Karnımızdaki para tüplerini çıkaracaktık. Hasan Kaptan, birçok ıkındıysa da karnındaki tüpü çıkaramadı. Yolculuk sırasında inkibaz olmuştu. Durmadan kuru yiyecekler yediğimizden bağırsaklarımız kurumuştu. Sıtmanın ateşi benim bağırsaklarımı daha çok kurutmuştu. Baktım, kaptanın, tüpü çıkaracağı yok; ben yırtınırcasına ıkınarak tüpü çıkardım. Tüpten yedi bin frank alarak gerisini yine zulaya yerleştirdim.

Kahveye vardığımızda merakla bizi bekliyorlardı. Kahveci:

—«Getirdiniz mi?» diye sordu.

—«Getirdik.»

—«Verin.»

—«Vermeyiz.»

—«Neden?»

—«Belki on dakikalık vaktinizi alacağız. Denizde ufak bir manevra yapalım. Arkadaşımla yelkenlinin sahibi denizde şöyle bir gezi yapsınlar. Biz burada Jose'yle bekleyelim.»

Hasan Kaptan'la motorun sahibi Fernandez, motora atlayıp açıldılar. Ufak bir rüzgâr da çıktığından yelkenli iri bir martı gibi dalgaların üzerinde sekiyordu. Yelken açıp yelken indirdiler. Sonra, motoru çalıştırdılar. Hepsi iyi idi. Elim le işaret ederek geri dönmelerini bildirdim, geldiler. Fernandez'e beş bin, Jose'ye de iki bin Frankı verdim.

—«Motorda benzin var mı?»

—«İki teneke var.»

—«Bize daha çok gerek. Sekiz on teneke daha alabilir miyiz?»

—«Benzinci aha şurda. Elbette alırsınız.»

Jose'ye on teneke benzin parası verdim. Hamallarla benzinleri motora taşıttı. Biz de kahvenin yanıbaşındaki dükkandan birkaç tekerlek kaşar peyniri, yarım çuval pirinç, iki teneke gaz, bir pompalı gazocağı, kapkacak, şeker, çay, çaydanlık, bolca kırılmış kahve alarak branda bezine sarıp motora yerleştirdik. Tüfeğimizi de brandanın altına gizledik.

Ancak, namussuz tropik sıtması, bir türlü yakamı bırakacağa benzemiyordu. Ufak baş ağrılarım sürekli olarak beni tedirgin ediyordu. Gerçi, denizde sivrisinek belasından kurtulmuş olacaktık, ama, onların bana armağan ettiği koskoca malarya felâketini birlikte götürecektim. Hasan Kaptan'la motora atladım. Jose, bin minnetle ellerimizi sıkarak başımız dara gelince yine kendisini görmemizi söyledi. Motoru çalıştırdık. Biraz açıldıktan sonra yelkenleri de fora ettik.

Rüzgâr da uygun olduğundan Fransız Guyan'ının yemyeşil ormanlarla örtülü kıyı şeridinin açıklarından yağ gibi kayarak gitmeğe başladık. Kara sularından dışarı çıkmamız gerekliydi. Belki kıyıdaki koruyucu silâhlı araçlara toslayabilirdik. O zaman tut kelin perçeminden. Bu gidiş benim de Hasan Kaptan'ın da öyle hoşumuza gitmişti ki sanki yarım saat sonra memlekete varacakmışız gibi kendimizi mutlu buluyorduk. Hasan Kaptan, uzun yıllardan sonra ilk kez kap-

tanlığını deniyor, koskoca Atlas Okyanusunu Marmara Denizi gibi gütmeğe hevesleniyordu. İlk ereğimiz, İngiliz Guyan'ının başkenti George Town olacaktı. İngilizler, öbür ülkelerde olduğu gibi kaçak mahkumları tutuklamıyorlar.

George Town gibi bir kıyı kentinin birkaç mil uzağından geçmeğe başladık. Herhalde bu, Guyan sömürgesinin başkenti Kayan olmalıydı. Benim de vatana döndükten sonra soyadı olarak alacağım addı bu: Mehmet Ali Kayan. İşte, gecenin korkunç hışıltıyla soluyan karanlığı içinde bir küçük umut noktası gibi önünden ürpererek geçtiğimiz bu kent, bizim cellatlarımızın egemen olduğu bir yerdi. Bu yüzden herhangi bir deniz aracına toslamadan buradan uzaklaşmalıydık.

Şeytan Adasının önünden geçiyorduk ki şiddetli bir sağnak başladı. Bununla birlikte sular da yükselmiş, karalara doğru koşmağa başlamıştı. Şiddetli bir rüzgârla birlikte gelen sağnak, bizi sırsıklam etmişti. Sıtma nöbetinin beni yavaş yavaş yokladığı bir zamanan rastlaması, bir felâket oldu. Gövdem zangır zangır titremeğe, dişlerim takır takır birbirine vurınağa başlayınca Kaptan da korktu.

—«Ne oluyor uşağım?»

—«Ne olacak? Anasının... Dişlerimin takırtısını işitmiyor musun? Herhalde Atlas Okyanusu, benim mezarım olacak.»

—«Bırak bu uğursuz lâfları Allahını seversen, uşak. Bir kez yola çıktık, nasıl olsa vatana varacağız. George Town'a varınca biraz kinin filân satın alırız, olur biter.»

—«Arkadaş oraya varmağa benim gücüm yetmeyecek. Herhalde benim ölümümü istemezsin.»

—«Yahu bırak, diyorum, böyle ölümden mölümden sözetmeyi. Diren biraz. Şimdiye dek nelere dayanmadık. Sıtmadan da adam mı ölürmüş?»

Ben böyle ateşler içinde yanar ya da zangır zangır titrerken Hasan Kaptan, hiç oralı olmayarak yelkenliyi kuzeye doğru uçurınağa uğraşıyordu. Onu, çıktığı yolculuktan geri döndürmemin çok güç olacağını anladım. Başım, sırtım, bütün gövdem öyle ağrıyordu ki en sonra kendimi tutumaya-

rak inlemeğe, danalar gibi böğürmeğe başladım. Hasan Kaptan yelkenliyi habire İngiliz Guyan'ı rotasiyle uçuruyordu. En sonra, gün ağardı, sabah oldu. Masmavi okyanus ortasında iri bir martı gibi ağaran yelkenlimiz yine kuzeye doğru uçmasını sürdürüyordu.

Anlaşılan, Hollanda Guyan'ının kıyılarındaydık. Ancak, ne olur ne olmaz diye kara sularından çok uzakta gidiyorduk. Bir ara kendimi öyle bitkin duydum ki nerdeyse hemen ölebileceğimi sandım. Hasan Kaptan, artık benim varlığımla, yokluğumla hiç ilgilenmez görünüyordu. Sanki çıldırmış gibiydi. Birkaç saat sonra New York yolunda Gülcemal'e rastlayacağını düşündüğü anlaşılıyordu.

Yıllar boyu gördüğü düşler, şimdi, onu pençesine almış, bir çılgın gibi sürüklüyordu. Onu benim her an ölebileceğimi bir an olsun düşünebilmekten uzak görüyordum.

—«Hasan Kaptan, geri dönelim, arkadaşım. Ben nerdeyse mortoyu çekiyorum. Seninse hiç aldırdığın yok. Ben ölüp gidersem sen tek başına bu okyanusları aşabileceğini mi sanıyorsun?»

—«Korkma bir şey olmazsın. Acı patlıcanı kırağı çalmaz.»

—«Canım, Hasan Kaptanım, son olarak söylüyorum: Bildiğinden çok daha fenayım. Beni bu denizin ortasında öldürüp köpek balıklarına mı atacaksın?»

O yine sağır gibi gözleri ufuklarda, motoru sürüp duruyordu. En sonra, neredeyse komaya gireceğimi anladığım bir sırada tabancamı çektim, böğrüne dayadım:

—«Dön, ulan geri!» diye zorla çıkan en son sesimle bağırdım.

—«Ula bırak çocukluğu.»

—«Sen benim kim olduğumu bilirsin, Kaptan. Benim kafam kızdı mı ben artık çocuk mocuk değil, işini bilen bir adamım. Gözünün yaşına bakmadan vururum seni, arkadaş. Sen beni edeceğine ben seni yem ederim köpek balıklarına. Kes şu yelkenlinin yolunu. Dönelim.»

Bunun üzerine Hasan Kaptan, bir kez dönüp yüzüme baktı. O zaman işin şakaya gelir yanı olmadığını hemen anlamış olacak ki yelkenlinin yolunu kesti. Sonra, ona geniş

bir çark yaptırarak rotayı Fransız Guyan'ı kıyılarına çevirdi. Gerisin geri gitmeğe başladık. Bu sırada Hollanda Guyan'ının başkenti Paramaribo kentinin açıklarından geçiyorduk. Kıyı kimi silâhlı Hollanda tekneleri, motorlar, balıkçı kayıklarıyle doluydu. Limanda kocaman bir vapurun dumanları tütüyordu. O dumanlara özlemle baktık. Keşke bu dumanlar bizim Gülcemal'in dumanları olsaydı. Bu sırada bir iki ufak, hızlı Hollanda aracı bizi görmüş olacaktı ki ilkin arkamıza takılmak hevesi gösterdiyse de sonra, çok açıktan geçişimiz yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. Tabancam, bu sırada yine elimdeydi. Titreyen gövdemin ritmine uyarak elimdeki tabanca da titreyip duruyordu.

Bir zaman öyle durdum, sonra tabancayı indirdim. Vazgeçmiştim.

—«Şu sırada ya ben, ya da sen ölmüş gitmiş bulunabilirdik. Belki her ikimiz de bugün yeryüzünde yoktuk,» dedim.

—«Sen, gerçekten beni vuracak mıydın?»

—«Hiç kuşkun olmasın. Denizin ortasında benim canımı düşünmeyen bir kişi arkadaş sayılmaz. Bu yüzden mutlaka vuracaktım. Ne var ki seni vurduktan sonra, kendimi de vurmayı düşünmüştüm.

Bunun üzerine Hasan Kaptan, hiç bir şey demeden motoru çözdü, yelkenleri fora etti. Biraz kıyıdan açılınca, azgın sular, bizi kaptığı gibi yukarı doğru sürüklemeğe başladı. Motor, hemen on beş yirmi mil hızla gidiyordu. Irmağın sol kıyısını izliyorduk. Ancak böylece Saint Laurent iskelesini tutturabilecektik. Şaşırtıcı bir hızla Saint Laurent'a varmıştık.

Bütün çabamıza bakmadan, sular bizi Hollanda Guyan'ı kıyılarına sürüklediğinden yelkenleri indirip motoru çalıştırarak iskeleye dümen kırdık. İskeleye doğru hızla bir motorun ilerlediğini gören iskeledeki işçi mahkumlarla jandarmalar, şaşkınlıkla bizi seyrediyorlardı. Bunların arasında bizim eski iş arkadaşlarımız da vardı. Bizi hemen tanımışlardı. Daha uzaktan Fransızca:

—«Bien venu, bien venu.» (Hoşgeldiniz, hoşgeldiniz), diye bağırmağa başladılar. İçlerinden biri:

—«Yahu, yolunuzu mu şaşırıp yine buraya düştünüz?» diye bağırdı. Ben de ellerimi megafon yaparak şöyle karşılık verdim:

—«Sizi almağa geldik, arkadaşlar, sizsiz bir türlü gidemedik. Haydi, hazırlanın motora atlamağa.»

Bunun şaka olduğunu anlamayan jandarmalardan biri hemen tüfeğini bize doğrulttu:

—«Faire attention! (Davranmayın.)» diye bağırdı.

Arkadaşlar, attığımız ipi tutup babalara bağladılar. Ancak, ben iskeleye tırmanacak durumda değildim. Motoru çekip öbür yandaki merdivenin başına götürdüler. Oradan zar-zor yukarı tırmandım. Jandarmalara:

—«Teslim, arkadaş!» dedim. Çevremizi eski arkadaşlar alırken tabancamı çıkarıp şefe verdim. Tüfeği de motorda bırakmıştık. Onu da bildirdim. Tüplerimizdekilerden gayrı bütün paramızı iskeledeki eski arkadaşlar arasında bölüştürdük. Elbette, bunların bir bölümünü de jandarmalara kokletması dileğiyle şefin avucuna sıkıştırdım. İskele üzerindekiler, bir sevinç bayramı yaptılar.

Sonra, şefle bir iki jandarma bizi alıp müdüriyete götürdüler. Dıştaki kalın kalaslardan yapılmış üç dört metre yüksekliğinde, dört metre enindeki kapı azmanından sonra bir küçük kapıdan daha geçerek mapushane avlusuna girdik. Sağdaki jandarma komutanlığının birkaç basamaklık merdivenlerini çıktık. Kısa boylu, kırmızı yanaklı, şişmanca, yeşil gözlü, orta yaşlı jandarma başgediklisi bizi ateş püskürerek karşıladı:

—«Şimdi, ben size gösterirm, nasıl kaçıldığını. Sizi domuzoğlu domuzlar. Allahsız deyyuslar!» diyerek elinden hiç eksik etmediği kamçısını burnumuzun ucunda bir iki şaklattıysa da bize vurmadı. Bizi iki Cezayirli Arap gardiyanla jandarmalara teslim edip yine hapishane duvarının içinde, yapının arkasına sıralanmış olan ceza hücrelerine attırdı.

Hasan Kaptan'la ayrı ayrı hücrelere kapatıldık. Duvarlara çakılmış karyolamsı tahtaların üzerine uzandım.

Sıtma nöbeti bir kez daha korkunç ağrılarıyle gövdemde dolaşmağa başlamıştı. Saat yedide kırılıp kaynatılmış

kahve suyu getirdiler. Onu içmeğe çalıştım. Susuzluktan da ölüyordum. Saat dokuzda ak sıhhiyeci giyneğiyle bir sıhhiye görevlisi geldi. Bu da mahkumlardandı. Viziteye yazılıp yazılmayacağımı sordu. Sonra, şiddetli malarya nöbetinden zangır zangır titrediğimi görünce yazdı. Sıtmanın beni nerdeyse öbür yana götürmek üzere olduğunu o da anlamış olacaktı. Vizite için mapushanenin dışardaki büyük polikliniğine götürüldüm. Orada birçok hasta sıra bekliyordu. Sırası gelen, vizite odasının kapısında anadan doğma soyunup içeri öyle giriyordu. Dişi, ya da başı ağrıyan, parmağında dolama çıkan bir hasta da kapıda çırılçıplak soyunmak zorundaydı. Güler misin ağlar mısın? Sıra bana gelince adım okundu. Ben de anadan doğma soyundum, neredeyse sıtma ateşinden komaya girmek üzereydim. Betonun üzerine uzanmış kalmıştım.

Hastahanede yirmi gün kaldım. Büsbütün iyileştim. Sonra ,beni sorgu yargıçlığına çağırdılar.

Yargılama sonucunda üç Fransızla bir Türkün kaçışında elebaşı kabul ettikleri bana Şeytan Adasında (İl de Diable) çekilmek üzere altı aylık zindan cezası verdiler. Hasan Kaptan'ı da Siyera kampındaki ağır tomruk kesme işlerinde bir yıl çalışma cezasına çarptırdılar..

Zindanda tek başıma yaşayarak bir buçuk ayı doldurmuştum ki bir gün beni yönetimden çağırdılar Şef:

—«Haydi,hazırlan, Saint Laurent'a gidiyorsun,» dedi.

—«Niçin gidiyorum?»

—«Niçin olduğunu orada öğrenirsin.» İskeleye çıktığımda bütün memurlarla mahkumlar güler yüzleriyle çevremi alıp:

—«Geçmiş olsun, arkadaş!»

—«Kurtuldun, arkadaş!» diye bağırdılar.

Onların bu sözlerine verdiğim anlam da şuydu: Evet, Şeytan Adasındaki cezam bitmişti, kurtulmuştum. Lozan Konferansı sonucunda biz de affedilmiş bulunuyorduk.

Vapurumuz Atlas Okyanusunun kocaman dalgaları üzerinde bir kez daha yol almağa başlamıştı. Saint Laurent'a ge-

lirken yine bu dev denizle güreşmiştik. Vapur, transatlantik olduğundan bana mısın demiyordu. Güneş doğuyor, güneş batıyor, yatıyor, kalkıyorduk. Hep karadan uzak tertemiz, masmavi bir denizle yine koyu mavi bir gök arasında yol alıyorduk.

Vapur hızla Türkiye kıyılarına ulaştı. Artık, yemyeşil Türkiye engin bir görüntü halinde gözlerimizin önünden geçiyordu. Bir sabah sekiz-dokuz arası birdenbire geminin direğine Türk bayrağının çekildiğini gördüm. Meğer Çanakkale'ye gelmişiz. Artık, Türk sularında bulunuyorduk. İçime ölümsüz bir mutluluk, coşkunluk yayıldı. Gittim, tepesinde bayrağımızın dalgalandığı direğin altına sırt üstü uzanıp yattım. Başımın üzerinde masmavi bir gökyüzü, onun altında iri bir gelincik gibi Türk bayrağı dalgalanıyor sert boğaz rüzgârının etkisiyle hışırdıyordu.

—«Yarabbim!» dedim. «Artık, ölürsem bu bayrağın gölgesinde öleyim.»

On beş, yirmi dakika sonra, bir Türk motoru geldi, gemiye yanaştı. Dört polisle bir komiser muavini gemiye çıktı. Onları merdiven başında karşıladık.

—«Hoş geldiniz, geçmiş olsun!» dediler. O gece yedik içtik, hoş saatler geçirdik.

Ondan sonra, benim Yeldeğirmeni inşaatı sırasında sevgilim olan, sonra, Çingene Yaşar'ın bizi birbirimizden ayırdığı küçük, güzel Dükter'imi aramaya başladım. Çingene Yaşar'dan önce onu arayıp bulmak istiyordum her nedense. O benim yaşayışımın en tatlı yemişlerinden biriydi. Onu benim elimden Çingene Yaşar'ın melun ihaneti almıştı. O güzel kızcağızla geçirdiğimiz birkaç yoksul aşk gecesi, hâlâ içimi bin bir gece güzelliğiyle süslüyordu. Onu çok özlüyordum. Geceli gündüzlü aradım, taradım, en sonra, yine Yeldeğirmeni'nin arkasına düşen «Paris mahallesi» adlı genelevlerden birinde buldum.

—«Beni aradın mı hiç, Dükter?» diye sordum.

—«Aradım, aramaz olur muyum? Seni Fransız polisleri alıp götürdükleri zaman sanki dünyam zindan olmuştu. On-

dan sonra yıllarca hep seni andım, öldün mü, kaldın mı diye düşündüm. Seni çok sevmiştim.»

Dükter, benim yokluğumda başından geçen acı anılarını üstünkörü anlattı. Ben de ona üstünkörü gurbette başımdan geçenleri anlattım. Sonra, kalkıp gitmek istedim.

—«Nereye gidiyorsun? Bu gece benim konuğumsun, seni bırakmam,» diye diretti. Sonra, zengin bir sofra yaptı. Sevdiğimiz en güzel yemeklerle içkiler, masamızı süslüyordu. Yedik içtik, gecenin ikisine dek başbaşa oturup dertleştik. Uzun yılların tortularını dert diye döke döke bitiremedik. Ara sıra, içkinin etkisiyle güldük, gülüştük, öpüştük. Geceyarısından sonra, yatakta yan yana uzanıp zalim yılların acısını çıkarmağa çalıştık. Bu ilk geceden sonra, kadın olarak düşüp kalktığım biricik kadın, yine Dükter oldu.

Kafamda uzun yıllardan beri takılı kalmış olan şeylerden biri, Dükter bilmecesiydi. Onu çözdükten sonra, ikinci önemli takıntı olan Çingene Yaşar bilmecesinin arkasına düştüm. Bana o korkunç zulüm yıllarının karanlığını yaşatan insan kılığındaki paçavranın cezasını vermeliydim. O, paçavra, bu cezayı mutlaka yeryüzünde, benim elimle görmeliydi. Dükter'den ayrıldıktan sonra, hemen Tahtakale'ye gittim. Onun uğrayabileceği bütün yerleri kahveleri dolaştım. Sorduğum kişiler, onu Kasımpaşa'da bulabileceğimi salık verdiler. Kasımpaşa kahvelerini dolaştım. İstanbul'da kaldığım sürece, hiç bir gün sektirmeyerek hep Çingene Yaşar'ı aradım. İstanbul'un bütün güzellikleri, neşeli yaşayışı önüne hep onun kara, hain yüzü dikiliyor, beni derinden derine tedirgin ediyordu. Onu mutlaka bulmalıydım. Ne var ki İstanbul çok büyük bir kentti. Onu bu yüzden bir türlü bulamadım.

En sonra, Aksaray'da Horhor'da bir konakta oturan Enver Paşa'nın yaverinin karısı Melek hanımın kızkardeşi İhsan Hanımla, bir çöpçatan aracılığıyle evlendim. İçgüvey girdim. Kadın, elimi sıcak sudan soğuk suya sokturmuyor, beni bir bebek gibi köşeye oturtup besliyordu.

İşte, bu mutlu rahat günlerimden bir gün, Sirkeci'den tramvaya binmiş, tipi camlara çarparken dışarısını keyifle seyrederek eve dönüyordum. Böyle direseğimi tramvayın pen-

ceresine dayamış, barışa ulaşmış yeni dünyamın düşünceleriyle sarmaş dolaş giderken felakete benzer bir şey oldu: Alemdar sinemasının önünden Çingene Yaşar'ın yukarı doğru gittiğini gördüm. Hemen yerimden fırladım, hızla giden tramvaydan atladım. Çingene Yaşar'ın arkasından koşmağa başladım. Ona yaklaştığım sırada ne yapacağımı şaşırır gibi oldum. Arkadan omuzuna dokundum. Bana döndü. Beni görünce elinin ayağının kesildiğini, bayağı donduğunu duydum.

—«Ulan, sen Çingene Yaşar değil misin?»

—«Hayır, efendim, ne münasebet. Ne Çingene Yaşar'ı? Ben Çingene Mingene değilim.»

Bunları söyledikten sonra, döndü,yine soğukkanlıca yukarı doğru yürümeğe başladı.

Bu sırada kalbim çarpıyordu ki, neye karar vereceğimi bilemiyordum. Acaba baltayı taşa mı vurdum, diye düşündüm. İçimdeki ses, onun Çingene Yaşar'ın ta kendisi olduğunu söylüyordu. Ben böyle ikircik içinde bocalarken o epeyce uzaklaşmıştı. Bu sırada Divanyoluna doğru hızla ilerleyen bir tramvaya atladım. Onu geçtim. Daha ilerde tramvaydan atlayarak ona doğru yürümeğe başladım. Hemen oradaki caminin karşısında yüz yüze geldik:

—«Ulan, sen Çingene Yaşar değil misin?» diye sordum.

—«Hayır, efen..» Sözünü, bitirmeğe vakit bırakmadan çenesine indirdiğim çok şiddetli bir yumrukla onu yere serdim. Ben de çöktüm. Yakasına yapışarak onu ayağa kaldırdım.

—«Ulan namussuz herif!» diye bağırdım. «Nasıl kıydın da iki yüz lira gibi bir parayla beni Fransızlara sattın?»

Çingene Yaşar o zaman rol yapmaktan vazgeçti. Elime sarıldı:

—«Aman, Mehmet Ali abiciğim, elini, ayağını öpeyim, beni öldürme. Seni ele veren ben değilim. Fransız polisleri benim arkamı izlemişler.»

—«Ulan, namussuz herif!» diye kendimden geçerek bağırdım. «Şu evlilik belimi bükmese şimdi, senin leşini sererdim şuraya. Ne yazık şu sırada evlilik elimi ayağımı bağlıyor.

Anadolu şehirlerinde seni aradığım sırada elime geçmeliydin ki sana ibreti alem için ne yapacağımı göreydin.»

Kendimi tutamayarak ona üst üste birkaç tokat daha attım...

—«Ulan, namussuz herif, hastir git karşımdan, gözüm görmesin seni. Yoksa, kendimi tutamayacağım daha çok.»

Böyle bağırarak kıçına da şiddetli bir tekme savurdum. Çevremizde biriken halk, şaşkın şaşkın benim öfkemi, Çingene Yaşar'ın köpekleşmiş halini seyrediyordu. Bu sırada halktan efendi kılıklı bir ikisi yanıma sokularak bu öfkemin nedenini sordu. Anlattım:

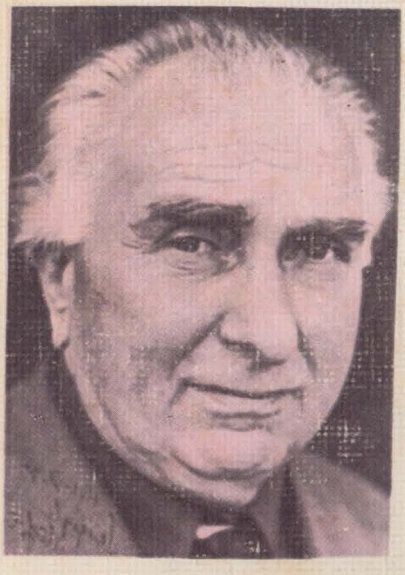
—«Ne olacak, bey kardeşim, Çingene Yaşar denen şu herif, işgal yıllarında Anadolu'ya silâh, cephane kaçıranlardan biri olan beni, Fransız polisine iki yüz liraya sattı. Onlar da beni Güney Amerika'daki sömürgelerinden Guyan denen cehennemlerde kurulmuş bir mapushaneye sürdüler. Bereket versin, İsmet Paşa Lozan Konferansında barış antlaşmasını yaptı da bizi de kurtardı. Yoksa, o binlerce ak insan gibi biz birkaç Türk de o cehennemde geberip gidecektik.»

Bu sözlerim, halkı coşturdu:

—«Vay alçak vay! Vay namussuz vay!» diye uzun uzun söylenip durdular. Eğer, bu sırada Çingene Yaşar, tabana kuvvet, olay yerinden uzaklaşmasaydı gençler mutlaka onu dayaktan öldürürlerdi. Halka:

—«İlginize çok teşekkür ederim, sevgili İstanbul'lu hemşerilerim, Allahaısmarladık,» diyerek hepsini temennalarla selâmlayıp gelen bir taramvaya atladım. İyi ki iş daha ileri varmamıştı. Yoksa, yaşayışım bir kez daha en mutlu yerinde birdenbire bıçakla kesilir gibi kesilir, ben bir kez daha özlemini çektiğim kendi ulusumun zindanlarına düşerdim. Dostlar iyi bilir, bu zindanlar da gurbettekiler gibi dayanılacak türden değildir.

SON

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Türk Kelebeği

Ağzımızı ararken öksürtüyorlardı. Daha sonra edep yerlerimizi muayene ettiler. Mahkumların edep yerlerine kalın bağırsaklarında birçok yasak şeyler sakladıklarını bilen gardiyanlar, özellikle buraları üzerinde birer uzman gibi araştırma yaptılar.

.....

Alsas-Lorenli Almanlar, birer birer sinek gibi kırıldılar. Öbür koğuşlardaki Fransızlardan da ölen çok oluyordu. Şimdilik Araplarla Hasan Kaptan, ben dayanıyorduk. Bakalım ne zamana kadar?

.....

Grand Père'in sustalısıyla karnım göbeğinin altından enlemesine boydan boya yardım. Bir yığın sıcak bağırsak puf diye ses çıkararak dışarı döküldü. Elimi sokarak bağırsakları yokladım. Kalın bağırsakta elime sert bir cisim değdi. Mumun ışığında geçme parçaları birbirinden ayırdım. İçinden son kerte dikkatle katlanmış, ufaltılmış, hacmi daraltılmış Fransız kâğıt paraları çıktı. Ahmet'le saydık, elli bin franktı.

.....

«Sakın ha, bunlarla kaçayım deme. Senin altın dişlerini söküp para gibi kullanacaklar, seni de kesip etini yiyerek bir kaç gün geçirecekler.»

.....

Bizi karşılayan Reis Kapula'ya benimle Kakita'yı göstererek onların dilinde, evlenmek istediğimizi söyledi... Reis, sol elimi sıkıca tutarak elindeki bıçakla bileğimin derisine çizikler çekti. Kan akmağa başladı... Kakita'nın bileğini de kanatarak ondan aldığı kanla benimkini karıştırdı. Sonra kendi bileğini keserek kendi kanını da bunlara katti. Ayağa kalkarak bu kanlı sudan ilkin kendisi bir yudum içti. Sonra bir yudum bana, bir yudum Kakita'ya içirdi.

Kapak / Necip Damar